

Digitalizálta
a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtár
és Információs Központ

Előző év. 7. száma.

1908

Budapest, április 12.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Oárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap.

Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ara **20** fillér.

Egy hónapra
Egy korona.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

302214

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADEMIA

KÖNYVTÁRA

Koldusok hete.

Jól nevelt, tehetős és friss egészségű koldusok lábait mossák a föld királyai, úgymint a fejedelmek és a főpapok. De itt e városban és talán egyéb nagy helyeken is, nehéz manapság koldusra találni, akinek lába van. Itt most földön csúszó törzsek árasztják el a legszebb utakat, megfélemlítik a kocsinjárókat, akadályozzák a közlekedést, amelynek gyors, elegáns és olcsó szolgálatában állottak egykor. Ez a város mégis jó: fél és undorodik a nyomorékoktól, mégsem tiltja el őket attól, hogy sütkérezzenek a tavaszi napon. Hadd vergődjenek és hadd lágyuljon el a látásokon a jószívű és jómódú polgár, miután eszébe jutott, hogy milyen kényelmetlen lehet annak, akinek lába nincs! Következésképpen: milyen jó, akinek van. Ah emberek, minden hasznos és szükséges arra nézve, hogy az élet becességét lássuk és ha okosan cselekeditek, még az élet legnagyobb nyomorúságából is üdvöt meríthettek. Csak vigyázzatok a vízzel, amelylyel a kolduslábakat és magatok lelkiismeretét mossaátok. Legyen az a víz destilált, mikróbamentes és kevés, de a szertartás mennél több. Ahogy az államok cselekszik, ahogy a nagy urak cselekszik és ahogy a Názáreti nem tanította. Jézus szent vize, amelylyel a koldus elé kell járulni: a köny. Sósnak kell lenni ama folyadéknak, amint az az igaz könyről állítatik, avagy sósnak, mint a tenger, a haragos, a földet ostromló ocean.

Azonban, hívek, kik bőjttel vagy jóllakottan várjátok az ünnepet: senkit mi megríkatni nem akarunk. Inkább azt szeretnők példázni, hogy jó azoknak, akik őszintén és nyíltan viselhetik a koldus tisztét és már kívül vannak a társadalomból, amely tele van koldusokkal, akik az úrra játszáik magukat. Mily ostoba és megalázó nélkülözések férnek meg a szépen kivasalt kalapok alatt és hogy szenvednek a tönkre-

ment existenciák, amíg odáig juthatnak, hogy állapotukat beválthatják. A szegény és a szenvedés ott az arcukon és mi látjuk, amint kis csoportokban bár, de jó sűrűn elhelyezkednek a nagy városban. A boulevardok mentén helyezkednek el, mind ritkábban fűtött hónapos lakásaikból kibújnak és helyet foglalnak szalonjukban — a boulevard padjain. Attól fogvást, hogy kimelegszik a nap, addig, míg le nem megy: ott üldögélnek szorosán egymás mellett a munkából kimaradt, a forgalomból kirekesztett, a semmi dolgú, a másból élő emberek. Férfiak jórészt, nagyobbára öregek és olyanok, akiknek otthon van valakijük, egy harminc forintos gép-kisasszony lányuk, egy órátadó diák fiuk, valami jómódú rokon, aki unottan és haragosan, de ad.

Vajjon — hívek — nem jó lenne-e vagy egyszer leülni a titkos koldusok közé és hallgatni beszédüket, amely aligha nem csak az elmúlt időkkel foglalkozik. Azt cselekszik, amit már Dante tilt, mint a legnagyobb szomorúságot: a rossz időkben emlékezzünk a boldog napokra. De szerencsére többet hallgatnak és bambán, mélán néznek maguk elé és látják, mint rohannak el előttük az elegáns sárga villamos-kocsik, e parvenu, de gyorsan előretörő város legigazabb szimbolumai.

... Mi, egyszer mégis — hogy kiélveznők az élet komorságát — leültünk az életből kihagyottak egy padjára. Egy tisztas öreg házaspár — rosszkedvűen — szorított helyet. Jött éppen a dél. Az öregek már éhesek, nagyon mozgolódtak. Kevés vártatva, föltűnést hogy ne keltsen, óvatosan a pad hátának kerülve, egy fiatal lány érkezett hozzájuk. Kedves és finom arca halvány volt a festék alatt. Pénzt hozott és az öreg asszonynak mosolyogva nyújtott át egy szál drótra fűzött virágot. Mosolyogtak az öregek is.

Ám, aki keservesen sírni nem akar: vigyázzon magára és ne nézze meg közélről, mint követi nyomon a szegénységet a szíveket összemorzsoló önfeláldozás.

B. S.

Az utolsó fejezet.

Legenda.

Irta: Gárdonyi Géza.

Z idők utólján ismét elküldték Gábor arkangyal a Földre Istennek parancsolatával:

Hogy hozná fel a Földről ami megmenteni való.

Mert megaggott immár a teremtett világ, és csak kevés maradék lézeng vala már a Földön az emberi nemből.

S Gábor arkangyal visszatére harmadnapon, nem hozván egyebet magával, mint egy könyvet.

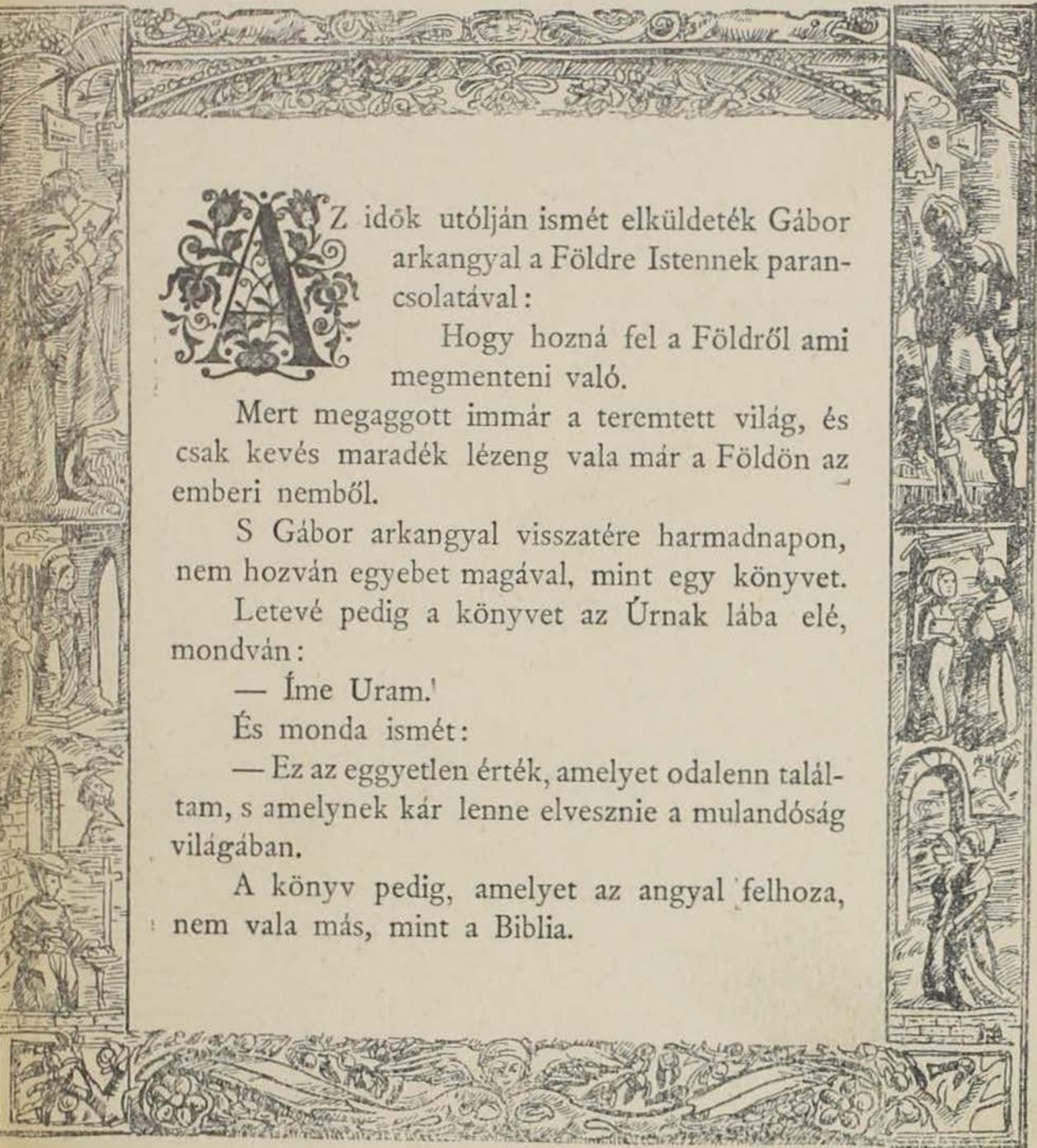
Letevé pedig a könyvet az Úrnak lába elé, mondván:

— Íme Uram!

És monda ismét:

— Ez az egyetlen érték, amelyet odalenn találtam, s amelynek kár lenne elvesznie a mulandóság világában.

A könyv pedig, amelyet az angyal felhoza, nem vala más, mint a Biblia.

És az Úr monda:

— Helyhezd a mennyek asztalára, és szólítsd az én szolgámat, Mózeset.

És az angyal szólítja Mózeset.

Mózes pedig előjövén a szentek seregéből, hétszer meghajlék az Úr előtt és leborula.

Az Úr pedig szóla, a könyvre mutatván:

— Írd meg az utolsó fejezetet!

Mózes pedig eltakará köpönyegével orcáját, és felelé alázatosan:

— Mit írjak Uram?

És az Úr felelé:

— Amit látsz, hogy ez órában cselekszem.

S kinyújtván kezét, cselekvék.

Mózes pedig fölvevé a tollat, s írta a könyvnek utolsó lapjára, amely tiszta vala; írta, azonképpen amint az Úr cselekvék, vagyis ezeket:

Utolsó fejezet.

1. Az idők utólján látá Isten, hogy a világ elérett vala.

2. Kinyújtá tehát kezét és monda: — Szűnjék el az ember a Földön!

3. S a Földön élő emberek azonnal elaluvának, s testök visszaomla a porba, amelyből vétetett.

4. És monda ismét Isten: — Szűnjék meg minden állat!

5. S a madarak legott lehullának a fákról s a levegőégből; a csúszó-mászó állatok elhanyatlának a fűben; a halak fölvetődének a víz színére; és minden teremtett állat eldőle, meghalván.

6. És monda ismét az Úr: — Szűnjék meg minden növény!

7. S az erdők legott megsárgulának ; a fák leejték lombjaikat, a virágok elhervadának, és a mezők elaszának, mind az utolsó fűszálig.

8. A Föld pedig puszta lőn, üres és csöndes.

9. És monda ismét az Úr: — Romoljon egybe a szárazföld és a víz!

10. S legott feltornyosulának a vizek, és egybeszakada nagy zúgással tenger és szárazföld.

11. S monda az Úr végül: — Legyen sötétség!

12. S legott elfeketedék a Nap és elhala a Hold, és kialuvának a csillagok, elmúlván mindenek mindörökre.

13. S lőn ismét sötétség.

Az élet ötvenen túl . . .

Az élet ötvenen túl
A legszebb, legdicsebb kor.
Ekkor már lát az ember
S amit lát, tisztán látja.
Belátja, hogy az élet
Szamárság voltaképpen,
Es bölcs csak az, ki holtig
Kibírja jókedélyyel.

Istenkém, úgy csináld hát,
Hogy mindvégig maradjon
Egy-két üdébb levélke
Jókedvem rózsabokrán,
S ne érjen oly öregség,
Mely únott nyűg magamnak

S másoknak is teher csak.
Boruljon rám sugárzó,
Szép, tiszta téli alkony,
Es én meleg szobában,
Vidám baráti körben,
Szerető, hű szivek közt
Mélázzak multam álmán —
Aztán, ha jön az óram
S akarva, nem akarva
Pusztulnom kell a földről:
Lelkem a téli éjben
Szálljon fénylőn, fehéren
S mosolyogjon vissza áldón
Az elnémult hívekre,
Kik emlékét virrasztják.

Endrődy Sándor.

Beszélgetés magyar főpapokkal.

Széchenyi Miklós gróf
győri püspök.

A lamentáció siráma szinte behallszik a püspöki aulába: Jeremiás kesergése Jeruzsálem pusztulása fölött. És a győri vár százados falai között, piros selyem-tapéták finom illatában, szelid erővel mosolyog a legfiatalabb magyar püspök, a harminckét éves Széchenyi Miklós gróf, telve arisztokrata előkelőséggel és papi alázattal. Megifjul a katolicizmus. És megifjodnak a püspökök. Az új kor szelleme tépő szélviharral pusztította el a tespedést és az egyház ódon falára modern futórozásák kúsznak titokzatos ujdonságban és tikkasztó kikeleti erővel. Megszűnt a közöny és van hitélet, ez tagadhatatlan. Vannak hitvallók, erős, kemény vitézek — és dacos, vajudó, bőbeszédű tagadók. És a hitvallásnál is különb bizonyosság a hitélet mellett, ha a tagadás lemond a némaságról, a közönyről. Odakint reform-katholicizmusnak hívják az új mozgalmat, nálunk még nincs neve. És a reform-katholicizmus az egyház ifjúsága.

Modern dolgokról van szó, a fiatal jövődőről, — vajjon mit gondol róla a legfiatalabb püspök?

Rómából jött meg éppen. De másként tért onnét vissza, mint valamikor Luther Márton.

— Oh Róma! — mondja és a szeme kigyúl. És a mi belőle kitör, nagy lelki megrázkódtatás vallomása. Szól a pogány művészetéről, amelyet a kereszténység nemcsak megőrzött, de meg is szentelt. A vértanúk sírjairól, a keresztények szenvedéseinek helyéről, az amfiteatrumról és a Vatikánról. Aztán a pápáról! — Oh leírhatatlan, — folytatja, — mit érzett az én lelkem, a mikor a Szent Péter bazilikában Szentséges Atyánk huszonötéves pápai jubileumán püspöki állásomnál fogva közvetlenül részt vehettem. A kilencven-

három éves aggastyán pergamenszerű arcbőrével halotthoz hasonló, de mikor az *Ev v i v a i l R e - P a p e* végigharsog a templomon, mintegy megifjodik az ősz pápa, feláll székében, sötét szeme ifjú tűzben ég és mosolyogva osztja szét áldását jobbra és balra. Ott van az egész világ, úgy érezzük és nem tarthatjuk vissza könyeinket. Lássá, ha előbb nem tudom és meg nem vagyok győződve róla, most tanultam volna meg, hogy a pápaság oly erkölcsi hatalom, amelylyel a világon semmi se versenyezhet. Mindíg hittem, ma lelkesedve érzem és vallom is, hogy a pápaság olyan szikla, melyen minden ellenséges hullám megtörik.

Mint az egyház trubadúrja, csillogó szemű lyrával szinte zeng az ifjú főpap. Az ilyesmi inkább szól a szívhez, mint a dogma mereven tudományos magyarázata. De a skepszis föltámad és kérdést intéz a püspökhöz:

— A német *Babel und Bibel* mozgalom lassan-lassan Magyarországra is veti hullámain; hátha ez az irányzat a katolikus lélek nyugalmának megzavarására alkalmas, azáltal, hogy a bibliai adatok megcáfolására szerez hívőket?

— Nem akarom kicsinyleni ezt a mozgalmat, de szent meggyőződésemmel, hogy az egyháznak nincs mit tartani tőle. Kitérek minden vita elől és csak ennyit mondok: megtámadták az egyházat az áriánusok; a donatisták csaknem alapjában rendítették meg, — elmúltak, az egyház épen áll. Megtámadták tudományos fegyverekkel a deisták, enciklopedisták: sok kárt okoztak, — de egyházunk hitrendszere változatlanul megmaradt. Megostromolták a magdeburgi centuriatorok történelmi alapokon — hiába. A természet-tudomány összeütközést akart felfedezni saját rendszere és a biblia tételei között — de Mizraim és Assur tanúságot tett napnál fényesebben a biblia állításainak igaz volta mellett. Megtámadta a filozófia a hitrendszerünket, de a ki nyilatkoztatott igazságokat nem tudta sarkaiból kiforgatni. Ismétlem, árthat sokat e mozgalom, de a hívő népet nem ingatja meg hitében; a biblia igazságait eltagadni, elvitatni nem lehet. «Ég és föld elmúlnak, de az én igéim el nem múlnak» — mondta Krisztus.

— Hogyan lehetséges, hogy a német császár még éleszti és izgatja ezt a mozgalmat?

— A német császár a pozitív keresztény vallás alapján áll. Amit a nagy I. Vilmos császár a hetvenes években, a Culturkampf idejében saját tapasztalatából ismert meg, abból a mostani császár is bölcsen vonja a tanuságot: pozitív keresztény vallás lerombolásával nem lehet az államot szilárdan fentartani. Ha a szívekből kiölik a vallásosságot, szuronyokkal nem lehet a népet a rend és törvények megtartására vezetni. A nihilizmus, vallástalan szocializmus, anarchizmus romboló terjedésével szemben érzi a német császár, hogy a pozitív vallásosság a trónnak, államnak legerősebb támasza.

— Hát veszedelem fenyegetné a vallásosságot?

— Óh nem! A hitélet az utolsó évtizedben erős fellendülést nyert. Ébredünk valahára és belátjuk, hogy a mai felforgató elemekkel szemben csak a vallásos élet megerősítésével tudjuk felvenni a küzdelmet, amely győzelemre vezet. Vallásos eszméink tért hódítanak az iskolán és templomon kívül is; a munkások és munkaadók között levő viszonyt a kereszténység szellemében kell szabályoznunk. Akik a nép vezetésére hivatva vannak, a szellemi táplálék nyújtásán kívül mindennapi életének bajait is siessenek orvosolni. Ne csak megjelöljük a bajokat, törekedjünk elzárni azok forrásait is. Ez irányzatnak van jövője, mert ez az irány jogos is, szükséges is és az államra nézve hasznos is lesz — csak okos kezekben legyen a vezetés.

Mágnás, püspök és — ah! — harminckét éves a férfiú, akinek lelkébe ezeken a vallomásokon keresztül bekenézhetünk. Érdekes psziché, telve tiszteletreméltó hittel, eszményiséggel és ábrándozással. Erősen magyar és hithű katolikus. És a vége — ez pedig az igazi vigasztalás — mégis csak az, hogy szociálpolitikus.

Rómából most minden út a szociálpolitikához vezet.

A SZOCIÁLDEMOKRATA PÁRT ÚJ PROGRAMMJA. A husvét-kor megtartandó szociáldemokrata pártkongresszus bizonyára nem nyújt majd oly érdekes képet, mint a 4—5 év előttié. Hiányzanak majd a panaszok a szolgabírák üldözéséről, a közigazgatási hatóságok visszaéléseiről. A párt ez egyszer nem a múltba akar visszatekinteni, hanem jövő fejlődésének alapköveit akarja lerakni s érdekes felszólalások helyett száraz, dogmatikus viták lesznek, melyekben a párt szellemi erői fognak egymással mérkőzni.

Ha tehát a külső kép talán nem is lesz oly érdekes, mégis bizonyára fokozott figyelemmel fogja kísérni a kongresszus tanácskozásait a polgárság.

A párt most fogja megállapítani programmját, ami arra mutat, hogy vezetői szerint is a szociáldemokráciát Magyarországon most már politikai pártnak, számottevő faktornak kell tekinteni, pedig még nem is oly rég hangoztatták a parlamentben, hogy a szociáldemokráciának Magyarországon nincs talaja, s a mozgalom csak néhány külföldi izgató munkája. A pártnak eddig programja nem is volt. 1890-ben az alakuló kongresszuson csupán egy elvi nyilatkozatot fogadtak el, amely majdnem szószerinti fordítása az osztrák párt programjának alapját képező hainfeldi elvi nyilatkozatnak s hét pontban állapítja meg a párt alapelveit, tartózkodva minden részletezéstől. Ezt az elvi nyilatkozatot azután évről-évre kibővítették szükség szerint határozati javaslatokkal, amelyekben állást foglaltak egyes aktuális kérdésekre, például a politikai jogok kiterjesztésére, a munkásvéd törvényhozásra, a népoktatásra vonatkozólag.

Míg a párt át nem esett a gyermekbetegségeken, ez az állapot is megfelelő volt, most azonban, hogy a szociáldemokrácia mind nagyobb politikai súlyra tesz szert, szükséges volt egy egységes pártprogram kidolgozása, mely szervesen felöleli úgy a párt végcéljára, a kommunisztikus termelési rendszeren alapuló társadalomra, valamint a jelen társadalom keretében megvalósítható, úgynevezett átmeneti programra vonatkozó követeléseket.

Az új programtervezet, melyet a kongresszus tárgyalni fog, két részre oszlik. Az első rész, az elvi nyilatkozat, a németországi párt által elfogadott erfurti program alapján áll s végcélul a munkásosztály felszabadítását jelöli ki a tőkés osztály gazdasági uralma alól.

Már a mai társadalmi rend keretében is szükséges a proletárság anyagi és szellemi erejének növelése, amely célból felállítatik a 26 pontból álló, úgynevezett átmeneti program, amely a mai

társadalmi rend uralma alatt is megvalósítható követeléseket tartalmazza.

Ez már sokban eltér a külföldi pártok programjától, amennyiben a speciális magyar viszonyokat tekintetbe véve, több oly követelést állít fel, aminőket a külföldi pártok nem igen ismernek.

Ilyen a 11. pont, mely a közigazgatási hatóságok bíraskodásának megszüntetését követeli, mert ezt is elérték már majdnem mindenütt.

A 14. pont a kötött birtokok intézményének megszüntetését követeli.

Eredeti a 23. pont, mely a közszükségletet szolgáló üzemeknek, pl. világítás, erős szolgáltatás, csatornázás, vízvezeték stb. a községi kezelésbe való átvételét követeli, községi lakásközvetítést, munkáslakások építését, vagy az e célra alakult szövetkezetek támogatását kívánja.

A magyar földműves-mozgalom kifolyása a 25-ik pont, amely követeli, hogy az állami, megyei és községi birtokok csakis munkás-szövetkezeteknek adassanak bérbe. Már eddig is sok ily földműves munkás-szövetkezet alakult, amelyeknek vezetői a szociálista munkás-mozgalom helyi vezéreiből s ezek a szövetkezetek majdnem kivétel nélkül prosperálnak.

A külföldi pártok programjában ismeretlen a tervezet 26. pontja is, amely követeli a saját birtokon való vadászati tilalom és az idegen birtokon való vadászati jog eltörlését és a halászat szabadá tételét.

Ezt a kérdést a két év előtti kongresszuson vetette föl több földművelő küldött s már akkor kimondották egy határozati javaslatban, a középkorra emlékeztető eme előjogok eltörlését.

A 13. pont követeli a városi vámok megszüntetését. A program-tervező bizottság az állami vámok eltörlésének követelését is be akarta venni a programba, de e kérdésnél a bizottság szervezetei egyenlően oszlottak meg s a kongresszus lesz hivatva dönteni. Azok ugyanis, akik megengedhetőnek tartják a gyenge ipar fejlesztése céljából nevelő vámok felállítását, az állami vámok fenntartására szavaztak. Itt hát tulajdonképp szintén nem általános elvi kérdés eldöntése, hanem a speciális magyar viszonyokhoz való alkalmazkodásról volt szó s a két irányzat harca, az önálló és a közös vámterület híveinek harca volt. Akik állami vámok létesítését

s a nevelő vámokat kivételes esetekben megengedhetőnek tartják, természetesen az önálló vámterület hívei.

A programnak vannak oly pontjai is, amelyek megegyeznek a külföldi pártok programjaival, de a magyar ideiglenes programba eddig nem voltak felvéve. Például az egyházi javak elkobozása, amit éppen most hangoztattak a szabadságtéri nagygyűlésen, a nők egyenjogosítása, mindennemű öröklött hivatal és rang eltörlése, a házasságkötésnek és válásnak egyszerűbbé tétele.

Részletesebb vita, nagyobb nézeteltérés előre láthatólag csak a 13. pont tárgyalásánál lesz, a mely el fogja dönteni, hogy a párt hívei elvi szempontból állást foglalhatnak-e az állami vámok fenntartása, tehát az önálló vámterület mellett.

A kidolgozott programtervezetet megküldötték véleményadás végett a szociáldemokrata irányzat egyik legkiválóbb theoretikusának, Kautsky Károlynak is, aki kijelentette, hogy a tervezet a párt alapelveinek mindenben megfelel s csupán néhány jelentéktelen módosítást ajánlt.

A három napra terjedő kongresszus tanácskozásait nagyrészt ennek a tervezetnek a megvitatása fogja lefoglalni.

NAGYSZOMBAT. «Tavaszi! ó szerelem idénye, jöttöd mi bánatos nekem! Mi felhullámzó érzeménybe szorúl el sóvár kebelem!...» Puskin nem arra gondolt, amit ilyenkor a cseresznye-virágzás idején, a nagyvárosi ember, ha egyedül járva az utcán, mélázni kezd, az orosz költő szavaival ismételtet magában. De így vagyunk a poétákkal. Véres könyveket sírnak, míg — valamint Árgirus Tündér Ilonát — megtalálják, kiküzdik gondolatuknak egyetlen lehető formáját, s azt, amit ők pároszi márványból faragtak ki, mi, az epigonok, mint hitvány anyagot átgyúrjuk a saját képünkre és hasonlatosságunkra. Rá se ismernének a tulajdon szavaikra, ha minket hallanának! Ami belőlük tovább él, az már nem az ő énjök, hanem a miénk; s figyeljük meg az ekhót, melyet támasztanak: nem az ő hangjukat halljuk, hanem csak a magunkét.

A nagyvárosi ember is el-elsóhajtja: «Tavaszi, ó, szerelem évadja, jöttöd mi bánatos nekem!...» — de nem

úgy gondolja ezt, mint Puskin. Nem azért mondja bánatosnak a tavasz jöttét, mert a tavasz neki már nem hoz új szerelmet. A nagyvárosi merengő önzés nélkül szereti a tavaszt; önzés, mellékes kívánságok nélkül sóvárog utána; szereti, nem mert ajándékhozó, hanem magáért, mint a nagy gyermek szereti a szülőjét, akitől nem vár többé édes kedvességeket. És hiába sóvárog utána, mint a nagy gyerek, aki messze esett szüleitől. A tavasz jötte bánatos neki, hisz nem neki jön! S tudja-e, hogy jön? Hallja, hogy megint tavasz van. Élettel teli, zöld ruhát ölt ez a gyönyörű világ, a rügy-fakasztó erő átjárja az egész mindenséget, a nap mosolya melegebb, Gaea ismét fogamzik. De mit tud ő ebből? Logika, következtetések útján, rájön, hogy így kell lennie. Már hirdetik a tavaszi versenyeket. Ma, holnap, megnépesül a liget s viszontlátja a rég látott kisasszonyokat, virító ruháikban. Egyszerre leányokkal s asszonyokkal telik meg ez a szomorú város; tarka öltözetekkel, fiatal arcokkal, ragyogó szemekkel. Honnan kerültek elő hirtelenében! Isten tudja. De virítanak és gyümölcsöznek.

Nagyszombaton, a feltámadás ünnepén — nálunk ez a legszebb napja az évnek — az utca megtelik a fiatal asszonyok teljességével... Ha a feltámadás ünnepe után nyomon követed a templomokból kiözönlő tömeget, mely az áhitat néhány perce után vagy másfél órára átadja magát a sétálás örömének, a «látni és láttatni» élvezetének: elálmélkodol, látván, hogy az aszfalton hullámozó sokaságban mennyi az istenáldotta asszony!... Mind a tél munkája volt ez a sok istenáldás? Úgy látszik. A viszontagságos idő, a szélvihar s a kajüt szüke, mely közelebb hozta egymáshoz még a gyűlölködő Jázont és Medeát is, mindig megkönnyíti a jó Isten munkáját. A férfi-embereken is meglátszik, hogy tavasz van. Gunyáik eltűntek; ibolya-bokrétákkal telik meg a város.

Tehát: tavasz van! Tehát valahol messze: lomb-korona zöldel a fákon, lágy, bársonyos fúvalmak kergetőznek a napfényben, valahol levegőt lehet lélekzeni! Élni és meghalni ott!...

De mindez csak álom; talán nem is igaz, hogy vannak fák, van levegő, s a tavasz még nem mitológia!.. Fák! Hol lát a nagyvárosi ember fákat?! Ezek a poros, csenevész kórók a széles utak mentén csak megannyi szomorú felkiáltó jel, melyek panaszosan beszélnek, hogy itt egykor természet volt. S amit beszé: nitrogén, oxigén, meg egy csomó minden egyéb, de nem levegő.

Bizony nagy árt fizet érte, hogy ellentétben él a természettel, s elektromos világosság mellett főkönyv, iktató könyv, vagy akármiféle könyv felett görnyed, ahelyett, hogy kertjét mívelné, ahogy Voltaire ajánlotta, vénsége teljes bölcsességében, s a hogy a nagyvárosi emberek közül csak a londoni cselekszik, a napnak legalább egy részében. A többi nagyváros lakóinak hiába a tavasz fuvalma; rabságából a legtöbb soha, pillanatokra se szabadulhat. Akkor se, mikor a messziségből jött szellő mágnessége, egyszer egy esztendőben, kivételképpen, a természet után való vágyakozással tölti el petyhüdt, nyomorult tüdejét. Tudja, hogy itt fog elszáradni tavasz, fák és levegő nélkül; itt fog élni és meghalni, a miazmák és a vad lárma világában; élni, meghalni, s pihenni örökkön, mint a nagyvárosok legnagyobb elzülöttje, a szegény Poe Edgar, aki Baltimoreban, a boulevard földjében porlad, a város közepébe jutott temetőben, a vasút és a villamos kocsik sínárjai között.

Tavasz? Hátha csak mese az egész, mint a tündérek Eldorádó és az örök szerelem? Ott, ahol nemsokára az orgona nyílik s a hová a gólya már megérkezett, vannak emberek, akik nem sietnek ki a szél-fúttá gátra, köszönteni a levegőt! a levegőt!.. — mint ahogy Xerxes katonái köszöntötték a tengert — hanem napokon át a falaik között maradnak. Vannak, akiknek a Germinal nem mond semmit. Akik észre se veszik a föld úrszineváltozását, csak azt tudják, hogy a munka kezdődik. Akiknek fogalmuk sincs róla, hogy olyan világban élnek, amelyet még nem hagytak el a régi, pogány istenek. Nyilvánvaló, hogy semmi örömük sincs benne, amit a nagyvárosi ember úgy irigyel tőlük. S látván, mint özönlenek a városba, verekedni a színházi jegyekért,

hogy meglássák Bob herceg-et, egy pillanatra azt kérdi magától az aszfalton merengő: hátha a tavasz csak a mi szegény fantáziánkban oly derüs, hátha mindez csak ábrándozás, üres nosztalgia, mint a^{ra} pálmáról álmodó fenyőé?! . .

De nem, még itt, ezen az elkárhozott nagyvároson is végig csillámlik valami ragyogás, amelyet máskor nem várásol elő semmi ünnep, semmi pompázás. Ha nincsenek fáink s ha levegő helyett csak port és füstöt szivunk magunkba, a föld-istennőtől messze elszakadt lányok tekintetében, arcuk színében, egész alakjukon van valami szokatlan, ami rejtelmesebb minden spiritizmusnál. A feltámadást ünneplő leány-sereg oly más, mint azok a kissé fáradt szépek, akiket az utolsó bálban vagy koncerten láttunk! A teintjükön, a járásukban, egész megjelenésükben van valami, amit mintha a Botticelli képeiről hoztak volna magukkal. És ezek az asszonyiságukkal páváskodó fiatal menyecskék! Ó mily szép ünnep ez a Nagyszombat! A^{ra} vén nagyváros arculata egy napra mosolygóra válik; valamije mégis csak maradt a tavaszból!

Ambrus Zoltán.

JÖVENDŐMONDÁS. Felállítom a horoskopomat és megakarom jövendőlni azt, amire eddig száz politikus kimondta, hogy nem lehet tudni: a mai politikai helyzet megoldását. Százfelől hallottuk eddig, hogy nemcsak hogy azt nem lehet tudni, mi lesz, de még azt se, hogy mi lehet. Egyáltalán semmit se lehet tudni, mert a mai helyzet olyan, hogy nincs is megoldása. Igen komoly emberek állították ezt egészen komoly ábrázattal, — hasonlatosan ahhoz a Fliedende-beli professzorhoz, aki egy halálos betegségről szólván, megmagyarázta a hallgatónak, hogy e baj ellen csak két orvosság van s azok nem érnek semmit.

Hát ez nincsen így. Még olyan politikai helyzet nem volt, amelynek megoldása ne lett volna, mert hogy ilyen helyzet lehessen, ehhez az kellene, hogy valami után egyszerre csak következzen a semmi. Ez pedig képtelenség. A mostani helyzet után is minden bizonynyal lesz valami s hogy az ember ezt a valamit megjövendőlje, evégből csak elő kell vennie azt a két magikus lámpát, amivel a jövendő-

mondók akkoriban is dolgoztak, midőn a jóslás még politikai faktor volt. E két laterna magica: a tapasztalat és a logika. Ezzel a kettővel próbálom megvilágítani a mai tényeket s ha sikerül elkerülnöm, hogy pártszempontok, személyi tekintetek és célszerűségi törekvések meg ne zavarják a horoskopomat, a kétszerkettő bizonyosságával meg kell kapnom az eredményt, vagyis: a választ arra a kérdésre, hogy mi lehet és mi lesz.

Előkészület gyanánt egy tévedést kell konstatálnom. Teljesen téves az a közkeletű szólám, mintha a mai helyzet még bonyolultabb és zavarosabb volna a négy év előttinél, mivel akkor Bánffy távozása mindent rendbehozhatott, míg most Széll távozása nem hozna rendbe semmit. Ilyen rabbulisztikával inkább az ellenkezőt lehetne bizonyítani, — azt, hogy a mai helyzet kevésbé bonyolult a négy év előttinél, mert akkor az ellenzék semmit se volt hajlandó a kormánynak megadni, míg most mindent hajlandó megadni, — a katonai javaslatok kivételével. De hát ez is csak rabbulisztika, bárha az alábbiakból látni fogjuk, hogy ennek a szigorú logika is hasznát tudja venni.

Lássuk most először, mi az, ami tapasztalat és logika szerint nem történhetik meg.

1. Nem történhetik meg, hogy az ellenzék, — meghatva vagy megriadva a kormánypárti lapok morálprédikációitól, — szó nélkül eltérjen attól a határozatától, hogy nemcsak a katonai javaslatokat, de az indemnity-t is megobstruálja. Aki ezt várja az ellenzékétől, azt követeli tőle, hogy odadobja magát az eddig Pestre csődített s még ezután felcsődítendő nép felháborodásának, megvetésének; — szóval azt, hogy a kormánynak szegzett pisztolyt saját maga ellen fordítsa. De ettől eltekintve, nem térhet el az ellenzék ismeretes határozatától, már azért sem, mivel abban ki sincs mondva az indemnity megobstruálása, hanem ellenkezőleg annak átengedése foglaltatik benne, azzal a kikötéssel, hogy az indemnity az ellenzék csúffá tételére fel ne használtassék.

2. Nem történhetik meg, hogy Széll Kálmán az ex-lex állapotba belemenjen. Nem történhetik meg: *a)* azért, mert a miniszerelnök múltja, elvei, önérzete, óvatossága és hiúsága nem engedik meg neki, hogy olyan útra lépjen, melyet előtte már Bánffy megjárt — eredménytelenül; — nem történhetik meg: *b)* azért, mert Széll nem kockáztathatja meg, hogy a volt nemzeti pártot és a disszidenseket kínos dilemmába hozza, vagy pedig az álokoskodások útvesztőjébe vigye. Mind a kettő olyan rizikó, mint hogyha valaki

a G-húrt E-húrrá akarná feszíteni s aztán még művészi áriákat is próbálna játszani rajta; — és nem történhetik meg: *c)* azért, mert az ex-lexből a helyzet javulása vagy megoldása amúgy se következne. Hogy az ex-lex az ellenzékét leszerelésre bírná, arra számítani nem lehet. Nem ijedt meg tőle négy év előtt s nem fog megijedni most sem. Miután pedig ki lehet számítani, hogy az obstrukció — minden technikai súlyosbodása nélkül is — még akár hat hónapig elhúzható, tehát ex-lex esetén októberben vagy novemberben ugyanott lehetnénk, ahol ma vagyunk. Ezt se Széll, se Apponyi, se a kormánypárt nem kockáztatja.

3. Nem történhetik meg, hogy a kormány elfogadja az ellenzék feltételeit és a katonai javaslatok tárgyalását felfüggeszse, hogy a négy hónapos indemnity alatt a sürgős javaslatokat tárgyalassa le. Ezzel ugyanis a kormány kiadná a kezéből a sürgős javaslatokkal gyakorolt presszió előnyét s négy hónap múlva megint csak ott volna, ahol ma van, — s ezenfelül ok nélkül törte volna meg azt a helyes elvet, mely szerint a kisebbség által magának diktáltatnia nem szabad.

4. Nem történhetik meg végül az sem, hogy a kormány az ellenzéknek olyan nemzeti koncessziókat tegyen, melyek ellenében ők a katonai javaslatok obstruálását beszüntessék. Ez azonban már csak relativ lehetetlenség, melynek eshetőségeivel még alább számolnom kell.

Most azonban összegezzünk. Eddig két abszolút lehetetlenségünk van és két relativ lehetetlenségünk. Abszolút lehetetlenség, hogy az ellenzék koncessziók nélkül elálljon az obstrukciótól és hogy Széll Kálmán belemenjen az ex-lexbe. Relativ lehetetlenség, hogy a katonai javaslatok levétesse a napirendről és hogy az ellenzék olyan koncessziókat kapjon, melyeknek fejében lemond az obstrukcióról. Már most a horoskopot így kell felállítani: a két teljes lehetetlenség két áthághatlan tűzfal. Ezen belül mozognak az átlukaszkodható relativ lehetetlenségek, melyeknek hézagai között kell a kivezető utat, a megoldást keresni.

Az ellenzék hátrafelé nem mehet, mert onnan nyomja a tömeg, melyet saját maga uszított magára. Hogy pedig félreállhasson, ehhez az szükséges, hogy valamelyik relativ lehetetlenség lehetőséggé váljék. Ez azonban nem tőle függ. Az ellenzék semmit sem tehet, csak obstruálhat, a kormány viszont csak egyet nem tehet: — az ex-lexbe bizonyosan nem fog belemenni, egyebet azonban mindent megtehet, azaz: vagy lemond, vagy nemzeti engedményeket

tesz, vagy visszavonja a javaslatokat. Nincs negyedik.

Elérkeztünk tehát ahhoz a három dologhoz, ami megtörténhetik.

1. Megtörténhetik a kormány lemondása. Tudjuk, hogy Széll Kálmán nem ragaszkodik az uralomhoz s akármelyik percben menni kész. Az a kérdés, ér-e ez valamit? Az ellenzék nem akarja, hogy menjen, ezt már kijelentette. És ebben benne foglaltatik az is, hogy aki utána jön, jobb helyzetre nem számíthatna, sőt alighanem rosszabbra. Rosszabbra különösen azért, mert aki ebben a pillanatban pályázik helyette a kormányra, annak kormányképességet csak az adhat, hogy vállalkozik arra, amire ő nem vállalkozott, ez pedig lehet vagy az obstrukció erőszakos megtörése, vagy a nemzeti követelmények megadása. Ha az előbbire vállalkozik, önvédelmi harcra kényszeríti az ellenzék s a bonyodalmakat megsokszorozza. Ami pedig az utóbbit illeti, koncessziókat csak a korona tehet s ha a korona tenni akar koncessziókat, akkor Széll Kálmán is rendet tud csinálni. Abból pedig, ha a korona más által több koncessziót volna hajlandó tenni, mint amennyit Széllnek engedélyezett, némi joggal következtetnék, hogy ez a más vissza próbálja majd venni a balkezével, amit a jobbal adott s újra csak ott volnánk, hogy a kormányváltás fokozná a zavart, ahelyett, hogy kisebbítené.

2. Megtörténhetik tehát, hogy a korona nemzeti engedményeket tesz. Mint látható, itt már az egyik relativ lehetetlenségben keressük a lehetőség módoszatait. A kérdés az, ajánlhat-e a korona akkora koncessziókat, a mekkorákkal az ellenzék indokolhatná a leszerelést, — más szóval: megéri-e a koronának a katonai javaslatok azonnali megvalósulása annyit, amennyibe kerülne? A felelet ez: kevés engedményre volna kilátás, de elég engedmény — akárcsak egy része is annak, amire az ellenzéknek szüksége volna — alig várható. Nincs kizárva, hogy ez a megoldás de facto is bekövetkezhessek, ám nem ennek van a legtöbb kilátása.

3. Megtörténhetik, hogy a javaslatokat visszavonják. Ennek az eshetőségnek mindenekelőtt több a rációja, mint ama relativ lehetetlenségnek, hogy az újoncemelés tárgyalását felfüggeszszék. Mert ez utóbbi csak elodázza a mai bonyodalmakat, — míg a visszavonás tabula rasa-t csinál — egyelőre. De ahhoz, hogy e súlyos lépés megtörténjék, az szükséges, hogy a kormány a koronát felvilágosítsa, mondván:

— Felség, itt egy félregombolt mellénnyel van dolgunk, amely helyre nem gombolódik, ha száz esztendeig ráncigáljuk is. Mindenekelőtt vissza kell gombolkozni, aztán kezdhetjük előlről. Az ujoncemelés nem tavalyról ezidénre vált feltétlenül szükségessé, hanem már a múlt évben csak oly szükséges volt, mint jelenleg. A hogy akkor segítettünk magunkon, úgy kell segítenünk még egy esztendeig; erre valók a póttartalékosok. Most csak legyen meg az egyszerű ujonctörvény, az indemnity, a költségvetés és a sok sürgősség. Akkor hozzáfoghatunk a gombolkozáshoz helyesebb módon... Egyebet pedig nem lehet tenni.

És ezt be fogják látni. Meglehet ugyan, hogy ez a színigazság — a mint az már lenni szokott — a kormánynak a bársonyszékébe kerül. De nem most. Kimutattam fentebb, hogy e pillanatban a kormányváltás csak súlyosítaná a helyzetet, súlyosítaná még akkor is, ha más kormány visszavonná a javaslatokat, mert ez alapos bizalmatlanságot keltene az ellenzékben az új kormány szándékai tekintetében s ennél fogva maradna a helyzet — a hol volt.

Hanem az is bizonyos, hogy az ujoncemelésből törvény lesz, ha nem most, hát később. Nemcsak azért, mert már Ausztriában törvény lett belőle s ezt visszacsinálni nem lehet, de főként azért, mert az ujoncemelésre tényleg szükség van s azt alaposabban ellenezni maga az ellenzék sem tudja.

A horoskop szerint tehát ez fog történni:

A katonai javaslatokat — ha csak az ellenzék minimális engedményekkel be nem éri — még e hónapban visszavonják. Rögtön megszavazzák az indemnityt, majd törvény lesz mindemből, a minek gyorsan törvénynyé kell lennie. Akkor pedig a korona levonja a tanulságot abból a tapasztalatából, hogy még sem jó — neki legalább nem jó — az a rendszer, a mely a parlamenti erők rezultánsával dolgozik, nem jó azért, mert époly bajokra vezet, mint az a másik rendszer, mely csak egy erővel dolgozik s a többit elgázolja, ellenben a kettő között az a különbség, hogy az utóbbinál van esély az előrehaladásra, az előbbinél nincs. Vissza kell tehát térni az előbbire.

Hogy ez sikerülni fog-e, azt a horoskop nem mondja meg, de hogy megpróbálják, azt határozottan megjövendöli. Vajha mindenben, de legalább ebben az utolsóban rábizonyúlna, hogy hazudott.

Mit tenne Szilágyi Dezső most, ha élne?

Publicisták és politikusok felelete erre a kérdésre.

Nem mindennapi állapot egy nemzet politikai történetében az olyan, melyben a mi törvényhozásunk most, a fel-támadás ünnepe előtt abba hagyta a működését. A mostani áhítatos, szombatesti hangulatú istenbékét viharos parlamenti ülések és forradalmi utcai események előzték meg, utána pedig talán egy törvényen kívüli bizonytalan állapot következik. Vajjon felkölthetik-e a husvétii harangok a lelkekben ilyen földi hánykódtatások közt az égi békességet? Nos, ha ezt talán nem is, de azért ez a stagnáló, néhány napig nem fejlődő kritikus helyzet fölébresztheti a politizáló elmékben — s ki nem az — a kombinálás, a jóslás el nem ölhető szenvedélyét. Mi lesz s főleg ki mit fog csinálni a jövőben? Több név zsibong eme «ki» elgondolása közt a fejekben, s fájdalom, egy köztük nem is él. Pedig ő talán, azok közül, akiktől most az ország cselekvést várhatna, a legkiválóbb volt. Szilágyi Dezső ez. Mit csinált volna Szilágyi Dezső a mostani politikai helyzet közepette? Ez a kérdés megforoghat most sok ember fejében. Végre is ő állott már ezelőtt négy évvel egy ehhez hasonló forduló előtt s akkor ugyancsak cselekvőleg vett részt az események irányításában. Meg aztán nem évtizedekkel, évszázadokkal ezelőtt halt meg ő, hanem egy évvel ezelőtt, történetírási szempontból tehát tegnap, néhány perccel ezelőtt. S épen utolsó éveiben öltött szereplése oly jelleget, melyből azt lehetett gondolni, hogy egy kormányférfiúi állás elfoglalásától nem idegenkedett s elméje, puritán egyénisége, nagy tekintélye oly hatalmas volt, hogy amíg élt, minden nagy pillanatban, mikor férfit kerestek a gátra, felé pillantott az ország. Csoda-e tehát, ha most is még, mikor már halott, akaratlanul feléje pillant a politikai közvélemény. Azt hisszük tehát, hogy egy talán sokakban öntudatlanul élő érdeklődés számára szolgáltunk, ha nem is kielégítő, legalább is csillapító választ, ha legkiválóbb publicistáinktól s Szilágyi néhány meghittjétől feleletet kérünk erre a kérdésre:

Mit csinálna Szilágyi Dezső most, ha élne? Ennek a szokatlan, lélektani szempontból nem érdektelen kérdésnek kommentálására leghivatottabbak és legalkalmasabbak egyrészt azok, akik a politika, tehát emberek és események állandó értelmezői és okfejtői, másrészt viszont azok is, akik Szilágyi személyes jó ismerősei voltak. Ime itt vannak feleleteik.

Jöjjenek először sorra a publicisták.

Mikszáth Kálmán

ezt mondta: Ha Szilágyi Dezső ma élne, akkor mindenképp előtt nem lenne meg a mai helyzet. Mert Szilágyi hatalmas egyénisége maga egy adott politikai helyzet volt. Neki nem is kellett cselekednie. Sok olyan történt azóta, amit az ő jelenlétében meg nem mertek volna cselekedni, és viszont sok nem történt, amit kedvéért megcselekedtek volna.

De ha mégis fölteszszük, hogy épen ez lenne a helyzet Szilágyi életben léte dacára is — nos, akkor őt (mindenesetre megfordítva, mint Bánffy alatt), épen ez a helyzet szorosabban oda kovácsolná Széll Kálmánhoz és minden esetre elítélné az indemnitati megtagadásának tervét, illetve az ex-lexbe való bekergetést, mert ő, aki oly fönségeseknek nézte a parlamentárizmus formáit is, fölháborodással és rettenettel riadna vissza annak a precedensnek a megteremtésétől, hogy Magyarországon egy, a törvényeket a meghatottságig tisztelő kormány is épen olyan halállal muljék ki, mint a gonosz kormányok.

Sokkal jobban volt moralista, mint politikus — és sokkal inkább volt magyar ember, mintsem hogy ne érezte volna, micsoda consequentiát lehetne ebből levonni idelent is, odafönt is.

Rákosi Jenő,

aki után minden bemutató és magyarázó jelző fölösleges, nagyon szkeptikusnak mutatkozott. Játéknak tartja az ilyen véleménygyűjtést, mivel e kérdésre pozitív és szabatos feleletet adni képtelenség. A logika törvényeivel egyedül nem lehet a lángeszű emberek alakulását és cselekvését életük megszakadásának pontjától elméletileg tovább kombinálni.

Ha ő, Rákosi Jenő, birna Szilágyi Dezső elme-erejével — jegyezte meg szerényen az a férfiú, aki erkölcsi és anyagi értelemben mindent az elméjének köszönhet — igyekeznék maga megcsinálni azt, amit Szilágyi már nem csinálhat meg.

Szilágyi négy év előtti, az akkori ex-lexet megelőző szereplését nem lehet mostani bekövetkezhetetlen, képzelt cselekvésének mintájául venni, mivel az akkori állapotnak mások voltak az előzményei, mint a mostaninak s így mindkettőtől más-más eredményeket kell levonni. Ha azonban ön oly nagy barátja a logikai kísérletezésnek — szólt végre tudósítónkhoz, — alakítsa ki Szilágyi egyéniségéből, melyet ismer s az enyémből, melyben szintén nincs semmi burkolt, az én feleletemet erre a kérdésre.

Ragyogás, dialektikai bravur és hevülő vérmérséklet nyilatkozik meg a «Budapesti Napló» főszerkesztőjének,

Vézi József

országgyűlési képviselőnek véleményében.

Tévedés azt hinni, hogy ma a helyzet ugyanaz, mint 1898-ban. Látszólag talán azonos a kettő, de a látszat csak optikai jelenség s ép ezért csalárd. Most egy tiszta választásokból kialakult többség s egy törvényes szellemben működő kormány áll szemben az obstruáló ellenzékkel, míg az akkori többségről és kormányról mindezeket nem lehet ily nyugodtan állítani. Ép ezért szó sem lehet arról, hogy Szilágyi egykori kormánybuktató lépését: a képviselőházi elnökségről való lemondását, valami más formában ismételné. Én a disszidálást megelőző időben, szólt Vézi, rendkívül meghitt viszonyban voltam vele, másfél évig majdnem minden esténket együtt töltöttük. Pedig a különben is zárkózott államférfi ekkor különösen nehezen volt megközelíthető. Egy vulkán volt ő, mely olykor földrengetéssel és lávaokádással működik, jó hosszú időig azonban pihen. Én akkor, mikor őt a tömeg csak távolról szemlélte, miként a turisták a Vezuvot vészjósló füstölgése idejében csak látcsövön át nézegetik, a kráter szélén sétáltam. Láttam azt a vulkáni munkát, mely benne főtt s elmondhatom, hogy ennek a háborgásnak főoka nem az volt, mintha az obstrukcióban a kormány létének veszélyét látta volna, hanem mivel az alkotmány felborulásától félt. S éppen ennek érdekében nem tartotta föltétlenül jogtalannak a klotúrt se, ha az ellenzék erőszakoskodása ezt kikényszeríti, a miként is ezt a pozsonyi beszédében ki is mondta. Azt vallotta továbbá, hogy az ex-lexszel együtt se kell, hogy föltétlenül megkonduljon a kormány lélekarangja, ellenkezőleg, oly idők elkövetkezésére is kész kell ennek lennie, mikor a kötelesség azt parancsolja, hogy a törvényen kívüli helyzetben tovább viselje a kormány-

zás tisztjét. Mindezekből le lehet vonni azt a lélektani következtetést, hogy Szilágyi Dezső a mostani helyzetben Széll Kálmánnal szertiben nem játszaná azt a szerepet, melyben négy évvel ezelőtt Bánffy ellen föllépett. Nyilvánvaló lesz ez, ha meggondoljuk, hogy azok a fő erkölcsi törekvések, melyek Szilágyit utolsó éveiben hevitették, a mostani kormányzásban valósággá és ható erőkké váltak. Ő ugyanis azt tartotta, hogy a múlt kormány alatt az volt az első főbaj, hogy az a csatorna, melyen át a nemzeti közvélemény a törvényhozásba vezetődik, eliszaposodott. Ezt a választási visszaélések megszüntetésével és a kuriai biráskodással tartotta megszüntethetőnek. A második méreg-forrás az volt, hogy a képviselők magán állásaik révén annyira lekötözték magukat, hogy törvényhozói működésükben nem lehettek pártatlanok. A közérdeket így csorbító magánérdekeket az összeférhetlenségi törvénynyel akarta a parlamentből kikergetni. Harmadsorban pedig szükségesnek tartotta, hogy a közigazgatás szelleme megváltozzék. Nevezetesen pedig oly irányban, hogy az ellenzéki választókat kormányhű tisztviselők ne igyekezzenek folytonos sanyargatással, fenyegetéssel, vagy más presszióval megfélemlíteni, esetleg a kormánypárt számára megnyerni. Ezt pedig a közigazgatási tisztikar megtisztításával vélte elérhetőnek. Ezek voltak Szilágyi álmái; ime, mindez most valóság. Valószínű-e hát, hogy Szilágyi most, ha élne, megint Brutus szerepére vállalkoznék? Azt hiszem, nem.

Röviden és tételesen nyilatkozott a néppárti politikus és vezércikk-író

báró Kaas Ivor.

«A kérdés szellemes játék, mert aki ismeri Szilágyit, tudja róla, hogy őt senki ki nem ismerte. Ha a katonai javaslatok a liberalizmus elveibe, vagy az alkotmányos törvényekbe ütköznének, lehetne róla azt állítani, hogy ellenézné őket. Mivel azonban nemzeti érdekeket sértenek és udvari szempontokat szolgálnak, Szilágyi Dezső a maga szubjektív opportunitási szempontjából foglalna állást mellettük, vagy ellenük.»

Ábrányi Kornél:

Valóban, Szilágyi ittnemléte ebben a kritikus helyzetben óriási veszteség. Már az ő jelenléte, hatalmas egyénisége nagy megnyugvást jelentene a mostani zürzavaros állapotok között, amelyből kivezető utat találni oly nehéz. S nagyon valószínű, hogy ő meg is találná azt a formulát, mely a

helyzetet rendező művelet alaptétele és kiinduló pontja volna. Így is bizonyos azonban, hogy most nem tenné ugyanazt, amit négy évvel ezelőtt tett, mivel a mai állapot csak hasonlít az akkorihoz, de nem ugyanaz. Si duo faciunt idem, non est idem. Akkor az obstruáló ellenzékét támogatta a kormányrendszerrel szemben, most a kormányrendszerért támogatná az ellenzékkel szemben. Már mint egyetemi tanár hirdette a forradalom jogát a törvénytelenességgel szemben, ellenben a törvényességgel szemben kárhóztatta. Legvalószínűbb azonban, hogy nem engedte volna idáig fejlődni a dolgokat, hanem nagy tekintélyét és elméjét a dolgok más, egészségesebb alakulása érdekében idejében latba vetette volna.

Epigrammszerűen rövid, de elevent és a holtat egyaránt sebző, robbanó anyaggal telített szellemi pattantyút nyújtott át nekem, akár egy ártatlan bombont, a pompás eszű és metsző stílusú, de talán ebben egyoldalú:

Kóbor Tamás.

Mit csinálna Szilágyi Dezső most, ha élne? Ugyanazt, amit Apponyi csinál, csak hogy ügyesebben! Azaz — s ezt már csak úgy a gyöngébbek kedvéért való magyarázatul mondta, — színeskednék, szónokolna, az ellenzékre kacsintgatna s a kormányval ölelkeznek.

Dr. Kenedi Géza,

a Magyar Nemzet filozóf-elméjű tárca- és vezércikkírója ezt írja:

Szilágyi Dezsőről azok, akik nem ismerték, közönségesen azt mondták, hogy ő a rombolás embere volt és ha valahol valamely repedést vett észre, sietett a maga erős feszítő vasát beletenni, hogy siettesse az idő munkáját. Ebből az ösztönéből magyarázzák azt is, hogy 1898-ban is evégből ment a disszidensek közé.

Ennél azonban Szilágyi Dezső sokkal nagyobb ember volt. Az igaz, hogy ő élvezettel, sőt kegyetlenül is kész volt rombolni, de csak ott, ahol észrevette, hogy valami már úgy is tarthatatlan. Nyomasztó logikája vitte rá és nem ösztöne, hogy e tarthatatlan műveket és alakulásokat elpusztítsa s ezáltal megkímélje az országot attól a sok idővesztéstől és kártól, ami azoknak lassú összedüledésével szokott járni.

Ép, egészséges, ellenállásra képes és hasznos dolgok rombolására Szilágyi Dezsőt nem láttam soha vállalkozni,

sem tőle ilyen kivánságot kifejezni soha nem hallottam. Ami meggyőződése szerint jó volt, azt ugyan nyíltan nem dicsérte, sem valami különös módon nem támogatta, de elpusztítására semmiképen nem vállalkozott.

Szilágyi Dezső, ha most élne, tisztábban látná, mint akárki, hogy a mostani obstrukció nem személyek és nem személyhez kötött rendszerek, hanem bevált és ellenállásra képes, tehát hasznos államjogi intézmények földúlására van irányozva; ehhez tehát semmiképen nem adná oda nem-hogy támogatását, de még helyeslését sem.

Szilágyi Dezsőt az 1867. évi alkotmány ellen harczban látni — ez én előttem elképzelhetetlen valami.

Rákosi Viktorban

kezdetben a humorista vitte a szót s ép ezért mondott is néhány igazságot. Azt gondolja, hogy a felelet erre a kérdésre inkább a felelők, mint Szilágyi Dezső véleményét a helyzetről fogja feltárni. Mindenki a maga pártállása szerint fog nyilatkozni s a maga véleményét fogja a holt Szilágyi szájába adni.

Rákosi azt hiszi, hogy Szilágyi a mai helyzetben valószínűleg a függetlenségi pártot támogatná s egyáltalában nem vállalkoznék arra, hogy Széllt az ex-lex előtti zavarból kisegítse. Legvalószínűbb pedig, hogy nem engedte volna a dolgok ilyen-tén fejlődését. Azt ajánlotta volna Széllnek, hogy mivel ősszel ügyis elkövetkezik a véderőtörvény revizója, hagyja a katonai javaslatokat akkorra s előbb intézze el a kiegyezés ügyét. Nem jelenti azért ez azt, hogy Szilágyi a föltétlen kuruc-kodás híve lett volna. Ellenkezőleg, kétségtelen, hogy ő kormányférfi akart lenni s ennek conditio sine qua nonjául pedig felismerte a királyi kegyet. Tudta, hogy a katonai ügyekben az udvar és a nemzet érdeke közt kiegyezésről szó sem lehet, csupán arról, hogy a miniszterelnök a fejedelmi kény előtt meghódol. Elt tehát benne is minden magyar államférfi meghasonlási csírája: a teljes nemzeti érdek s a fejedelmi önkény összeegyeztethetlensége. Hogyan kerülte volna el ezt a meghasonlást, ez nagy kérdés; talán úgy, hogy nem is igyekezett volna e két összeegyeztethetetlen érdeket egyesíteni, hanem miután a mostani obstrukcióban támogatta volna a függetlenségi pártot, Széll Kálmán bukása után cserben hagyva ezt, maga hágott volna a kormányzékbe s vette volna fel a harcot a katonai javaslatokért a függetlenségi párt ellen.

Nagy Dezső dr.,

kivel különösen a Ferenc Ferdinánd házassága ügyében mondott beszéde előtti időben volt nagyon intimus, azt tartja, hogy Szilágyi Dezső éppen nem bizonyos hogy támogatná Széllt. Egyáltalában nem tartotta Széll Kálmánt gondviselés-szerű államférfiúnak, csak becsületes politikusnak. Átmeneti kormány volt az ő szemében ez a mostani s mivel neki magának határozott tervei voltak a kormányelnökségre nézve, nagyon érthető lett volna, ha most, mikor Széll Kálmán talán hibájából került ilyen kényes helyzetbe, bukni engedi őt. Ami az ex-lexet, az obstrukciót illeti, ő szigorú közjogi szempontból talán helytelenítette volna mindezt, azonban taktikai okokból nem biztos, hogy föllépett volna ellenük.

Dr. Blaskovics Sándor,

ez az előkelő lelkületű és nagytudású fiatal politikus szintén érdekesen nyilatkozott Szilágyiról. Legelső sorban azt tartja hangsúlyozandónak, hogy Szilágyi valószínűleg nem is engedte volna a helyzetet idáig fejlődni. Valószínűleg pressziót gyakorolt volna reá, hogy előbb a kiegyezést intézze el s csak azután vonuljon fel a katonai javaslatokkal. Ha azonban már idáig jutott volna a dolog, aligha lépett volna úgy fel Szélllel szemben, ahogy annak idején Bánffyval szemben.

Szivák Imre,

a szabadelvű-párt kiváló tagja, aki a kuriai biráskodás ügyében különösen sokat érintkezett Szilágyival, nagyon következtelen, beszámíthatatlan embernek mondja őt. Valószínűnek azonban, hogy az obstrukcióval szemben azon az állásponton volna, melyet gróf Andrássy Gyula a Jövendőben nemrég kifejtett. Kétségtelen, hogy ha az ellenzék erőszakossága a kormányt erőszakra kényszerítené, a felelősség az ellenzékre háramlanék, mivel a kezdő erőszak az igazi vétkes. Különben is a régi obstrukció mögött volt elvi háttér, míg a mostani mögött nincs s épp ezért ki van zárva, hogy ez Szilágyi rokonszenvét kinyerné. Főleg azért volna nagy előny, ha Szilágyi most élne, mivel az ő egyéni tekintélye valószínűleg siettetné a politikai elvek szerint való nyílt csoportosulást, melyre éppen most nagyon szükség van s melyben remélhető, hogy Széll, Apponyival való mostani látszólagos egyetértése daczára, az igazi szabadelvűiek kristályosodási pontja lesz.

Az albán forradalom és a balkáni kérdés.

Írta: Vámbéry Ármin.

Az tagadhatatlan, hogy most az albánokon fordul meg a Balkán rendezésének kérdése. S a nagyvilágnak ez bizonyára szenzáció. Hogy is ne: egy maroknyi nép, amelynek fegyverei is alig vannak, nekirohan modern zászlóaljoknak s acélágyúkkal löveti magát rakásra. De aki ismeri Törökország tarka népességét, azt nem lepi meg ez a fordulat. Az albánokról tudja, hogy az kétségtelenül a legvadabb, legféktelenebb, de egyben a legbátrabb s leglovagiasabb keleti nép. S a magatartásukat természetesnek találja.

Törökországi tartózkodásom alatt velük volt a legtöbb bajom. A bosnyák-mohamedán fanatizmusát könnyebb volt lefegyvereznem, mint áthatolnom az albánok gyanakodásának, idegengyűlöletének jégkéregén. S meggyőződtem róla, hogy az albánok képezik a mozlim népnek azt a részét, amely a modern étellel soha sem fog megbarátkozni.

Az albánok, akik magukat s z k i p e t á r-oknak nevezik, két törzsre oszlanak: a G h é k-ekre s a T o s z k-okra. Vagy egy millió ember mindössze. Hozzájuk számíthatjuk azonban azokat is, akik görög főnhatóság alatt, Oroszország déli részében és Sziciliában laknak s akiknek száma 280—290,000 főre tehető. Eredetüket visszaviszik egészen a pelazgokig. Tudományos téren azonban ezt csak H a h n, az osztrák konzul ismeri el *Albanische Studien* című művében. Annyi tény, hogy az albánok a Balkán-félsziget legrégebb lakói s a rómaiakkal és görögökkel rokonszármazásúak. Nagy történeti multjuk van s nemzeti hőseik közé számítják Nagy Sándort, Pyrrhust és Scander béget is, akinek a neve a mi történetünkben is szerepel, mert titkos szövetségese volt Hunyadi Jánosnak a törökök ellen. Legnagyobb részük fanatikus mohamedán. A jellemük: büszke, hadakozó, kincsvágyó, de egyben becsületesek és igazságszeretők is.

Nagyon érdekes az albán nyelv, amely tele van virággal, kifejező szavakkal. Tömérdek sok a harcviadaluk s a meséjük. Egyik legkedvesebb meséjük Scander bég találkozása a Halállal, amely tele van a Kelet buja fantáziájával, naiv miszticizmusával, csillogó költészetével. De ennek a költészetnek a múzsáját a vér ihleti meg s a lantpengetésbe belecsördül rendesen a kard.

A történelmi emlékekről a jelen eseményeire visszatérve, nem lesz feltűnő állítás, ha nagyon is aggodalmasan tekintek a helyzet megoldása elé. Ennek a maroknyi népnek a legyőzése sokkal több bajba és vérontásba kerül, mint a bolgár forradalmi bizottságok leverése. Végtére is, egyidőre megfélemlíthetik az albánokat, de a keresztények ellen való mély gyűlöletüket nem irthatják ki belőlük. Hisz eddig is azt a szerepet játsszák a többi birodalom legnyugotibb részén, amit a kurdok keleten, Kisázsiában. Egyik népfaj sem volt soha föltétlen török uralom alatt. S míg a kurdok kegyetlenkedései néhány évvel ezelőtt megteremtették az örmény kérdést, az albánok a macedón kérdésben vannak hivatva jelentékeny, esetleg következtéseiben nagyfontosságú szerepet játszani.

A magas portán sejtették előre, hogyan fogadják az albánok a reformot, miért is a szultán helyesen is gondolkodott, amikor azzal akarta őket kiengesztelni, hogy egy albán főurat tett meg fővezérnek. Azt remélte, hogy ez befolyásával majd engedékenységre bírja a honfitársait. Az eredmények azonban nem igen mutatják, hogy bevált volna a szultán bizakodása. És nem is fog beválni. Én nem képzelhetem el az albánt, aki békésen nézné, hogy a szomszédai, akiket esetleg úgy telepítenek be melléje, épp úgy nyakig fegyverben jár hassanak, mint ő, s nem tartom lehetségesnek, hogy míg csak egy szál albán is él, belenyugodjék abba, hogy megfoszszák azoktól a privilégiumoktól, amelyeket évszázadok óta élvez a keresztények felett. Az pedig, hogy az albán lemondjon régi szokásairól, csendben, békében éljen, szót fogadjon a keresztény csendőrnek, adót fizessen, mint a többi jámbor mozlim, túlon túl vérmes bizakodás.

Erőszakkal meg éppen nem fognak elérni semmit. Ha nyakig úsznak az albánok a vérfürdőben, akkor sem engednek. Mindez eléggé illusztrálja, milyen veszedelmes vállalkozásba kapott a mi diplomáciánk, amikor éppen Macedóniában, a török birodalom legzavarosabb részében akar rendet csinálni. Őszintén mondván, akik azt a hitet terjesztik, hogy ott meg is lesz az a rend, maguk sem bíznak benne. S nem is bízhatnak, mert az idő haladásával még inkább bonyolódtabbakká válnak majd a viszonyok.

S a vége? A törököt okvetlen más hatalom fogja felváltani, hogy helyreállítsa a rendet. Hogy melyik: a mi monarchiánk-e, vagy az orosz, vagy mind a kettő együtt, ezt a kérdést érinteni korai is, veszélyes is. Akármelyiknek jut ez a kellemetlen feladat, éppen nincs oka, hogy örüljön neki.

Az új társadalom.

Írta: Bebel.

Valamennyiünk emberséges élete nem lehet csupán egy kiváltságos népnek egyetlen létformája, mely különválasztva a többi népektől, ezt az állapotot sem megállapítani, sem fenntartani nem tudná. A mi egész fejlődésünk nemzeti és nemzetközi erők és viszonyok együttműködésének eredménye. Habár a nemzeti eszme még nagyon is sok gondolkodót tart hatalmában és egy politikai meg társadalmi uralkodás fenntartásának eszközeül szolgál, — mert ez csak nemzeti korlátokon belül lehetséges, — mi azért mégis már mélyen benne vagyunk az internacionalizmusban.

Kereskedelmi-, vám- és hajózási szerződések, nemzetközi kiállítások, a posta, a népjog, meg nemzetközi fokméréseket tárgyaló gyűlések, másmilyen nemzetközi tudományos gyűlések és összeköttetések, nemzetközi kutató utazások, kereskedelmünk és a közlekedés, főleg a munkások nemzetközi gyűlései, kik az új idő pillérjei, mindez bizonyít a nemzetközi jelleg mellett, melyeket a különböző kultúr-nemzetek, nemzeti zárkózottságuk dacára, mely mindjobban szenved, máris felmutatnak. Ellentétben a nemzeti gazdálkodással, mi a világgazdálkodásról beszélünk és ennek tulajdonítunk nagyobb jelentőséget, mert javarészt tőle függ az egyes nemzetek jóléte és fölvirágzása. Saját termékeink nagy részét idegen országok termékeiért adjuk cserébe, mert már nem tudnánk nélkülök meglenni. És mint ahogy az egyik iparágat a másik ág bénulásával megkárosítja, úgy bénul meg az egyik ország nemzeti termelése nagy mértékben, ha a másik ország termelése megreked. Az egyes országok egymáshoz való viszonya, dacára a muló zavaroknak, mint amilyenek a háborúk és a nemzeti izgatások, mindig bensőbb lesz, mert rajtuk az anyagi érdekek, minden érdek közül a legerősebb, ezek uralkodnak. Minden új közlekedési út, valamely közlekedési eszköznek mindennemű megjavítása, minden találmány, vagy javítás a termelési folyamatban, melyek által az áruk olcsóbbak lesznek, megerősítik ezt a viszonyt. Hogy egymástól távoleső országok és népek között oly könnyű a személyes összeköttetést létrehozni, már ez is egy új, lényeges tényező az összeköttetések láncolatában. Kivándorlások és telepítések megint másforma hatalmas eszközök. Az egyik nép tanul a másiktól és azon

van, hogy megelőzze őt a verseny küzdelmében. A legkülönfélébb anyagi termékek kicserélése mellett a szellemi termékek cserélése is végbemegy, úgy az eredeti nyelven, mint a fordításokban. Az emberek millióinak föltétlenül meg kell tanulni idegen élő nyelveket. Anyagi előnyök mellett semmi sem tud annyira ellenszenvet legyőzni és rokonszenvet kelteni, mint éppen egy idegen nép nyelvének és szellemi termékeinek megismerése.

Az új világ harcba szállott a régivel. Tömegek lépnek a színre, az intelligenciának olyan mennyiségével hadakoznak, a melyet a világ még egy háborúban sem látott és a melyhez hasonló háborút nem is fog látni soha többé. Mert ez az utolsó szociális háború. A huszadik század elején állunk és látjuk, mint éri el ez a háború utolsó fázisait, melyekben az új ideák győzedelmeskednek.

Az új társadalom akkor azután nemzetközi alapon fog épülni. A népek egymással testvéresülnek, kezet nyujtanak egymásnak és azon lesznek, hogy az új állapot lassanként a föld minden népére kiterjedjen. Az egyik nép nem mint ellenség lép a másik elé, hogy kifoszsa és elnyomja, nem mint egy idegen vallás képviselője, melyet reá akar tukmálni, hanem mint barát, aki minden emberből kulturembert akar nevelni. Az új társadalom kultur- és gyarmatosító-munkássága lényegében és eszközeiben csak úgy fog a maitól különbözni, mint ahogy ez a két társadalom már lényegében is egymástól teljesen különböző. Sem fegyvert, sem pálinkát, sem bibliát nem fognak használni; a kulturmissziót csak békés eszközökkel teljesítik, úgy, hogy a barbárok és a vadak előtt a civilizátorok nem mint ellenség, hanem mint jóltevő jelennek meg. Értelmes utazók és kutatók régen tudják már, hogy eredményekben milyen gazdag ez az út.

Ha a kulturnépek egyszer egy nagy szövetséggé lettek, akkor el is érkezett az az idő, amikor örökre «elnémult a harc vihara». Az örök béke akkor már nem álom, mint ahogy ezt ma az egyenruhában járkáló urak a világgal el akarják hitetni. Ez az idő eljött, amint a népek felismerték valódi érdekeiket. Ezeket nem mozdítja elő harc és háború, fegyverkezések, melyek országokat és népeket tönkretesznek, hanem békés megegyezés és közös kulturmunkálkodások. Az uralkodó osztályok és kormányaik majd gondoskodnak arról, hogy a katonai fegyverkezések és a háborúk a tulajdon borzalmasságuknak essenek áldozatul. Így az utolsó fegyvereket is, csak úgy, mint elődjeiket, a régiség-gyűjtemények fogják őrizni, hogy eljövendő nemzedékeknek el-

mondhassák: évezredek, letűnt korok gyermekei mily gyakran marcangolták egymást, mint a vadállatok — míg végre az ember győzedelmeskedett az állaton, amely benne él.

Az Egyesült-Államok egyik elnöke, a boldogult Ulysses Grant egy beszédében ezt mondta: «Minthogy kereskedelem, oktatás és a gondolatoknak meg az anyagoknak gyors szállítása a telegráf és a gőz útján mindent megváltoztattak, én azt hiszem, hogy isten a világot elkészíté arra, hogy egy nemzet legyen belőle, mely egy nyelven beszél, és hogy el fogjuk érni a tökéletesnek azt az állapotát, melyben hadseregre és hajórajra többé szükség nem lesz.» Természetes, hogy egy telivér yankee-nél a jó isten játsza a kiegyenlítő szerepet, mely csak egy terméke a történeti fejlődésnek. Ezen nem szabad csodálkozni. Álnokoskodás és bárgyuság, a vallás kérdéseiben sehol sem nagyobb, mint az Egyesült-Államokban. Minél kevésbé vezet szervezkedésével az államhatalom a tömeget, annál inkább kell ezt a vallásnak, az egyháznak tennie. Azért látszik a polgárság a legjámborabbnak ott, ahol az államhatalom a legernyedtebb.

De ez a kor tovahalad. Az egyik kulturhaladás életre kelti a másikat, az emberiség mindig újabb feladatokat fog maga elé tűzni és egy olyan kulturfejlődésig viszi, amely már nem ismer nemzetiségi gyűlöletet, háborúkat, vallási villongásokat és hasonló elmaradottságokat.

LÁTOGATÁS DE CAUX MIMINÉL. De Caux Mimi azt üzeni a világnak, hogy már nem üzen semmit; csak annak az egynek örül, hogy immár nem kell sokáig élnie; nem, a mai emberek között, akik tülekedve, irigykedve s egymást tiporva elfelejtették őt; és mindent elfelejtettek; csak önmagukat, s a maguk jólétét nem felejtik el soha . . . De Caux Mimi azért nem haragszik. Szívében kibékülve és megnyugodva: tudja, hogy a világnak ez a sorsa; hogy akik egykor fölül voltak, homályba bukjanak és alúlra kerüljenek. Mégis, ha előlről kellene kezdenie, most már nem kívánná az életet. A mai rend már nem neki való; már nem kedvez az ő lelkületének, amelynek létföltétele a gyöngédség, a szeretet, a lovagiasság s a gavalléria. A mai emberekből mindez hiányzik; gorombák, türelmetlenek, szeretetlenek, tele vannak gonddal és bajjal; és mintha már nem lennének olyan egészségesek sem, mint voltak régebben, az ő idejében, amelynek napja Anno Dei 1850 körül ragyogott a legfényesebben . . .

A szigorú kritika élességét elveszi a hang reszkető melankóliája. Egy hetvenhét éves, ezüstfehér-hajú, főkötős, szép matróna mondja ezt, búcsúzóban az emlékeitől, amelyekben olyan gazdag, mint amennyire a milliomosok gazdagok pénzben. Egy hetvenhétéves asszony mondja ezt, akinek egykor palotája volt, s aki most Ujpesten lakik, egy csendes, kis földszintes ház két apró szobájában. Ez a hetvenhétéves asszony valamikor, — kicsinyben, — a világ közepe volt; császároknak, államkancellároknak, hadvezéreknek, külügyminisztereknek, előkelő diplomatáknak és udvari embereknek volt vele vonatkozása, és idehaza szerelmes volt belé az egész Magyarország, kezdve a nehéz idők vezető politikusain, le egészen a nyurga diákig, aki lemondott a habos-süteményről s a lopva elszívandó cigaretta gyönyörúségéről, azért, hogy a húsz krajcáron jegyet válthasson a Nemzeti Színház karzatára, és ott szoronghasson a többiekkel a vasrács mögött, és tombolhasson és lelkesedhessék a gyönyörű, az isteni, az utólérhetetlen De Caux Mimiért, aki Jókai szerint oly tökéletes szépség volt, mint Thorwaldsen Eufrozinéje; aki nem játszhatott öregek szerepében, mert Laroche és Löwe szerint az arcát nem lehetett öreggé maszkirozni; aki nem játszhatta el soha Cordéliát, mert mikor meghal, Lear királynak tudvalevőleg az ölében kell őt kivinnie, és: «Azt a termetet el nem bírom az ölemben». Ez a hetvenhét éves asszony az, akiért a nagyapáink bolondságokat követtek el; dobogó szívvel, megbolondulva futottak a kocsija után; lába elé borultak, főbepuffantották magukat, meghaltak érte, vagy legalább: meg tudtak volna halni. . . . Ez De Caux Mimi. Akit el tudtak felejteni.

Elérzékenyedve és meghatódva léptünk nagyapáink szerelmének szobájába. Még most is szép. Hófehér, széles cornett-je alól hófehér haja látszik. Galléros, fekete dereka alig hajlott. Szeméből derű és megnyugvás árad, ezekből a szemekből, amelyek egykor gyujtottak.

A szoba. . . Régi udvarházak tiszta szobája ilyen. Ropant rend; a vörös ripsz-garnitúra karosszékei pontosan állnak a helyükön; a fényezett fiókos szekrény tetejében elsárgult arcképek; az egyik fölött nagyító-üveg van; közbül egy-egy csinált virágból készült kis bokréta; a falakon sárga acélmetsetek: I. Vilmos, mikor még trónörökös volt; Bismarck, mikor még háromnál több szál haja volt; Moltke; Radetzky; Erkel Ferenc; aztán László József, a Nemzeti Színház művésze, De Caux Mimi első férje; meg Zademack Pál, a dúsgazdag német

patricius család sarja, aki De Caux Mimi kedvéért színpadra lépett, és a szép elvált asszonyt később el is vette... A Watteau-idejébeli óra rögtön játszani kezdi a menuette-et; már megcsap a csipke-függönyökből kilopódzó levendula-illat, amely úgy száll felénk, mint templomban a tömjénfüst illata. S ez illat-pára mögül már bontakozik a kor, amely De Caux Mimié: Lessing «Náthán»-ját játszik; most tűnik föl Szigligeti; halljuk Megyeri, Fánecsy, Szentpétery, Egressy, Lendvay hangját; most verik ki Milanóból az osztrákot; most virradt föl március 15-ödike, és aztán lehanyatlik, és Kufstein, Olmütz, Josefstadt börtönei megtelnek magyar vendégekkel, magyar rabokkal, a mi édesapáinkkal; a kormányzó elmenekül innen, és még olasz földön is találkozik De Caux Mimivel, amint elénekli neki: «Isten áldd meg a magyart, jó kedvvel, bőséggel...»

— Itt élek, — mondja a fehérhajú asszony, — távol a lármától. Sohasem voltam beteg, de mostanában a fej-idegeim már nem bírják el a város lüktető zaját. Az ablakomból látom a palotai erdőt; most kezd élni; s az udvarunkban jácintot, primulát, árvácskát, nefelejcsset nevelek nyaranta; a virágaim között élek, ez felel meg legjobban is hangulatomnak. Minden este elbúcsúzom tőlük; forrón és szeretettel; látlak-e még benneketek holnap? Ezek az én gyermekeim; mert valakit csak szeretni kell; és senkim sincsen, gyermekeim sohasem voltak. Azért nem vagyok szomorú és még nem akarok meghalni; csak soká élni sem akarok; most március huszadikán voltam hetvenhét éves. Aznap többen fölkerestek, a barátnőim és a régi embereim, és ez nagyon fölízgatott, eszembe jutott minden, a múlt, emlékeim, az egész életem... Ágynak is estem, először életemben, de amint láthatja, nem volt komoly a dolog. Ha hinnék a babonában, valamire hivatkozhatnék: Egyszer egy cigányjósno azt jósolta nekem: száz évig fogok élni. Hát, ha egészségem van, nem bánom. A napok elmúlnak, egyik a másik után, télen az ember olvasgat, vagy elgondolkozik, azután lefekszik, aludni...

— Nem bántja semmi?

— Nem igen. Mert az ember ilyenkor már nem igen bán semmit. Nagy szenvedélyek nem érhetnek, már nem is szabad, hogy érjenek. A világ pedig? ... Oh, máig is vannak irigyeim, de azokkal nem törődöm. Ez még büszkévé is tesz. Azt, ami volt, amiben részem volt, megtépni, letagadni, eltörölni már úgysem lehet. És a többi, az mind-mind: mellékes.

Bejött a Mamuska és a Lolo. A Mamuska: egy tarka, okos nézésű, gömbölyű-fejű cica; Lolo pedig egy törpenövésű, csúnya, de nagyon kedves kis kutya.

ÚJ KÖLTŐK.

Erdős Renée:

Két fekete liliomról.

K. V. asszonynak.

Két fekete liliomról
Szól az ének.

Rejtelmesek, csodaszépek.
Egy hibájuk,
Egy a bájuk,
Hogy feketék, nem fehérek,
Egy szobában
Egy pohárban
— Oly erős, nagy, szinte féló,
Mintha ember volna, élő —
Csoda is, hogy összeférnek!
Illatuk nincs. Hogyha volna,
Nem lennének olyan szépek.
Rejtelmük tán szétoszolna!
És előttük, hogy leszállott
A hűvös, lágy tavasz-alkony,
Nem ült vón oly álmodozva
Két ifjú nő. Egyik asszony,
Lány a másik.
Nem nézték vón' oly sokáig,
Nem nézték vón' annyi búval
Rejtett, titkolt mély borúval
Azt a két csodás virágot.

S hogy az alkony lejobb szállott
És az árnyak sötétedtek:

Két fekete liliomszál
Titkos hangon szólni kezdett.
Így beszélt:
«Nem ismerjük, csak a vágyat,
Csak a gyötrő szenvedélyt.
Nem hiszünk a napsugárnak
Csak az éjnek, csak az árnyak.
Ajakunkon sohse támadt
Csattanó csók, víg kacaj.
A mi lelkünk csupa könnyár,
A mi lelkünk csupa jaj.
Tán sirok fölött születünk,
Tán azok porából lettünk,
Kik, míg éltek: élni féltek,
Csak vágyódtak, csak reméltek,
Álmot úztek, tépelődtek
És korán a sirba tértek...»

És az árnyak egyre szálltak
És az asszony szólt a lánynak:
«Min tünődik? Mit keres?
Bármit áhit, bárhová ér,
Boldog itt lenn sohse lesz.
Két kezével gáncsot törhet,
Ostorozhat, öldökölhet:
Mindhiába! Mit sem ér el!
Megutálja a világot!

Jobb, ha mind a két kezével
 Gödröt ás és belefekszik.
 Huh! Sötét föld! Ez nem tetszik?
 Hát a víz. — Hulláma fényes.
 A napsugár táncol rajta.
 Viszi lágyan, sűg meséket,
 S szép szelíden elringatja —
 Nemsokára megyek én is —
 Ám nekem nem kell poézis.
 «Egy golyó és végem, végem...»

És az árnyak szállva mélyen
 Mind búsabban, feketébben
 Törtek át a kis szobán.
 Fojtott hangon szólt a lány:
 «Én nem bánom: bármi érjen.
 Hadd ömöljön, hadd szakadjon
 Könnyem, vérem, verejtékem.
 A fél úton meg nem állok —
 Át mocsáron, föl a parton,
 Szakadékon, meredélyen,

Vad vizek közt, örvény-szélen
 Én kitartom.

Vihar zúgjon, ég hasadjon,
 Én nem félek.
 Én nekem kell a boldogság.
 Óh én nekem kell az élet!»

Aztán csönd lett és sötét lett.
 És a csöndben, a sötétben
 Két fekete liliomnak
 (Vagy a lánynak, az asszonynak)
 Sóhajtása hallszott mélyen.
 Könnybe fűlt a szó, úgy rémlett:
 «Egy golyó és végem, végem!»
 Felcsendült rá a dacos szó,
 Csendriasztó, messzehangzó:
 «Óh én nekem kell az élet!»

Két fekete liliomról
 Szól az ének...

Szilágyi Dezsőről.

Irta: Barcsay Domokos.

Barcsay Domokos, vagy a mint egyszerűen nevezik: «a fejedelem», egyik intimusa volt Szilágyi Dezsőnek. Megkértük, hogy amit tud a peripaetikus bölcsről, írja meg a Jövendőnek. Íme a cikkelye:

— Olyan vagyok, mint egy öreg leveles láda: telve a multak mindinkább elhalványuló emlékeivel. De ezek közül nem egy, minél inkább messze tűnt időnek látszik, annál nagyobb és dicsőbb lesz előttem. Mind nő, míg kialakul az egész kép, a maga ünnepies nagyságában.

Így vagyok Szilágyi Dezső emlékével is. Minél többször gondolok reá, annál inkább kezd valódi nagyságában kibontakozni előttem nagy egyéniségének titka. Úgy tetszik, hogy minden halandónál egy fejjel nagyobb volt.

És ez a fej kemény fej volt. Nem csak méretében, hanem tartalmában is nagy. Szédítően tudott játszani a gondolatokkal, ha kedvében volt s éppen e miatt szinte fárasztó volt társasága.

Ha a Bristolban, vagy meleg, nyári estéken a Vampeticsnél lévő asztalához ketten leültünk, kifáradva a napi politikától, amelybe szenvedélyes lelkének egész melegével belemerült — mintha a forrongó nagy tűzhányó a nap folyamán csak füstölgött volna s csak most adta volna ki az izzó lávát — ilyen estéken félelmetesen nagy volt.

— Jól esik így politizálni, — mondta gyakran, nagy kicsinyléssel nyilatkozva az akkori politikai életről, — jer, most beszéljünk ketten, hanem te — fogd be a szádat.

És beszélt nagy lelkesedéssel, maró szatirával és kegyetlen kritikával. A legjobb mondásait feljegyezni lehetetlen, hiszen az igazságot úgy felfelé, mint lefelé egyformán kimondta és azok legnagyobb része felfelé sért és lefelé megaláz, mert elégedetlen volt teljes életében.

Apróbb vonások talán könnyebb bepillantást engednek az ő különös lelki életébe. Mert ez az államférfi, a ki, mondhatnám, kemény fejével vert utat magának a politikai élet legmagasabb fokáig, mint a tehetségek őszinte nagyrabecsülője, szíve mélyéből gyűlölte a protekciót és ezt érezte is. Egy alkalommal egyik korcsmai bérlőmnek a veje megfolyamodott egy törvényszéki irnoki állást. Írtam érdekében Szilágyinak, aki akkor igazságügyi miniszter volt. Öt nap mulva megkaptam a választ:

— Ha te a korcsmárosod vején segíteni akarsz, adj neki is egy korcsmai helyiséget, de ne varrd az — államnyakába.

Később aztán szóval is megmagyarázta:

— Senkit se ajánlj, mert az csak árthat annak, kit segíteni akarsz, de semmi esetre se használ. Akinek tehetsége, joga és igazsága van, az úgy is megkapja, amit érdemel. Elég sok apró epigon bukdácsol a magyar közéletbe, hát ne szaporítsuk azoknak a számát.

Én azonban javíthatatlan ember vagyok. Néhány hó mulva ismét hozzá fordultam egy régi iskolatársam érdekében, aki járásbíró volt és táblabíró szeretett volna lenni. Ajánlottam Szilágyi figyelmébe. Haragos lett és szó nélkül távozott mellőlem. Néhány nap mulva a Ház folyosóján elfogott:

— Nem lehet azon az emberen segíteni. Részeges és goromba.

— Kegyelmes uram, — jegyeztem meg merészen, — nem iszik többet mint én, nem gorombább mint te, — így tehát kettőnkénél különb ember.

Haragos arcot csinált, de azért meleg tekintetéből éreztem, hogy lelke mélyén mosolyog. Már el is feledkeztem e történetről, a midőn napok múlva ő hozta elé.

— A járásbíró még is csak kineveztem, mert informáltak róla és úgy találtam, hogy — igazad van.

Legelkeseredettebb vitánk az egyházpolitikai törvényjavaslat ideje alatt volt, melyet én elleneztem, mint az erdélyi református egyház gondnoka, mert azt egyedül egyhá-

zamra nézve tartottam veszedelmesnek. Ő erről hallani se akart, de még akkor se látta be, hogy igazam van, amidőn már az élet volt mellettem a legnagyobb tanu. Kemény és meggyőzhetetlen meggyőződését fel nem adta soha, ha talán alapjában meg is volt győződve, hogy — nincs igaza. És amidőn jó tanácsokkal elláttam s belemelegedve, az utat is mutattam a kiszabadulás felé, türelmesen végig hallgatott s aztán mosolyogva jegyezte meg:

— Ha saját magadnak félannyi jótanácsot adtál volna, mint a mennyit most nekem adtál — te lennél az igazságügyi miniszter és nem én.

Amint gyűlölte a protekciót, éppen úgy az ünneplést is megvetette. Mikor a disszidensek első ülésüket tartották az Andrássy-palotában s ott megjelent, éljenzéssel fogadták. Szilágyi haraggal lobbant fel:

— Ha még egyszer ünnepeltek, többet nem jövök közétek.

Többet nem ünnepezték, ő pedig éppen ezért nagyon szerette ezeket az embereket.

Az ő legendás durvasága sem volt természetese. Inkább meleg, mélyen érző szívét akarta ezzel elrejteni. Szégyelte, ha megindultnak látták és gyakran durva volt emiatt, de a következő percben már azon gondolkozott, hogy miként tehetné ezt jóvá anélkül, hogy észre vegyék.

De nemcsak a politikában volt nagy. A művészetért is nagyon lelkesedett. Nézetében itt is megingathatatlan volt. Emlékezetes marad előttem, midőn egy alkalommal nagy társaság előtt Vészi József képviselőtársammal vitatkozott. Vészi Dante Isteni színjátékából, majd Shaksperéből idézett. Szilágyi átvette a szót és végig folytatta eredeti nyelven, olyan tökéletesen, mintha akár olasz, akár angol lenne.

Úgy mondják, hogy nyers természete miatt az udvarnál nem volt kedvelt. De azért a nemzet és a korona közötti ügyekben mindig ő volt a szószóló. A becsületes őszinteséget, a bátor szókimondást megbecsülték úgy fent, mint lent egyaránt, — s talán egy kicsit féltek is tőle.

A társaságtól való hideg elzárkózottság, engesztelhetetlenség azonban veleszületett természete volt. Ilyen volt

Szilágyi Ede, az egyetlen testvére, a kolozsvári egyetem elhunyt, híres orvostanára is. Egy alkalommal Kolozsvártt találkoztam a nagy államférfival. Egész délelőtt együtt voltunk, délben pedig a vonathoz kísértem.

— Kegyelmes uram, — szóltam hozzá, — ha szabad tudnom, miért voltál itt?

Szilágyi fájdalmasan elmosolyodott s kezével lemondóan intett.

— Az öcsémet látogattam meg.

— Mikor, kegyelmes uram? Hiszen mindig együtt voltunk.

— Reggel jártam nála, de nem fogadott. A dolog úgy történt, hogy tegnap estére jeleztem érkezésemet, de a minisztertanács sokáig tartott s csak ma reggel jöhettem ide. Ő tegnap este várt a vonatnál, de mikor ma hozzá mentem, azt izente ki, hogy nincs otthon és jöjjenek akkor, a mikorra jelzem, s őt bolonddá ne tartsam.

A két kemény, hajlíthatatlan természet itt összeütközött. Szilágyi csak akkor látta viszont öcscsét, mikor már a különös életű, tudós tanár ravatalon feküdt.

Ő, ki minden nagyobb politikai eseményben döntő tényező volt, a jövő embereivel nem igen számolt. De ha a jövő embereiről szólt, akkor mosolyogva jegyezte meg:

— Andrásy Gyula okos ember volt. Nemcsak jó politikát csinált, de gyermekeit is jól választotta meg. Gyula a tudomány, Tivadar a találékonyság. Ők még az apai politikai örökséget az ország javára megnevelik. Ők a jövő emberei. És ha nézem a három Hadik gróf szereplését, mindig nyugodtan gondolok arra, hogy a magyar arisztokrácia, ha ilyen tagjai lesznek, a jövőben is hű marad a nagy történelmi tradícióhoz, amint hű maradt a múltban. De nagy badarság a jövő embereiről beszélni, mikor itt vagyunk mi, ilyen erőben és egészségben.

Két izmos karját kinyújtotta. Ilyenkor olyan volt, mint egy hatalmas gladiátor-szobor.

Ez a nagy szobor aztán ledőlt.

A szociálizmus jövője.

Írta: Enrico Ferri,
az olasz szociálisták vezére.

Szociálizmusról beszélni, anélkül, hogy a magántulajdonnak társadalmi tőkévé való átalakítását tekintenők egyedüli céljául, üres szóbeszéd volna. Attól a társadalmi átalakulástól kezdve, amelyben az emberiség a nomád életmódot felváltotta a megtelepedett életmóddal, az addig közös tulajdon mindinkább a magánvagyon jellegét ölti fel. A termelés eszközei mind szűkebb körnek, előbb egy községnek, majd egy-egy családnak, végre egyes személyeknek tulajdonába mennek át. Ez az átváltozás a gazdasági fejlődés természeti és társadalmi feltételeivel, és ezáltal a politikai, jogi, erkölcsi és értelmi fejlődéssel függ össze. Az egyéni tulajdon (leszámítva a személyes szükséglet eszközeit, mert pl. a táplálék, ruházat nem szolgálhat egyszerre két személynek) a polgári társadalomban eléri maximumát és a kapitalisztikus rendszerben átmegy a túlzásba.

De éppen a természetes gazdasági fejlődés és a politikai, jogi és erkölcsi viszonyok kapcsán válik a magántulajdon legújabbán ismét közvagyonná. Szemlátomást fejlődik napjainkban a magántőke szociális tőkévé, mint ezt a ma divó átmeneti formák (közbirtokok, közszolgálatok, trusztok stb.) mutatják, amelyek már jelzik, előre hirdetik a szociálista rendszer uralmát, a termelő eszközök közösségének korszakát.

Ez a várható átalakulás olyan lesz, mint a nagy természeti átalakulások, mert hiszen a fejlődés törvényei általánosak. A geológiából ismeretes, hogy a nagy földtani változásokat nagy kataklizmák (vulkánikus kitörések, áradások) hozták létre. Az általános fejlődés története pedig arra tanít, hogy az átalakulások szemünk láttára, fokozatos fejlődés folyamán mennek végbe, amelyek nem követelik, de nem is zárják ki, hogy itt-ott kataklizmák, erőszakos átváltozások történjenek. A rendes folyamat a természetben, tehát a szociálizmus fejlődésében is, a fokozatos átalakulás (reformok), ami azonban nem zárja ki azt, hogy a szociális világban itt vagy ott erőszakosabb kitörések legyenek, főképen akkor, ha az ural-

kodó osztály politikai vezetői ellene szegülnek a sürgős és radikális újításoknak. A társadalmi fejlődésnek ez a formája az, amit forradalminak szokás nevezni, amelyben t. i. a nép erőszaka kitör, miént visszahatás a kormányzat erőszaka ellen.

A szociálista párt állásfoglalása és magatartása az ellenféllel szemben igen fontos kérdés. Nem szabad mindenekelőtt elfeledni azt, hogy az uralkodó osztály mindig enged: még akkor is, ha úgy látszik, hogy csak megenged. De ritkán a maga jóvoltából, hanem többnyire az elnyomott osztály akaratából. Ezekkel az engedményekkel, mérsékelt reformokkal szemben nem kell mereven ellenkezni, még akkor se, ha a proletáriátus helyzetének csak nagyon részleges megjavításával foglalkoznak is. Mert az uralkodó osztály még az esetleges ellenkezés dacára is — igaz, hogy nem annyira filantropiából, mint inkább saját érdekében — végrehajtaná a reformokat, hogy a proletáriátus forradalmi hangulatát úgy, ahogy, enyhítse. Mindamellett azonban, hogy a részleges reformokat elfogadjuk, a meglevő állapotok teljes átalakulása csak állhatatos, rendületlen munkálkodással, érhető el. Kiható pártpropagandával a műhelyben és a szántóföldön egyaránt. Ismeretes dolog, hogy az uralkodó osztály mindenütt rokonszenvez a reform-szociálizmussal s pazarolja rá elismerését, míg a radikális forradalmi párt, éppen azért, mert biztosabb eszköze a proletáriátus érdekeinek, ugyancsak nem élvezi a kormány és a kapitálisták rokonszenvét. De, ismétlem, a reformpárt szerepe nem veszélyes: kikerülhetetlen, hogy minden pártnak legyen szélsőbal és szélső jobb oldala, csak hogy tény az, hogy az az irány, amely kevés időt ad az aprólékos reformoknak, hogy minden erélyét a pártpropagandára és pártszervezkedésre fordíthassa, látszólag a leglassúbb és legkevésbé gyakorlati ugyan, de valójában a legbiztosabb, leggyorsabb útja a szociális eszme megvalósításának.

Tabarin mókáiból.

(1622.)

Átültette: Heltai Jenő.

Tabarin a vásárokon komédiázván, színésztársával, a tudós Mesterrel, e párbeszédet folytatja:

Az ember teremtődött-e előbb, vagy a szakál?

Tabarin: Mester, maga filozófus?

A mester: Nem oly kitünő, mint Aristoteles, avagy Plato; ám ha filozófusoknak nevezhetők azok, akik tanulmányaikat elvégezték és szorgalmuk egy részét e tudomány elsajátítására fordították, én is a többiek sorába merem magam igtatni, bár nem vagyok egészen ura a bölcseségnek.

Tabarin: Feleljen nekem egy kérdésemre, ez minden bölcsesség, amit magától kérek: az ember teremtődött-e előbb, vagy a szakál?

A mester: Hogy ezt megérthesd, Tabarin, tudnod kell, hogy mi filozófusok kétféle elsőbbséget különböztetünk meg; az egyik a természetben, a másik az időben való. Egészen bizonyos, hogy az ember előbb volt, mint a szakál, a természetben való elsőbbségénél fogva, mert *prius est hominem esse hominem, quam esse talem*, noha az időben való elsőbbségről lehetne vitatkozni.

Tabarin: Én pedig azt mondom, hogy úgy a természetben, mint az időben való elsőbbségnél fogva a szakál teremtődött előbb, mint az ember: hiszen Isten előbb teremtette az eget, a földet, az állatokat és a növényeket, mielőtt az embert építette és alkotta. Ugyebár, a bakkecskének van szakála és okatlan állat létére előbb teremtődött, mint az ember? Ergo, a szakál előbb volt, mint az ember. Oh, te szegény filozófus! Menjen barátom és kérje vissza a pénzét azoktól, akik bölcseségre tanították.

A test mely részén legkeményebb a bőr?

Tabarin: Régóta tünődöm egy dolgon.

A mester: Min, Tabarin? Ha tudásom szférájába tartozik, szívesen fölvilágosítlak róla.

Tabarin: Szeretném tudni, hogy a test mely részén legkeményebb a bőr?

A mester: Kétségtelenül a test ama részein, amelyek folytonos mozgásban és munkálkodásban megedződnek. Így például a tenyér, amely a munkától megkeményedik, vagy ha akarod, a talp. Különösen paraszt-embereknél.

Tabarin: Szó sincs róla! A bőr legkeményebb a homlokon, a szarvilagos helyzet körül.

A mester: Nem értem, Tabarin.

Tabarin: Akárhány embert fog látni, aki húsz év óta szarvakat hord és mégis a homlokán oly kemény a bőre, hogy ezek a szarvak, bár elég hegyesek, nem tudnak kibújni rajta és nem kerülnek napfényre.

Hogy lehet félóra alatt ötven pár cipőt csinálni?

Tabarin: Tudja-e, hogy lehet félóra alatt ötven pár cipőt csinálni? Ez nagy titok. Nem tudom, volt-e valaha valaki, aki ezt megcsinálta.

A mester: Valóban, Tabarin, e titok megoldására sokan lehetnek kíváncsiak; régen hallottam szebb találmányról; ami engem illet, be kell vallanom tudatlanságomat; legfőljebb azt tenném, hogy száz csizmadiának adnék egy-egy cipőt megcsinálás okából; így talán hamar elkészülnének.

Tabarin: Nem így értem, egy emberről beszélek, aki egymaga, félóránál rövidebb idő alatt megcsinálja az ötven pár cipőt; ennél mi sem könnyebb. Ön maga is be fogja ismerni, ha tudni fogja a módját. Tehát vegyen ötven pár vadonat új csizmát (ha azt akarja, hogy a cipők is újak legyenek) és vágja el valamennyit bokán fölül, akkor ötven pár csizma helyett ötven pár cipője lesz, egészen készen. Úgy-e, szép találmány?

Mi a legbátrabb dolog a világon?

Tabarin: Mester, meg tudná-e mondani, mi a legbátrabb dolog a világon?

A mester: A halál, Tabarin; ez a legbátrabb, a legvakmerőbb, levágja, legyűri, legyőzi a leghatalmasabb királyokat és a legfélelmetesebb fejedelmeket; elpusztít, tönkre tesz, magával visz mindent.

Tabarin: Hát minden élő dolog alá van vetve a halálnak?

A mester: Igen Tabarin, ez a természet megváltoztathatatlan rendje, minden életnek a legvégsőbb célja a halál.

Tabarin: Hát maga a halál él-e, vagy sem? Ha él, neki is félnie kell a haláltól, mert ő is alá van vetve neki, ha pedig nem él, miért volna ő a legbátrabb dolog a világon?

A mester: A halál nem él és nincs meghalva, Tabarin; a halál csak az előzetes forma megváltozása és a forma megújulása az anyagban.

Tabarin: A dolog nem olyan súlyos, mint maga képzei; a legbátrabb dolog a molnár inge.

A mester: Miért Tabarin?

Tabarin: Mert az minden nap egy gazembert fog torkon.

A legártalmasabb növény.

Tabarin: Megmondjam-e önnek mester, melyik a világon a legártalmasabb növény?

A mester: Életem végéig mindig kapok az alkalmon, ha valamit tanulhatok.

Tabarin: A legártalmasabb növény, amelyet a természet valaha nekünk adott, a kender.

A mester: A kender Tabarin? Micsoda bolond beszéd ez?

Tabarin: Ön jól tudja mester, hogy kenderből fonják a kötelet; ez a növény olyan mérges, hogy ha Jean Guillaume mester (a hóhér) egy fél negyedóráig tartja valakinek a nyaka alatt, az illető megfullad bele.

A leghálátlanabb állat.

Tabarin: Mester, melyik a leghálátlanabb állat?

A mester: A macska, Tabarin, rosszindulatú és önző.

Tabarin: Szerintem nem a macska az.

A mester: Hát?

Tabarin: A bolha. Minél jobban táplálod, annál jobban csíp és bánt.

Ki tud többet, a férfi-e vagy a nő?

Tabarin: Mester, a férfi folyton tanul és fáradozik, hogy a tudás valamelyes fokára jusson, az asszony pedig mulat. Mégis, ki tudósabb a kettő közül?

A mester: Mely kérdés Tabarin! Persze, hogy a férfi. Mert bár a nőben is vannak képességek, ritkán gyakorolja azokat és a tudós nő ritka.

Tabarin: Mégis azt hiszem, hogy az asszonyok többet tudnak, mint a férfiak.

A mester: Mire alapítod ezt a véleményedet, Tabarin?

Tabarin: Ha egy tudós férfi megnősül, a felesége gyakran többet tud mint ő; az asszony például tíz év óta tudja, hogy a férje szarvakat visel, a férje pedig ma sem tudja.

ÚJ KÖLTŐK.

Lipcsey Ádám:

A tekintetes asszony.

Nem menyecske, inkább jócskán öregecske,
Nem arra való, hogy éjjent fennvirrasszon,
Mégis gyertyalángnál nap nap, öregeste
Könyv mellett gunnyaszt a tekintetes asszony.

Volt egyszer egy fia, a többi közt volt egy,
Idegenbe hajtá nyughatatlan vére;
Honnét, hová még a szárnyas hír is jön-megy,
Elfárad, nem tudja, célhoz vajjon ér-e?

Nagyvérű legény volt, az zargatta, úzte,
Messzi, új világban keresni szerencsét.
Kicsi volt neki a csöndes, honi tűzhely,
Végzet-e, vagy ösztön, nincs ellene mentség.

Jó dolga, rossz sora felől olykor vert hír,
Ki tudja leírni, látója, tanúja?
Még az anyaszív is más mit tenni nem bír:
Imádkozik, isten nagy veszélytől ójja!

Nem jól imádkozott. Villám szárnya hozta,
Fekete volt mégis, mint az őszi felleg,
Mehalt, a halálát gyilkos kéz okozta,
A bújdosó gyermek balsorsa betellett.

Nincs már semmi zokszó, mely rá vetne árnyat,
Fehérlő fényesség alakját övezi.
A halál nagy-útján csak angyalok járnak,
Földi fogyatékat kiki levetkezi.

Homlokán aki volt, redője a dacnak,
Szüleszomorító, el-kisimúlt szépen,
Csak az örömökbén, reménységben gazdag
Kicsi gyermek játszik az anyja ölében.

Dróthír, levél jön-megy, kutatnak utánna,
Kije, mije maradt óperencián túl?
Siratja két gyöngge, nevetlen árva,
Haki rájuk gondol, szíve összerándúl.

Megyen értük küldött, jaj egy végtelenség,
Epedő nagyanyjuk számlálja a percet.
Világlépő útban mi bajuk se essék,
Jámbor, öreg lélek mindcsak azon reszket.

Aztán hogy is lesz az? Megszólal-e vérük?
Megérik-e vajjon az eredő törzset?
Idegen nemzettel hogy értsen szót vélük?
Vagy csak némán összefolynak-e a könnyek?

Nem lehet az mégse. Küld könyvet a boltos,
Furcsa, kemény nyelvnek tudománya benne.
Nem egy lapja lészen könnyeitől foltos,
Éjt napot összefog, valamire menne.

Nagy akarat, ép hit nemcsak követ görget,
Feltöri a szórend, idők, igék titkát.
Bolond, aki kíván annál szebbet, többet,
Öreg szemével könnyeken át mit lát.

— Hej no édes néném, tekintetes asszony,
Arr' a kis időre, ami hátra van még,
Nyakába ily nehéz koloncot akasszon?
Fürgébbek, hajlóbbak a fiatal elmék.

Ráfelel merengve:

— Igaz öcsém, úgy van,
De nem győzöm várni, mire hozzám ér el.
Inkább hát elébük megyek feleútban.
. . . Áldja meg az isten áldó két kezével.

A balatoni tündér.

Szigeti József

hátrahagyott elbeszélése.

A somogyi partokon három alak tünedezik elő a vihar homályiból. S a három alak legkevésbé sem siet magát rejtetni a sűrűn szakadó zápor elől, sőt koronkint megállván, gyönyörködve nézik a természet eme zord játékát, a cikázó villámokat s a Balaton tajtékzó dühét.

Kik lehetnek ők? — Öltözetök sem úrra, sem kézművesre, sem pórra nem mutat, egy csodálatos vegyülete látszik rajtuk a keresett divatnak s a rongyosságig kopott szegénységnek.

Ki vándor színésztársaságot csak egyszer látott is életében, azonnal reájok fog ismerni, hogy ők nem lehetnek mások, mint utazó színészek.

És valóban, mi mindhárman azok valánk. — Én, — Fondor Pista, az intricus, kit örökös csendessége és feltűzhetetlen hidegvérűsége miatt Szuszók Pistának is szoktunk nevezni és ennek ellentéte, az örökösen vidám kedélyű, nyugtalan lelkű, mindenkivel ingerkedő, de becsületes jellemű Várhegyi Lajos, az úgynevezett szeles gavallér.

— Jóska te! — szóla hozzám kis hallgatás után Lajos, félig visszafordítva felém fejét, minthogy én a gyaloglást, kivált ilyen időben, nem szokván, fáradtan támolyogtam utánok. — Jóska! hallod-e?

— No mi baj? — kérdezém.

— Te erről a vidékről vagy, úgy-e?

— A túlsó partról, — viszonzám.

— Hát te, igaz-e az, hogy ennek a Balatonnak tündére van?

— Igaz, — volt a kurta felelet.

— Láttad?

— Láttam!

— Hol?

— Hát a Balatonban.

— Szép volt-e? hé!

— Szép.

— Beszéltél vele?

— Beszéltem.

— Hát aztán mit mondott?

— Hát azt mondta, hogyha meglátlak téged, hát küldjelek el hozzá, nagyon szeretne egy oly félbolonddal megismerkedni, mint te vagy!

— Bizony, Lajos pajtás! — vága közbe Pista, ki eddig pipája meggyújtásával lévén elfoglalva, a társalgásban részt nem vehetett, — nem is lenne bolondság egy oly vízi isten-asszonynál tisztelkednünk; ami a lucskosságot illeti, azzal iszen eléggé el vagyunk már látva, talán ő tündérsége megvendégelne bennünket egy kis paprikás kecsagével, vagy rántott fogassal.

— Kár volt az evést megemlítened, Pista pajtás! — sóhajték fájdalmasan, — éppen most kezdém egy pillanatra felejteni, hogy éhes vagyok.

— Éhes-e?

— Már hogye volnék, — viszonzám én némi boszusággal, — hát iszen mikor ettünk?

— Ettél tegnap este, — válaszolt ő szokott vidámsággal.

— Nem igaz, — mondám, — tegnap délben; avagy nem akkor adott-e K...i lelkész aludt tejet, meg egy kis kenyeret, de az is mennyi volt!?

— Pepi, Pepi! Hát nem ettél te tegnap este? — viszonzá kacagva Lajos s visszafordulván felém, megállott, hogy beérhessem. — Hát nem makkoltattalak meg az erdőben tegnap este, ahol háltunk, nem ettél annyi mogyorót, amennyi csak beléd fért, he?

— Mogyorót! — kiálték boszúsán, — hiszen nem vagyok én mókus, hogy mogyoróval éljek.

— Hát képzeld magad valami zarándoknak, ki szent fogadást tönnyébbel nem élni, mint mogyoróval s éjjel-nappal koplalni; így aztán lelkiismereted ki lesz elégítve.

— Ej, ki beszél itt lelkiismeretről, — felelék türelmetlenül, — nekem az éhséggel van bajom, arra pedig, fájdalom! nem szükség fogadást tennem, hogy koplaljak, mert mióta a színészetnél vagyok, még sohasem laktam jól amúgy istenigazában.

— Ebből láthatod, pajtás, — viszonzá ő ingerkedve, — mily hamis fogalommal bírnak azon emberek, kik azt hiszik, hogy a színészek kicsapongó életet élnek, vigasztaljon tehát az öntudat, táplálja lelkedet, erősítse testedet és most ne beszélj többet az éhségről; nem jó az ördögöt a falra festeni, mert meg fog jelenni.

Befejezése következik.

ÚJ KÖLTŐK.

Csizmadia Sándor.

A munkás.

Most senki...

Gyűjtőkamrája egy tömeg izomnak,
Melyet nehéz, kínos igára fognak.
Némán mozgó, hideg, holt gépezet,
Mit más keze irányít és vezet —
Hogy ember is, csak sóhaja
Jelenti.

A gyárban,

Vagy pinceműhely szennyes éjjelében,
Haldoklik vízen és száraz kenyéren;
A két kezéből kincsek omlanak
S maga értéktelen lim-lom, anyag —
Részére szánva rothadás,
Halál van.

A réten

Fényes sugárban megcsillan kaszája,
Tömött fejű kalász bukik le rája;
S mindenkinek terem bőven kenyér,
Belőle csak maga hiába kér —
A jóllakásról — álmodik
A télen.

A hánya...!

Élő hősök közös temetkezése,
S önként szállnak le bús, sötét ölébe.
Nincs ott tavasz, hímes virágú nyár,
A füstölgő mécs ott a napsugár —
A börtön az, a szolgaság
Tanyája.

Az élet

Benne fogamzik meg, belőle árad,
A gyönyörnek forrása nála támad;
Boldogságát, javát mindenkinek:
Szorgalmával lám ő teremti meg,
S neki a nyomor esküszik
Hűséget.

De majd ha,

Ki tudja honnan, egy-egy szikra pattan,
S felgyúl a rét, a gyár, a bányakatlan...
A földtekét bevilágítva ég,
Leolvad a bilincs, lehull a fék,
S a fénytől elszökik az éj
Hatalma...

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Az örök világosság.

Mikor már beszélni tudtam, anyám megtanított imádkozni. Esténként az ágyam szélére ült s mondta előttem mondatonként:

— Atyának és Fiúnak...

És én utána mondtam végtelen unalommal és számtalan ásitózással az imádságot.

Az utolsó mondat ez volt:

«Az elhalt hívek lelkei Isten irgalmasságából békeségben nyugodjanak és az örök világosság fényeskedjék nekik, Amen.»

Akkor aztán eldőlhettem az ágyban és alhattam kedvemre.

Nekem az imádságból csak ez az egy mondat tetszett: «Az örök világosság fényeskedjék!»

Képzeletemben nagy kékes fehér világosságot láttam az ég és föld között, s mindig ezzel a bűbájos látománnyal merültem álomba.

A német-isten.

Lipótmezőn is azonnal iskolába adtak. Az iskola körülbelül fél kilométernyire volt tőlünk, s akkor még csak egyetlenegy villa állott az országút mellett. A villa oldalára egy kopott fekete kutya volt ráházolva.

A tanítás két nyelven folyt: magyarul és németül, de mégis inkább németül, mint magyarul, mert tanítás előtt németül mondták a növendékek a miatyánkot. Maig is előttem van egy hosszúnyakú leánynak a képe, amint a kezét

összetéve s a fejét kissé oldalt hajlítva, mindig áhítatosan néz fölfelé, s a szava kihallatszik az imádkozók közül.

Én egy szót se tudtam németül, csak éppen összetettem a kezemet, mint a többi, miközben a nagy leányt néztem, amint hangosan imádkozza:

«Vater unser, der du bist im Himmel.»

— Apám, — mondtam egyszer otthon, — magyar-e az Isten, vagy német?

— Magyar, — felelte az apám. — Mért kérdezed?

— Azért, mert az iskolában németül imádkoznak.

Nem folytattuk tovább a beszélgetést, de én attól fogva azt gondoltam, hogy az iskola padlásán egy külön német isten lakik és mikor a gyermekek imádkoztak, eltűnődve néztem most már a leány helyett a padlás deszkáira.

Az őz.

A betűket már régen ismertem, de olvasott szavakra és olvasmányokra innentől emlékezem.

Az ábécés könyvekben ez a szó is megvolt: őz. Ezen a szón szívesen állott meg mindig a szemem.

Képzeletemben mindig megjelent egy őz, egy nagy-szemű graciőz állat. És ez tetszett nekem.

A költő.

Lipótmezőn az apám gyakorta vett ki könyvet a kölcsönkönyvtárból. (Anyám mondja, hogy egy pincér csinált ott kölcsönkönyvtárt s vele üzletet.)

Egy napon Petőfi költeményei heverték az asztalunkon. Négy barnakötésű könyv volt az. Egyszer, hogy magam voltam a szobában, unalmamban felnyitottam az egyiket és olvastam belőle. Egy strófa erősen megragadott, — ez:

«Node a magyarság erős természete
Bármi nagy hideg volt, megbirkózott vele;
Aztán meg, ha fáztak, hát kapták magokat,
Leszálltak s hátokra vették a lovokat.»

Ezt megnevettem.

Belép az apám; kérdezem tőle, hogy hogyan lehetett ez?

— Költői tréfa, felelte az apám. A költők írnak néha ilyeneket.

— Mi az a költő? — kérdeztem tovább.

Apám felelte:

— A költő, fiam, verseket ír. Az olyan ember, látod, hogy annak a király is köszön.

Eltűnődtem ezen a magyarázaton.

A hideg.

Az első hidegre innen datálódik az emlékezetem. (1868—69. tele). Azelőtt mintha nem volt volna se hideg, se meleg. Láttam havat ablakon át, de csak a színe tűnt fel.

Itt, hogy felügyelet nélkül kóborolhattam a házban és az udvaron, az első hóesés új játék volt nekem. Kimentem a hóba és gombóczokat csináltam.

Egyszer csak azt vettem észre, hogy a kezem rettenetesen fáj. Bemegyek a szobába és a kályhához állok. Ott a fájdalom annyira fokozódik, hogy sírva fakadok és jajgatok.

Apám belép. Kérdezi, mi bajom? Nézi a kezemet.

Persze a kezem lilaszínű volt a hidegtől.

— Gyere velem, — mondotta.

Azzal kivezetett vissza az udvarra, és nem csekély ijedelmemre havat markolt fel s azzal dörzsölte a kezemet. Azután megtörülte törülköző kendővel jó szárazra. A fájdalom elmúlt.

A vampír.

Lipótmezőn született egy kisöcsém, Árpád.

Anyám sokáig feküdt. Minket egy sváb leány gondozott, de tudott magyarul is.

Ez a leány egyszer azzal a mesével mulattatott engem, hogy van egy vampír nevű állat, amely sötétben meglepi a gyermeket, a mellére száll és kiszívja a véré. (Hogy kerül a vampír ismerete Brazíliából a Lipótmezőre!)

A sötétség attól fogva mindig nyomott engem. Sokáig féltem lefekvéskor, hogy a vampír rámszáll, s évek múlva is tünődtem, hogy vajjon igaz-e, vagy csak mese?

A farkasok.

Apám egy napon narancsszínű borítékos képes lapokat tett az asztalára. Német szépirodalmi lap volt, valószínűleg az Über Land und Meer. Lehetett valami tíz füzet. Azt hiszem, azt is a kölcsönkönyvtárból vette ki.

Ez a lap hetekig nálunk hevert, és én sokszor átnéztem a képeket. Sohse láttam azelőtt képes lapot.

Ebből a lapból egy kép erősen megmaradt az emlékezetemben. Az a kép fára mászott embert ábrázolt. A fa kopasz volt és havas; a fa körül a hóban farkasok álltak és ültek, s mindnyájan fölfelé néztek az emberre.

Ezt a képet hosszan elnéztem. Éreztem az ember félelmét, s hallottam, hogyan üvöltenek a farkasok.

Azontúl mikor iskolába mentem, mindig aggódva léptem ki a kapun, és szorongva jöttem hazafelé is a nagy parkon át s aggódva tudakozódtam a felnőttektől, hogy nem láttak-e farkast errefelé?

A buta sváb.

Egy másik képre is emlékszem a német képes lapból. Ez egy buta arcú sváb parasztot ábrázolt, meg egy fiatal urat, amint égő gyertyára néznek, s a gyertya mögött sokszorosító tükör van.

Apám lefordította nekem a kép szövegét, amely ilyenféle:

— Látod apám, ennek a tükörnek az a haszna, hogy a gyertyát tízszeresen mutatja és a láng fényét is megtízszerezi.

— Tyúh micsoda pazarlás, ennyi gyertya! — feleli az öreg paraszt. S elfujta a gyertyát.

. . . . Ezen az anekdotán nem kacagtam ugyan, de megértettem a humorát.

Folytatjuk.

Dankó Pista önéletrajza.

Ezelőtt öt évvel Dankónak az egyik barátja arra készült hogy megírja a híres cigánynak az életrajzát.

Akkor jegyezte fel Dankó a mellékelt adatokat.

Azonban ezek alapján nem lehetett teljes életrajzot adni. Az író arra várt, hogy Dankóval egyszer egynéhány napot tölt együtt s részletesen elbeszéltesse: hogyan élt, hogyan fejlődött nótaköltővé? Dankónak azonban már az utóbbi időben nehezebbre esett a beszéd s így a terv csak jó szándék maradt.

Mégis, az ő vázlatos följegyzése érdekes, és ha találkozik ember, a ki az élete leírására vállalkozik, ezeket az adatokat fölhasználhatja. Dankó irata — amelyet íme elküldök a «Jövendő»-nek — a következő:

Kedves Barátom!

Kívánságod szeriént ide mellékelem az egész életem szurkos fonalát.

1858 június 13-án születtem (már az eleje se jó a 13-mas számmal). Apám a szegedi első zenekar segéd primása volt, majd saját zenekart szervezett s az élére állt. 1867 február 23-án halt meg tüdőbajban. Én akkor 9 éves voltam. Nem örököltem mást, mint a hegedűjét, amely igen jó volt s néhány forint készpénzt és talán a tüdőbajját. Azt a kevés pénzt, amit hagyott, édes anyám elköltötte mire felcseperedtem, a hegedűt pedig, mint fiatal, könnyelmű gyerek, elzálogosítottam egy korcsmában nagyon kevés pénzért, alig egy pár forintba, miután nem ismertem annak értékét.

Akkori időben Szeged egyik legnépszerűbb ügyvédje, ki apámnak személyes barátja volt és hegedűjének értékéért alaposan ismerte, megtudta, hogy én azt elzálogosítottam. rögtön ment és kiváltotta.

Mikorra én mentem kiváltani, már hűlt helye volt, az ügyvéd pedig megtagadta a visszaadását. Az unokájának ajándékozta a 200 forintos hegedűt, amelyhez 10 forintért jött.

Ezt a derék ügyvédet pár évvel ezelőtt utolérte a Nemezis: a kórházban halt meg, mert bele ugrott a Tiszába s ott meghűtötte magát. Eördögh Mihálynak hívták a derék jó embert.

Iskolába csak addig jártam, míg apám élt, azután nyűgje lettem az életnek. Három elemi és egy református meg egy

luteránus iskolát végeztem. Emlékezem reá, majd mindegyikben első eminens voltam.

A többi iskola a színház volt, a honnan minden nap kidobtak, mégis beszőktem, és hogy végkép ki ne tegyék a szűrőmet a színházból, amit imádtam, elkezdtem a színészeknek a csizmájokat pucolni, így aztán megvolt a jogcímem a színházba járáshoz.

A másik iskolám a könyvek voltak. 18–22 éves koromig elolvastam a legjelesebb magyar íróknak majdnem az összes munkáit. Azután a francia nevesebb írók műveit, u. m. Dumas, Hugó V., Kock Pál stb. kezdtem olvasni. Most, hogy beszereztem Jókainak majdnem az összes műveit, nagyon keveset találok, a melyre rá nem ismerek, hogy én ezt már olvastam ezelőtt 15–20 évvel.

18 éves koromban ismertem meg a feleségemet s 19 éves voltam, mikor a feleségem lett.

Egy kis örökség nézett ránk, de addig nem szabad volt eladni, míg az apósom élt. Egy jólelkű ügyvéd, az apósom szomszédja (t. i. a szatymazi birtok tőszomszédja, ami a mi örökségünk volt), magához hivatott az irodájába s azt mondta, hogy hajlandó volna megvenni a feleségem örökségét. Mi mondtuk, hogy nem lehet azt, mert az apósomé a haszonélvezet, tehát míg az él, nem rendelkezünk vele. Azt mondta, azért ő megveszi, csak akkor menjen a keze alá, mikor már az apósom meghalt. Megvette 300 forintért.

Azután az apósom két hétre meghalt. (Az ügyvéd úr mindennap kijárt Szatymazra s mindennap áthívatta az apósomat kvaterkázni, két hét múlva aztán nem kvaterkáztak.)

A birtok 4 részre oszlott: a feleségem testvérei eladták 1000–1000 forintért, de egy darabban eladva kaptunk volna érte 6–8 ezer forintot.

Ezt az ügyvédet meg Eördögh Ferencnek hívják, — amannak a testvéröccse.

A háromszáz forintot, mivel hogy akkor is tüdőkatarusom volt, a feleségem rám költötte és kigyógyultam ahogy lehetett. Innen kezdődik zeneköltői működésem egész a mai napig.

Nőmet legelőször 1877-ben láttam meg Szatymazon, ahol is, mint a malac-banda primása, szüretbálat játszottam náluk.

Nőm még akkor 13 éves múlt, én pedig 17. A szüret alatt nőm mindig a zenekar-banda körül forgolódott s szemei mindig rajtam csüngtek. Mindjárt észrevettem. Nőm rendkívüli szépség volt: nálam is tüzet fogott a tapló.

Egy évig udvaroltam neki levélben haszontalanul, mert ha odamentem hozzájuk valami ürügy alatt, hát az apja (Joó Ferenc akadémiai festő) mindjárt azt nézte, hogy ki-brudaljon a tanyából.

Abban az időben volt ott egy híres pusztai kapitány: Daróczy Pál. (Bende rókusai biztos mostohaapja, a betyárvilág híres csendbiztosa.) Elpanaszoltam annak a bajomat egy alkalommal, mikor muzsikáltam neki.

— Hiszen ha csak ez a baj Pista, akkor rendben vagyunk. Holnap megvizitátlak a kisteleki doktorral, kisütjük, hogy nem vagy katonának való; bebizonyítjuk, hogy egyetlen fiú vagy és özvegy anyád van, így aztán szépen holnapután megkérjük a leányt, t. i. a kérő násznagy én leszek, Daróczy Pál.

Meg is történt ez addig szépszerével, míg a leányt meg nem kértük, de már ott nagyon furcsa vége lett, mert mikor az apósom végighallgatta a násznagy úr mondókáját, a következő választ adta:

— A násznagy is akasztófára való, meg a vőlegény is! És most takarodjatok ki a tanyámról, mert ha a kapással találak benneteket kivezettetni, nem köszönitek meg a mai napot. Ebadta számár csendbiztosa, hát azt gondolod, hogy cigánynak neveltem én a lányomat?

Ebben a szomorú fináléban csak az vigasztalt, hogy a kapunál egy szál rózsát nyomott a kezembe a feleségem.

Ekkor fogamzott meg bennem a szindarabírás.

A darab meséje röviden az, hogy én «Hangai» cigányprimás, udvaroltam egy művész leányának, ahol is kikosaraztak, én meg a végén elszöktettem a leányt.

Egy év múlva meg is történt, úgy, mint ahogy én megírtam.

Az apósom gyűlölt mint az ördögöt, sőt mikor a feleségem várandó állapotban volt, hazavitte lebetegedni, nekem pedig azt mondta, kívül tágasabb.

Egyszer a fiammal (Pistikával) játszani akartam, illetve fel akartam venni, hát amint meglátta az öreg, azt mondta:

— Hozzá ne nyúlj, mert pofon váglak. Eredj a körösztanád mit keresel itt?

Szegény, ha most élne, nem beszélne így.

Fiam nemsoká meghalt. Majd másik is született, de halva.

Első nótámat 1883-ban csináltam az utcán, egy alkalommal, mikor a bandámmal Rozáliát mentünk köszönteni. Úgy pengtettem ki a hegedüből, közben pedig füttyültem. E nótacsinálásra buzdított az, hogy az akkor Szegeden ked-

vett Ónody Kálmán cigányprimás csinált 4 nótát és azt kiadta. A lapok dicsérték.

Ekkor így gondolkoztam: hátha én is tudnék 4 nótát csinálni s a lapok engem is dicsérnének? Azon héten megszületett a 4 nóta:

«Nem jó mindig, minden este a fonóba eljárni.» «Zöld erdőben kakuk-kakuk madár kakukol.» «Hej menyecske, szép szegedi kis menyecske» és egy friss, szöveg nélkül.

E nótákat Főkövy Lajos zongoratanárnak megmutattam, aki eljátszotta vagy 20-szor egymásután és nagyon dicsérte, sőt egy névjegygyel elküldött Langer Viktor zenedeigazgatóhoz, aki letette zongorára és kiadót is fogott Burger és társa személyében. (Honoráriumkép kaptam 250 kottát.) Azután mikor megjelent, egy nagy pohár vörös bort annak a fejében diktált belém, hogy sok ilyen nótát csináljak.

A lapok engem is megdicsérték, sőt sokkal jobban, mint Ónodit. A cigányok csodálkoztak, meg szidtak. Lett sok pénzem. Langer küldött a kottákkal házról-házra, p. o. Zsótér Andor adott egy példányért 10 frtot, Vadász Manóék 5 frtot, s több helyen 2 frtot, amíg a legkevesebb 1 frt volt, pedig a bolti ára csak 70 kr. volt. Boldogan vittem haza a feleségemnek 100 forinton felül. A többit már tudod.

Tizenöt évi működésem alatt több volt a nyomor, mint nem. A legutolsó faluban különb életem lett volna, mint Szegeden. Mig zeneszerző nem lettem, addig azt mondták, nagyon jó muzsikus leszek s vagyok, mikor aztán már nótát csináltam, kisütötték, hogy nem tudok muzsikálni s kivették a számból és a családoméból a kenyeret. Éheztem a családommal együtt, mert önérzetem nem engedte azt, hogy ennek a népnek én többet hegedüljek. Félredobtam a hegedüt s mint cigány, a mai napig nem hegedültem, annak pedig már 11 éve.

1892-ben nem volt fűteni való fám egész télen. Nem volt téli kabátom s rámfagyott a kabát. Annak a koldusa vagyok most. Gyerekkorom hányt-vetett volt, mint minden árváé. Hegedülni Erdélyi Náci tanított 2 hónapig.

U. i.

Születésemre vonatkozólag legjobb lenne, ha a helyet nem emlitenéd, hanem így írnod: Született ott, ahol szív nem terem. Mindenki tudni fogja, hogy hol születtem.

Pista.

Az Elefántfiók.

Rudyard Kipling új meséiből.

Atültette: Jászai Mari.

Így hát aztán húzta és az Elefántfióka is húzta, és a Krokodilus is húzta; csakhogy az Elefántfióka meg a Tarka-barka-óriás-szikla-kigyó erősebben húzta; úgy, hogy a Krokodilus végre eleresztette az Elefántfióka orrát, akkora loccsanással, ami elhallatszott a Limpopó folyó hosszában.

Az író sajátkezű rajza.

Mert ekkor az Elefántfióka nagy erővel és nagy hirtelenséggel le talált ülni; de nem felelte el előbb a Tarka-barka-óriás-szikla-kigyónak azt mondani: «Szépen köszönöm», ezután pedig legelső gondja, szegény, kinyújtott orrára volt, melyet begöngyölgetett jó hűvös banána-levelekbe és belélógatta a zöldes-szürke-zürzavaros Limpopó folyóba, hogy lehűtse.

«Miért csinálod azt?» kérdezte a Tarka-barka-óriás-szikla-kigyó.

«B'csánat», szolt az Elefántfióka, «de a szegény orrom rútul kiment a formájából, várok, amíg összezsugorodik.»

«Arra ugyan jó darabig várhatsz», szolt a Tarka-barka-óriás-szikla-kígyó. «Némelyek nem is tudják, hogy mi válik javukra.»

Három napig ott ült az Elefántfióka, várva, hogy az orra összezsugorodjék. De biz' az csak nem lett rövidebb, és még hozzá, kancsalított tőle. Mert, oh én Édes-Kedvesem, a Krokodilus igazi és valóságos orrmányt csinált belőle, olyat, amilyen manapság minden Elefántnak van.

Harmadnap estefelé egy légy szállt a vállára és megcsipte, és mielőtt csak tudta volna mit csinál, fölkapta az orrmányát és agyoncsapta vele azt a legyet.

«Itt az első haszon!» szolt a Tarka-barka-óriás-szikla-kígyó. «Ezt bezzeg nem csináltad volna meg a tömpe-piszéddel. No most próbáld meg, egyél egy cseppet.»

Mielőtt meg is gondolta volna, hogy mit csinál, csak kinyujtotta az orrmányát, föltépett egy jó csomó füvet, oda-csapkodta a két első lábához, hogy a földet lerázza róla és beletömte a tulajdon szájába.

«Itt a második haszon!» szolt a Tarka-barka-óriás-szikla-kígyó. «Bezzeg nem tudtad volna ezt megtenni a tömpe-piszéddel. Nem gondolod, hogy igen forrón tűz itt a nap?»

«De bizony!» szolt az Elefántfiók és mielőtt csak tudta volna is, hogy mit csinál, fölszippantott egy jó szippantás iszapot a zöldes-szürke-zürzavaros Limpopó folyó partjáról, fölcsapta a fejetetejére és csinált belőle magának egy jó hűvös latyakos-csatakos iszapsipkát, ami csak úgy csurgott le a füle mögött.

«Itt a harmadik haszon!» szolt a Tarka-barka-óriás-szikla-kígyó. «Ezt bezzeg nem csináltad volna meg a tömpe-piszéddel. És mi a véleményed most a megpacskoltatás felől?»

«B'csánat!» felelte az Elefántfiók, «de egy csöppöt sem szeretném.»

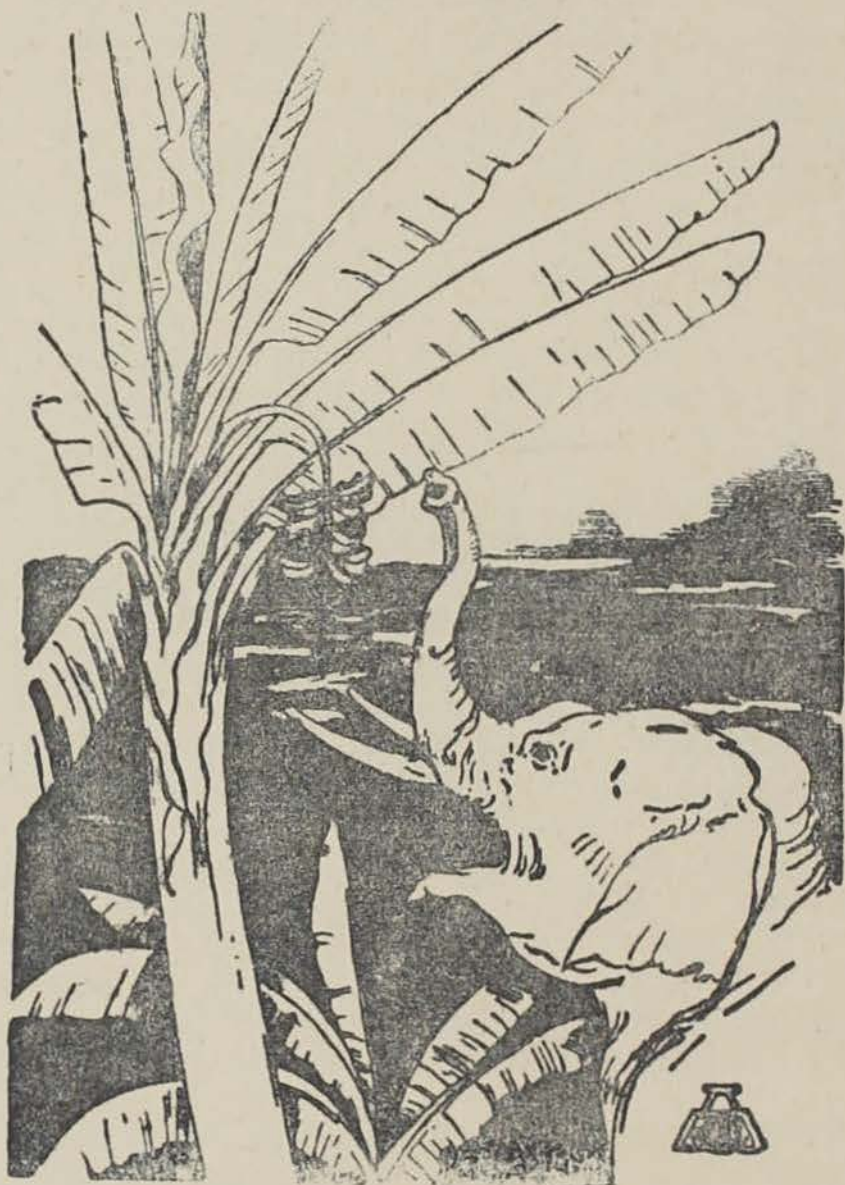
«Hát ahhoz mit szólnál, hogy te pacskolj meg másokat?» szolt a Tarka-barka-óriás-szikla-kígyó.

«Azt már igazán nagyon szeretném», felelt az Elefántfióka.

«Nos», szolt a Tarka-barka-óriás-szikla-kígyó, «ezt a te ujdona~~t~~ orrodát igen célszerűnek fogod találni arra nézve, hogy másokat megpacskolj vele.»

«K'szönöm szépen», szolt az Elefántfiók, «ezt nem

fogom elfelejteni; most pedig haza megyek drága kedves családomhoz és azt hiszem, mindjárt ki is próbálom rajtuk.» Ezzel aztán az Elefántfióka hazaindult Afrikán keresztül, csóváltatva-lóbálgatva az orrmányát. Ha gyümölcsöt akart, csak fölnyult érte a fára, ahelyett, hogy ott várta volna,

Az író sajátkezű rajza.

amíg lehull, mint azelőtt szokott. Ha a legyek csípték, csak letört egy galyat és legyezőnek használta; és valahányszor a nap hevesen sütött, mindannyiszor csinált magának egy-egy ujdonatúj latyakos-csatakos hűvös iszap-sapkát.

Ha nagyon elhagyatottnak érezte magát, amint így mendegélt Afrikán keresztül, dudolgatott magának az orrmá-

nyán keresztül és a hangja túltett egy-két katona-bandán Jókora kerülővel fölkeresett egy vastag Vizilovat (ez nem volt rokona) és jól megpacskolta, hogy lássa, igaz-e, amit a Tarka-barka óriás-szikla-kigyó mondott neki az új orrmányáról. Többi idejét arra fordította, hogy fölszedegette azokat a dinnyehéjakat, melyeket a Limpopó felé való útján elpotyogtatott — mivel igen rendszerető kis vastagbőrű volt.

Egy sötét este azután megérkezett szeretett családjá körébe, fölgombolyította az orrmányát és így szólt: «Van szerencsém.» Valamennyien nagyon örültek neki és rögtön azt mondták: «Gyere csak, hadd pacskoljunk meg a telhetetlen kíváncsiságodért.»

«No bizony», felelt az Elefántfióka, «értetek is ti a pacskoláshoz; de én értek hozzá és ezt mindjárt meg is látjátok.»

«Oh, Banano!» kiáltottak, «hol tanultad te ezt a fogást és mit csináltál az orroddal?»

«Újat kaptam a Krokodilustól, a zöldes-szürke-zürzavaros Limpopó folyó partján», felelt az Elefántfióka. «Még kérdeztem tőle, mit eszik ebédre, és ő ezt adta nekem emlékebe.»

«Szörnyü ocsmány!» szólt a szőrös nagybácsi, a Pávián.

«Az igaz», szólt az Elefántfióka, «de igen hasznavehető», ezzel fölkapta a szőrös nagybácsiját az egyik szőrös lábánál fogva és beleültette egy darázs-fészekbe.

És aztán az a gonosz kis Elefántfiók addig pacskolta, de — addig pacskolta szeretett családját, míg végre azok ugyancsak neki melegedtek és nagyban elcsudálkoztak. Kitépdeste hosszú nagynénjének, a Struccnak a farktollait; megkapta hosszú nagybácsiját, a Zsiraffot az egyik hátulsó lábánál fogva és keresztül huzigálta a tüske-bokron és vastag nagynénjének, a Vizilónak beletrombitált a fülébe és bugyborékokat fújt bele, mikor ebéd után a vízben szundikált; de soha senkinek sem engedte bántani a Kolokoló madarat.

Végre a helyzet oly türethetlenné kezdett válni, hogy szeretett családjá egyenkint és nagy sietve távozott a zöldes-szürke zürzavaros Limpopó folyó partjához, melyen véges-végig ízfák állanak, hogy új orrokat kölcsönözzenek a Krokodilustól. Mikor pedig visszatértek, senki többé senkit meg nem pacskolt és attól a naptól fogva, oh én Édes Kedvesem, valamennyi Elefántnak, ahányat csak látni fogsz, valamint azoknak is, melyeket nem fogsz látni, szakasztott olyan orrmányuk van, mint annak a telhetetlen Elefántfiókéknak.

A mesének vége.

ÚJ KÖLTŐK.

Sully Prudhomme.

Ha tudnád . . .

Ha tudnád, mennyit sír az ember,
Mikor végkép árván marad,
Házam felé vennéd vagy egyszer
Az útadat.

Ha tudnád, mint gyúl föl lobogva
Szemed tűzén a holt kedély,
Véletlenül tán ablakomba
Tekintenél.

Ha tudnád, hogy üdvöm, nyugalmam
Csak rajtad, óh csak rajtad áll,
Ajtóm előtt tán lopva, halkán
Megállnál.

S ha tudnád, mily nagyon szeretlek,
Be is térnél tán, kedvesem
S itt maradnál, te drága gyermek,
Holtig velem.

Fordította : Telekes Béla.

Egy leány élete.

Regény.

Irtta: Erdős Renée.

7.

Magányos óráimban, mikor Irma az iskolában volt s a néni látogatóban — sokat olvastam és tanultam. Isten tudja, mindent össze-vissza. Néha leveleket irtam. Haza, az édesanyámhoz, egy vidéki rokonlányhoz és — az unoka-ivéremhez. Este olykor színházba mentem Irmával, amikor s a cseléd értünk jött és haza kísért. Az uton Irma mindég az iskoláról beszélt, a növendékekről. Apró, maliciózus történetkéket mondott el, amiket csak félig értettem akkor. Lehet, hogy ő maga sem értette egészen, mert örömmel, szinte büszkén tárgyalta az esetet és dicsekedett az éleslátásával, melylyel egyes dolgokat megkülömböztetett.

A leánynövendékeket ugyanis három csoportba osztotta. Ezek közül az első csoport, a legkomolyabb, az «igaziak» címet viselte. Ezek azok a lányok, akik már némi élet-tapasztalattal léptek be az iskolába, a tanárok titkos kedvencei, akikkel a kulisszák mögött, a statiszteriák alkalmával tegeződnek. Akiknek az utolsó tanévet elengedik; akik maguk választják a vizsgaszerepüket és rögtön elszerződnek vidékre. Ezek az «igaziak», akik többé-kevésbé tehetségesek és önállóak, s akik okvetlen színésznők lesznek.

A második csoport a «szórakozók». Jobbára jól nevelt kisasszonyok, akiket a komorna kísér fel egészen az előszobába, s akiknek a hozománya már félre van téve. Akik otthon unatkoznak, s akiket az anyjuk ideküld egy kis «mozgást» tanulni. Ezek csak táncolni, vívni szeretnek. A francia órán gúnyos megjegyzéseket tesznek s a tanárokkal úgy beszélnek, mintha odahaza a mamájuk szalónjában volnának. Jobbára rokonságban vannak a színészekkel, akiket óra alatt is Kálmán bácsinak, vagy Ödön papának hívnak.

Ők öltözködnek a legszebben. Külön padsoruk van, ahova senkit sem bocsátanak. Óra előtt összebujnak egy zúgba és a «társaságról» csevegnek. Ezek rendszeren kimaradnak még évközben, rendszerint az első báljuk után, amikor is szerelmesek lesznek és férjhez mennek. Ezek közül

esetleg egy kettő visszatér a színpadhoz, később, mint asszony, amikor már komolyabban veszi a művészetet.

A harmadik csoport a «gyanusak» csoportja. Ezek cukrászdákból, városligeti varieté-bódékból, virágkereskedésekből kerültek az iskolába. Akad köztük, aki valamelyik előkelő belvárosi szabó-üzletben volt modell, ahol egyik színésznőnek feltűnt az alakja és arra s azt mondta neki: Mit áll maga itt? Ilyen arccal és termettel halálos vétek itt ácsorogni. Akarja, én behozom az iskolába?

A leány boldogan megy és büszke a pártfogójára, aki esetleg még ruhákat is ad neki a magáéból és mellette áll merő naiv, nagylelkűségből és jóhiszemből, hogy egy értéket sikerült kiemelnie a homályból. Az ilyen értékek rendszerint megint csak visszakerülnek a homályba, ha a dolog nem sikerül, vagy a nagy pártfogó érthetetlen szeszélyből nem törődik többé velük. Néha a homály még sűrűbb és feketébb mint volt annakelőtte. De ez már nem tartozik a dologra.

Volt még egy negyedik csoport is, de ezekről nem lehet sokat mondani. Ezek a «kétségbeesettek». Szegény és a képtelenségig ambiciózus, tiszta lelkű teremtések, akiket nagy rajongás és képzelt hivatásérzet hozott az iskolába. Igen szorgalmasak, mindent megértenek, végtelenül intelligensek, de ha kihívják őket a pódiumra: elsötétül előttük a világ, elsápadnak, hebegnek, alig bírnak egy hangot kinyögni. Tele vannak nagy munkássággal, de egy év múlva kiteszi őket az igazgatóság és akkor megint csak a családjukban élnek. Főznek, sütnek, port törölgetnek, nagyon boldogtalanok és kisebb családi összejöveteleknél verseket szavalnak.

Irma — egynehány jelentéktelen eltérést leszámítva — a szórakozók csoportjába tartozott.

Nála az egész dolog egy kedves multság volt. Nem vette komolyan. Megtanulta a leckéit, táncolt, szavalt, stáztált, épen úgy mint a többiek, de eszébe sem jutott: vidékre szerződni.

Ha esetleg a fővárosban — óh ez valami! Ez könnyű és multságos. De elmenni hazulról? Nem, soha, semmiért.

Sokszor kellett így végighallgatnom tervezgetéseit, amik noha mindég egy tárgy körül forogtak: eléggé érdekesek voltak.

Ilyenkor ő is faggatott engem.

— Beszélj már te is valamit. Mit szeretnél? Mit akarnál?

Én akkoriban sok műtörténelmet olvastam, amiket Baróti, a filozopter hozott. Fantáziám túl volt telve nagy, művészi törekvésekkel. Egész délutánokat a tárlaton és a

múzeum képtárában töltöttem és mindég kigyulladt arccal és könnytől nedves szemekkel tértem haza, amikor titkon átkopogtattam Barótihoz a falon.

— Itthon van Baróti úr?

— Igen, Lenci kisasszony. Parancsol?

— Baróti úr, én nem tudom tovább elviselni ezt az életet. Én meghalok. Én művész akarok lenni.

— Türelem Lenci kisasszony, mindennek megjön az ideje.

— De én már tizenhét éves vagyok. Hát mikor, mikor?

— Nem kell kétségbeesni — mondta ő és egy nagy művészre utalt, aki harminc éves korában nyúlt először ecsethez.

Ez egy kissé megnyugtatót.

Egyszer este, lámpafénynél, lerajzoltam Irmát, amint a pamlagon ült, fiúsan egymásra rakott lábakkal, borzas fejjel, egy empire-kötényben, ami alatt blouse nem volt, úgy, hogy a nyaka, karjai meztelenek voltak.

A rajzot Baróti megmutatta egy festő-növendéknek, aki azt mondta rá, hogy «van benne valami».

A bácsi boldog volt, a képet keretbe tette és felüggesztette a falra. Egyszersmind megbízott, hogy Manókát is csináljam meg, részint, hogy gyakoroljam magam a rajzolásban, részint, hogy mind a két gyerek arcképe meg legyen a falon.

Manóka, aki csak nyolc éves volt és a legpokolibb fiú a világon, nem egyezett bele az ülésbe, csak egy föltétel alatt, ha egy saját készítményű papírsüveget tehet a fejére. Ezért egypárszor elverték, de a hős Manóka hajthatatlan maradt.

— Süveggel, csak süveggel — mondta — másképp nem.

És mihelyt közeledtem hozzá, a fejére mutatott, jelezve a süveget, ami nélkül nem hajlandó magát lerajzoltatni.

Mit tehattünk volna? Bele kellett nyugodni a különös jelmezdarabba és lerajzoltam a fiút a papírsüveggel a fején, a kép alá pedig oda irtam: Pierrot. A rajz remekül sikerült és aznap kimondhatatlan boldog voltam.

— Magának tanulni kellene Leona kisasszony, mondta a bölcsészethallgató. És igaza van, nincs vesztegetni való idő. Tudja mit, beszéljek Bárdossal (ez volt a festő-fiú) és megkérdezem, mit lehetne tenni a maga érdekében.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

7.

Hippolit herceg sietve öltötte fel köpenyét, amely az új divat szerint leért a sarkáig és a hercegnőhöz szaladt, akit a szolgálta éppen besegített a kocsiba.

— Viszontlátásra, hercegnő! — kiáltotta.

A hercegnő, ruháját rendezve, benn ült a hintó homályában; férje a kardját igazgatta; Hippolit herceg a szolgálatkészség címén mindkettőt zavarta.

— Ké—rem szépen, — fordult Andrej nyers és kelletlen hangon a fiatalemberhez, aki útjában volt. Majd barátságos és nyájas hangon szólt másfelé: — Pierre, téged elvárlak.

A kocsi elindult. Hippolit herceg az ajtóban maradt, mindig nevetve és a vicomte-ot várta, akinek megígérte, hogy hazaviszi.

— Hallja, kedvesem, a maga kis hercegnéje gyönyörű aszszonyka! — mondá a vicomte, amint a kocsiban ült Hippolittal. — Gyönyörű — itt megcsókolta ujjá hegyét — és egészen franciás.

Hippolit megint nevetett.

— Tudja-e, hogy maga veszedelmes ember, akármilyen ártatlan is a képe? — folytatta a vicomte. — Sajnálom a szegény férjet, azt a tisztecskét, aki adja az uralkodó herceget.

Hippolit hahotázva válaszolta:

— Maga pedig azt mondta, hogy a francia nők különbek az orosz nőknél. Érteni kell hozzájuk.

Pierre, aki előrement, megérkezvén, Andrej szobájába nyitott, mint egészen otthonos ember, és szokása szerint ledőlt a divánra, elővette az első könyvet, ami a polcra a kezeügyébe jutott (Caesar kommentárjai voltak) és nekikönyökölve, elkezdett olvasni.

— Mit műveltél te Scherer kisasszonynyal? Hiszen egészen bele fog betegedni, — mondá Andrej herceg a szobába lépve és kis, fehér kezét dörzsölve.

Pierre egész testével megfordult, úgy, hogy csak úgy nyöszörgött a diván; Andrej felé fordította ragyogó arcát és mosolyogva intett kezével. — Biz' isten, ez az abbé nagyon érdekes ember, csak hogy nem úgy fogja fel a dolgot! . . . En szerintem az örök béke nem lehetetlenség, de . . . nem tudom úgy kifejezni . . . de nem a politikai egyensúly által.

Andrej herceget, úgy látszott, nem nagyon érdekelték az ilyen elvont tárgyak.

— Nem lehet ám, mon cher, mindenütt azt beszélni, amit gondolunk . . . Egyébiránt mire szántad magadat? A lovastestőrséghez, vagy a diplomáciai pályára mész? — kérde Andrej, néhány percnyi hallgatás után.

Pierre felült, maga alá húzva lábait.

— Gondolhatja: még magam se tudok semmit. Sem ez, sem az nem tetszik nekem.

— No de valamire csak el kell magad szánni! Az apád várja.

Pierre-t tíz éves korában küldték ki egy pap-nevelő felügyelete alatt a külföldre, ahol huszéves koráig tartózkodott. Mikor visszatért Moszkvába, az apa elbocsájtotta a tisztelendő urat és így szólt a fiatalemberhez: Menj most Pétervárra, nézz körül és válassz. En mindenbe bele fogok egyezni. Nesze egy levél Bazil herceghez és nesze pénz. Irj mindenről, én mindenben segíteni foglak». Pierre már három hónapja válogatott, de nem talált pályát. Erről szólt neki most is Andrej. Pierre a homlokát dörzsölte:

— Bizonyára szabadkőműves, — mondá, az abbét érte még mindig.

— Ez mind ostobaság, — válaszolta Andrej, — beszéljünk inkább a dologról. Voltál a lovastestőrségnél? . . .

— Nem, nem voltam; de hallja csak, mi jutott hirtelen eszembe. Most háború dúl Napoleon ellen; úgy-e? Ha ez szabadságharc volna, érteném, sőt én lennék az első, aki hadi szolgálatba lépnék, de hogy valaki Angliának és Ausztriának segítsen a világ legnagyobb embere ellen . . . ez helytelen.

Andrej csak vállait vonogatta Pierre naiv beszédére. Mutatta, hogy ilyen sületlenségekre nem lehet válaszolni; mert valóban az ilyen ártatlan nézetre ennél a néma válasznál különbet nem is adhatott volna.

— Hiszen, ha az emberek mind csak saját meggyőződésük szerint harcolnának, akkor nem is volna háború — mondá végre.

— Hát az szép is volna! — válaszolta Pierre.

Andrej herceg elnevette magát.

— Hogy szép volna, az meglehet, de sohase lesz így ...

— Ön mért megy akkor háborúba?

— Miért? Nem tudom. Kell. Meg aztán ... Itt megakadt. Meg aztán azért megyek, mért az az élet, amit itt élek, az az élet ... nem tetszik nekem.

VI.

A szomszédos szobából asszonyruha suhogása hallatszott. Andrej összerezsent és arca felvette azt a kifejezést, amit Anna Pavlovna szalonjában mutatott. Pierre levette lábait a divánról. A hercegné belépett. Már házi ruha volt rajta, új és nagyon elegáns. Andrej felkelt és udvariasan elébe tolt egy széket.

— Ha meggondolom — kezdte a hercegné, szokása szerint franciául, heves mozdulattal helyet foglalva — ha meggondolom, Annette miért nem ment férjhez? Maguk, férfiak, mind milyen üresek, ostobák, hogy nem vették el. Bocsássanak meg, de a férfiak nem értenek semmit a nőkhöz. Maga pedig micsoda veszekedő kakas, monsieur Pierre.

— A férjével is mindig veszekszem; nem bírom megérteni, hogyan akarhat a háborúba menni, — szólt Pierre, minden elfogultság nélkül, ami pedig elég ritka dolog az ilyfajta fiatalemberknél fiatal nőekkel szemben.

A hercegnő összerázkódott. Láthatólag érzékenyen érintették Pierre szavai.

— Jaj, hisz folyton azt beszélem én is — mondá. — Nem értem, isten bizony nem értem, hogy nem élhetnek meg a férfiak háború nélkül. Miért nem akarunk mi, asszonyok, semmit? Miért nincs nekünk semmi igényünk? Itéljen maga. Mindig mondogatom neki: ott van a bácsijánál mint hadsegéd, a legfényesebb állásban. Mindenki annyira ismeri és tiszteli. Multkor is hallottam Aprakszinéknél, amint valaki mondta: «Ez az a híres Andrej herceg?» Becsületemre! — itt elnevette magát. — Mindenütt a legörömostebb látják: nagyon könnyen fölvihetné a szárnysegédségig is. Tudja, milyen jóakarólag beszélt vele a cár; s Annával beszéltünk is arról, hogy nagyon könnyen ki lehetne eszközölni a dolgot. Nem?

Pierre Andrej hercegre pillantott, és észrevéve, hogy barátjának nem igen tetszik ez a beszéd, nem válaszolt semmit.

— Mikor indul? — kérdé.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A radium. A legdivatosabb fém, ha a tudományban szabad e frivol szólamot használunk. Ma már mindenki ismeri legalább hírből a radiumot, ezt a különös fémet, melyet M. et Mme Curie 1898-ban a Joachimstal-ban talált pechblende-ből, hosszas és fáradtságos vegyi uton állítottak elő. Nagy türelemmel sikerült nekik egy tonna pechblende-ből 2 decigramm radiumot kiválasztani. Ez a művelet 10,000 frankba, a tiszta radiumból pedig egy gramm 50,000 frankba kerül. Tehát a radium a legdrágább fém. Az uranium és thorium tulajdonságai, radiációi majdnem azonosak a radiuméval, olyan sugarakat bocsátanak ki, melyek nagyon közel járnak az X (Röntgen) sugarakhoz, de a radium hatékonysága éppen egy milliószorta nagyobb. Ha pl. egy erszénybe pénzdarabot teszünk és sötét szobában érzékeny lemezre helyezük, akkor az erszénytől bizonyos távolságban elhelyezett radium radiációja oly erős, hogy áthat az erszényen és pénzdarabon a lemezre s lefotografálja. A radiumból emanáló sugarak vegyileg hatnak bizonyos testekre; az oxygént ozonná változtatják, az üveget és porcellánt sötét ibolyaszínre vagy barnára színezik. A szerves szöveteket rendkívül érzékenyen és energikusan érintik. A fluoreszkáló és foszforeszkáló testek fény-

szórását meghatványozza, úgy hogy az a kérdés merül fel, nem lehetne-e minden erőfogyasztás nélkül oly hatalmas, mesterséges fényt előállítani, mely a világításra alkalmas. Igaz, hogy egy gramm tiszta radium jelenleg 50,000 frankba, egy kilogramm 50 millió frankba kerülne, de tiszta radium helyett a baryum chlorure keverékével is jelentős eredményeket értek el, amit ez az érdekes kísérlet is bizonyít: A külső levegőtől teljesen elzárt két üveggömböt vízszintes tuba köt össze. Az egyik gömbbe radiumchlorure oldatot tesznek, a másikba foszforeszkáló zinc-sulfuret s az egészet sötét kamarába viszzük. Hosszabb idő múlva a zinc-sulfure és az üveg erősen fényleni kezdenek. Ha a két gömböt szétválasztjuk, a zinc-sulfure egy hónapnál is tovább fénylik, míg lassankint elgyengül s elenyész. Talán e kísérletben rejlik századunk világításának egyik életképes, hatalmas csirája, még pedig — s ez valóban a csodával határos — oly világításé, mely semmibe se kerül, mert úgy látszik, hogy a radium chlorure induktív tulajdonságai, ha nem is végtelen, de nagyon hosszú időre megmaradnak. Ennek a bizar fémnek még egy rendkívül tulajdonsága van. A jelenkor ez egyik legsensatiósabb fölfedezése Curie és Laborde nevéhez fűződik. A tiszta radiumból és vegyületeiből

végtelen mennyiségű [hőt is lehet fejleszteni. A radium atom-grammja (225 gramm) óránként 22500 caloriát ad. (Calória = hőegység, akkora hőmennyiség, mely szükséges arra, hogy egy kilogramm 0 fokú víz hőfoka 1 fokra emelkedjék.) Íme egy test, melyből melegséget lehet fejleszteni, anélkül, hogy súlyából veszítene. A radium a hőfejlesztés kísérlete alatt nem változik, vegyi átalakulást nem lehet rajta észrevenni. Pedig a fizika ezt lehetetlennek mondja Carnot elve alapján. A hőnek és fénynek ez a kifogyhatatlan fejlődése ellentétben áll a tudomány egyik alapvető tételével (az anyag megmaradásának elvével). Itt egy megfejthetetlen rejtélylyel állunk szemben. Egy test meghatározatlan időn át activ sugarakat bocsát ki, szünetlen dolgozik, látszólag anyagfogyás nélkül. Hiszen itt a perpetuum mobile örökké izgató, megvalósíthatlannak tartott álma kísérti a tudományos világot. Reméljük, hogy a jövőben fán erre is megadja majd a feleletet.

Egy kis ajtóról. Van Korzikának egy apró pókja: Cteniza fodiens, az akna-pók. Félméter hosszú aknákat épít a földbe és művésziesen díszíti föl magaszotte finom selyemszövettel. A pince nyílását a legegánsabb csapóajtóval zárja el, melyet ugyancsak ő maga készít; selyemvánkosból készült fődél, sarkvasa is van; külső részét igen ügyesen földdel földi be; az ajtó, ha bent gyöngén rányomnak, szinte magától nyílik. Egy megfigyelő, aki tüvel az ajtót

kívülről erőszakosan akarta kinyitni, csudálkozva tapasztalta, hogy az ajtó nem enged, mintha retesztoltak volna eléje. Maga a pók volt az, amely bent az ajtót zárva tartotta. Ezt úgy érte el, hogy néhány lábának finom karmait a selyemszövet lyukaiba akasztotta és testével a kis barlang falának támaszkodott teljes erejéből. De nemcsak magát védi meg így, hanem a petéit, meg a kicsinyeit is, melyeket gondosan ápol, derék pókhoz illőn.

A forradalom.

A villamos vasútasok sztrájkja. Hétfőn reggel, amikor Budapest közönsége a kávé mellett átfutotta a lapokat, azt olvasta néhány sorban megírva, hogy a budapesti közúti vasutak alkalmazottai az előző éjszaka gyűlést akartak tartani, de a rendőrség megakadályozta őket, mert a gyűlést nem jelentették be. Ugy mondták az alkalmazottak, hogy azért akartak gyűlést tartani, mert az igazgatóság megvonta tőlük azt a kedvezményt, hogy családtagjaik díjtalanul járhasanak a kocsikon. Az igazgatóság erre visszaadta ezt a kedvezményt, de éjszaka ismét összegyűltek a vasutasok és ekkor újabb kivánságokat terjesztettek elő: a fizetések, a nyugdíj, a lakásbér és egyéb igen lényeges és figyelemreméltó dolgok ügyében. A kivánságok teljesítését megtagadta az igaz-

gatóság és erre kitört a sztrájk. Ezek röviden a bérharcz előzményei és látható belőlük, hogy a háború szervezkedés, megfontolás és minden egyéb előkészület nélkül tört ki. Meg kell ezeket állapítani, hogy megérthető legyen utólag, miért nem kísérhette siker a munkáját ezeknek a szegényeknek, akik egyébként minden jóérezésű ember rokonszenvét teljes mértékben megérdemlik. Reggel öt órától este tizenegyig állnak szolgálatban olyan fizetéssel, amely a meghalásra sok ugyan, de a megélhetésre nagyon kevés. Ők maguk bíznak a sikerben, de a győzelem előfeltételei nincsenek meg harcukban. Három tényező van, amelyre számítanak: a közönség, az asszonyok és az a néhány nem közülük való vállalkozó szellemű ember, aki kalauz-ruhába öltözve, éjszaka belopózik a munkában lévők tanyájára, hogy a sztrájkolókhöz való csatlakozásra bírják őket. Ezek szerdán és csütörtökön éjjel szép sikerrel dolgoztak, mert

a következő napokon erősen megszorodott a bérharcban állók száma. Annál kevesebb a hatás, amelyet a sztrájk a főváros közönségére tett. Az emberek épp úgy szálltak föl a villamos-kocsikra, mint ezelőtt és legfeljebb arra szorítottak, hogy megkérdezték a kalauzt:

— No, maguk is sztrájkolnak?

Mindezeknél fontosabb, hogy mi az álláspontja a sztrájkoló asszonyainak. Helyeslik-e a harcot, vagy ellene vannak. Egyelőre a sztrájkolók is bizonytalanságban vannak ezt a fontos kérdést illetően és azon tanakodnak, hogy bebocsásás-e az asszonyokat a sztrájk-tanyára, vagy sem. Ha kizárják őket, akkor felkeresik az asszonyokat a lakásaikon a vállalat emberei és szép szóval, vagy fenyegetéssel hatnak rájuk. Ha viszont bebocsátják őket a sztrájk-tanyára, nem csinálnak-e ott benn ribilliót. Így kell a szegény vasutasoknak még a saját családjukkal is harcolni a győzelemért.

Szépművészetek.

Vojtina levele festő öccséhez.

Edes öcsém! Bölcs dolog nagyon,
Hogy hiányzol künn a tárlaton.
Bátor nem árt egy tenyéryi kép,
Hogy a neved szerepeljen ép.
Egy kis szürke aszfalt-hangulat,
«Fák a ködben» mindig jót mutat.

Ha csak annyi, mint egy bak'arasz,
 Elég, hogy egy zsák babért arass
 S hogy megírják jóbarátaink :
 « — Vojtina Pál fejlődött megint
 S művész-útján büszkén tör elő.
 Fát a ködben gyakran főste ő,
 De ily szürkén még sohsem talán, —
 Ime, ő a magyar Összián ! »
 Oh, mi boldog volt a dolgod eddig
 S minden rommá, siralommá lett itt !

Jött az ádáz idegen sereg
 És szétdúlta pelyhes fészketek.
 Svédok, jenkik, dánok, franciák
 Lepték el a Mücsarnok falát.
 Nyughatatlan, kapzsi, fürge faj,
 Lába alatt nincs szolid talaj ;
 Mind keresgél, mind előbbre tör,
 Mint kit örök szomjúság gyötör ;
 Ma ezt kezdi, holnap másba kezd,
 Ma ecsetje pókfonált ereszt,
 Ámde holnap már hajókötél,
 Mi ecsetje nyomdokán kikél ;
 Ma szalónok fényeért bomolt
 S holnap kéjjel fősti a nyomort ;
 Ma még szelid preraffaelista
 És holnap már szilaj anarmiska !
 Oh mi másképp van ez köztetek !
 Itt hál' isten egy sem lázbeteg.
 Higgadt vérű életbölcselek
 S megbecsülik bölcsen az erőt.
 Ki birkát főst, birkánál marad,
 Ez telet főst, az pedig nyarat ;
 Ezé a hegy, azé meg a völgy ;
 Ezé a fűz, azé meg a tölgy ;
 Ezé a büszke mágnás csoport,
 Azé a Faubourg Saint Leopold ;
 Ez remek ebben, az abban remek,
 Egyformán utól-érhetetlenek ;
 S bárha most már az eszkimó tán sok,
 Szétosztva a fók . . . azaz hogy branche-ok !

Haj, de most mind ennek vége már,
 Szép idillünk nappala lejár.
 Megfertőzték a nép hályogát.
 (Pedig mennyi gonddal ápolád,
 Tudva jól, hogy nincsen rossz művész,
 Míg szem akad, mely vakulni kész.)
 Légy hát vesztég, jobb időkre várva
 S gondolj reám

idősb Vojtinára.

A szerkesztő közlései.

Halottunk van.

A Pallas igazgatója, aki egyzersmind a «Jövendő» igazgatója is volt, az elmúlt héten Meránban meghalt és most kedden, itt Budapesten eltemettük. A neve: Pfeifer Károly és itt a városban a mívelt emberek jórésze ismerte a nevét, szerette és nagyra tartotta személyét és türelmetlenül várta, hogy mikor érvényesíti jogait, mert általános volt róla a vélemény, hogy országos jelentőség és szerep vár rá. A nagy közönség, amikor vállalkozásunk igazgatójának szerény nevét ideírjuk: aligha izgatódik föl fantáziájában és a tőke meg a számok szürke emberét látja. De Pfeifer Károly harminchárom éves volt, poéta; nála gazdagabb, színesebb, érzőbb és érzékenyebb lélekkel nem volt még találkozásom. Az üzleti világ mondja: maga volt a szorgalom, a becsületesség, a korrektség és a rend, én meg azt mondom: soha annyi melódiát és összhangot valakiben, aki itt jár közöttünk e wagneri tömegben, ahol minden hang egymásra tör és összesímulni semmiképen nem akar! A mi halottunk is kettős életet élt tehát, mint ahogy mindenki, aki ma

valamit él. Csakhogy a külseje az igazi, az első lényét árulta el: kék szemével belemosolygott a világba, amelyben hitt, reámosolygott az emberekre, akiket szeretett. Nyílt, egészséges és nekünk — ah oly felejthetetlenül — kedves arcza ahol feltűnt, ott a társaság egyszerre nemes színt és jelentőséget kapott. Mert mint valami különös meleg fényesség, az alakja nyomán eláradt az, amit «charme»-nak neveznek és besugarazta a legközönségesebb dolgokat, a legközönségesebb lényeket is.

Szokatlan úgy-e a hang, a melylyel az író vállalkozások igazgatójáról, a kiadóról beszél és halálában dicsőíti azt, akivel életében örök harcban szokott állani. De a mi halottunk más volt, a tipushoz semmi köze: csupa kiválóság és egyéniség. Legelsőbben is azt a százalékú, de ezerszeresen összezavarodott lényt, akit írónak neveznek: úgy megértette, ahogy az írotársak sem. A legnagyobb finomságok, a legsajátosabb szövődések: előtte egyszerű, de neki rokonszenves ügyek. Az eszénél és műveltségénél fogva arra született, hogy ítéljen, de a szívével élt: megmagyarázott, elnézett, önfeláldozással volt tele. A

szenvedélye, hogy közelférkőzőn föllángoló vagy elbágyadó lelkekhez és azt tűzte ki magának élethivatásul, hogy világítson és egyengessen világító és utat törő emberek előtt. Mert hitt a Földben, amelynek íme most alája tettük és ha életben marad, azon a darabján, amelyen ő megvetette a lábait; boldogság, melódia, összhang és szerencse van. De a végzete nem így akarta: menj — mondá — elég az önzetlenségből, és hagyjad, hogy kiki éljen a saját végzete szerint. Menj pihenni, semmiről nem tudni, mert mégis az a legnagyobb harmonia. Ki tudja, talán az egyetlen boldogság is. Menj és hagyjad az embereket — mielőtt kiábrándulnál belőlük.

Ábránddal teli, nemes ambícióval gazdagon, a megrokkanásról nem sejtve mit sem, anélkül, hogy az életben megaláztatott volna, a nagy világosságából, amely körülveszi vala, úgyszólván egyszerre bukkott bele a sötétségbe. Egy

kissé fáradt volt, hogy jött a tavasz, pihenni ment és egyszerre: elpihent. Hogy ilyen hamar kellett nyugalomratérnie, összefázott lelkünk föllázad a rideg parancs ellen. Jó Isten, mit jelent, ha mi lázadozunk? Önzésünket és azt, hogy szemben a halál nagy titkával még mindég összezavarodunk. Pedig tudjuk, hogy neki, az elmúltnak, nem lehet rossz. Mert vagy van valami és akkor a zenét imádó lelke most már a legszebb koncertet hallgatja. Vagy pedig nincs, és akkor érdemes-e komolyan venni azt az érthetetlen tüneményt, amelyet emberi életnek neveznek és nem jobb-e belemerülni a semmiségbe?

Oktalan bölcsesség, hagyj bennünket békén, nem lehet egyebet tenni, csak sírni, sírni, sírni és el nem búcsúzni attól akit szerettünk, soha. A mi halottunk, akinél erősebb rokonszenv nem fűzött soha senkihez, hiába költözött a Rákos homokja alá, amíg e földi élet tart, velünk marad.

B. S.

JÖVENDŐ

1903. ÁPRILIS 12.

B. S.: Koldúsok.

Gárdonyi: Az utolsó fejezet.

Beszélgetés magyar főpapokkal.

A szociáldemokrata-párt új programja.

A. Z.: Nagyszombat.

Jövendőmondás.

Mit tenne Szilágyi Dezső most, ha élne?

Vámbéry Ármin: Az albán forradalom és a balkáni kérdés.

Bebel: Az új társadalom.

Látogatás de Caux Miminél.

Új költők.

Barcsay Domokos: Szilágyi Dezsőről.

Enrico Ferri: A szocializmus jövője.

Heltai Jenő: Tabarin mókáiból.

Szigeti József: A balatoni tündér.

Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.

Dankó Pista önéletrajza.

Rudyard—Jászai Mari: Az Elefántfiók.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj Leo: Háború és béke.

Természettudomány.

A forradalom.

Szép művészetek.

A szerkesztő közlései.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A vásárlás tudománya.

Szépet, jót olcsón venni: ebben foglalható össze a vásárlás tudománya. Nagy tévedés azt hinni, hogy legolcsóbban az vesz, ki a legkisebb összegért kap bizonyos portékát. Az olcsóság kelléke azon fordul meg, hogy az ember a megvásárolt tárgy valódi értékét kénytelen csak megfizetni, nem pedig többet. Rossz áruért kevés pénz mindig több, mint jó áruért több pénz. Az ár álljon arányban a megvett tárgy becsével, ez a legfőbb szabálya a vételnek.

A vásárlás e tudományát gyakorolni leginkább módunkban áll Budapesten abban a francia nevű magyar üzletben, melyet az egész ország «Palais Royal» neve alatt ismer. A míg ez az üzlet nem létezett, finom, szép és elegáns díszmű-áruért Bécsbe kellett felrándulni. Gyökeresen megváltozott ez a függőségi viszony azóta, hogy Orlai Sándor, a cég elhunyt tulajdonosa, másfél évtizeddel ezelőtt koronaherceg-utcai fényes üzletét megnyitotta.

A «Palais Royal» elsősorban világhírű gyémántutánzataival csinált karriért. Tartósságra, szépségre nézve egymás utánzat sem vetekedhetik velük, s ha az utóbbi években a drágakőutánzatok az előkelőbb társadalmi körökben is általános kedveltségre tudtak szert tenni, ez elsősorban a «Palais Royal» érdeme.

Különös elismerést aratott a «Palais Royal» igen izléses bőrdíszműárúival, melyekből a műipari produkció legszebb termékei vannak felhalmozva a cég üzletében. Az ország határain túl is dicsőséget szerzett a «Palais Royal» hazai kereskedelmünknek, minek ékes bizonyossága az a számos kitüntetés és érem, melylyel az üzlet tulajdonosát kitüntették. Többek közt a persa sah is kitüntette Orlai Sándort a nap- és oroszánrenddel s az udvari szállítói címmel.

Primadonnák.

Mindenkinek vágya, hogy közelről is gyönyörködhessék az ünnepelt primadonnákban, akiknek a nézőtér távolságából szokott tapsolni esténkint.

Nos, e vágyát betöltheti bárki, aki elmegy a Kossuth-Lajos-utcába, a Kossak József udvari fényképész műterme elé. A pompás, tágas kirakatokban életnagyságú festményekben díszlik Pálma y Ilka, W. Krammer Teréz és Hegyesi Mari megszólalásig hű arcképe.

A fényképező művészet legújabb diadalai e képek. A fotografus, akinek lemezén eddig élettelen szürke tónusokba rögződött a napsugár, az élet csalódásig hű, friss színeit varázsolja a fényképre. Nem fényképek ezek, hanem olajfestmények, pasztellek és akvarellek, amelyeknek rajzát a rögzített napsugár készíti el lelkiismeretes hűséggel, de a színeket a művész ízléses keze rakja rájuk.

E képek a Kossak József specialitásai és a kirakattában látható primadonna-arcképek a tanúbizonyságai, hogy az ő műtermében a fényképezés a magasabb festőművészetnek segédkező famulusa.

Egy női-divat-árúházzól.

Régi, jó hírnevű cég üzlete kelt élénk feltűnést ízléses és gazdag kirakataival a Deák Ferenc-utca és Bécsi-utca sarkán.

Igen érdekes újítást hozott be a Schwarc Ignác és társa cég. Külföldi mintára a husvétai saison alatt szerzi be a nyári divat-újdonságokat. Páris, London és Berlin divat-újdonságai, nevezetesen: a taft és etamie szövetekből készült gallérok és más divatcikkek már most láthatók a cég divat-árúházában. Különös gondot fordítottak arra, hogy itt föllelhető legyen mindaz, amit divat dolgában a nyári saisonra a külföld csak nyujthat. Ez adja meg a cégnek azt a jelentőséget, amire a hölgyközönség körében már évtizedek óta méltán rászolgált.

A női divatnak minden újdonsága föllelhető a párisi nivón álló üzletben. Nem kell bemutatnunk a céget, jól ismeri a hölgyközönség. Ha régi és jónevű cégről szólunk, úgy menten kitalálják, hogy a Schwarc Ignác és Társa confectiós-cégről van szó. Nagy árúházuk Budapesten IV. kerület, Deák Ferenc-utca 9. szám alatt van. Az üzletet 1867-ben alapították. A szolid alapokon nyugvó üzletnek főirányelve volt és lesz: ízléses és kitűnő minőségű árút adni a lehető legolcsóbban.

Különösen meglepő szépek az ideai tavaszi újdonságok. A legújabb modellek confectióban, kosztüm- és toilettekben a párisi újdonságok valóságos remekei. A franciás ízlésre valló darabok kiállítása elismerést érdemel. Pompás kabátok, gallérok, kosztümök és toilettek a legnagyobb változatban láthatók a Schwarc Ignác és Társa cég nagy divatárúházában.

Megemlítésre méltó még az újonnan átalakított és megnagyobbított műhely, mely a jónevű árúház kitűnő szabásának felügyelete alatt áll. Jó munka és pontosság jellemzi a céget. Ennek a betartására kiváló gondot fordítanak a divatház főnökei, úgy, hogy a legkényesebb igények is kielégítésre találnak. Vidékre mintákat és nagy képes árjegyzéket készséggel küld a Schwarc Ignác és Társa cég, amiből mindenki meggyőződhetik, hogy a cég megérdemli azt a bizalmat, amelylyel megajándékozta a hölgyközönség.

A nők ízlése.

Nincs komplikáltabb, nehezebben megfogható emberi tulajdonság a föld hátán, mint az asszonyok ízlése. Változó, mint az áprilisi idő, kiszámíthatatlan, mint a szeszélyes asszony, követelődző, mint a legszebb szerető és észszerűtlen, mint a divat maga. De azért tévedés volna azt hinni, hogy a divat csinálja az ízlést. Igaz ugyan, hogy a divat gyakran ferde irányban fejlődik, s itt-ott kinövéseket mutat, melyek látszólag az ízlés szabályaiba ütköznek, úgy, hogy ilyenkor az ember hajlandó az ízlés ez aberrációját a divat zsarnoki uralmának tulajdonítani. Ámde ez az alárendelése az ízlésnek csak látszólagos. Az igazság az, hogy az ízlés teremti meg a divatot s nem a divat az ízlést. Amit bizonyít, hogy soha a női divatban rohamos ugrásokat nem tapasztalhatunk, hogy az átmenet csak fokozatos, hogy tehát van valami, ami a divat önkényét fékezi s változásait irányítja. A színek, formák s a ruhák anyagának összetétele mindig bizonyos skála szerint váltakozik, mely skálának az alaphangja kétségtelenül a női ízlés. Ha ez nem így volna, ha a divat reáoktrojálhatna a nőkre bizonyos viseleteket, csak akkor lehetne állítani, hogy a női ízlés nem él önálló életet, s nem önmagából meríti fejlődésének irányát.

Éppen ez az elsődleges volta a női ízlésnek teszi oly nehézé s bajossá a divatok megállapítását. Bárhogy erőlköd-jék is a világ valamennyi szövetgyára és női szabója, a hölgy-közönségre nem lehet reákényszeríteni olyas valamit, ami ízlésének meg nem felel. E kifürkészhetetlen női ízlés meg-sejtésében, felismerésében valósággal művészetre tett szert egy fővárosi cég, melynek üzleti elve e két szóban gyökeredzik: modern és ízléses. Ha hölgyeink meg akarják ismerni ezt a céget, fáradjanak el a Kossuth Lajos-utcában lévő Standard palotához s álljanak meg egy percre a Leon és Oláh női ruha különlegességi üzlet fényes kirakatai előtt. Amit ott látni fognak, az minden Demosthenesnél jobban ajánlja ezt a boltot. Mert az angol és francia szövetek e remekei magukért beszélnek. S fogadjunk, hölgyeim, hogy Önök vásárolni fognak belőlük!

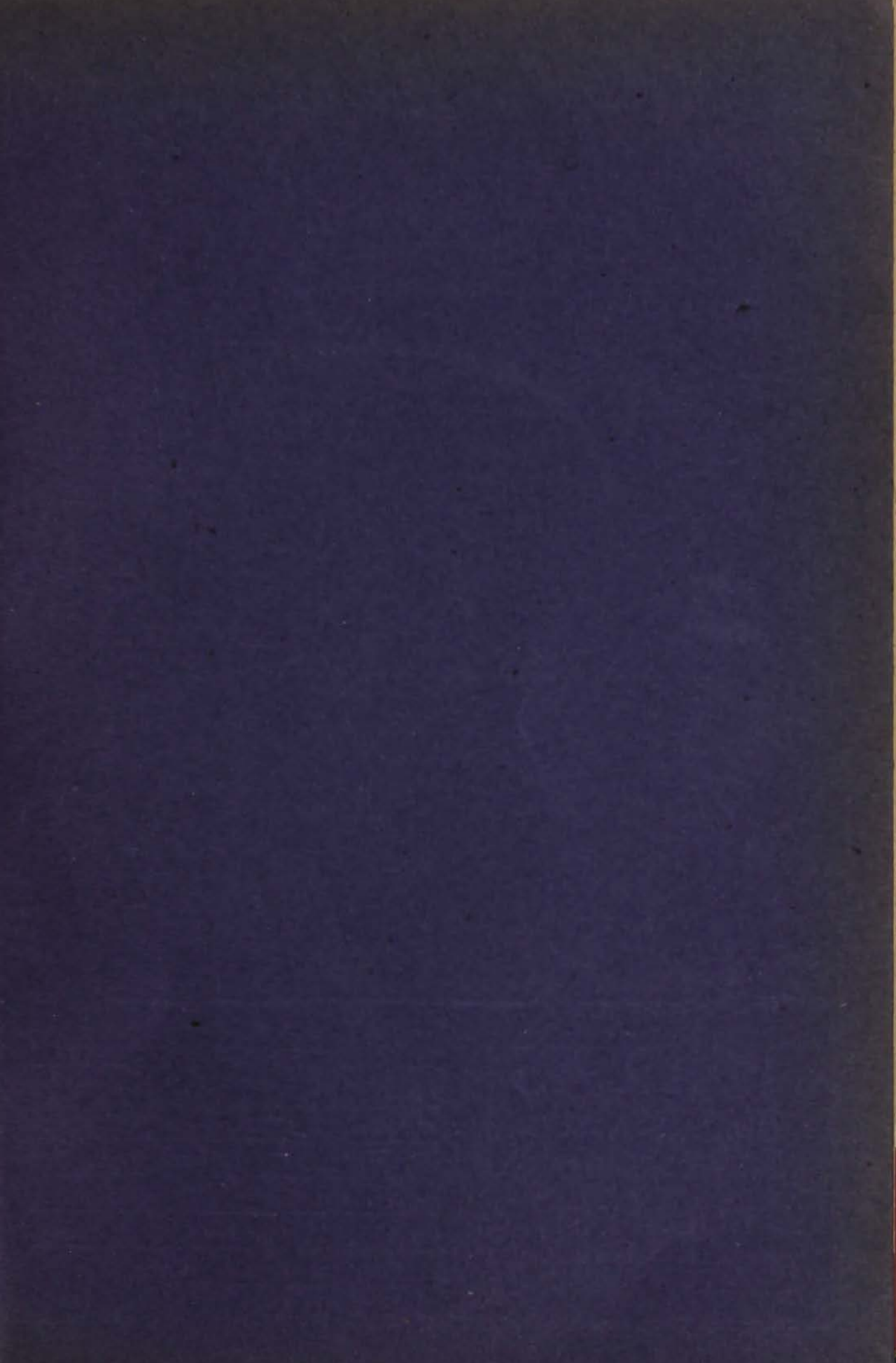
A lawn tennis.

Bátran elmondhatjuk, hogy nincs oly játék a világon, mely annyira és oly hamar hódítani tudott volna, mint a lawn tennis. Pályafutásában oly hamar demokratizálódott, mint egyik sem a sportok közül. Ma már nemcsak a társadalom legfelsőbbjei úzik szenvedélylyel ezt a szép, testre s kedélyre egyaránt jótékonyhatású sportot, hanem a társaság legszélesebb rétegei is kedvvel hódolnak néki.

Nálunk Magyarországon, s különösen itt Budapesten szintén hamar polgárjogot nyert a lawn tennis. S ebben az előkelő sportegyleteken kívül kiváló része van a Kertész Tódor cégnek, mely e sport népszerűsítésén lankadatlan tevékenységet fejtett ki. A lawn tennis szabályai eddigelé egybegyűjtve magyar nyelven még meg nem jelentek, s Kertész Tódor e hiányon segítendő, egy oly könyv kiadására határozta el magát, amely ezt a szép játékot részletesen ismerteti s szabályait összefoglalhatja. Aki ért a lawn tennis játékhoz, tudni fogja, hogy mennyi kétes és vitás eset merülhet fel játékközben, s ezért örömmel fogja üdvözölni azoknak a döntéseknek a kátéját, melyeket Angliában s Amerikában szabályokként elfogadtak.

Kertész Tódor látványosságzámba menő Kristóf-téri üzletének egyik osztálya a lawn tennis összes kellékeinek leg-gazdagabb tárháza. Minden, amit a sportférfi szíve megkíván, hogy ne mondjuk, ami «szem s szájnak ingere», garmadaszámra van felhalmozva a Kertész Tódor üzletében, ahol Wight and Ditson «Prima», Slazenger «E. G. M., Doherty, Gore» stb. Ayres «Maltese», Prosser «Extra Special» stb. raketek, verseny-labdák, hitelesített athletikai sportcikkek, sportjátékok, Salter Holbrow, Slazenger, Bussey elsőrangú gyárosok Polo-ütői és labdái, szabadbani tornaszerek, whitely izomerősítők, Ping-Pong a legnagyobb választékban kaphatók.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V., HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminczkét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközeivel felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papíráruháza.

Első év. 8. szám.

1903

Budapest, április 19.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

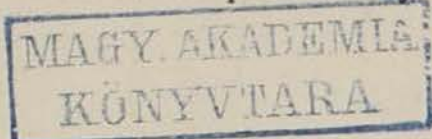
Ára **20** fillér.

Egy hónapra
Egy korona.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Erzsébet Amália.

A kis Erzsébet Amália, leánya Frigyes főhercegnek, most hétfőn meg fog esküdni arra, hogy a Habsburgok trónját semmiféle körülmények között nem igényli, háborút nem indít, pártot nem üt és lemond minden lehető nagyszerű jogáról, mert férjhez megy a kis Lichtenstein herceghez. A Habsburgok vén családi házának ceremónia-termében teljes közjogi segítséggel fog végbemenni ez az érdekes formaság. Ott lesz a király, mint mindég komoly, fensőségteljes és kedvetlen, mint a milyen az utolsó időben rendszerint. És ott lesz házának mindég kedves minisztere, Goluchovszky Agenor, vert-arany mellével, «vert-arany mellével». És a többi kormány- meg államférfiúk, komolyak, meghatottak, hívők és tiszták. Ünnepi gálájuk mentes a portól, amely civil ruhájukra — akárhogy óvakodnak is — rá-rászáll. (Ez az a por, amelyet a jövendő fergetege előlegez.) De a ceremóniák e termében a császári ház örökkévalósága nem ceremónia. A jórészt magas és javarészt sovány főhercegek és főhercegnők sokadalma — ivadékot ígér beláthatatlan időkig...

A kis Erzsébet Amália azonban kiáll a sorból most hétfőn. De gondoljuk, félni azért nem kell, maradnak sokan, igaz, kevesebb férfi, mint amennyi nő. Viszont a hölgyek e bámulatos nagy, szívós és nagyon rendezett anyagi körülmények között élő családban még rokonszenvesebbek. Rajongással, életkedvvel és emberszeretettel vannak telve. A férfiak kissé túlságosan rabjai a kötelességtudásnak, és a katonai disciplina, amiben élnek, valamelyest rideggé teszi

őket. A nők azonban álmodozók, ha nagy kerek szemöknek hinni lehet. És ha hinni kell a Mária Terézia leveleinek, amelyeket leányához, Mária Antoinettehez intézett.

A nagy asszony nagy levelei jutnak eszünkbe, hogy ime ivadéka, Erzsébet Amália kiáll a sorból. «Sorban állani, mint a katona, tenni, nyílt homlokkal fogadni az életet és a halált!» Ezt ajánlotta az asszonycsászár a Habsburgi főhercegnőknek, egyben mindnek, és in aeternam amen. De a nagy, nagy anya szavait nem hallják meg immár: élnek álmodozásaiknak, férjhez mennek egy fiatal tiszthez és kiállnak a sorból. A Házra — a Házra! — mintha nem gondolnának. Pedig milyen agitációt fejthetnének ki az érdekében. Különösen itt Magyarországon hogy megerősíthetnék a trónt. És ők maguk is mulatnának. Ha már a férfiak nem politizálhatnak, ők politizálhatnának, de nem a jó Isten és a papok, hanem a maguk kedvéért. Ám a magyar ágat kivéve, még magyarul sem tanulnak meg. Aki köztük legjobban töri e nyelvet, a legkorrektebb mondat, amit tud, ez: «Szep ez a tancz. Jönni a tancz!» A nők pedig oly könnyen tanulják a nyelveket...

Azonban nem mi törjük azon a fejünket, hogyan kell szimpathiákat keltenie a Habsburg-háznak, akár a tartományokban, akár a legnevezetesebb országában, ahol egyszer — egy jóslat szerint — igazi székhelyüket tartják majd. Csak most, hogy a kis Erzsébet Amália ő fensége is kiáll a sorból, eszünkbe jut, hogy a nevezetes, hatalmas és következetes család, amely egyszer oly erősen házassodott, most egyszerre kezdi a szerelmet tisztelni. Nem lesz-e baj ebből?

A vaskartel.

Irta: Matlekovits Sándor.

A magyar és még inkább az osztrák közgazdasági életet a legutóbbi három héten keresztül folytonos izgatottságban tartotta a vaskartel. Az osztrák vasvállalatok erősen vádolták a magyar vasipart, hogy szerződés szerinti kötelességeit el nem akarja ismerni. A magyar vasvállalatok pedig egyszerűen és nyugodtan azt válaszolták, ha a szerződő felek közt bármely kérdésre nézve ellentétes felfogások merülnek föl, a kartel-szerződés értelmében választott bíróság dönt, s így, ha az osztrákok azt hiszik, hogy a magyarok a szerződést meg nem tartják, holott a magyarok az ellenkezőt állítják, tessék az ügyet választott bíróság elé hozni, döntsön az.

Ez a vaskartel ügyében oly nagy port felverő kérdés lényege. Természetesen, hogy mi minden történik a színpalak mögött, hogy miért lázad föl az osztrák vasiparosok jogérzete a magyar vasgyárak magatartása miatt és hogy miért kerülnek oly gondosan a választott bíróság igénybe vételét: erről a nagy közönség épp oly kevésbé lehet tájékoztatva, miként valószínűleg maguk a vaskartel tagjai sem, és az utóbbiak is csak sejthetik az egyik vagy másik hatalmas osztrák vállalat gyári politikája alapján, micsoda titkos szándékból vagy későbbi célzathoz keresik az osztrákok a kartel megtörését.

A vaskartel egyike azon kevés karteleknek, a melyekben a magyar ipar nemcsak az osztrák iparosok kegyeiből, de jelentőségénél fogva, mint egyenjogú, sőt irányadó tényező is szerepel.

A kartelekre nézve nálunk felette sajátságos nézetek uralkodnak; legtöbb ember a kartelekben a fogyasztó közönség zsarolóit, kiszipolyozóit és az árúk mesterséges megdrágítóit látja s épp ezért nagy az ellenszenv minden karteles iparvállalat ellen. Nem vizsgálva, mennyiben alapos ez a felfogás s általában a kartelek hatásáról nem szólva: ezúttal csak arra a sajátságos helyzetre utalunk, melyben a magyar ipar közös vámterületen az osztrák iparral szemben van. A magyar ipar a hatalmas osztrák iparral szemben, ha az osztrák iparosok kartelbe lépnek, csak akkor tud megélni, ha bele

tud jutni az osztrák kartel kebelébe s ha ily kartelezés alkalmával biztosítani tud a maga számára legalább a magyar fogyasztó piacból egy oly részt, melyből valahogy meg tud élni. Akár szereti valaki a kartelt, akár ellenezi annak jogsultságát: közös vámterületen a gyöngébb ipar sok esetben csak úgy tud megélni, ha kartel útján biztosítja fogyasztóit. Ezért magyar szempontból közös vámterületen kartelessen érzést fejleszteni nem szabad és örülnünk kell, ha a kartelre képes iparok tényleg kartelben vannak.

Igaz, a vaskartel nem ilyen jellegű. A magyar vasipar elég hatalmas, s ha kell, az osztrák vasiparral tud farkasszemet nézni. A vaskartelnél a magyar iparosok nem gyöngébb fél, hanem meglehetősen egyenjogú tényező, annyival is inkább, mivel három hatalmas vállalkozó, az állami vasgyárak, a rimamurány-salgótarjáni és az osztrák-magyar vasutttársaság gyárjai az összes vastermelésnek nyolcvan százalékát uralják s így könnyen jutnak egy értelemre, vagyis a kartelben erős akaratot fejthetnek ki. S ha mégis a vaskartel mellett, még pedig az osztrák gyárakkal egyetemben létesítendő s fentartandó kartel mellett kell felszólalni, történik ez abból az okból, mert a világ vasipara oly hatalmas lendületet vett, melylyel szemben a magas vámokkal védett osztrák-magyar vámterületen is a vasipar nem küzdhet többé egyes vállalatok elszigetelt álláspontjából, hanem igenis szükséges, hogy a belföldi fogyasztás a belföldi gyártással kellő összhangba hozassék és megjelöltessenek azok a viszonyok, melyek közt a kivitel is lehetővé tétessék.

Ebből a szempontból célszerű, sőt közgazdasági tekintetben kívánatos az osztrák-magyar vaskartel. Egyenetlenségek — amilyenek vagy négy év óta e téren sajnos mutatkoznak — sem a magyar, sem az osztrák vasipar előnyére nincsenek, és mindkét ország erőteljes vasiparát csak gyöngítik. Az az egyenetlenség pedig, mely az alig megkötött és egyelőre csak szóbeli megállapodás folytán létező vaskartel iránt most dúl, annál kínosabb, mert a magyar ipar most éppen nem örvend nagyon jó időszaknak; a közgazdaság általános pangása, az a kedvezőtlen helyzet, mely összes iparunkon uralkodik, természetesen vasiparunkat sem juttatja rózsás állapotba; vasiparunk is küzd a folytonosan lanyha vállalkozói kedvvel, és várja a még mindig nem mutatkozó lendülés korszakát. Ebben az állapotban még egy ellenséges küzdelem az osztrák vasipar versenyével, ha a kartel tényleg felbomlik, semmi esetre nem lesz a magyar vasipar előnyére.

Tagadni nem lehet, hogy egy ily küzdelemben a magyar vasipar talán támaszt talál abban, hogy egyrészt az állami vasgyárak részt vesznek a harcban s így némileg az állam közvetlen közreműködése is biztosítva van, és hogy másrészt a nálunk már megüledett közszállítási rendszer a magyar iparnak erős tartaléka: de ezekkel az előnyökkel szemben sem szabad elbizakodóvá válni, és nem szabad feledni, hogy a két dulakodó, magyar és osztrák vasiparos küzdelméből, csak a harmadik fél, a külföld a győzedelmes és ebből a harcból csak mindkét fél meggyöngyülve kerülhet ki.

A kölcsönös érdek talán végre is elvezet a megegyezéshez, és a vaskartel fentartása meg fog valósulni.

BESZÉLGETÉS A KOCSIVEZETŐVEL. Az emberiség géniusza megcsúfolva és megszegyenítve ráborul a karjára, és sír és sír. Újabban van rá elég oka. Most is hatszáz ember és hatszáz ember családja elveszett, elmehet koldulni, vagy főbelőheti magát, mivelhogy ki merete mondani, hogy egy meglévő rossz állapottal nincsen megelégedve és élt azzal az elemi emberi jogával, hogy sorát próbálja megjavítani. A keserves tényen nem lehet változtatni: a kocsivezető nem fog többet kocsit vezetni és nem fog reszketni többé ott a perronon, hogy el ne üssön valami vigyázatlan gyalogjártót, aki nekiszalad a kocsijának, mert ezért börtön jár; s a kalauz sem fog többé jegyeket osztani és eztán már nem kell zsebrevágnia, ha valaki csunyán leszidja és gorombáskodik vele. Ők tudniillik azt mondták, hogy ezt az állapotot, az ő mulatságosan kicsi fizetésökért nem tűrik tovább. Dolgoznak, dolgoznak, mint a barmok, emberéletek felelősségét vállalják, a tulajdon életerejüket a rendesnél legalább kétszer gyorsabban fölemésztetik — és mindezekért aprópénzzel fizetik ki őket; mások zsebrevágják a nagy hasznot, ők pedig, akik e hasznot a verejtékökkel megszerzik nekik, nem tudnak megélni . . . Ezek a mások azonközben, hogy számlálgatták aranyaikat, fölpillantottak erre a beszédre: «Nem vagytok megelégedve?» — kérdezték. — «De hát ki kényszerít arra, hogy szolgáljatok minket? Ha nem tetszik valami, . . . hiszen szabad emberek vagytok, hiszen elmehettek!» — «Elmenni? Nem, ne küldjete el», — hangzott a könyörgés. — «Csak egy kis emberséget kérünk. Két krajcárral többet, egy kis szabad időt, hogy lélegzetet vehessünk, egy kis valószínűséget arra, hogy, ha kivénülünk a nehéz szolgálatból, ne kelljen lopni mennünk a megélhetésért, csak ilyen kis engedményeket kérünk, csupa két krajcárokat.» — Az illetékes egyének

mit sem adnak az olyan kézzel meg nem fogható és pénzre be nem váltható valamire, mint amilyen az emberség. A látszat tisztessége kedvéért egy kicsit komédiáztak, hogy így, meg úgy, ha nem sztrájkkal követelik mindezeket, hanem szépen és alázatosan kérik, akkor . . . akkor talán, akkor talán lehetett volna beszélni a dologról, akkor esetleg tárgyalhattak volna, akkor talán megesk és részvétre gerjed a szívök e rettentő nyomorúság láttán. De így? A rabszolga lázadozik? Forradalommal fenyegetődzik? A jogait követeli? El velök! Hiszen módjukban áll, hogy ne kelljen szolgaságban lenniök! — S a munkakönyveket szépen elküldték az előjáróságra, s a hatszáz embert kirekesztették és kirúgták a semmibe, ahová vágyakoztak, az állapotonkivülségbe, a megélhetésre való reménytelenségbe. Hatszáz ember és a hatszáz ember családja — egy időre legalább — elveszett.

A nyolcadik napon, amikor kint jártunk a sztrájkolók tanyáján, a szegény emberek még mindig reménykedtek:

— Az nem lehet, — mondta az egyik, — hogy megbukjunk. Hiszen a kívánságaink olyan kicsinyek, hogy szinte nevetséges, s a távolálló ember számára egyenesen érthetetlen, hogy ilyen egyáltalán kérni kell. Ha valamennyi kérésünket teljesítik, ez mindösszesen nem kerül annyi pénzébe a vállalatnak, mint két, mondjuk: három kiadóhivatal általányába. Lehetetlen, hogy annyira csökönyösek legyenek.

— Melyek is azok a követelések?

— Azt kérjük, hogy a mostani fizetések maradjanak meg.

— Ez igazán egyik követelésük?

— Igen. Csakhogy a dolog úgy áll, hogy a mostani állapot szerint senkisem éri meg, senkisem él addig, hogy a kilátásba helyezett fizetést teljesen megkapja. Tudniillik hat rangfokozat van; és minden négy-öt évben van előléptetés. Ki éri meg a harminc éves szolgálatot? Mire az ideje elkövetkeznék, az ember régen fölfordult és nincs többé. Mi nem kérünk több fizetést a most megígértnél. De azt kívánjuk, hogy ezt a fizetést aztán valóban megkaphassuk, hogy ne csak «papiron» legyen meg, hanem a valóságban is. Ez az egyik, amit nem akarnak megadni.

— Mi a fizetésök?

— Harminchat forint. Ebből hat forint pótlék, azt akkor, amikor akarják, amikor eszökbe jut, amikor kedvök tartja, levonhatják.

— Miféle címen?

— Mulasztás címén.

— Miféle mulasztásról lehet szó?

— Hogy az ember a jegy átyukasztásánál eltéveszti a dátumot, vagy az órát. Hogy a jelző leszakítást a jegyen rossz helyen csinálja meg. Vagy hogy a kocsi a megállótól egy lépéssel errébb áll meg.

— Mennyi büntetés jár ezért?

— Három korona, de lehet négy is, és öt korona is.

— És sokszor szokott az ilyen előfordulni?

— Hogyne. Hisz az ember annyiszor téved. Különösen este, amikor már ki van fáradva, látni sem lehet igen jól.

— Menjünk tovább. Mit követelnek még?

— A lakbér rendezését.

— Mennyit kapnak?

— Hatvan forintot. Egy évre.

— És ez nem elég.

— Hogy volna? Nincs lakás Pesten, amelyik olcsóbb volna százhusz forintnál. Egy kis, rongyos, nyomoruságos szoba, valahol Kelenföld felé, vagy túl Újpesten. Kapupénzt is kell fizetni; az ember majd mindennap éjjel után jár haza. Meg a házmesternek fertálpénzt, az is nyolc forint egy évre. Hogy fussa ez hatvan forintból?

— A harmadik kívánságuk?

— A nyugdíj-ügy rendezése. Nézzen meg engem az úr. Katonaviselt, nagy, erős ember vagyok. 1895 óta szolgálom a társaságot. Még öt évem van. Öt év múlva nem bírom a szolgálatot, a féllábam máris rossz, a másik is már romlik. Megkérdezhetik a vállalat főorvosát, hogy a személyzetnek hány százaléka szenved abban a bajban, amit férfiak szoktak kapni, mikor nagyon sokat állanak, vagy nagyot emelnek, vagy nagyon erőlködnek. Harminchárom százalék, uram, él, de megtörik. Az ember erőlködik, mikor fékez. És aztán ha már nem bírja a munkát — mit kezd akkor? Mit kezd a családjával, mit ad enni a gyermekeinek? Én is megkaptam a bajt, jelentkeztem és azt kértem, hogy tegyenek meg kalauznak, mert annak könnyebb a szolgálata. Azt mondták: helyes, csak írjam alá elsőb ezt az írást. Egy nyomtatványt tettek elém. «X. Y. kocsivezető aláírja, hogy betegségét még hazulról hozta magával, nem a vállalat szolgálatában kapta, ebből kifolyólag a vállalattól semmiféle kártérítést nem fog sohasem követelni...»

— És aláírta?

— Hát mit tegyek?

— Halljuk tovább.

— Az utolsó követelésünk, amely még lényeges, az, hogy ha valamelyikünket valami mulasztásért följelentenek, akkor,

mielőtt elítélik, hallgassák ki. A vádlott is meghallgatandó, ne csak az ellenőr, akinek elfelejtettünk szalutálni.

— Ezt követelik?

— Igen.

— És remélik, hogy a vállalat teljesíti a követeléseket?

— Bizonyosan. Muszáj neki. Mert az üzem most nem rendes, se a forgalom, se a jegykezelés nem közelíti meg a régít és nélkülünk nem is tudják fönntartani. Tessék megtudakolni, de illetékes helyen, hogy hány elgázolás van napjában. És tessék csak megtudakolni, hogy egy-egy új kalauz mennyit vesz be a régi harminc, meg negyven forintok helyett. Tizenötöt, meg huszat. Ezt megérik!

— Azt mondják, hogy nem érzik és azt mondják, hogy a forgalom most már teljesen rendben van. És azt is mondják, hogy szó sincs róla, hogy magukat visszavegyék. Mit csinálnak akkor?

— Hát, hát... azt még nem tudjuk. Ki elmegy a régi foglalkozásához, ki elmegy földet művelni. Majd próbálunk valamit. Vagy... Hiszen nem muszáj itt élnünk! Hát elmegyünk.

— Hová?

— Amerikába.

Egy órával később pedig megjött a válasz, hogy a vállalat — csakugyan fűtyül a sztrájkolókra. Visszaveszi őket, de anélkül, hogy valami kívánságukat teljesítené és így is csak azt veszi vissza, akit akar, akinek a képe tetszik neki. Hát így állunk. Azok, akik a legkiéhezettebbek, akiknek a felesége a legjobban sír, akik a leggyávábbak és legnyomorultabbak, már készen voltak arra, hogy elfogadják ezt a kegyes, nagylelkű, jószívű ajánlatot. De ekkor öklök lendültek meg a levegőben és kések emelkedtek. A Hermina-út reszketett, amint ordították: «Gazemberek!»

Dehogy, csak éhesek!

(Jób)

Az ó-világ.

Írta: Pap Dávid dr.

Már védekezni se merünk ellene.

Miként a mesebeli kígyó ellen, amely a nézésével rontja meg az ágon ülő gyámoltalan madarat, addig járatván rajta gonosz tekintetét, amíg lehull a galyról a szegény pára, oda a bűvös kígyó elébe.

A gazdák Rómában nemzetközi kongresszust tartanak, ott vetették fel újra a kérdést, hogy mégis csak tenni kellene valamit a rettentő amerikai verseny ellen.

A hely s a keret fölöttébb stílszerű. Az ó-világ közép-pontján, a legrégebb s arisztokratikus foglalkozás emberei összeülnek s bús kétségbeesésben tanácskoznak, mitevők legyenek az újvilág ellen, amely ők bennünket s amely pokolian demokratává tudta tenni még a földművelést is.

A tanácskozásuk eredménye pedig az, hogy ne tegyünk semmit, gondolkozzunk még egy darabig, a jövő nemzetközi kongresszusig.

Szó esik arról, hogy alakuljon át Európa egyetlen nagy vám-unióvá az amerikai Unió ellen. Nem lehet, mert mit szólana Amerika?

Fölkél Schwerin-Lovitz gróf, hogy sujtsuk nagyobb vámmal az amerikai árút, mint a többit. Letorkolja Luzatti, hogy Amerika fenyegetésnek tekintené az ilyen eljárást.

Inkább azt javasolja, hogy hívjanak egybe nagy nemzetközi kongresszust a trustök ellen való védekezés megbeszélésére. Letorkolja Méline, a nagy francia agrárius, mert ezen is feldühödnék Amerika és még erősebb versenyre kelne velünk.

Őneki az a véleménye, hogy tegyen minden európai állam úgy, a hogy jónak találja, de nemzetközi összebeszélés nélkül, egymagában. Úgy legalább annál könnyebben legyűrheti az Unió.

Ennek a tanácskozásnak a vége aztán az, hogy majd határozunk máskor.

Ámbátor mégis csak ez a legokosabb határozat. Sőt a legérthetőbb is, tekintve, hogy agráriusok tanácskoznak Rómában.

A mezőgazdasági veszedelem háttérbe szorult valamelyest, mostanában a változatosság okáért az iparosai és

kereskedői remegnek az ó-világnak. Hadd remegjenek. Miért fájjon attól a gazdáknak a feje? A buza-gyár félelme lecsillapodott egy kissé, most a trust-félelem zsibong a tagjainkban. Már pedig mi éppen azért nem vagyunk Amerika, hogy a kettőnek az egyazon mivoltát meg ne lássuk. Ezért érthető a római határozat.

Ami pedig az okosságát illeti, sohse tessék vádolni azt, aki belenyugszik abba, amit megváltoztatni úgy se lehet.

Az individuális gazdálkodásnak az a sorsa, a tragikum, hogy megegye önönmagát, hogy monopóliummá legyen. Ezt megmásítani nem lehet. S azé a jövő, aki ezt belátván, minden érzékenykedés nélkül akceptálja e nagy igazságot — inkább előbb, mint később. Amerika belátta ezt, ez a belátás: a trust, ezért övé a világ s a jövő. Megadtuk az embernek a formaszerint való egyenlőséget, az érvényesülésre való lehetőséget a papiron, de gondoskodtunk arról, hogy okvetlen az győzedelmeskedjék e harcban, aki annak erősebb fegyverekkel indul neki, helyesebben szólva; gondoskodtunk arról, hogy már a küzdelem kezdetén erősebbek legyenek. S most búsulunk azon, hogy akadnak a tengeren túl, akik ezt az elvet teljesen kihasználják. A míg ez az igazság csak itthon nálunk Európában teremtett egyre erősebbeket és egyre gyöngébbeket, addig elfogadtuk azt igazságnak, sohse panaszkodjunk hát, hogy most ez az igazság mindnyájunkat: egész Európát gyöngébbekké degradál.

Ne panaszkodjunk, mert úgyis mindegy. És úgyse tudunk túljutni a kétségbeesésen. Amerika oldalán van az új, de azért a jelenben gyökerező gazdasági életnek minden igazsága, a mienken pedig a sok évszázados múlt minden előítéletével és kicsinyességével. Ugyan akad-e Európában gazda, aki — ha csak a közös védekezés kedvéért is — elismerné magával egyrangúnak az iparost? Akad-e gyáros, aki szívesen látná a mezei vámok emelését, azért, hogy cserébe az ő portékája is megvédelmeztessék?

Méline mondotta ki Európa igazságát: védekezzék minden ország külön-külön. Mindig külön-külön védekeznek Európa államai a forradalmak ellen és mindig leveri őket a nagy revolúció külön-külön.

Beszélgetés Elysée Reclus-vel.

Brüsszelnek, Lipót király fővárosának, sok a nevezetessége. Azonban talán a legnagyobb nevezetessége az, hogy Elysée Reclus, a brüsszeli szabad egyetem — Université libre — földrajzi intézetének az igazgatója, ott lakik Yxellesben, Brüsszel másik felében (Budán, a hogy Budapesten mondanók), egy csöndes, derűs utcában.

Mert Elysée Reclus tanár. Tudós professzor, aki a tudományt és a világot a költők, a nagy álmodozók szemével nézi. Magyar nyelven is elterjedt az egyik könyve: A hegyek története, ez a nagy költemény, a melynél szebbet kötött beszédben sem írt és nem is álmodott a hegyek rajongó barátai közül senki. Az École centrale technique direktora, Monsieur Ramaeckers, vitt el Elysée Reclus-höz. Áhítattal néztem a Reclus-vel való ismeretség elé. Elveiről hallottam egyet-mást, hiszen itt-ott híre kelt, hogy Reclus-nak baja van, mert a tulajdon «szentségét» megtámadta. Néhanap hallottunk híreket, hogy Elysée Reclus száműzték, hogy kitették a kenyereből, hogy bujdosik. A messzeségből nem láthattuk tisztán, hogy az «apostol»-nak milyen a polgári helyzete. Áhítattal készültem a nevezetes ember megismerésére. Áhítattal és izgatottsággal. Hiszen sokszor izgatott már a vágy, hogy a világot száz év múlva újra lássam. Milyen lesz a világ képe, mi haladást hoz a technika, mit eszel ki az emberi elme, repülünk-e már akkor: mindez a sok kérdés érdekel és izgat bennünket. És jó volna tudnunk, micsoda eredményre vezetnek az emberiség sorsának megjavítására irányuló törekvések. Kinek lesz igaza? Marxnak, Tolsztojnak? Diadalmaskodni fog-e a szociáldemokrácia, avagy az ideális anarchizmus? Talán Elysée Reclus, a nagy tisztánlátó, közelebb hozza ezt a jövőndőt.

Ezek a problémák jártak a fejemben, amikor Monsieur Ramaeckers-el beléptem Elysée Reclus-hoz. A «prófétá» lakása egyszerű és szép. Képek vannak benne, szobrocskák, művészek munkái: látszik, hogy a birtokosuk művészi lelkületű. A brüsszeli földrajzi intézet direktora: Reclus, öreg úr; korra nézve túl van a hatvanon. De az arca rózsás, a haja, szakála hófehér. A haja hosszú, fürtös, lobogó. Ibsen-üstök. A szeme pedig sugárzó, kék szem, mélységes, egyszerű szem: a Jókai sugárvilága. Elysée Reclus ismeri Magyarországot. Már járt közöttünk, túl is volt a Királyhágón és de Gerando Antonina asszonynak üdvözetet küldött. Megfordult Szamosújvárt is, az örmények között. Ismeri és szereti Magyarországot, aminthogy ő az emberiséget szereti általánosságban és az emberek millióit át szeretné karolni, mint Schiller az *Örömhöz* írt hatalmas himnuszában.

A katedra-szociálistáknak, az elméletek gyártóinak, a kollektivizmus hiveinek a törekvéseit nem sokra becsüli Elysée Reclus. A sok bonyolult elmélet, a sok irka-firka szerinte hiábavaló.

— Az emberiségnek el kell ismernie — mondotta Reclus — hogy mindenkinek, aki itt jár, e földi téreken, joga van ahhoz, hogy egyék. A vagyon, a föld mindenkié. A bányák, az ipartelepek, minden mindenkié. Azon a napon, amelyen a vagyontalanok milliói erre a tudatra fognak eszmélni, a fegyvertelen és a fegyveres polgárok egyaránt, azon a napon, amelyen a bányák munkásai, az ipartelepek alkalmazottai, szóval mindazok, akik a más szolgálatában állanak, ráteszik kezüket a bányákra, a nagy ipartelepekre, a kincstermelő vállalatokra és kijelentik, hogy a vállalat éppen úgy az övék, mint a társaságé, mint a vállalkozóé, a tőkésé: azon a nagy napon meglesz a nagy átalakulás és a magántulajdon fikciója el fog szállani, mint a füst és nem lesz egyéb — ködös idők bús emlékénel.

A *L'argent*-ben Zola is a pénz ellen harcol. E démoni hatalomnak Tolsztoj is hadat üzent. És Elysée Reclus is úgy látja, hogy a pénz a kútforrása minden bajnak.

— Igenis, uraim, a pénz! — mondotta nekihevülten. —
Ime, életem egyik érdekes emléke. Politikai agitációk miatt
becsuktak egykor és akkor láttam, hogy a jó emberek csak a
börtönökben találhatók. Csak ott honol szolidaritás és test-
vériség az emberek között. És vajjon miért? Egyszerűen
azért, mert a börtönökben nincsen pénz. A raboknak nin-
csenek bevételeik és kiadásaik, nincs miért marakodniok.
A börtönökről példát vehetne a többi emberiség . . .

Ilyenek az Elysée Reclus tételei, álmai a jelenvaló és
az elkövetkező időkről. A magyar ideális anarchisták vezé-
rét, Schmitt Jenőt ismeri. És ismeri persze a nagy orosz
prófétát, Tolsztojt is, de nem tud eligazodni a tétélein.

A Reclus tétélein is nehéz eligazodni, de ki ne álmod-
nék szívesen együtt az ilyen álmodozóval, aki az emberisé-
get ki szeretné ragadni mai végtelen nyomorúságából, aki
hidat akar verni a jelen és a jövő közé: az osztó igaz-
ságnak, a boldogulásnak, az emberiség testvérisülésének szí-
várvány-hídját.

F a b u l a J á n o s.

A SZOCIÁLISTÁK ORSZÁGGYŰLÉSE. Az érdeklő-
dést az elmúlt hétre a szociálisták foglalták le maguknak, akik
husvét ünnepét használták fel arra, hogy vezetőiket megszámol-
tassák arról, mit cselekedtek az elmúlt esztendőben. Ugy a
nemzetköziek, mint az ujjászervezettek pártja maga is meg volt
lepődve azon az eredményen, amelyet elértek. A nemzetköziek
budapesti gyűlésén 165 község képviseltette magát, az ujjá-
szervezettekén pedig 260, ami együtt 425 olyan községet
jelent, amelyben a szociálista szervezetnek annyi pénze minden
esetre volt, hogy két-két tagját utiköltséggel és három napra
terjedő élelemmel ellássa. Nagy dolog ez, ha fontolóra vesz-
szük, hogy apró községekben, amelyekben a legszigorúbb
végrehajtó is alig talál pénzt, Isten tudja, micsoda elrejtett
helyekről, talán krajcáronként előkerült legalább 25 forint,
amely elég volt a két küldött költségeinek viselésére. És ha
a 425 községhez hozzáveszünk legkisebb számítással ugyan-
annyit, amelyben még a 25 forint költséget se tudták kiterem-
teni és legfeljebb táviratot vagy levelet küldhettek a párt-
gyűlésre, akkor minden túlzás nélkül közel ezerre lehet tenni

azoknak a községeknek a számát, amelyekben a szociálistáknak szervezetük van. A nagy eredményben jelentékeny része van a két szociálista párt egymás közt való versengésének, amelynek révén úgy másfél év óta sikerült a szociálista eszméket olyan, a világtól elzárt, apró helyekre is bejuttatni, amelyek eddig teljesen elszigetelten állottak és a szociálistákról legfeljebb a plébános úrtól hallottak valamit. Egyébként mindkét országos gyűlésen rendkívül heves harcot helyeztek kilátásba a klerikalizmus ellen és egyedül a szalontai gyűlésen 163 szónok szólt az erre vonatkozó határozati javaslatához. Érdekes megemlíteni a románoknak a szociálista táborban való megjelenését. A budapesti országos gyűlésen 20—25, a szalontain pedig, amely közelebb esik hozzájuk, talán kétszer ennyi román küldött jelent meg és aki azt hinné, hogy ezek az emberek valami félvad állapotban levő, a művelődés legalsó fokán álló lények, az nagyon csalódik. A budapesti gyűlésen meglepő intelligenciával szóltak néhány kérdéshez és látni való volt, hogy értik és teljesen átérzik azt, aminek rövid mondókájukban kifejezést adtak, amikor pedig a szónoki emelvény köré gyülekezve elbúcsúztak az országgyűléstől, ezt annyi méltósággal cselekedték meg, hogy akárhány képviselő úr is megirigyelhette volna tőlük. A szalontai gyűlésen néhány román magáírta alkalmi verset szavalt el, többen pedig, akik annak idején vádlottak voltak a híres kolozsvári memorandumban, annyi tüzzel és lelkesedéssel beszéltek a magyar-román barátságról és az izgatásból élőködő pópák ellen, hogy gyönyörűség volt őket hallani. Szenvedélyes hangjuk szinte átviharzott a gyűlésen, amelynek nyugodt vérmérsékletű magyar tagjai meglepődve és elragadtatva nézték ezt a hatalmas lobogást. Családtagjaik, akik velük jöttek, az első nap szakadó záporában nyugodtan, mintha a világ legkényelmesebb helyén állottak volna, tanyáztak a szalontai réteken, mert a kis városba már be se fértek. Ők hozták meg a köszönés új módját is, ami lehet, hogy hamarosan népszerű lesz a szociálisták között. Nem azt mondták románul: Jó napot, fogadj Isten, hanem aki kezdte:

- Jogot a népnek! — aki fogadta:
— Hazátlanságban élünk!

A SOKFÉLE CSÁSZÁR. A sokféle császár: II. Vilmos. Így nevezi őt egy roppant érdekes tanulmány, mely a «National Review» utolsó számában jelent meg. Az első — mondja a Review — az angolfaló császár, aki alig hogy a

trónt elfoglalta, elküldte Krügernek a Jameson-féle betörés idején ama híres sürgönyt, mire a második: az angolbarát császár, nyomban rá «sajnálatos tévedésnek» nyilvánította a dolgot. Jött a búrháború, melynek során — a colensói ütközet után, mikor Angliát végveszedelem fenyegette, — az angolfaló Vilmos osztozkodni kezdett Británia romjain, kiadván a jelszót: «Úgy látszik: a világ, miként a század elején, újból felosztásra kerül.» Ezenközben az angolbarát császár félmillió márkát adományozott az indiai éhínség enyhítésére azzal a jelszóval: «Vér nem válik vízzé.» A venezuelai kalandot pedig mindakét császár együtt kezdte: az angolbarát Vilmos a két nemzet hadereit tüntető együttműködésben óhajtotta látni, az angolfaló pedig újabb zavart akart előidézni Anglia és Amerika között. De e két császáron kívül van még számos. Van egy anti-amerikánus és van egy Amerika-barát; van egy francia-ellenes és egy franciabarát, van oroszfaló és oroszbarát császár. Az Amerika-ellenes Vilmos a Monroe-elv ellen szenvedélyes izgatást fejtett ki mindig s Európát Amerika ellen szövetkezésre akarta bírni. Az Amerika-barát császár hajót építtetett Bostonban, elküldte Henrik herceget, szigorú instrukciókkal annak felavatására, kinevezte Roosewelt kisasszonyt hajóanyának és az elnököt meg az amerikai újságírókat úgy elhalmozta hízeltetésekkel, hogy okvetlenül leveszi őket a lábáról, ha ezek bók-mentesek (compliment-proof) nem volnának. Hollandiával szemben is két császár létezik. Az oroszok és franciák összevesztésére számos Vilmos tett buzgó kísérleteket. E Vilmosok közül való volt az, aki 1901-ben Metz városában ülte meg a cár születésnapját s erre az alkalomra úgyszólván erőszakkal cipelte magával a berlini orosz nagykövetet, akinek Lotharingia fővárosában való jelenléte azt a látszatot keltette, hogy a cár ezzel hallgatagon Elzász-Lotharingia annexiójához való hozzájárulását akarja kifejezni. Véletlenül a német sajtó igen lármásan dörzsölte ezt a jelenséget a franciák orra alá s ennek következtében Delcassé panaszt emelt Szentpétervárott, mire az orosz hivatalos közlöny kijelentette, hogy a nagykövet lotharingiai látogatása, mely úgyszólván kényszer alatt történt, politikai jelentőséggel nem bír. 1902-ben ostromot intézett a császár Miklós cár hűvös szíve ellen. A Revali találkozás alkalmával feléje küldte a nevezetes üzenetet: «Az Atlanti Óceán admirálisa üdvözli a Csöndes Óceán admirálisát!» — Az itt felsorolt Vilmosokon kívül van még egész sereg. Itt van az ájtatos császár, aki az Istent a németek számára sajátítja ki s I. Vilmost meg Nagy Frigyet szentté

avatja. S ennek oldalán a másik, aki a Kinába menő csapatoknak azt a rettentően megszívlelt parancsot adja: — Nincs kegyelem. Foglyokra nincs szükségünk. Aki a kezetekbe kerül, végezzetek vele. Van még egy szocialista császár, aki arra oktatja a katonáit, hogy szükség esetén saját apjukba is belelőjenek: — Vilmos, a költő, — Vilmos, a dramaturg, — Vilmos, a művész, — továbbá Vilmos, a keresztes vitéz, aki Jeruzsálemben zarándokol s mialatt a szent sír előtt földig alázza magát, örök barátságot fogad az örmény vértől tisztátlan szultánnak.

A KONGREGÁCIÓK TERJESZKEDÉSE. Utóbbi időben nagyon behatóan foglalkoztak Franciaország szerzeteinek telepítésével. Kevésbé ismerik az olasz kongregációkat, pedig ezek is jelentékeny hatalmat képviselnek. Erről könnyű fogalmat szerezni, ha csak Róma szerzeteinek fejlődését nézzük. Az utolsó ötven esztendő folyamán a rendházak Rómában majdnem megháromszorosodtak. Állandóan szaporodtak és ez a szaporodás csak 1870 körül pangott, hogy azután hihetetlen erővel folytatódjék. 1855-ben Rómában 114 kolostor állott, 64 férfiának (2243 személy) és 50 nőnek (1919 személy). 1870-ben a kolostorok száma 206; férfiának 125 és nőnek 81 kolostoruk volt. Az olasz törvények 134 vallási testületet feloszlattak, 72 bántatlan maradt. Ezek olyan rendek voltak, melyek nemzetközi jellegűek, szerzetesek, akik jelentékeny műemlékeket őriztek, vagy pedig templomokban szertartásos istentiszteletet tartottak, azonkívül olyan zárdák, melyekben külföldi nővérek laktak, kiknek vagyonához nyúlni nem lehetett. Rómában a kolostorok száma 1870 után 206-ról 72-re csökkent. Manapság 106 kongregáció közül 88-nak a főhelye Rómában van. Összevéve Rómában most 296 kolostor áll, még pedig szerzeteseké 169, apácáké 127. Ezek közül 224 csak az utolsó húsz esztendőben telepedett le. Egészében lehet 11000 szerzetes és apáca, 2500 világi pappal szemben. A zárdákon kívül Rómában van még vagy 60 helyiség, nevelőintézetek, menhelyek, iskolák, melyeket apácák tartanak fenn. Még nem is olyan régen francia nővérek egy nagy szabóműhelyt nyitottak, mely a klerikális nemességnek varr. A Rómában élő kongregációk vagyonáról és birtokairól nincsenek statisztikai adataink, de el lehet képzelni csak úgy hozzávetőleg, ha meggondoljuk, hogy csak a francia kongregációk ingatlanai 51 millió franc értéket képviselnek.

AZ ÚJ OROSZ FORRADALOM. Pétervári levél.

A cár elment bőjtölni a moszkvai Kreml ragyogó palotáiba és imádkozni az ősi koronázó templomok sejtelmes homályába, hogy ezzel — amint az ékesszavu orosz ujságok fedezték föl ez esemény nagy fontosságát — «új rugókat adjon az orosz nép hitének, aki koronás feje bőjtöléséből új erőt merít hitéhez való ragaszkodásához és új reményeket a jövő iránt; mert jó kezekben tudja dolgát, amíg császára oly mély megalázkodással járul az oltár elé».

Vannak, akik e rózsás felszín alatt zavarosabb színeket, setétebb, sőt fekete nűánszokat is felfedeznek. Mi is azok közül valók vagyunk és sietünk hitelt nem adni az orosz lapoknak. Ellenben nagyon szeretnők tudni, hogy egy világraszóló cári manifesztum után — ami körül a gyeplőszáron vezetett orosz közvélemény úgy zajongott, mintha legalább is alkotmányt kapott volna — mért kellett hirtelen az összes pétervári és moszkvai egyetemeket bezárni? Tán, hogy idejük legyen bőjtölni a diákoknak? Szegények, úgysis egész éven át bőjtölnek s ha ideáljaik nem hevítenék, ugyancsak nehéz volna elviselniök az «ártalmas Északot».

Valami készül, valami lappang, valamiről csak suttogva mernek beszélni. Forradalom-e ez, anarkia, vagy éppen csak szervezkedés és békés keresése egy jobb jövőnek, azt a szimptomákból alig lehet megítélni. Hogy a cár elutazott Moszkvába, azt senki meg nem ítéli olyanformán, hogy nem volt maradása a főváros aláásott társadalmi élete közelében, mert ma az orosz forradalom jellegétöbbé nem lesz az anárkia, nem az lesz, ami a franciák forradalma volt, vérengzések, gyilkosságok és vadságok sorozata, de egy olyan előre szervezett és jól átgondolt coup d'état, amely csak felforgatja a mai társadalmat, de nyakát nem szegi. Az orosz köztársaság nem az autokratikus és arisztokratikus állam életerejének megszorításából akarja erejét meríteni, nem akar vérfürdőben gázolni; csak lábát akarja megvetni azokon a fejeken, amelyek eddig csak annyi figyelemre méltatták őt, amennyi figyelemben az igazságszolgáltatás a gonosztevőt részesíti.

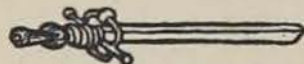
A mai orosz forradalom nem kíván emberáldozatot; a cár élete meg van mentve; az új tanok perhorreskálják a régi rendszerű polyp-harcot, ahol a levágott karon új karok nőnek, a levágott fej tovább él és virágzik. A meddő küzdelem új irányt adott az orosz forradalomnak és ez a forma a jövő forradalmának igaz formája: a szellemi forradalom; lassú ez, mert a szellem munkája lomhább a karok

munkájánál, kivált az olyan fajnál, ahol a kar fejlődött ki elébb, mint az agy — de annál biztosabb.

Mi úgy véljük, hogy az orosz egyetemek becsukása ma már igen gyenge előrelátásra mutat. Mi az a pár hónap egy nemzet életében, ahol az egyén hangulata nincs túlságosan hozzáfűzve a tömeg hangulatához? Mit használ az, hogy az a néhány ezer diák nem az aulában találkozik, hanem az olvasmányaik útján érintkezik; az egyén nem a másik egyénben keresi támaszát és erejét, de önmagában. Akár becsukják az egyetemeket, akár kinyitják — ez sem nem siettet, sem nem hátráltatja az eseményeket, amelyekről tudjuk, hogy, mint Zola «Igazság»-a, *ú t b a n v a n n a k*.

Nem manifesztum kell e népnek; nem is ájtatos cári böjt és ima, egészen más valami, amit körülírni alig lehet, de amit mindenki úgyis tud, mert magában hordja, szívében viseli minden ember a veleszületett eszményt, az egyedül idvezítő tant, ami: a Szabadság.

Pétevárá, április 11.

Paul Verlaine:

Virágot és gyümölcsöt . . .

Virágot és gyümölcsöt, zöld lomb közé temetve
S végül a szívem is — átnyújtom néked im.
Ne szaggasd szét szegényt, bár kedved telne benne,
S egy pillantásra csak méltasd ajándokim.

Fagyos még homlokom. A kert harmatja rajta
Hajnali szellőktől hideg dérré meredt.
Didergő tagjaim meleg öledbe hajtva
Hagyj pihennem kicsit s álmodnom édeset.

Utolsó csókjaink emléke még oly éber
Keblednek illata majd beléjük vegyül
S míg csendben, láztalan lelkem a lelken ver
Szívembe új erő s új csókok vágya gyül.

Beszélgetés Tomcsányi jezsuita atyával, a reformkatholicizmusról és a kongregációkról.

Ebben a nevezetes két kérdésben módunkban van a tudós Tomcsányi páternek, a budapesti jézustársasági rendház legnevezetesebb tagjának a felfogását, amelyet kérdésünkre elmondott, reprodukálni. Páter Tomcsányi így szólt:

— Az egyház élő szervezet, miként tehát az élő szervezet a természetben vissza nem fejlődik, úgy nem lehet a terebélyes fává fejlődött egyházból sem újra kis csemete.

— S nem ily gyöngye csemetévé akarják-e visszafejlesztetni az egyházat azok a reformkatholikusok?

— Azt mondják, hogy a béke kedvéért áldozzuk fel azt, ami nem lényeges s védjük csak az egyházban a lényegest.

— Nem veszik-e észre, hogy azzal ellentmondanak Krisztusnak, ki nemcsak azért küldte tanítványait a világba, hogy azok a világnak a lényegest hirdessék; hanem azt akarta, hogy a világot az ő tanítványai tanítsák meg mindenre, ami csak a krisztusi hithez tartozik.

— Azt mondják, hogy ők ki szeretnék békíteni az egyházat a világgal. De hát megfeledeznek arról, hogy az Istenember mondásaként mindig igaz az, hogy az egyházi szellemben élő emberek a világ szeretetére hasztalan számítanak.

— Ön azonban, barátom, nemcsak a reformkatholikusokra, hanem a francia kongregációkra nézve is kérdezte véleményemet.

— A szerzetesek — mert ezeket értik a franciák nem egészen helyesen választott megnevezésök alatt, midőn a kongregációk ellen beszélnek — ezek a szerzetesek az egyháznak kiegészítő részét képezik. Ott, hol az egyház létjogosultsággal bír, miként az egyházat sem szabad fejlődésében megakadályozni, azt korlátozni nem lehet, nem szabad: úgy mélyen sértő s nagy jogtalanság az a katolikus egyházra, hogy az ő szerzeteseit szabályaik szerint nyugodtan élni nem engedik.

A paraszt természetrajza.

Irta: Feszty Árpád.

Ma már a paraszt a nemzet, sőt még annál is több, a paraszt a hazának egyik része. Mert mi a haza tulajdonképpen? A föld egymagában véve csak terület, földrajzi fogalom, a nép föld nélkül képezhet fajt, nemzetet; nemzetet, amely hazátlan is lehet, a föld a rajta élő néppel együtt alkotja a hazát.

Én az én szűkebb hazámnak, szülőföldemnek nádasát, fűzesét, rónás legelőjét el sem tudom képzelni a parasztjaim nélkül, és a parasztok beszélgetése éppen úgy szólt hozzám, mint a nádas zizegése, mint a fűzes susogása. Együtt kell őket szeretni, mert nem lehet a parasztot a földtől elválasztani.

Csak a földet szeretni? Nem nagy virtus, abban én még nem látok valami nagy hazafiságot, hiszen az uzsorás is szereti a tőkét, amely neki dúsan kamatozik.

A földet értékesé a rajta élő nép teszi; aki a földet életre kelti, aki a földet a haza egy-egy darabjává alakítja, az a paraszt. Benne van ő a haza fogalmában, nem lehet belőle kivenni.

Az szereti hát a hazát igazán, aki a rajta élő népet is szereti. A nép ereje, a nép gazdagsága a hazának legerősebb bástyája, az szolgálja hát a hazának legszentebb érdekeit, aki a népet gyámolítja, a népet erősíti.

A jó tulajdonság a legnagyobb érték az emberben, azt kell hát fejleszteni bennök, mint a hogy kifejtjük a durva kőből az aranyat, a nép lelke pedig tele van arannyal, csakhogy bánni kell vele tudni annak, aki azt felszínre akarja hozni; aki vele bánni nem tud, annak a kezében mindég csak kemény kődarab marad. Ösmerni kell őket, ösmerkedjünk hát meg velök egy kicsit. Elmondom róluk én is azt, amit tudok.

De itt közbe kell szőnöm valamit

Nagy z sivaj volt a megyegyűlésen, valami vízszabályozási ügyben. Annyi szakértőt hallgattak már végig a megyebizottsági tagok, hogy a sok «szakértő» véleménytől megvadult az egész közgyűlés és sűrű «eláll» kiáltásokkal hurrogták le azt, aki még hozzá akart szólni a dologhoz. Hiába állt a szónok rendületlenül, nem akartak már hallani semmit, amíg a szónok kínjában stentori hangon ordított bele a közgyűlésbe:

«Hallgassanak meg kérem, hiszen én nem vagyok szakértő!» — Ez hatott, «nem szakértő, az más». Így aztán meg is hallgatták.

Hát én is megjegyzem előre, hogy azokban, amikről szólni fogok, nem vagyok szakértő. Csak elmondom, amit tudok a parasztról és mindarról, ami a parasztot körülveszi, amit jártamban-keltemben tapasztaltam vízről, földről, úrról, zsidóról, törvényről, szokásról.

Sokféle paraszt van Magyarországon, és éppen úgy meg kell ösmernünk az oláhot, tótot, svábot stb. mint a magyart, de persze hogy első sorban és legjobban mégis csak a magyar fajta érdekel bennünket legjobban, nemcsak azért, mert a mienk, de mert igazán a legszebb, legderekabb fajtája az úristennek minden népek között. Milyen ez a magyar fajta tulajdonképpen? Hol termett, honnan származott, hogy alakult és fejlett ilyenné a milyen manapság? Melyik az igazi magyar faj? Mert a magyar paraszt is sokféle. Mi bennök az európai és mennyi bennök az ázsiai.

Egyáltalában hoztak-e magukkal Ázsiából parasztot is a magyarok? Azt is mondhatnók erre, hogy hoztak hát, már csak azért is, hogy legyen ki felett parancsolgatni. De hoztak azért is, mert szükségük volt reá. Ha nem is abban az értelemben mint manapság, mert hiszen ők nem foglalkoztak földműveléssel, de voltak csordásaik, csikósaik, gulyásaik, akik a méneseket, gulyákat terelték utánuk, akik az asszony- és gyereknépséget, a podgyászaikat, sátoraikat szekereken szállították a harcosok nyomába.

Mifélék voltak ezek a hajcsárok, gulyások? Bizonyára nem az uralkodó osztályhoz, nem a harcosok fajához tar-

toztak, mert azt nem lehet feltenni, hogy a harcosok között kivénülteket használták volna erre a célra. Először is bennök volt az a hit, hogy aki a harcban hal meg, az egyenesen felszáll a nap mezejére, Hadúr színe elé és ott dicsőséggel fogadtatik; hát aki már egyszer harcos volt, az abban is akart megvénülni, de meg jó csikós, jó gulyás nem is lehet más, csak az, aki már gyerekkorában megtanulta ezt a mesterséget.

Más a harci mesterség és más a csikós-tudomány.

A lovaglási módjuk is más volt egészen.

A harcosok magas fanyeregben lovagoltak.

A csikós nyerge pedig csak olyan lehetett, mint amilyen ma is, egy darab pokróc, amelyen lóg ugyan kengyel jobbrul is, balrul is — de hevedere nincs. A jó lovas, ha nyereghez szokott is, szőrin még csak megüli a lovat valahogy, de hogy valaki ezen a csuszkaló nyergen — kengyellel heveder nélkül tudjon a lovon uralkodni — ahhoz gyerekkora óta kellett szoknia.

A csikósnak azért jó az ilyen nyereg, mert ha a jószágot farkas vagy a szélvész hirtelen megriasztja, a csikós nem ér rá olyankor a hevederrel bibelődni; hogy a farkát el ne szalaszsa, hirtelen rádobja a legközelebbi csikóra és csak a térdével szorítja az ide-oda csúszkaló nyeret, és vágat a megriasztott állatok nyomába.

Ellenben harcos nem lehetett el heveder nélkül. Napokig tartó eledelét, fegyverét, gúnyáját, mind a magas fanyeregbe rakva vitte magával. Hát az ilyen megrakott nyereg nem maradt volna meg a ló hátán heveder nélkül.

Más lovagláshoz szokott egyik is, másik is, — öregkorában hiába próbált volna új szokást tanulni.

Külön osztály volt hát a hajcsár és a harcos — és így nem is lehettek egy törzsből valók.

Báró Kemény Zsigmond mint versíró.

A nagy magyar regényíróról kevesen tudják, hogy verset is írt. Bánffy Dezső báró szives útbaigazításával találtuk meg az erdélyi «Unió»-ban Kemény Zsigmond e költeményét:

Pető lovag.

Pető úrfi jár az utcán. Pénze nincs,
De szívében a reménység drága kincs.
Fölszámítja szép jövője álmait,
Míg keze egy fényes ruhaboltba nyit.
«E fehér gyolcs — szól a szatócs nyájason —
Legfinomabb volt a linci vásáron.
Prémeimet Novgorodnak raktára
Eladná egy kozák hetman számára
És e bibort sok fáradság s vész után
Sziából hozta a nagy karaván.»

Pető úrfi, bár ruhája ócska már,
Víg kedélylyel a szatócstól tovább áll;
S elgondolja, várni kissé, mit se tesz:
Vagy keletről, vagy nyugotról pénze lesz.

Pető úrfi megy a rónán. Pénze nincs,
De szívében a reménység drága kincs.
Eget a nap. Semmi árnyék utain,
Míg szeme függ szép jövője álmain.
«Két lovam van — szól negéddel a huszár —
Fürge, könnyű, mint a szellő és madár.
A porondot meg sem éri patkójok
S egy faluból másba röpül gazdájok
Takarójok hímbe, rojtba szegve bár;
Lódingostól egyike vevőre vár.»

Pető úrfi, noha talpa sajtva ég:
Víg kedélylyel a huszártól búcsúzó.
S elgondolja, várni kissé mit se tesz:
Vagy keletről, vagy nyugotról lova lesz.

Pető úrfi pamlagon ül. Pénze nincs,
De szívében a reménység drága kincs.
S míg karával átöleli rózsáját,
Építgeti a jövőndő légvárát.

«Lovag uram! — szól a néne — miért kell
 Könnyelműen játszni egy lány szívével?
 Peng szerelem és a hűség ajkadon:
 De nem mondád: házad tüze hol vagyon.
 Aki tudja, hová tegye ágyfáját,
 Csak az viszi esküvőre babáját.»

Pető úrfi, bár a lányka könnye hull,
 Csüggedésbe lenge okra nem szorul,
 S elgondolja, várni kissé mit se tesz:
 Vagy keleten, vagy nyugoton háza lesz.

Pető úrfi kalandra jár. Pénze nincs,
 De szívében a reménység drága kincs.
 Fölszámítja, mennyi öröm rózsáit
 Szedheti le — a vak eset, ha segít.

«Jön az ellen — szól a hirnök — s esd a hon
 Hős erőt és véradót a harc-sikon.
 Kiben hűség s kinél kard van, siessen,
 Zászlóit már felüté a hadisten.
 Táborában martalék és babérág —
 Sebeinkről ismerend ránk a világ!

Pető úrfi mint rohanna! Vére forr.
 Hisz a honért küzdeni kész bármikor!
 De gondolja, várni kissé mit se tesz:
 Vagy keletről, vagy nyugotról kardja lesz.

Pető úrfi megy, gyalogol. Pénze nincs,
 S tán szívében a remény is fogyó kincs;
 Mert a múltba most először merüle,
 És az emlék csalódásit festi le.

Míg szerencsét lesni dombra, bércre hág,
 A nehéz tél s könnyű ruha megronták.
 Háztüze nem füstölöghet s babája
 Már egy potrohos öreg úr arája.
 És kiküzdve lőn a csata nélküle,
 A házára hosszú béke derüle.

Pető úrfi sóhajtana . . . de még se,
 Kora panasz ajkait ne érintse!
 Elgondolja, várni kissé mit se tesz:
 Vagy keleten, vagy nyugaton sírja lesz.

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

VIII. Földényi Béla.

Ki nem emlékezik reá?

Olyan furcsa, kedves, deformis karrikatura, aféle félbenmaradt emberke, kappanhangú, kis arcú, a fejében két apró, de villogó szem, a legrövidebb áll; az egész ember nem nyomott negyven kilónál többet. Ruházata, modora igazi úriás, valódi inyenc volt. A színháznál marquis-nak hívták. Havanna és francia cognac naponta kijárta, pedig akárhányszor nem tudta még reggel, hogy fog-e általában ebédelni, mert pénze: az sohasem volt; de, tudja Isten, mindig tudott keríteni a föld alól is.

A legjobb epizód-színész, a «47-ik cikk»-ben feledhetetlen alak volt. A «Zalameai bíró»-ban, mint Don Mendo, a hagyomány Don Quixotte-jával vetélkedett.

Hát a «Kölcsönkért feleség» kitűnő francia vígjátékban, mint «Carassoni Las» — klasszikus számba menő karrikatura!

Olyan beszédmodora volt, amely képtelenné tette akárkit mást, hogy párja lehessen; mert ő, ha p. o. ezt kellett mondani, hogy «Önök tehát megverekedtek?» így mondta: «Önök teát meg-mege-gektek?» vagy «A dolog bonyolódik», ilyenformán: «A dolog bobolodig». De ez ellenállhatlanul hatott.

Mielőtt a Nemzeti Színházhoz szerződött, a kolozsvári színháznál vendégszerepelt a «Fenn az ernyő, nincsen kas» darabban, mint Rejtei. Borzasztón megbukott; a közönség a leghatásosabb felvonás után néma csendben ült. Kétségbeesetten ment be az öltöző-szobájába, búskomoran hajtotta

le a fejét, abban a pillanatban a háta mögött termett a színház fodrásza és igazgatta desperációtól felborzolt haját és mikor lesimította, vigasztalva így szólott a részvételi Hugli: «Ha nem a haj, az nagyszerű!»

Az volt ő a színháznak, ami egy cirkusznak a Dummer August: érték.

Mikor nyugdíjaztatását kérte, Paulay azt az ajánlatot tette neki, hogy játszsék akkor, ha kedve tartja és azt, amit szerepeiből akar, csak maradjon aktivitásban, de a marquis úr nem maradt, elment Gödöllőre lakni, meghalni... Közbe azonban megházasodott.

Úgy nézett ki, mint akibe háltni jár a lélek, aféle hektikus szúnyog-alak és mégis a legnagyobb alakú asszonyok után rajongott; ha meglátott egy óriás asszonyt valamī komédiás-bódében, azonnal oda sietett udvarolni. — «Ha ez az enyém volna, összetörném», mondta gyakran.

Alig van előadás, hogy ne emlegetnénk a marquis urat; utódja nincs, ki tudja, lesz-e?

Olyan nincs!

A FEHÉR FÁK HÓNAPJA. Április verőfénye bizsergeti végig a világot. Ezt a mienket, ahol olyan sokáig tart a tél. Teljes öt hónapig fűtünk Magyarországon még ott is, ahol nyoma sincs zordonságnak. Hogyne esengnök hát az isteni napot, amely kicsal mindent elénk a természetben, ami gyönyörűséges és vigasztaló?!... Az új zöld ilyenkor tökéletes; a fű gyöngé, mint a harmat; a falevelek pedig zsengek és szinte fénylenek a nagy fiatalságtól. Sok fa alig-hogy jelzi az ébredést; de ott, ahol folyóvíz mossa az anyaföldet: csodás erővel tört elő már a zöld hatalma. A Duna mentén teles a fűzfák lombozatja, s a korhadó fa-Mathuzsálemek fején olyan bokréta leng, hogy át nem látni közte. Örvösgalambok búgnak az árnyékos lombosátorban; epedően szerelmes csalogató dalokat nyögdécsélnek, amivel a párjokat tűzbe hozzák s magokat bolondítják.

De van, ami még ennél az örökéletűnek tetsző zöldnél is szebb ilyenkor. A fehér fák! A virágzó fák, amelyeknek a tündérdíszé csak most van meg egy kis ideig: április hónapjában. A habfehérséggel tündöklő fa még szebb, mint a zuzmarás tél évadjában, amikor gyémántvirág nyílik a galyon, millió számra. Most virágzik a meggy, a cseresznye, a körte, a szilva, a kökény, ami mind hófehéren, szűztisztán termékenyül. A virág-habos fehér fák láttára most még a rossz lélek is megtud részegülni. Ahol sok ilyen fehérfa van: ott a fodros bárány felhőzetnek a képe látszik rajt' messziről. S amikor a fehér virág elkezd bágyadtan hulldogálni: nincs az a kérészbogárral virágzó Tisza, amelyik úgy libegtetné a maga rövidéletű, haldokló kérészvirágait, ahogy a fehér szirmok hullanak, egyre csak hullanak.

Ennek a fehér hónapnak a vége felé virít az almafa, miről nem tudtam szebb hasonlatot kitalálni, minthogy virágjából Tündér Ilona napernyője lehetne. Ez az igazi búbajos virág, az almafa virága. Tele van az almafa április végén kicsi, szemérmes bokkrétával, amelyek mindegyike mintha egy angyalnak volna a bölcsője. A girbe-görbe, rendetlen faágak a világ szépségét ringatják olyankor. Százezer nyíló almavirág mellett ugyanannyi bimbó; mert az almafa szeszélyesen, nem egyformán nyílik. S a fehér alapszín itt összekeveredik a vadrózsa színével, ami olyanná teszi az almavirágot, mintha egy kicsit vadrózsa is volna valamennyi. A tengernyi virág közt pedig beszélgetnek, zümmögnek a méhek . . .

A fehér fák hónapja van most; s hiába oly utólérhetetlenül szép a május: ezt az egy szépséget, a fehér fák szépségét, nem bírja legyőzni. Ebben az április nagy. A májusnak már kevés marad belőle; igaz, hogy akkor nyílik a fehér fák legédesebbje, a méla akác. De akkorra már tele vagyunk a tavasz tudatával; míg most, az áprilisi fehér fák mind-mind egy esküvése a természetnek a kétkedő szívek számára, hogy íme milyen szép a tavasz, a benne rejlő s vele ébredő szerelmmel együtt; és egyáltalában, milyen szép az élet!

Bársony István.

ÚJ KÖLTŐK.

Erdős Renée :

Akik lázongnak . . .

Akik lázongnak s új utakat törnek,
Kiket békétlen látások gyötörnek,
Jogról, hitről, igazságról beszélnek,
Az elnyomottak oltalmára lépnek :
Azok a vértanúk, szegények.

Akik hallgatnak s kezük összetéve,
Nyugodtan néznek az idők elébe,
Multat nem zaklatnak, jövőt nem várnak,
Nézik foszlását ködnek, fénynek, árnyak ;
S mi örök szépet nyujt emberi elme,
S örök újat a természet kegyelme,
Azt issza lelkük csendes nyugalommal ;
Kiknek, ha kínálkozik kincs halommal,
Dicsőség, nagyság s más efféle :
Kezüik sem nyujtanák feléje ;
Kik istent látnak és embert kerülnek :
Azok a bölcsek.

Akik tünődnek és akik álmodnak,
Ábrándból színes valóságot fonnak,
Kicsit kételkednek, egy kicsit félnek,
Sohsem csüggednek, örökké remélnek,
Kik megcsalódnak s újra hitük támad,
Akiken nem ront vígasztalan bánat
S kemény csapások, orozva öldöklők :
Azok a költők . . .

A TISZTESSÉGES ASSZONY. Nem, nincsen annyi rossz asszony, mint huszonkét éves koromban hittem . . . Akkoriban én is úgy gondolkodtam, mint ti; a regényhősnőktől, akik fiatal fantáziámban éltek, nem láttam a tisztességes nőt, akik mártirkoronával szép fejük fölött járják végig az élet és a kötelességek országútját. Ne gúnyoljatok avval, hogy ősz fűrtjeim hangolnak kedvezően a morál iránt; hiszen akkor, huszonkétéves barna fejemmel, éltem át azt a szégyenletes negyedórát, amit sohase felejtettem el azóta. Nyár volt még, de már a hervadás vörös foltja csillogott esténként a fák lombjain; s bár tizenhat éve mult ennek, még ma is magam előtt látom a primitív kis magyar fürdő olvasótermét, üveges verandájával, amelyen a mozdulatlan fák zöld koronája bepillant. Még látom azt a fiatal asszonyt, akit sohase láttam azóta: Szentkuthy Andrásné, amint ott ül mellettem a zöldposztós asztalnál s szürkés szemét csodálkozva reám függeszti . . .

Tizenhat éve ennek, mint fiatal egyetemi hallgató kerültem akkor nyáron a kis fürdőbe. Istenben boldogult nagybátyám, a papok direktora (a fürdő a papoké volt) vendégszeretőleg megosztotta velem agglegény-lakását, s már megérkezésemkor elkönfiskálta az összes könyveimet; hallani se akart arról, hogy a szép nyári hónapokat ostoba tanulással töltssem. Reggeltől estig ott kóboroltam a fürdő fái között, nagyokat pöfékelve a bácsi pipájából, közbe-közbe az öreg uraknak gibiczelve, akik a nappali órákat tarokk mellett töltötték az árnyékos vendéglői terráson . . . Unatkoztam, de az unalom végtelenül jól esett, s valami kéjes lustasággal kerestem a legfuresább időtöltéseket. Délelőttönként a Karolina-erdőske fehér padján süttetem a hátamat a nap sugarával, délután úgyszólván félálomban néztem egy-egy csillogó szemü zöld gyíkot, amint félénken kileskelődött a fű közül . . . És szenderegve, érzékek és gondolatok nélkül telepedtem le olykor az öreg szeptemvir háta mögé, holott abszolúte nem voltak sejtelmeim a tarokkozók titkairól . . .

Nyár derekán érkeztek a fürdőbe Szentkuthy Andrásék, akik félig-meddig szintén rokonaim voltak, mint a környék valamennyi úri familiája. Jövetelük egyszerre föllendítette a szezont; mindenki róluk beszélt, őket nézte, még a kártyázó öregek is hátrafordultak a terráson, ha ők közeledtek. Nem is volt mindennapi látvány, amint a sápadt, beteges Szentkuthy András a gyönyörű, magas, egészségtől duzzadó asszonyra támaszkodott . . . Szentkuthyné, született Enyingi Erzsébet vagy két éve mehetett férjhez, közvetlen az előtt, hogy Szentkuthyt, aki a vármegyének első gavalérja volt, valami alattomos betegség kikezdte . . . A jó isten tudja, hogy mi baja lehetett, de az orvosok bizony nem tudták valami határozottan. A délczeg férfi megrokkant, megsoványodott, a telet a szobában töltötte, s tavaszra úgy elgyöngült, hogy jóformán leesett a lábáról. A megyei fizikus, akinek émelyítően édes orvosságából én is ittam gyermekkoromban, s aki még a legtöbb bajt pióczával gyógyította, más, okosabb ötlet híjján azt tanácsolta Szentkuthynak, hogy próbáljon szerencsét a nagybátyám fürdőjében. Így kerültek

ide úgy július vége felé, amikor csak nagy ügygyel-bajjal lehetett nekik szállást keríteni a Szalézról (vagyis az apát úr ó nagyságáról) elnevezett nyaralóban.

— Te vagy az, a kis Eörsy Miki? kérdezte a beteg Szentkuthy, mikor a nagybátyám másnap az ebédnél bemutatott neki.

Jól ismerte az apámat, s az egész familiámat, járt is nálunk igen kicsiny koromban Réka-Eörsön, a néjével együtt, akit egy Balajthy nevű huszárkapitány (most már vezérőrnagy) vett el feleségül. Nagyon megörült, mikor meglátott, lesóványodott kezével vigan megszorította az enyémet.

— Bravó, legalább lesz valaki, aki a szegény Erzsit elmulattatja, míg engem a lepedőkbe pólálnak, a feleségemnek akkora, annyi ismerőse sincs itt, mint a kisujjam . . .

Udvariasan meghajoltam, s a bácsim (akinek rosszabb volt a szája, mint a szíve) este, lefekvés előtt, barackot nyomott a fejemre.

— Atkozott kópéja, mondta, ez aztán a váratlan szerencse, ugy-e? Az ilyen bájos teremtés, akinek még hozzá göthös az ura, — ezt aztán nem nagy mesterség lesz elmulattatni . . .

Csakugyan mindig együtt jártunk ettől fogva, ebéd után, amíg Bandi pihenni dőlt, susogva beszélgettem a feleségével mindenféle ostobaságot, délelőtt, mikor a szegény beteget vagy másfélóráig borogatták a különböző lepedőkkel, trécselve, néha karonfogva is jártunk föl-alá a fürdőház előtt, a park kacskaringós gyalogútjain. Szentkuthyné egészséges, jókedvű és nyíltszívű asszony volt, akiben egy szemernyi se akadt a regénylősnők sejtelmes miszticizmusából. Nagyokat nevetett, olykor széles jókedvében a hátamra ütött, s csak néha szomorodott el hirtelen minden átmenet nélkül, amikor az ura görnyedt alakját a fasor végében megpillantotta. . .

Este, ha Szentkuthyék pihenőre dőltek, s mi a terrászon hosszabb ideig elkvaterkázgattunk, a bácsim (aki, mint a legtöbb aggdegény, abszolúte nem ismerte az asszonyokat) tréfás kíváncsisággal tette a fejemre a széles tenyerét.

— Na, mire mentél vele?

— Kivel?

— Hát a szép asszonynyal, lurkó!

Elpirultam (hiszen utóvégre az én ereimben se csörgedezett savó vagy aludttej) s restelkedve válaszoltam:

— A bácsi nagyon csalódik, ha azt hiszi, hogy Szentkuthyné afféle asszony . . .

— Ostoba kölyök (mondta ő), jegyezd meg, hogy minden asszony tisztességes, amíg el nem érkezik a pillanat, a melyiktől kezdve megszűnik tisztességesnek lenni . . .

— Hát a bácsi igazán azt hiszi, hogy . . .

— Teringettét, persze, hogy azt hiszem. Hanem azt mondom (tette hozzá ragyogó szemekkel), hogy mindenről referálj nekem, kópé, ha egyszer lesz valami referálni való . . .

Ilyenkor éjfélig is hánykolódtam az ágyamban, mert a bácsi szavai — mi tagadás — szeget ütöttek a fejembe. Oh, mint kirajzoltam magamnak a sötétségben azt a percet, amikor majd a

Szentkuthyné fejedelmi alakja a keblemre omlik . . . Mindeddig nem igen voltak galáns kalandjaim; az első, aki a kacérkodására érdemesített, az édes anyám szobalánya volt, később, Budapesten, hónapokig büszke voltam, mikor egy szőke masamódleány, aki lyukas cipőt viselt, pár hétig jó szemmel nézett rám; de a vétkező, szenvedélyes úri asszonyokat csak a regényekből ismertem . . .

Bizonyos, hogy ők se jobbak, mint az édes anyám szobalánya volt (hiszen a könyvekben, úgy a regény vége felé, mindig elbuktak), de nekem mégse volt eddig bátorságom ahhoz, hogy egy társaság-béli asszony kacérságára reagáljak . . . Csak most, a bácsi biztatása után, tünt föl előttem különösnek a Szentkuthyné viselkedése . . . A férfias kézzszorítás, melylyel esténként elbúcsuzott tőlem, a dél-előttök, mikor molett karját jókedvűen az enyémbe öltötte, tréfás hátbaütései s a hazulról érkezett levél, amit ingerkedve olvasott el velem együtt az erdei padon («micsoda szép lány irt magának?» — kérdezte), miközben rózsás arca egészen odaért az enyémhez . . . Vak voltam eddig, hogy mindezt nem vettem észre? A szívem dobogott, a fejemet forróság lepte el, oly élénken magam elé képzeltem most a szép asszony hajlékony, kívánatos alakját. Csak hajnaltájt tudtam elaludni, még álmomban is mindegyre a Szentkuthyné égő, piros ajkát éreztem az ajkamon . . .

Másnap, kora délelőtt, összetalálkoztam velük a Kristóf-forrásnál, ahol Szentkuthy a vasas vizet langyos savóval inni szokta. Egy ideig föl s alá kóvályogtunk a kút körül, de tizenegy óra felé a beteget együtt elkisértük a fürdőházba. Délig, amikor Szentkuthy a kurájával végezni szokott, mindig együtt sétáltunk a szép asszonnyal, nagynéha bekopogtatva a homályos üvegen, melyen belül a szegény páciens a lepedőkbe burkolták.

— Hallja, édes, végezzen hamar . . . Ha még soká tart, nem állok jól magamról . . . Ez a lurkó elcsavarja a fejemet . . .

Nevettünk, bolondoztunk, néha a közös ismerőseinkről pletykáztunk, de ma Szentkuthyné más ötlettel állt elő.

— Tudja mit? Menjünk be az olvasóterembe és böngésszük végig a legujabb, vagyis a mult vasárnapi ujságokat . . . Annyi ideje nem olvastam ujságot, hogy akár egy második Amerikát is fölfedezhetek már miattam . . .

Bementünk az olvasóterembe, mely csak bizonyos túlzással viselhetette a terem tiszteletreméltó nevét; voltaképp egy durván összetakolt veranda volt ez, a park közepén, egy kicsike zug, melyet régi módi zöld zsalugáterek óvtak meg a forrón sütő déli napsugártól . . . Kedves, bájos helyecske volt, ahova behallatszott az aranyhátú bogarak zümmögése, s amelynek deszkafalán néha egy-egy mozdulatlan, dióbarna, pávaszemű pillangót fedeztem föl a hajnali órákban. A kopott zöld asztalon csakugyan hevert néhány ujság, de Szentkuthyné optimista volt, amikor azt hitte, hogy mult vasárnapi lapokat kap; az idő e gyűrött krónikásai még egy csodaszép májusi napon repültek ki a nyomtató-műhelyből a nagyvilágba . . .

Leültem és a kezembe vettem az egyik lapot, miközben tréfás komolysággal mondtam:

— Lássuk, hogy mi történt odakünn a nagyvilágban? . . .
Topp, ez aztán a szenzáció! . . .

— Mi az, mi az? — kérdezte kacagva Szentkuthyné.

— A szegény Shakspere a mult héten elhunyt . . . Ugyan ki hitte volna, ki hitte volna? . . .

A szép asszony jókedvűen az ujság fölé hajolt, miközben finom, rózsás arca egészen odaért az enyémhez. Egyszerre forró tűz járta át minden tagomat, a szívem veszettül vert; éreztem, hogy itt a pillanat, amelynek reménye az éjjeli álmomtól megfosztott. Egy pillanatra megjelentek a fantáziám előtt a francia regények bátor, fiatal hősei, akiknek szívét az ilyen helyzetekben a diadal mámorító érzése járja át, — aztán a szememet lehunyva, hirtelen közelebb hajoltam Szentkuthynéhez, s szenvedélyes csókokkal borítottam el finom, bársonysima arcát. Nem tudom, hogy mi történt körülöttem, csak arra eszméltem föl, hogy az asszony merően reám néz; nem a megbotránkozás kifejezésével, hanem a csodálkozás, a megdöbbenés naivitásával.

— Mi jutott az eszébe? kérdezte tőlem, miközben tiszta szemét komolyan rám függesztette.

Sokkal inkább föl voltam izgatva, semhogy felelni tudtam volna, ő azonban kis vártatva így folytatta:

— Hát igazán olyan asszonynak néz, aki erre a viselkedésre ●kot szolgáltat? És ha olyannak is néz, nem szégyenli a szivéből, hogy egy jó barátja, egy beteg barátja feleségével szemben éféle gondolatai támadhattak? Ha könnyű, kalandos, piszkos szerelmet keres, hát engem aláz meg azzal, hogy becstelennek és tisztességtelennek tart?

Oly nemes tisztasággal, annyira minden harag nélkül mondta ezt, hogy a lelkem belsejéig elszégyeltem magam. Ha kipirul, ha dühösen ugrik föl, ha a megbotránkozás könyeket sajtol ki a szeméből, talán még kételkedem az őszinteségében; de csöndesen kiejtett szavai, tiszta pillantása egyszerre meggyőztek arról, hogy alávaló iparlovag módjára cselekedtem. A torkomat a sirás fojtogatta, s lesütött szemmel, mint a csínyen kapott gyermek, halkán, megszegyenülten susogtam:

— Bocsásson meg!

Fölkelt, egy pillanattig némán állt meg előttem, aztán anyai hangon — e pillanatban igazán úgy tetszett, hogy az anyám beszél — ezt mondta:

— Hiszem, hogy soha az életben nem fog többé így viselkedni egy becsületes asszonynyal szemben . . .

Sok éve ennek, de nyugodtan állíthatom, hogy azóta se vete-medtem hasonló alávalóságra. Nekem is voltak szerelmi kalandjaim — kinek nem voltak? — megesett, hogy az ugynevezett uri társaság egyik-másik szép asszonya is kitüntetett a kegyeivel, de egy különös ösztön mindig megsugta, hogy hol áll szembe velem kemény sziklafalként az igazi női tisztesség . . . Igaz, hogy azóta se szégyeltem magam annyira, mint a kis fürdő zöldzsalugáteres olvasótermében . . .

Szomaházy István.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

A komikum.

Apám mellett volt egy algépész, meg egy fűtő. A fűtőre jól emlékezem: fekete körszakálás alacsony ember volt, magyar ruhában járt, Baráth volt a neve.

Feltűnő nekem, hogy Baráthé az első férfiarc, amelyre hatéves koromig emlékezem. Azelőtt nem néztem meg egy arcot se, s bizonyára apámra se emlékezném, ha akkor jutottam volna árvaságra.

Ez a Baráth olyan volt, mint egy komoly fekete bagoly. Az arca tésztaszínű, a szeme kicsiny. Sohase nevetett, de azért szerettem őt, mert tudott velem bánni.

Emlékszem, hogy egyszer kivitt az erdőre sétálni. Ott botot vágott nekem, szépen kifaragta, s mikor hazaérkeztünk, betette a kemencébe, hogy megtarkuljon. Bámultam, hogy ő ismeri a tarkítás titkait.

Ez a Baráth valami szakácsnéval járt akkor jegyben. Együtt is éltek már.

Egyszer vasárnap délután ott voltam náluk, egy téglával kirakott egyszerű meleg szobában, s voltak ott többen is, asszonyfélék.

Baráth megint ki akart menni sétálni. Csak azt várta, hogy az asszonya megvarrja a nadrágja alját, a talpallót.

Az asszony varrt-varrt, közben csevegett a vendégeivel, végre mosolyogva odaadta a nadrágot Baráthnak.

Barát beledugja a lábát. A láb megakad. Az asszonyok kacagnak.

Akkor veszem észre én is, hogy az asszony pajkos-ságból összefércelte a nadrág alját.

Baráth először nem érti, hogy miért nem megy át a lába? De aztán maga is elmosolyodik, és komikus erőlködéssel iparkodik áthatolni a cérnaszálakon.

Én komoly gyermek voltam, nem az a kacagva futkosó, mint a legtöbb, s hat éves koromig ez az első alkalom, melyre emlékszem, hogy kacagtam.

Keresztapánk.

Árpád öcsém keresztapja Ábel Mihály műkertész volt. Ez ott lakott a park kapuja mellett, amint kimegyünk a parkból, jobbkézt egy kis csinos házban. Fiatal barna körszakálás ember volt, de arcára jobban csak az arcképéről emlékezem!

Ő magyar volt, a felesége azonban, egy tokás, kövér fiatal asszony, németesen beszélt.

Náluk gyakorta megfordultam. Flóra nevű fogadott leánykájokkal mentem mindig az iskolába. Flóra mindig kapott egy szelet fehér kenyeret s hogy nekem otthon sohse raktak enni valót a zsebembe, én is eltettem, ha kínáltak. Mert fehérebb volt a kenyerük, mint a miénk.

Ottlétünk második évében leánykájok született, akit Gizellának kereszteltek.

Egyszer megláttam a fehér kenyeret az ablak szélén; a kés is ott hevert mellette. A kertész a leánykáját ringatta, és azt kérdezgette tőlem:

— Hogy tetszik neked az én Gizellám?

— Szép, — feleltem unalommal.

— De mért szép? — kérdezett tovább, — mi szépet látsz rajta?

— Azt, hogy olyan mint a rózsa.

A kertész nevetett:

— Ugy-e, hogy olyan mint a rózsa?

— Mint a fehér rózsa, — toldottam hozzá.

Ábelnek nagyon tetszett ez a hasonlatom. Gyönyörűséggel nézett a leányára.

Nekem azonban e beszélgetés alatt folyton a kenyéren volt az eszem meg a szemem. Szerettem volna belőle egy szeletet, de attól tartottam, hogy apám megtudja, ha kérek. Sokáig ott voltam és sovárogozva vártam, hogy megkínál, de persze, nem jutott eszébe.

Betörés a tanítónál.

Egy tavaszi reggelen, ahogy az iskolába érkezem, a már ottlevő gyerekeket rémledező arccal, susogva találom. Csakhamar beszélnek nekem is, hogy az iskolában betörő járt.

Az iskola termét egy kis szoba választotta el a tanító szobájától. Az ajtó most nyitva volt, s lehetett látni, hogy a padlás deszkája fel van bontva.

A tanítónk nőtlen, fiatal ember volt. Az arcára nem emlékezem, csak arra, hogy egyszer nálunk vacsorázott Ábelékkal; s hogy én éppen akkor kaptam új ruhát, arra olyan viccet mondott, ami nekem nem tetszett.

A betörés engem is megborzongatott. Képzeletben láttam a tolvajt, amint deszkát bont és beereszkedik a szobába.

A rendőrség vizsgálata csakhamar kiderítette, hogy a tanítónál nem járt tolvaj, hanem ő maga bontotta fel a padlást. Megvallotta, hogy a betörés hírével hazulról egy kis pénzt óhajtott magához ijeszteni.

Csodálkozva hallottam ezt. Mert hogy én hazudok néha, azt menthetőnek találtam: nekem muszáj hazudnom, mert nekem nem szabad, — de hogy olyan tekintélyes ember is hazudik, ez nem fért a fejembe.

Lecke a botanikából.

1869 tavaszán, talán májusban, elvitt az apám sétálni a Zugliget felé. Napos idő volt, s hogy egy elhagyott úton mentünk, bámulva láttam a virágzó vad növényzetet.

Nekem a fű, meg a virág mellemig ért volna.

Bizonyára jártam már máskor is fű és virág között, de nem vettem észre. Az ember a szemével néz, de az agyával lát. Az én gyöngye kis agyam ezen a napon nyílt meg a természet szépségének.

És én álmodozva és hallgatva, gyönyörűségtől áthatott szívvel mentem az apám mellett; tekintetem folyton a virágzó növényzeten.

— Szeretnék közéje menni! — mondtam egyszer apámnak.

Az úton senkise járt. Én szétterjesztettem a karomat és szinte úsztam a fűben, virágban. Boldog voltam.

De egyszerre égető csípést éreztem a kezemen: Kinos megrettenéssel néztem a kezemet. Nem tudtam, mi történt velem. Apám aztán odavezetett a csalánbokorhoz, s megmagyarázta, hogy az csípett meg. Ez volt tehát az első növény, amelylyel megismerkedtem.

Folytatjuk.

A balatoni tündér.

Szigeti József

hátrahagyott elbeszélése.

Vakító villámlás, és eget-földet rázó csattanás követte szavait. A villám a Balaton partján álló és tőlünk mintegy 200 lépésnyire lévő fák egyikébe ütött, s azt ezer darabra forgácsolta.

— Gyertek fiuk! kiálta Lajos hirtelen, nézzük meg azt a fát, melyet a villám széthasított, azután tegyen mindegyikötök egy darab forgácsot a zsebébe, mert azt mondják: aki ilyen fának forgácsát zsebében hordozza, azt nem szokta megütni a villám, kivált télen. E szavaknál összeütvén bokáját, sebes rohanással és újongatások között közeledett a fához, mi pedig ballagva követtük.

Ott aztán nagy meglepetés várt ránk. A nedves homokon ott feküdt a tündér: egy hófehér ruhájú női alak.

Mint a sápadtan is igéző hold a sötét felhők alól, úgy tünt elő a halovány angyalarc a hollófürtök közül.

— Ah mily szép! kiáltánk egyszerre mindhárman, mily nemes, — mily tündéri vonások és megbúvólva mélyedtünk el a halálsápadt, de még így is oly megható szép nő tekintetén!

— Dörzsöljük homlokát és üterét jól erősen, mondá Lajos, majd magához tér ám, ha van benne csakugyan élet, s ő letérdelt, hogy segílyt nyújthasson nekem.

E pillanatban a nő erősen megrázkódott és megmozdítá kezét és felnyitá szemeit.

— Mit akar ön, asszonyom? szólék hozzá.

A nő hirtelen körültekintett, s látva, hogy hármunktól úgyszólván körülkerítve van, egy éles sikoltást hallatott, és sebesen futni kezdett; alig ment azonban husz lépésnyire, erőtlensül összerogyott.

Mi utána siettünk, s midőn látta, hogy ismét közel vagyunk, kétségbe esve kiáltá: — Ne bántsanak! kérem ne bántsanak, én odaadom mindenemet, csak ne bántsanak.

— Ej, asszonyom, viszonzám a lehető legszelidebb hangon, hát talán rablóknak néz ön bennünket? az istenért! hiszen ne féljen tőlünk, sőt ellenkezőleg parancsoljon, mit tegyünk, mivel szolgáljunk kegyednek ezen borzasztó helyzetében?

A nő most újra nagy figyelemmel nézett végig rajtunk s kis szünet után reszkető hangon kérdezé: Hát kicsodák önök?

Én megmondám nevüket és kilétüket. A nő hallgatott, de arcán a zavar és félelem félreismerhetetlenül tükrözé magát.

— Asszonyom, szólék közel menve hozzá, most már tudja ön kilétüket, kérem, fogadja el szolgálatunkat, mi mindent örömmel megteszünk, mit ön kíván.

Ő lesüté szemeit, és hallgatott.

— Mondja meg — kérde Lajos, tőle kitelhető legnagyobb udvariassággal, — ki hozta ide kegyedet?

— Senki, viszonzá kissé dacosan.

— De hát hogy jött ide ily borzasztó állapotban, ily rémítő időben — hogy jöhetett ide?

E szavakra már pirosság futotta el, homlokát erősen redőkbe szedé, miközben szemei vadul forogtak, s igen nyers hangon mondá: — Sehogy!

Most ismét Pista bölcsessége segített rajtunk.

— Amott a rét végén láttam, úgymond, egy csősz-kunyhót, menjünk oda, addig is jobb lesz ott, mint itt a szabad ég alatt.

A nő ellentállás nélkül engedett az érintésnek, és szó nélkül bejött velünk a kunyhóba.

Lajos vállalkozott, hogy ő a legközelebbi faluba bemegy, kocsit fogad, azzal visszajön, s a nőt viszzük, ahová kívánni fogja. Pénzünk ugyan nem volt, de Lajos azt gondolá, hogy a nőnél van elég pénzérő, szükség esetében majd eladunk belőle valamit.

A terv foganatba vétetett, Lajos elindult a legközelebbi falu felé, Pista valami égetni valót ment szerezni, hogy tüzet rakhassunk, én pedig, ki leginkább el valék fáradva, a kunyhóban maradtam a nőre vigyázni, mert tartottam tőle, hogy ismét eltávozik.

— Hogy érzi ön magát? kérdeztem tőle kis szünet után.

— Köszönöm, már jól, viszonzá ő.

— Ej, ej, mondám tréfásan, ha kegyed oly csodaszép nem volna, és angyalarcán a jóság és szelidség nem volna följegyezve, bizony azt hinném, hogy valami rossz fát tett a tűzre, s most azért bujdosik.

— A Balatonba akarám magamat ölni, mondá hideg nyugalommal.

— A Balatonba fojtani magát?

— Igen, válaszolt komolyan és határozottan.

E pillanatban egy kocsi állá meg a kunyhó közelében és Lajos a kunyhóba lépett.

— Szerencsésen jártam, úgy mond, egy kocsit találtam az úton s megfogadtam.

— Jó, — szólalt meg hirtelen felém fordulva, — ha meg kell lenni, én Önökkel megyek, de a közel fekvő helységek egyikébe sem.

— Tehát menjünk máshová, csak mondja kegyed, hová?

— Menjünk N. városba, ott nem ismernek.

— Jól van, — viszonzám — tehát menjünk oda, de mit fog ott kegyed kezdeni, ha, mint mondja, senki sem ismeri?

— Majd ott megmondom, addig ne faggassanak, különben nem megyek.

— Jó, tehát menjünk.

— Beszéljen kegyed a kocsissal, elvisz-e odáig?

Én kilépve a kunyhóból, a kocsihoz mentem s megállapodtam vele, hogy ne a városba, csak a legközelebbi faluba vigyen el bennünket. Azzal visszamentem s jelentettem, hogy a kocsii indulásra készen áll.

— Menjünk tehát, ha éppen meg kell lenni, szóla ő határozottan, és a kocsii felé indult.

Mintegy másfél órai baktatás után, mialatt ismeretlen tündérünk az én köpenyegembe fűlig beburkolódzva a kocsiiban szépen csendesesen meglapulva hallgatott, elértük az első helységet.

— Merre van itt az uraság laka? — kérdeztem a kocsiistól.

— Itt van uram a fordulónál e', mindjárt odaérünk.

És csakugyan befordulván a szögleten, azonnal feltűnt egy csinos úri lak.

A kocsii-zőreire négy-öt lámpásos ember futott elő, és körülvettek bennünket.

— No mi újság? — van-e valami? — mit hoztak? — láttatok-e valamit? — kérdezők a lámpásosak majdnem egyszerre.

E pillanatban a lak pitvarából erőteljes férfihang szólalt meg.

— Mi baj van? ki van ott? — kérdező.

— Utazók, nagyságos uram, viszonzá a lámpásos, — eltévedtek, szállást keresnek az éjszakára.

— Miféle emberek? — kérdező az előbbi hang.

Én válasz helyett leugram a kocsirol és a hang felé siettem, pár pillanat múlva az ifjú földesúr előtt álltam.

— Mi, nagyságos uram, utazó vándor-színészek vagyunk, az utat eltévesztettük, most kénytelenek vagyunk itt meghálni, ha nagyságod oly kegyes volna, és megengedné — —

— Igen szívesen barátom, vága szavamba; — hányan vannak önök?

— Négyen.

— Mihály! kiálta most a kocsii mellett álló embernek, készítsétek el ezen urak számára a sárga meg a zöld szobát.

— Értem nagyságos uram, kiáltott vissza amaz.

— Az urak pedig csak jöjjenek be addig is ide az ebéd-lőbe, míg szobájok rendben lesz, majd egy kis vacsorát is szolgáltatok. — Köszönöm, hogy haza hozták a — feleségem.

Szeretet és igazság.

Írta: Maeterlinck.

Tegnap este megint egyszer Saint-Simont olvastam és ez olyan, mintha egy toronyból a síkságra nézne az ember, ahol az emberi sorsok százával mozognak; és én megértettem azt, amit az emberi ösztön szép végzetnek mond. Talán maga Saint-Simon se tudja, hogy mit szeret és hogy mi az, amit egyes hősökön csodál, a kiket ő a lemondó és öntudatlan tisztelet egy nemével körülvesz. Ezen erény, melyet ő tisztelt, halott; és sok tulajdonság, melyet ő az ő nagy emberein dicsért, nekünk ma nagyon kicsinynek tűnik fel. De anélkül, hogy ő különösen törődne velük és bár ő alapjában rosszalja a gondolatot, mely hőseit lelkesíti, elvonul előttünk, mintegy az ő tudta nélkül, négy vagy öt komoly, jóakaratu és csodálatra méltó arc a csillogó tömegben, mely a nagy király trónusa körül hömpölyög. Ezek: Fenelon, Chevreuse és Beauvilliers hercegek és a dauphin. Ők nem boldogabbak a legtöbb embernél. Ők nem mutatnak fel végleges sikert, sem messzehangzó hírnevet. Mint a többi, ők is élnek, nyugtalanságában és várakozásában annak, ami csak azért mondja magát szerencsének, mert még várják. Fenelon magára vonja annak a szellemnek neheztelését, mely, bár elég közepszerű, mégis érzékeny volt és könnyen kiismerte az embert, mely gögös volt, de a legelrejtettebb sértést is meggyanította, a legalázatosabb hiuság engedelmeskedésével, aki nagy volt kicsiny és kicsinyes volt nagy dolgokban, és ilyen volt XIV. Lajos. Elítélik, üldözik, száműzik. Chevreuse és Beauvilliers hercegei jelentékeny hivatalaik dacára az udvarnál elővigyázatos és önkéntes visszavonultságban élnek. A dauphin sem örvend a király kegyének. Ki van téve egy hatalmas és írgy udvari párt fondorlatainak, melynek sikerül az ifju harci dicsőségét elkészeríteni; körülveszi őt rosszakarat, viszály és balszerencse, melyet ennél a hiú és szolgalelkü udvarnál látszólag jóvátenni nem lehet; mert rosszakarat és viszály aszerint nőnek, amint azt a nap erkölcei megengedik. Végre meghal, néhány nappal a neje halála után, akit ő igazán és forrón szeretett. Meghal — talán megmérgezték — mint a

neje, és mintegy villámtól sújtva összeesik, abban az órában, amikor egy már nem remélt kegynek első sugarai estek a palotája küszöbére, hogy megaranyozzák.

Ezek a szomorúságok, elszámítások, csalódások és zürzavarok, melyeken ezek az emberek túlestek; és mégis, ha az ő hallgatag és egyértelmű csoportjukat nézzük, a többiek változó és szeszélyes szerencséje közepette, ez a négy sors igazán szépnek és irigylésre méltónak látszik. Egy közös világosság kíséri őket minden változó sorsukban, mely Fenelon nagy lelkéből fakad. Fenelon hú maradt a csodálat, szentség, igazság, szelidség és szeretet magas gondolataihoz; és a többi három híve marad barátjának és mesterének.

Mit tesz az, hogy Fenelon misztikus képzelete már nem a mienk; mit tesz az, hogy azok a gondolatok, melyeket mi a legjobbaknak és legmélyebbeknek tartunk és a melyekre mi erkölcsi boldogságunkat és életünk minden bizonyosságát építjük, utánunk bizony rombadőlnek és egykoron azoknak mosolyát fogják fölkelteni, akik — mint ahogy azt ők képzelik — emberibb és életerősebb gondolatokra bukkantak? A miről szó eshetik, ami az életünket meg-nemesíti és megdicsőíti, azok nem is annyira a mi gondolataink, mint inkább az érzések, melyeket ők bennünk fölkeltenek. A gondolat talán a cél; de a céllal is úgy vagyunk, mint egynémely utazással: az út, az egyes fejezetek, és az ami az úton elénk kerül, ami véletlenül elénk bukkant, leginkább ez hat ránk. És az, aminek tartóssága van, itt is, mint minden dologban, egy emberi érzésnek az őszintesége. Soha nem tudjuk, nem vezet-e félre bennünket egy gondolat; de a szeretet, a melylyel szerettük, vissza fog húllni mireánk, és tisztaságának vagy erejének egy csöppje sem fog tévedésbe veszni. Az ideális lény, melyet mind-egyikünk önmagában létre akar hozni, megvalósulását és táplálékát nem leli annyira a képzetek összeségében, melyek körvonalait jelölik, mint inkább a tiszta szenvedélyben, becsületességben és önzetlenségben, melylyel ezeket a képzeteket körülveszszük. Az a mód, ahogy mi azt szeretjük, amit igazságnak gondolunk, sokkal jelentőségtelesebb, mint maga az igazság. Nem lesz az ember jobb a szeretet által, mint a gondolkodás útján? Egy nagy tévedést igazán szeretni többet ér, mint egy nagy igazságot kicsinyes módon szolgálni.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

8.

Ott sompolyogtam a művésznegyedben, a kertekkel körülvett villák között és bebámultam a rácsokon, a gyönyörű zöld pázsitra, a gondosan ápolt dísznövényekre és szomorú voltam. Ismertem a villákat egytől egyig. Tudtam, melyikben ki lakik. Itt egy híres arcképfestő, aki külföldi fejedelmek és egyházi méltóságok képeit állította ki a tárlaton. Óh istenem, azok a finom, eres, szinte átszellemült kezek, amint a nagy faragott karosszék brokát támláján pihentek, mutató ujjukon a nagy abatissa gyűrűvel! Órákig elnéztem ezeket a papir kezeket, melyeknek semmi közük az élet prózaiságához, az emberi munkához, az emberi nyomorhoz. Ott feküdtek, puhán, méltóságosan, hidegen és tudatosan, mintha csak azt mondták volna: «Mi vagyunk az absolute előkelőség, semmittevés és méltóság. Le a kalappal!»

Ahogy az a festő kezeket tudott festeni, az csodálatos volt. Azokat a kezeket meg lehetett érezni. Szerencse, hogy csupa előkelőségeket festett. Ha egy csavargó képét csinálta volna meg, az ember önkénytelenül a zsebéhez kapott volna, hogy lássa, megvan-e még a tárcája. Így azonban meghátrált kissé, valamennyire kényelmetlenül és idegenkedve, de föltétlen csodálattal és elismeréssel a művész iránt. Egy nagy kertbe — ahol oszloptöredékek, leomlott pillérek, görög párkányrészek, kő-karok és lábak, apró figurák szanaszét fehérlettek a fák között — gyakran benéztem. Ott egy nagy szobrász lakott. Amodébb egy másik, aki csodálatos eleven mosolyt tudott varázsolni a márvány-gyermekfejekre, amiket faragott. Az ember maga is mosolygott, ha látta.

S mind, a többiek, akiket messziről istenként csodáltam és imádtam s akikről kicsiny udvari szobámban annyit álmodoztam s akikhez hasonló lenni volt igen titkos, majdnem szégyenkező vágyam!

Mégis — egy napon — májusban volt, az első májusban, amit a fővárosban töltöttem — mi bátorított föl a nagy lépésre, nem tudom — csak becsöngettem egy nagy kert

kapuján. A nagy kertben több kis pavillon volt. Csupa műterem. A csengetésre egy kis fiu és két nagy kutya rohant elém. Istenem, de szépek voltak az orgona-bokrok, de dúsak, sötétek! A fehér kavics hogy csillogott a délelőtti napfényben! Kis sötétkék ruhámban, jól kivikszolt cipőmben, cérna keztyüimmal, szalagos egyszerű fehér kalappal vajjon milyen is lehettem akkor? Igen remegve kérdeztem: itthon van-e a mester? A nevét, a világszerte ismert nagy nevet dehogy mertem volna kimondani, csak úgy.

Az iskolában volt. Várnom kellett rá. Egy kis szobába vezettek, ahová csakhamar bejött.

Mit mondtam? Köszöntem-e? Nem tudom. Csak beszélni kezdtem valamit, eleinte halkán, később hangosabban; végül kipirultam, a szemem tele futott könnyel. Szóltam valamit a bácsiról, aki ingyen tart, az édesanyámról, aki vidéken van, a testvéreimről, akik ruháznak. Arról, hogy szegyenlem az állapotot. Már az ősön tizenhét éves leszek és még semmi sem vagyok. De nem sok iskolát jártam, mert nem lehetett és hogy otthon olvastam könyveket. Nyelveket sem tudok, de nagyon szeretnék művész lenni. Igen, nagyon szeretnék. És tanulni, sokat tanulni. De nincs pénzem. Honnan vegyem? És most azért jöttem hogy megkérjem, vegyen föl az iskolába csak úgy — ingyen, mert fizetni nem tudok. Ha egyszer lesz belőlem valami — ha lesz — —

— No, kis leányom, no — mondta a mester és szép őszbeboruló szakállát megsimogatta a kezével. Lássuk csak, mit rejt az a paksaméta. A kis összegöngyölt papircsomót bontogatni kezdte. A Manóka papirsüveges portrait-je volt benne s még egy pár kis vázlat.

Kibontotta, az ablakhoz lépett vele, mosolygott.

— No lám, egész jó kis gyerekmunka. Az első kísérletek, mi? No jó. Hát majd megpróbáljuk. A nyáron csak dolgozni szépen. Ősszel pedig jelentkezék. Huj, micsoda szemei vannak! Ha annyit lát velük, mint amekkorák, nagyon meg lehet elégedve. Csak rajzolni, sokat rajzolni. Igaz, még csak tizenhét éves? Ez jó. Ismeri azt a magyar közmondást: Korán csip, mi csalán akar lenni. Nohát csak bátorság, bátorság és a viszontlátásig!

Nyájasan bólintott felém, és rám mosolygott, tiszta, kék szemével, míg én merőn egy helyben álltam. Mit akartam? Megcsókolni a kezét? A lábaihoz borúlni? Valami ügyetlen köszönetet motyogtam és pirulva szedtem össze a vázlataimat.

— Ha nem sajnálja, hagyja itt azokat az apróságokat — mondta ő és kezet nyújtott.

Én az örömtől nem tudtam hova lenni. Mint az örült rohantam haza s majdnem úgy estem be az ajtón.

— Mi történt? Mi történt? kérdezte az egész család és körém sereglettek.

— Néni, bácsi, Irma, Manóka, istenem, a vázlatok — a papírsüveg — én — elfogadtak — szabad — tanulni fogok — művész leszek — óh istenem.

Nem tudtam mit beszélek. Irma a nyakamba borult és csókolt, a fiú a szoknyámat huzgálta. A bácsi gratulált s az egész nagy, örömteljes zürzavarból csak a néni hangja csendült ki valami csodálkozó, de rideg józansággal, amint a bácsitól németül kérdezte:

— És pénz nélkül? Ist's wahr?

ÖTÖDIK ESTE.

Tudja min csodálkozom? Hogy ebben az időben, amikor minden a legizzóbb forrongásban fakadozott bennem: milyen kevésbé játszott bele érzéseimbe a szerelem. Normálisan fejlett leány voltam. A kelleténél ábrándosabb, rajongóbb, a kelleténél nagyobb fantáziával. Tudtam mindent, amit elméletileg tudni lehet s magamnak is volt némi tapasztalatom a csókolózás terén, ami végre magában semmi — no, ezt nem lehet mondani — de nem sok. Ám tele van sejtető motívumokkal, amik halálra izgatják az ember tizenhét éves, furcsa és fegyelméletlen vérségét. Mégis ebben az időben nem volt egyetlen eleven férfi, akire szerelemmel gondoltam volna.

Eleven, mondom. Mert kétféle férfiakra ábrándoztam akkoriban. Olyanokra, akik minden tekintetben megfeleltek az én álmaimnak, nagyok voltak, hódítók és hatalmasak, de sajnos, már nem éltek. Továbbá olyanokra, akik szintén az én zsánerembe tartoztak és tán éltek valahol, de én nem ismertem őket.

Akkoriban olvastam a kis Bettine Armin levelezését Goethével és akkor sokáig Goethére gondoltam. Majd jött egy másik, akihez kevesebb alázattal, de sokkal rokonabb érzésekkel közeledtem. Heine. Vele már másképp állt a dolog. Róla már egészen szentül hittem, hogyha az ő korában éltem volna: szeretett volna engem, nagy, szenvedélyes szerelemmel. Elolvastam a verseit és sok olyanra bukkantam közte, ami egyenesen hozzám szólt és elképzeltem a szegény nyomorék félistent, amint éjszakánként fájdalmak között fetrengve az ágyán, telejajgatja a sötétséget utánam való

panaszaival, vágyódásával. És ilyenkor a lelkem mélyéig meghatódtam és ezt gondoltam magamban:

— Igazságtalanság, hogy így megkéstem. A jó istentől nem volt helyes, így intézni ezt a dolgot. Ha legalább érté-sére adná a másvilágon, hogy már vagyok, gondolok rá, és szeretem! Ez talán jól esnék neki odaát.

A másik fajta, a még nem ismert, de létező ideál, tisztán a fantáziámból szövődött varázsköpeny, amit majd ennek, majd amannak a híres férfinak a vállára borítottam. Egyszer egy nagy politikuséra, de annak már felesége és gyermeke volt, ezért lemondtam róla. De azért sokáig úgy volt, hogy elválnak a feleségétől és engem vesz nőül. Majd egy híres író került sorra, akiről később olyan dolgokat hallottam, hogy ki kellett belőle ábrándulnom. Egy opera-énekes is jött, akit Lohengrinben láttam. De aztán az utcán találkoztam vele hatyú és csónak nélkül. Nagyon öreg volt és kopasz. A nyaka sállal volt átkötve, a szája elé zsebkendőt tartott. Ezeket az ábrándokat nagyon titkosan őriztem. Nem úgy mint Irma, aki minden legkisebb dolgot kitalált. Én hallgattam és magamban éltem le a kis regényeimet, egyiket a másik után, anélkül, hogy valakinek tudomása lett volna róla. Hogy fogalma legyen arról, hogyan mentek végbe ezek a dolgok, elmondok egyet. Mindegy akármelyiket. Mégis, mondjuk, az író, az talán legjobban érdekli.

Tehát: drámákat és regényeket ír. Szőke, huszonnyolc éves, egy öregebb színésznővel évek óta tartó, tehát majdnem állandó és fölöttébb becsületes viszonyban. Este kilenc óra. Irma álmos, lefekszik. Én nem vagyok álmos, de én is lefekszem, hogy a sötétben lehessenek és szőhessem a regényemet. Kiszedem hajamból a hajtűket, begombolom a hálókabátom nyakát, elimádkozom a magam szerkesztette esti imádságot, lecsukom a szemem, kinyújtózkodom és – kezdődik a regény.

Három évvel később, tehát már húsz éves koromban, amikor már vagyok valaki. A képeimet dicsérik. Mindenki kíváncsi rám, igen szép vagyok, elegánsul öltözködöm, három szobás lakásom van, ezenkívül saját műtermem. A műteremben gobelinek, antik karosszékek, nagy mesterek kópiái, kínai csecsebecsék, szőnyegek, egy kis sátoralakú zúg, kis mahagoni asztal, meissenai teakészlet, szamovár, satöbbi. Alkonyat. Én a kis sátor kerevetén fekszem, hófehér, kissé görögös, hosszú redős ruhában. Az övemben egy kigyófej. Egy rózsaszín ernyős lámpából esik rám a világosság és egészen misztikus fénybe borít.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

8.

— Oh, ne beszéljen erről az indulásról! Ne beszéljen. Hallani se bírok róla — szólalt meg a hercegné, abban a kacérul szeszélyes modorában, amit a szalonban használt Hippolittal szemben, de ami nem illett abba a családi körbe, hol Pierre mint családtag szerepelt. Ma, mikor eszembe jutott, hogy szakítani kell mind a kedves ismeretséggel... És tudod-e, André, — folytatta sokatmondó kacsinnással — én félek, nagyon félek! — A herceg olyan csodálkozva tekintett rá, mintha csak most venné észre, hogy kivüle és Pierre-en kívül van még valaki a szobában, és hideg udvariassággal fordult hozzá:

— Mitől félsz, Liza? Igazán nem értem.

— Ilyenek vagytok mindnyájan: egoisták! Mind, mind egoisták! Valami eszébe jut, isten tudja miféle szeszély: és engem itt hagy, száműz a falura egymagamban.

— Ne felejtse el, apámmal és testvéremmel — veté oda nyugodtan Andrej.

— De igenis, magamban, az én barátaim nélkül... Es még azt akarja, hogy ne féljek.

Hangja duzzogó volt, ajaka rángatózott, ami arcának nagyon örömtelen kifejezést adott. Elhallgatott, mert nem tartotta illendőnek Pierre jelenlétében áldott állapotáról beszélni; már pedig e körül forgott az egész kérdés.

— Azért mégse értem, miért félsz, — szólta Andrej nyugodt hangon, és szemét le nem vette feleségéről. A hercegné elpirult és kétségbeesett mozdulatot tett kezével.

— Mondhatom, Andrej, te annyira, annyira megváltoztál...

— A doktor elrendelte, hogy korán lefeküdj, — válaszolt a herceg, — jó volna, ha aludni mennél.

A hercegné nem szólt semmit: pelyhes kis ajka remegett; Andrej pedig vállát vonva, felkelt és végigment a szobán.

Pierre naiv csodálkozással nézett szemüvegén át, hol rá, hol a hercegnére, és megmozdult, hogy felálljon, de aztán mégis meggondolta.

— Nem bánom, ha itt is van monsieur Pierre, — szólalt meg a kis hercegné, miközben szép arcocskája sírásra torzult. — Már régen meg akartam neked mondani, Andrej: miért változtál meg annyira velem szemben? Mit tettem neked? Háborúba mégy, és velem nem is gondolsz? Miért?

— Liza! — csak ennyit mondott Andrej, de ebben a szóban volt kérés és szigorúság is, és megértette az asszonykával, hogy nagyon meggondolatlanul beszélt. De ez folytatta:

— Úgy bánsz velem, mint valami beteggel, vagy egy gyerekkel. Mindent látok. Ilyen voltál te félévvel ezelőtt?

— Liza, kérlek, hagyd abba — szólt a herceg még nyomatékosabban.

Pierre mindjobban felindult e párbeszéd alatt. Felkelt és odament a hercegnéhez. Ugy látszott, nem bír könnyeket látni, és mintha maga is közel állt volna a siráshoz.

— Csillapodjék, hercegné. Csak azért tűnik ez önnek így, biztosítom, hisz én is tapasztaltam... mert... minthogy... kérem ne; hiszen idegen is van itt... Nyugodjék meg... Isten vele!

Andrej karjánál fogva tartóztatta.

— Nem, Pierre, maradj. A hercegné lesz olyan szíves, hogy nem foszt meg attól az örömtől, hogy veled töltsen az estét.

— Mindig csak magára gondol — tört ki a hercegnéből, aki nem tartotta vissza könnyeit.

— Liza! — szólt szárazon a herceg, és olyan hangon, amely mutatta, hogy fogytán van már a türelme.

A hercegné durcás-haragos arcocskája hirtelen átváltozott: száználmasan félénk, meghunyászkodó kifejezést öltött, szép szemével úgy nézett fel urára, mint a verés elől meglapuló kutya.

— Istenem! Istenem! — szólt és egyik kezével felfogva ruháját, Andrejhez ment és homlokon csókolta.

— Adieu, Liza — mondá Andrej és udvariasan kezét csókolta feleségének, mint valami idegennek.

A két férfi hallgatott. Egyikük se akarta a beszélgetést megkezdeni. Pierre ránézett a hercegre, aki kis kezével homlokát dörzsölte.

— Gyerünk vacsorálni, — szólt végre egyet sóhajtva, s az ajtó felé fordult.

Bementek a fényes, újonnan berendezett ebédlőbe. Mindenen, az asztalkendőtől az ezüstkészletig, a porcellán- és kristálykészlete-

ken meglátszott az újdonság, ami jellemzi a fiatal házaspárok háztartását. Vacsora közben Andrej felemelkedett és, mint akinek a szívét már régen nyomja valami, ideges felindultsággal kezdett beszélni.

— Soha, soha meg ne nősülj, barátom; tanácsolom, meg ne nősülj, legalább addig, míg nyugodt lélekkel el nem mondhatod magadnak, hogy mindent megtettél, ami a hatalmadban állt; addig, míg szerelmes vagy abba a nőbe, akit kiválasztottál, amíg át nem láttál rajta világosan: mert rettenetesen fogsz csalódní. Nősülj majd mind tehetetlen öreg... mert másképp oda lesz minden, ami benned szép és magasztos. Mindent el fogsz pocsekolni butaságokra. Igen, igen! Ne vágj olyan csodálkozó arcot. Ha ambicióid lesznek, érezni fogod, hogy minden utad el van vágva, minden elzárva előtted, kivéve a szalonokat, ahol egy levegőt fogsz színi udvari lakájokkal és hülyékkal... Ugy ám!...

Dühös mozdulatot tett kezével.

Pierre levette szemüvegét — ami arca kifejezését még jósbágosabbá tette — és úgy nézett barátjára.

— Az én feleségem — folytatta Andrej — gyönyörű szép asszony. Azok közé a ritka asszonyok közé tartozik, akik felől az ember becsülete biztonságban van; de, istenem, mit adnék érte, ha még legény lehetnék! Ezt most mondom először, és csak neked, mert téged szeretlek.

Ezeknél a szavaknál Andrejben nem lehetett volna felismerni a nyugodt, kimért Bolkonsky herceget, aki Anna Pavlovnánál a karosszéken végigdülve, mormogott fogai között francia frázisokat. Arcának minden izma idegesen remegett; szeme, amelyben azelőtt nyoma se volt a tűznek, elevenségnek, most fénylett és villogott. Amilyen ridegnek látszott rendesen, olyan betegesen indulatos volt ingerült állapotban.

— Te nem érted, miért beszélek így — folytatta. — Látod, ez az én életem története. Említetted Bonaparte-ot és az ő *carrière*-jét (pedig Pierre nem is szólt róla). Említetted Bonaparte-ot; csakhogy amikor ő tett valamit, minden lépése a biztos cél felé vitte; szabad volt és semmi más nem létezett számára, mint a célja. És el is érte. De kösd csak magad egy asszonyhoz: mint a leláncolt rabnak, oda a szabadságod. Minden reménységed, minden erőd nehéz szemrehányásként fog kínozni. Szalonok, pletykák, bálók, góg és kicsinyesség: ez a varázskör tart lekötve.

Folytatjuk.

Egy kereskedő naplója.

Elutazom. — Belgrád. — A csillagok hatása. — Szomorú sértések. — Darányi és a Balkán. — Magyar világkereskedés. — A dalmátok visszavágyódnak. — A néplélek. — Szociálisták és klerikálisok. — A Kossuth-labda.

Miért ne követnék el én is egy kicsi szent csalást. Illuziókra van szükségem. Hát pár napra becsukom a boltot és hizlalom magamat a kedves feltevéssel, hogy pompásan menne, ha nyitva volna. Ünnepe után megint beeresztjük a nagy világosságot és majd vigasztalódom azzal, de jó volt, amíg be volt csukva. Így azután csak megélünk valahogy. Most az inasom (— baj ne essék, megmondom, nappal bolti szolga —) nagy kofferbe rakja a holmimat: elutazom. Nappal megfontolt ember vagyok: amikor kigyulladnak a csillagok, már rapszodikus lélek. Elhiszik, úgy-e, hogy amint illik, hithű embernek, Abbáziába akartam utazni. Illik: végre is tengerre való a magyar. Így látom a dolgokat a napvilágnál. De jött az este, mindig valami végzet szülője szegény kalmár voltomnak — és megrohantak a kalandos kívánságok. Megyek Belgrádba. Kell látnom egyszer elevenen egy felfüggesztett alkotmányt. Hozzá egy fiatal zsarnokot, egy atyát, népének atyját, aki ah! gyermektelen, egy királyt. Mellesleg dolgom is van a másik dunaparti fővárosban: némi inkasszó. A szerbek oly feledékenyek! Sebaj.

Öröm lesz nézni az egyik kollegát, amikor meglát. Van érzékem az ilyen szenzációk iránt. Mondják is néha családi körben, nem vagyok tökéletes kereskedő, sok bennem a cigányos vonás. Hogy teszem: érdekel egy meglepett balkán adósom grimászja. De mennyire! Ezek az én luxusaim! Mielőtt rövid napokra távozom az asztalom mellől, keleti tájakra, ahol immár semmi se fenyegeti a magyar kereskedő vagyonszövetségét, mert a kitűnő gazdasági állapotok már idehaza elszedtek tőle mindent, gondol-

kozom még egyet a kiegyezésről, amelyet buzgó bizottságaink immár reménykedő igyekezettel vitatgatnak. És kereskedőnek nem is való aktualitási ösztönömmel megint csak Szerbia csatolódik bele az okoskodásaimba. És nemcsak ő egyedül, hanem az egész Balkán. Milyen fatális helyzet, hogy mindenképpen a sorsunk egyik kulcsa. Nagy, szép állattenyésztő ország vagyunk és kedves szomszédunk, az osztrák, messzebb és szintoly szoros szövetségeseink, a német, más fontos ország is nem egy, gyakran és keservesen elzárta előlünk határait, vagy a szerb disznók állapota, vagy bocsánat, a disznó szerb állapotok miatt. És más állatokkal se megy a dolgunk emberségesebben. Darányi miniszter úr a megmondhatója, hogy amikor mi más országokkal rendet csinálunk az állatforgalmunk körül, hányszor nyilallanak a balkán-fájdalmak mi rajtunk keresztül. Így volt a kiegyezés vajadásainak éveiben. Így lesz nemsokára a kereskedelmi szerződések tárgyalása során. Szép, szép a Balkán-félsziget. Kevés embernek van sejtése róla, hogy a mi kulturánkon az erősebb és parancsolóbb európai államok hányszor veszik meg teszem a szerb inferioritás adóját. Különösen gazdasági területen. Most szép jó napot kívánok. Megyek Belgrádba. Nagy örömben pedig, hogy szeretteim közül Belgrádban fel van függesztve legalább — az alkotmány.

Hiába, csak jó, ha az ember kicsit szétnéz a nagyvilágban. Ha útjában nem ér is különösebb dolgot, talál ujat, amikor hazaér. Én is itthon találtam a magyar világkereskedelmet, amelynek bölcsejét a spalatói kikötőben sós és lágy habok ringatják. Dajkálják nálunk is komoly és tudós urak. Dalmáciában valóságos szerelmes gondolat. Spalato polgármestere üzent is Magyarországnak, siessen, mert Dalmácia visszavágyik Magyarország kedves emlékezésben levő kötelékébe, látja ez összekapcsolódásban a maga boldogulását, Magyarország nagyságát, a magyar kereskedés térfoglalását messze tengereken és e tengerek kapunyitó kulcsát a spalatói kikötőben. Ez szép, nagy, fenséges álmom. Csak lehessen belőle egy csipetnyi valóság. Az ilyen koncepcióhoz óriás megmozdulása kell a státusférfiaknak, az egész államjogi gépezetnek, a történelmi bizonyításnak, a tőkének, a vál-

lalkozásnak, legkivált a népléleknek, amely meg tud telni akarattal. Megvannak-e nálunk mindez energiák, ki tudja? Nagy és széles szkepszis uralkodik most az emberegyetemen. És a Hamletek töprengenek: ez a Dalmácia nagyon kínálkozik. Vajjon kinek nem kell, hogy szörnyen hozzánk akar simulni?

A néplélek, amely meg tud telni akarattal: — ez a képesség már gyakran izgatja a fantáziámat. Nem látom a polgári társaságban, amely szomorúan ernyed, a mikor a szükség cselekvésre szólítja. De látom bontakozni parancsoló erővel a szociálista táborban, a melynek országos gyűlése nagy mozgásba hozta egyszerű lelkemet. Való, hogy az emberek határokat állapítanak meg, hogy közös vonalukon találkozhassanak. Ez az ő határaikban a tartalom. A mieinkben: az elválasztás, a megkülönböztetés. Sajátságos, hogy a merőben keresztény és nemes tanok ez eleven programba való foglalása a legnagyobb dűhre a klerikális táborot ingerli és hogy a szociálista sereg maga is szenvedélyének jobban neki ízzik a klerikálisok feketesége, mint a saját vörös színe láttán. Bizonyos, hogy a nemes, nagy tanokat valamelyikük meghamisítja. A hajlandóságaim engem hova húznak, minek mondanám. Már amennyiben a reakció szomorú hajtásainak lenyeséséről van szó. Azután meg ezek a szociálisták is néha öreg, nagy gyermekek. Az egyik indítványra, hogy ők május 1-től számítsák az új évet, rámondták: ez lehetetlen. Miért volna lehetetlen? Nem akarom magamat a dolgaikba ártani. Hisz ők jobban tudják. Vagy csak a pénz tud ma már csodákat művelni? A gyerekeim ma nemzeti színű labdákkal játszottak a parkban (istenem, a házam mögött öt törpe fenyő és jól gondozott kavics!), a fehér színbe belenyomtatva, hogy Kossuth Lajos azt üzenté. És Ausztriából küldözgetik nekünk, hogy mit üzent? Ausztriában Kossuth-labdákat formálnak a mi gyerekeink számára. Csakhogy a magyar pénz ne magyar munkát tápláljon. Kicsi dolog ez, ugy-e? Óh, mi nagyon, nagyon óriás hazafiak vagyunk, de szörnyen életteretlenek. Bizony!

Szépművészetek.

A tavaszi műkiállítás.

Nemzetközi tárlatok hatása a nemzetek kulturájának magasabb vagy alacsonyabb foka szerint különbözőképpen nyilatkozik meg. Erős és fejlett kulturával dicsekvő nemzetek méltán erőpróbának tekinthetik, hol bemutatják — nem harcosaik és fegyvereik erejét — de azokat az evolúciókat, melyekben egyikök vagy másikkuk elől járt, avagy szerencsésebb volt eredményeiben, míg a később kivirágzott kulturáknak le kell mondaniok erről a dicsőségről. Igaz, hogy viszont ezek meg gyümölcsözőbben kamatoztathatják az ilyen nagyszabású felvonulások termékenyítő erejét. A Műcsarnok mostani tavaszi tárlatán nemcsak mi, magyarok tartozunk ez utóbbi osztályba, de ide tartoznak — óriási sikerük és elsőrangú kvalitásaik dacára — az amerikaiak is. Hiába lelkesedik értük oly ellentmondást nem tűrő elragadtatással a mi közönségünk, le kell szögeznünk ide azt a vitathatatlan művészettörténeti igazságot, hogy az ő dicsőségük csak árnyéka a franciák és angolok dicsősége fényének, annak a fénynek, mely nélkül ez az árnyék ma nem homályosíthatná el az úttörők diadalának ragyogását. Eredeti amerikai művészet nincs ma még, csak úgy nincs, mint ahogy nincs eredeti amerikai kultúra, mert ez csak összegezése, eredménye az elmúlt félszázad európai művészetének. Amerika kiszívta Európa művészetének minden cseppjét s ettől erősödött azzá, ami ma. De a szellem világában méltóbban illeti meg a pálmát az úttörőket, még ha a tanítványok túlszárnyalnának is a mestereket, ami ezúttal különben sem mondható. E tárlat hatásának tünetei közt ez az igazságtalanság a legszembeszökőbb, amit meg kell említenünk ezúttal is, mikor nem kritikát, hanem csak apró jellemrajzokat adunk külföldi művész-vendégeinkről. Ime az egyéniségek:

Henri Martin Jean.

A troubadourok és a provence-i szerelmes udvarok költője; a Puvis de Chavannes álmvilágának egyik álmodója. A nagy, monumentális építészeti művek interieurjének legméltóbb dekorálója. Előszeretettel festi a karcsú, nyúlánk nőket, magas barettekben, hosszan lehulló köpenyben, olyan széles gesztusokkal, a minőket csak Duse-től láttunk a Giocondá-ban. Leghíresebb műve a «Dante Visio», de tavaszi, napsugaras képei is kontinentális híreik. Ő festette a párisi Hotel de la Ville frizeit is. Egyébként Toulouse-ban született 1860-ban s már 22 éves korában első medaille-t nyert, alig hogy kikerült a Jean Paul Laurens védőszárnyai alól.

Blanche Jaques Emil.

A tüzzel, szenvedélylyel és mámoros színekkel teli romantizmus után — mikor újra a plastika lett a franciák uralkodó jel-szava — ez az aránylag fiatal mester a diplomáciai pályára készült s mikor ebből a fagyos légkörből kiszabadult, egy másik fagyos légkörbe: Gerwex és Humbert mellé került. Ezekből ugrott át a másik szélső táborba: Manet és Whistler mellé. De azóta — rövid tizenöt esztendő alatt — már ezekkel egy sorban emlegetik. Tíz évig a Champs Elysées vendége volt, majd a pasztellisták társaságának lett vezető alakja, ma a «Mars»-i Salon büszkesége. Széles ecsetkezelése, lágy, mámoros színei a legelső portraitisták közé avatják. Már benn van a Luxembourgban, aranyérmes is kapott, a becsületrendnek is lovagja s még csak 42 éves.

Az angolok.

A halott nagy mesterek, akik az angol művészetet halhatatlanná avatták: Burne Jones, Leighton, Millais, Moore s az élő klasszikusok: Watts, Herkomer, Briton-Rivière, Tadmema — nincsenek képviselve s így az angol kollekciónak csak azokat mutatja be, akik több mint egy évtized óta minden kiállításon szerepelnek. Pedig ez a gárda már nem a «nagy ármádiából» való, akik kivívták az angol művészet függetlenségét s akik mindig előtte jártak a kontinens művészetének. Mert a szigetországot megilleti ez a dicsőség! Az angolok már impresszionisták voltak, mikor a szárazföldön még a vonalak uralkodtak; az új idealizmus már akkor ülte győzelmi torát Londonban, mikor Párisban Manet még csak kezdte az ő impresszionisztikus kísérleteit. Ma azonban már csak babérain pihen az angol művészet s a brit teremtő genie fölött még mindig Mason, Walker, Rosetti és Leighton szelleme lebeg. Az utódok, akik itt képviselik az angol ecsetet, mind méltók ugyan e nagy alkotó szellemekhez, de ha egyet bemutatunk, ismerjük valamennyit. Tán vegyük közülök a legújabbat, a legfiatalabbak egyikét, akinek neve most a legdivatosabb:

Lavery John.

Korábbi munkái szembetűnőleg Bastien Lepage hatása alatt készültek. (A nagy francia mester is képviselve van a tárlaton, de jelentéktelenül). Később a francia plein air iskola volt rá nagy befolyással. De már 1884-ben kitűnt, hogy menyire eltávolodott tőlük. Mikor a naturalista iskola: a szürke felhők és erős kontrasztok iskolájának nyomasztó hatása alól kiszabadult, csakhamar Whistler befolyása alá került, mint minden mai fiatal festő. De azért ma már joggal hirdeti, hogy nem tartozik semmiféle iskolához. Munkáit spontán érzés, finomság és erő jellemzik; asszonyait és gyermekeit bizonyos odaadással és lovagias hódolattal festi. Technikájának ereje a tonusok igazsága, szélessége és szolidsága. Valójában nem

angol: az éjszaki Irlandban született, de ő angolnak vallja magát. Kiképzését Párisban nyerte, Bouquereau-tól elsőször 1883-ban állított ki a régi «Salon»-ban. Első műve: a «Les deux Pécheurs» óta állandóan szerepel az elysées-i kiállításokon.

Az amerikaiak.

Az amerikai művészetnek ma még nincs egyénisége. A legnyugotibb piktura az, ami túlnan az Oceánon dívik. Az amerikai festők legtöbbje Párisban, Londonban, Münchenben vagy Hollandiában él s azok is, akik otthon dolgoznak, úgy festenek, akárcsak nem az Oceánon, de a Szajrán túl laknának. Művészetök az európai modern művészet resüméje, annak a kultúrának az eredménye, mely beszívta Európa minden erejét s felhasználta a maga céljaira mindazt, amit az úttörő nyugoti mesterek nagy forradalmak és lassu evolucion útján szereztek, találtak, vagy kivívtak. A két legnagyobb: Whistler és Sargent, egyáltalán nincsenek a tárlaton képviselve; a többieknek a neve pedig — bármilyen erősek legyenek is máskülönben — nem kontinentális név. Három-négynek dicsősége, híre eljutott azonban hozzánk is, azok közül, akik ezúttal elsőször jöttek közénk, így Carl Marr-é, Stewart-é, MacEwen-é s tán legjelemezőbbben mutatkozik be közülök a tengerfestő Harrison méltó társa:

Vail Eugéne.

A tengernek s Bretagne-nak ez az erőteljes és nagy izlésű fanatikusa Saint-Servan-ban született. Kezdetben tudósnak készült s a technikai tudományok — úgy mondják — tényleg nagy erőt veszítettek benne, mikor mérnöki diplomáját sutba dobta. Cabanel tanítványa volt a Beaux Arts-ban, de ez igazán nem nagy nyomot hagyott a palettáján. Am azért a Salon-ban Hors Cocour lett s elvitt egy sereg kontinentális kitüntetést. Többek közt a becsületrendnek lovagja. Európában jól ismerik, mivel majdnem minden kiállításon szerepel.

A svédek.

Virtuozitás, bámulatos kezügyesség jellemzik őket. Meglát-szik, hogy művészeik az ideges, világvárosias Stockholm levegőjét szívják: Eszak Párisáét. Ezek nem álmodozók, mint a norvég poéták, nem hangulat után sóvárgók, hanem a francia impresszionisták testvérei, akik röpké fényhatásokat keresnek és a szeszélyes stilizálásban lelik örömüket. Az alkonyat és a virradat, a tél, az ősz, a szürkület, az ezüstös, sárga, narancs és violaszinek zenéjét harmonizálják az öregebbek, míg a fiatalok a széles, dekoratív hatásokat keresik. Mestereik: Zorn és Larsson nincsenek képviselve — a többieknek, legalább nálunk, nincs neve. Egyébként a párisi világkiállításon is egészen más nevekkal találkoztunk a svéd osztályban, ami azt bizonyítja, hogy kezügyességben, technikai művészetben majdnem mindegyikök egyformán nyugoteurópai színvonalon áll.

Rózsa Miklós.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Hogy védekeznek a virágok?

Ma már általában ösmeretes, hogy a virágok alakja és színe, illata és méze főleg a rovarok öntudatlan működésének, különösen a méheknek, köszönheti a keletkezését és alakulását. A hangyák nem voltak olyan nagy befolyással a növényvilágra; de azért nekik is megvan a maguk hatása.

A virágok szépségének, illatának és mézének az a főfeladata, hogy a keresztezést biztosítsa; ehhez azonban a szárnyas rovarok föltétlenül szükségesek, mert ők könnyen röpködnek egyik növényről a másikra és egyideig rendszerint csak egy fajra szorítkoznak. Kúszó rovarok persze ugyanannak a növénynek egyik virágjáról a másikra vándorolnak, de Darwin kimutatta, hogy mennyire kívánatos egy más növény virágának himpora. Ha a hangyák az egyik növényről elmennek, az csak természetes, hogy a szomszéd növényre másznak fel és nem törődnek azzal, hogy ez a növény milyen fajta. Azért még apró virágoknak is — ilyenek számos Crueiferák, Compositák, Saxifragák stb. — melyeket nagyságuk miatt a hangyák is igen jól tudnának megtermékenyíteni, mégis csak

előnyösebb, ha szárnyas rovarok látogatják. Ha pedig a hangyák a nagyobb virágokat látogatnák, akkor ezeket csak a mézüktől fosztanák meg, anélkül, hogy ezért a virág hasznára lennének, sőt valószínű, hogy a valóban hasznos látogatót, a méhet, el is riasztanák. Hogy van az mégis, hogy ők nem előzik meg a méheket, hogy nem viszik el előlük a mézet? Ezt a virágok különbözőképpen akadályozzák meg.

Belt lehetett az első természettudós, aki a figyelmet erre az érdekes tárgyra terelte. «Sok virágnak» — mondja ő — «megvan a készüléke, amelylyel meggátolja, hogy a méztartójához haszontalan rovarok hozzáférkőzzenek... Az utolsó esztendőkből nagyon foglalkoztak a virágok csodálatos berendezésével, mely a keresztezés biztosítására szolgál.»

Azóta Kerner egy igen érdekes munkát adott ki, mely csak ezt tárgyalja. Vízinnövényekhez a hangyák természetesen nem tudnak hozzáférkőzni, mert azokat a víz elszigeteli. De néhány szárazföldi növény is szert tett erre az előnyre, amennyiben a levelek kelyhet alkotnak a szár körül. Néhány fajnak minden szárán van ilyen levélkelyhe; másoknak csak egy medencéjük van, melyeket a főlevelek rozettái

képeznek. Ezekbe a tartókba nemcsak összegyűl a harmat meg az eső, hanem hosszabb ideig ott is marad. Ennek egyik legszebb példája a *Dipsacus sylvestris*, a takácsmácsonya, bárha lehetséges, hogy a kelyheknek itt más céljuk van, sőt amint azt Francis Darwin mondotta, kelepcéül szolgálnak, melyekkel rovarokat fognak, ezeket a bennlevő folyadék feloldja és így ők a növény táplálékát képezik. De bármint legyen is, a medencékben víz van, ha néhány napig nem is esett, és a hangyáktól megvédik a virágot.

A védekezés egy másik faja a csúszós felület. Ebben az esetben is a levelek a szár körül gallért képeznek domború felülettel, melyet a hangyák nem tudnak megmászni. Kerner azt írja: «Megfigyelések és kísérletek bizonyítják, hogy szárnyatlan rovaroknak, főleg szárnyatlan hangyáknak, lehetetlen az ilyen leveleken fölfelé jutni; a kis állatok a száron felszaladnak ugyan a magasba, az ilyen levelek alsó részeit is meg tudják járni, ha nem nagyon csúszós, de a hátrahajlított sima szélével még a legügyesebb kúszók sem tudnak megbirkózni és amikor megkísérik és a levél alsó lapjáról a szélére akarnak feljutni, rendszeren a mélybe esnek. A levélnek nem is kell szélesnek lennie és még keskeny lomblevelek is, mint a *Gen-*

tiana firma levele, ha a szélük hátra van hajtva, megakadályozzák az apró szárnyatlan rovarokat a felkúszásban.»

A védekezés ismert példáit mutatják az alpesi ibolya meg a hóvirág. Hiába próbálják meg a hangyák, nem tudnak ezekbe a virágokba bejutni; amint a levél meghajlított széléhez érnek, föltétlenül leesnek. Ezek a lecsüngő virágok a mézüket csak olyan jól megvédik a hangyák ellen, mint a takács- és más madarak függő fészkei megvédik a tojásokat meg a fiókat a csúszómászó állatok ellen.

Egy másik növénycsoportnál azért nehéz a kúszó rovaroknak a kehelybe hatolni, mert a virág bizonyos részei oly erősen szorulnak egymáshoz, hogy csak egy egészen szűk nyílás marad, vagy még az sem. Így az *Antirrhinum* vagy oroszlánszáj egészen zárva van és csak egy erősebb rovar tud a virágba hatolni. A virág tényleg egy erős doboz, melyhez csak a poszméhnek van kulcsa. Egy másik példa a *Linaria*. A Campanuláknak ugyan nyitott viráguk van, de a porzóik fönn meg vannak dagadva és egymáshoz érnek, úgy, hogy ők a födelét képezik egy üres doboznak, melybe a virág a mézét kiválasztja. Más esetben a virág szűk csövet képez, melyet még szőrök is védenek, és ezek hol szétszórva, hol

meg sorokban állanak. Másoknál pedig, például a Narcissus, Primula, Pedicularis néhány fajánál, oly szűk a cső, hogy még egy hangya sem tudna keresztül hatolni. Megint másoknál a cső nyílását a vessző megdagadt vége védi.

Igen érdekes a Polygonum amphibium esete. Az apró rózsaszínű virágokban igen sok a méz, de a virágok úgy vannak építve, hogy mászó rovarok nem tudják megtermékenyíteni. Már a neve is mutatja, hogy ez a növény a szárazföldön is, meg a vízben is terem. Már most azokat a példányokat, melyek a szárazföldön teremnek, számtalan ragadós mirigy szőrszálacska fedi és ez igen jó védőeszköz. A vízben termő példányokat védi a helye; nekik nincs szükségük erre a szőrözetre és ez a vízi példányokon tényleg nem is fejlődik.

John Lubbock.

Az ember-majom.

Ázsiában lakik, ott, ahol az orang, de nagyobb területeken. Több faja van és nemcsak Szumatrán tanyázik, hanem az indiai szárazföld egyes részein is él. Külsejük szerint a gibbonok még föltétlenül embermajmok. De egynémely anatómiai tulajdonságuk révén mégis csak közelebb állanak a tulajdonképeni alsóbbrendű majmokhoz, mint az orang, a gorilla és a csimpánz. Bár

újabbban a legnagyobb állatkerteknek állandó vendége, azért a gibbon még sem lett igazán «népszerű», és ennek az az általános oka, hogy a fölületes néző, a mikor futólag reátekint, nem lát sokkal többet egy közönséges majomnál, melyet a cerkofnál többre nem becsül. A gibbon föltétlenül fákön lakó majom, mely mindenképen alkalmazkodik ezen életmódjához; ha már most ott látjuk őt ketrecében tornázni, nem hat reánk úgy, mint a fiatal gorilla, ez a szembeszökően emberi alakú lény, hanem ő olyan, mint a valódi majom túlzott karikaturája. A karjai oly hosszúak, mint azoké a japán akrobata-torzfiguraké, melyeknek karjai nevetségesen hosszú fogások voltaképen és arra való, hogy az ember egy és más holmiját reá akassza. A gibbonok aránylag kicsinyek a gorillához mérten, és így a torzalak, melyet e túl hosszú karok eredményeznek, nem érvényesül annyira mint furcsaság — de ha a gorilla hosszágig fejlődött volna, tehát nagyobb lenne, mint az ember, akkor a gibbon a legvadabb erdei rém lenne, melyet a fantázia valaha kitalált. Hosszabb és odaadóbb megfigyeléseknél azonban az az érzés tolakszik elő, mintha ebben az ügyes-bajos fickóban bizonyos tulajdonságok lennének, melyek éppen őt megint csak közelebb viszik az emberhez. Minden ismert, emberhez hasonló majom közül éppen a

gibbon az, mely az egyenes úton még leginkább jár «egyenesen». Az embermajmok föl-egyenesedett járásának megvan a maga különös mivolta. Hiszen ha kell, járnak ők két lábon, de ez a látvány ugyan-csak siralmas. Az orang-utang «szalad», miközben testét előre-ajtja és mellső kezeire támaszkodik, de ez annyira kényelmetlen, hogy csak nagyon ritkán jár. A gibbon is eléggé ügyetlen. De azért mégis van benne haladás. Rengeteg hosszú karjaira ő már nem támaszkodik, hanem a feje fölé tartja őket, könyökben és csuklóban meghajlítva, úgy hogy ezek valami ellensúlyt képeznek, akárcsak az egyensúlyozó rúd. Azután meg egészen a talpára lép, és így azután egy, bár részegesen ingadozó, de azért egészen hatásos járás lesz belőle — oly hatásos bizonyára, hogy egyenes úton a gibbon inkább két lábon jár és nem négykézláb. Ehhez, az emberhez leghasonlóbb, bár még távolról sem emberi járásmódhoz, egy második emberi tulajdonsága csatlakozik. Az ember énekel — nem mindig a felebarátai örömeire, de mindenesetre gégejének szervezete alapján, mely egy hanglétra eléneklését lehetségessé teszi. Sem majom, sem más emlős állat nem tudja ezt — csak még a gibbon. Egy gibbonnőtény kiabálását, mely a londoni állatkertben volt, tisztán le lehetett kotázni. Följegyezték, hogy az

E alaphangon kezdte és félhangokban egy egész oktávát hallatott, a kromatikus skálán végig. Brehm saját megfigyelései alapján mondja, hogy a gibbon éneke őt tisztára gyönyörködtette, a legjobb hangzású volt, melyet emlős állattól hallott, az embert kivéve.

Forradalom.

Marx, Engels és Lassalle hagyatéka.

Négy terjedelmes kötetben gyűjtötte össze Meh ring Ferenc, a német szociáldemokrácia egyik legragyogóbb tollú publicistája mestereinek eddig még meg nem jelent, nagy, hozzáférhetetlenné vált írásait. S ez nem volt tisztán kegyeleti aktus: mert nem szabad azt hinni, hogy a három nagy küzdő hirlapi cikkei, szemle-értekezései, levelei, haláluk után visszahanyatlottak abba a teljesen érdektelen khaoszba, aminek minden fejlődő kor számára az őt megelőző évtizedek időszaki írás-özone feltűnik. A szociáldemokrácia gyermek- és kamaszkorának küzdelmeit tárják fel ezek az írások, tehát egy ma is élő világ-tényező, egy ma is ható társadalmi tan fejlődés-története számára szolgálnak adalékul, s ép ezért nincs rajtuk semmi dohosság, megkövesedettségek és ásatagszerűség. Kivéve «A bölcsészeti nyomora», «A kommunista manifesztum» s «A munkás-osztályok helyzete Angliában» című mű-

veket, melyek úgyszólván nagyon ismeretek és elterjedtek, együtt van itt Marx és Engels egész 1850 előtti működése s Lassalle hozzájuk intézett levelezése. Újságcikkek, értekezések, egy doktori disszertáció s egy «A szent család» című munka, melyet Marx és Engels 1844-ben adtak ki! S mindez a kiadó csodálatos felelevenítő képességéről tanúskodó jegyzetek közepette, melyek minden újságcikk számára elének festik a történelmi háttért. Így aztán hat reánk az is, ami régi írásokból rendszeren ép úgy hiányzik, mint szárított virágokból a nedv: az aktualitás varázsa. Az első kötetben a fiatal Marx jelenik meg. A nagy apostol ifjúságáról eddig csak leányai s Liebnecht jegyzeteiből tudtunk egyet-mást. Most, egy gyönyörű bevezetésben, mely Marx doktori értekezését előzi meg, Mehring mesteri lélek-portrét fest róla. Ennek a meleg kedélyű, mély érzésű, igazi szívembernek ifjúkori viszonya apjához oly vonzó, hogy lehetetlen az apa és fiú viszonyát feltáró levélváltást mély együttérzés nélkül olvasni. Ezután következnek cikkek a «Rheinische Zeitung»-ból, a német-francia évkönyvekből. Két szellemirány érdekelte és izgatta akkor Marxot: a Hegel-féle filozófia s a francia Fourier - Saint - Simon-féle szocializmus. Mindakettő túlmerész deductiókból, anti-realista gondolatbuzdításokból összeszűrődött légkörű világ s ép ezért érdekes jelenség, hogyan küzdi ki Marx ebben a mámor-atmoszférában a maga materialista s mégis hegelista egyé-

nisége számára a szilárd különállóságot. Segítségére volt ebben Engels, akivel ekkor ismerkedett meg s egy oly barátság alapjait rakta le, mely a szociáldemokrácia hős korszakának emberi, érzelmi szempontból egyik legvonzóbb jelensége. Csupa hírlapi cikk a harmadik kötet. A két barát nagy, együttes, társadalom-átváltoztató hadjárata a «Neue Rheinische Zeitung»-ban éled itt fel előttünk. Igazi csata-kép-sorozat ez az 1848 május 31 és 1849 május 18 közt írott vezércikkek gyűjteménye: csak úgy kopog és villámlik bennök a harci kedv. A forradalmi lelkesedés és tudományos gondolkodás egyesülnek bennök egy csodálatos meggyőző erejű tanná, melynek világváltoztató hivatása épen ebben a korban, a polgári forradalom kicsinyessége mellett, különösen imponáló hatásúvá domborodik. A negyedik kötet végül Lassallet lépteti színre: a nagy párt-zászló-tartó és proletár-trombitás itt kevésbé dekoratív, kevésbé rikító egyéniségként mutatkozik be. Levelei, melyeket Marxhoz és Engelshez írt, egy lágy, érzékeny, kissé Hamlet-szerű lelket revelálnak, melyben az elméleti gondolkodás nagyon is gyakran elhalványítja a tett-vágy élet-piros színét. Ezt pedig ő róla: az élettől duzzadó vérmes emberről eddig nem tudtuk. Kár azonban, hogy a válaszok, melyekkel Marx és Engels ebben az érdekes levél-váltásban részt vettek, nincsenek a könyvben, ami azonban nem változtat a levelek eme egész új megismerést nyújtó értékességén.

A színjáték.

Vojtina levele színműíró öccséhez.

Édes ecsém, talán olvasád,
Hisz elzengte sok újság-hasáb
A Prém József újabb sikerét.
Tapsoltak a jó Weidingerék;
Engedelmes oskolás fiúk
Fölnyújták a babérkoszorút
S az irgalmas napi hírlapok
Megírták, hogy sikert aratott. —
Míg a dicsőségnek lejtős útját léped,
E férfiú legyen örök példaképed!

Mint a bógáncs, úton-útfelen,
Nászon, gyászon mindig megjelen.
Sírókkal sír, vígakkal vigad,
Mit se sajnál a szent cél miatt:
Hogy nyomtatva lássa a nevét
S papírszárnyon szálljon szerteszét,
Mint a pitypang röpke könnyű magja,
Míg talajt lél, amely befogadja.

IGAZGATÓ

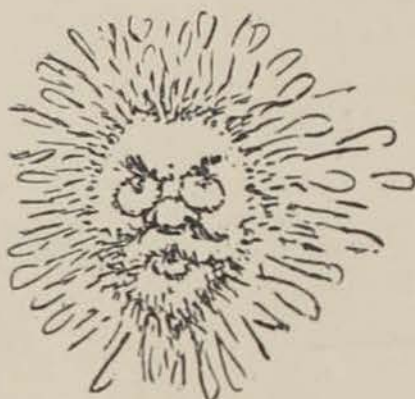
Az íráshoz fő a szorgalom.
Írni-írni éjen-nappalon.
Mindegy, hogy mit, fő a mennyiség.
A költői hév hamar kiég
És a múzsa rossz erkölcsü fruska,
A kocsmázó, fésületlen, lusta,
Szedett-vedett nép körében él, —
Szóval romlott egy fehérszemély.
Hisz megírták nagyobb bölcsék nálam,
Hogy szorgalmon épül föl az állam.

Ámde ecsém, ez mind nem elég,
Hogy a siker kaccsintson feléd.
Az alkotás egymaga kevés,
Hátra van még a kilincselés.
Majd csak győződ lábbal, ha nem győződ észszel,
Ha kurta az elméd, toldd meg egy lépéssel.
Ott csüggeni, mint gyümölcs a fán,
Konokúl a direktor nyakán,
S le nem esni, bárhogyan is rázza, —
Amíg végre bejutsz a színházba!

Aki mindent kezdetben kijár,
 Annak később önkényt is kijár.
 Amit ma kérsz kegyes szívességgül,
 Azon holnap ősi jussod épül.
 Elnézésből lettél íróvá ma,
 S holnap önkényt nő fejedre pálma.
 Ma még kéred térden mászva-csúszva
 S holnap már a szekeredet húzza.
 Így fúvódol fokról-fokra hágva
 S befröcscsensz a halhatatlanságba!

A Jövendőmondás című cikket Farkasházy Zsigmond dr. írta. — Szivák Imre képviselő írja nekünk, hogy ő Szilágyi Dezsőt nem beszámíthatatlannak, hanem kiszámíthatatlannak mondotta.

A Jövendő bekötési táblái.

A Jövendő minden öt szá-
 mához szép vászon bekötési

táblák készültek, amelyeket kívánatra mindenkinek meg-
 küld a kiadóhivatal. A bekö-
 tetési táblák ára: 50 fillér és kap-
 ható lesz nem csupán a kiadó-
 hivatalban, de a Jövendő min-
 den elárusítójánál, a könyves
 boltokban.

JÖVENDŐ

1903. ÁPRILIS 19.

Erzsébet Amália.
 Matlekovits Sándor: A vaskartel.
 Beszélgetés a kocsivezetővel.
 Pap D.: Az ó-világ.
 Fabula János: Beszélgetés Elysée Reclus-vel.
 Szociálisták országgyűlése.
 A sokféle császár.
 A kongregációk terjeszkedése.
 Az új orosz forradalom.
 Beszélgetés Tomcsányi jezsuita atyával.
 Feszty Árpád: A paraszt természetrajza.
 Báró Kemény Zsigmond mint versíró.
 Ujházy: Régi nagy színészekről.
 Bársony István: A fehér fák hónapja.
 Új költők: Paul Verlaine, Erdős Renée.
 Szomaházy István: A tisztességes asszony.
 Gárdonyi: Gyermekkori emlékeim.
 Szigeti József: A balatoni tündér.
 Maeterlinck: Szeretet és igazság.
 Erdős Renée: Egy leány élete.
 Tolstoj: Háború és béke.
 Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.
 Szépművészetek.
 Természettudomány.
 A forradalom.
 A színjáték.
 Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.

A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Új magyar szabadalom!

Durable gázizzótestek (harisnyák).

Durable, rendes nagyságú	--- --- --- --- ---	70 fillér
Durable, közép nagyságú	--- --- --- --- ---	54 «
Durable, legkisebb nagyságú	--- --- --- --- ---	44 «
Export, rendes nagyságú	--- --- --- --- ---	45 «

A m. kir. technologiai iparmuzeum 717/1900. számú

hivatalos szakvéleménye szerint ezen harisnyák fényereje

40%-al, fénytartóssága 45%-al, szilárdsága pedig körül-

belül 300-szor, azaz háromszázszor nagyobb, mint az

Auer-féle harisnyáké.

Durable magyar gázizzófény-vállalat,
Budapest, VII, Kazinczy-utca 53. szám.

Sürgőny cím: Durable, Budapest. Telefon szám: 10—76.

Budapest világváros.

Szép fővárosunk rohamos fejlődésében immár csakugyan eljutott arra a színvonalra, melyet joggal illet meg a világvárosi jelző. Valahány külföldi turista nálunk megfordult, mind a magasztalás hangján szól Budapest szépségéről és intézményeinek kiválóságáról. És bár az idegenforgalom csak nagy nehezen akar lendületnek indulni, ebben az irányban is már javulás jelei mutatkoznak. Nem vagyunk még benne ugyan a világforgalom kellő közepében, de a hullám gyűrűi már-már kezdenek idáig eljutni.

Az idegenforgalom emelésében régi tapasztalat szerint legfontosabb szerep jut a nagyvárosokban a szállodáknak. A lakás kényelmes volta, a kiszolgálás pontossága s mindaz, amit idegen szóval komfortnak hívnak, igen fontos tényező az idegenforgalom alakulására nézve. Bátran elmondhatjuk, hogy Budapest e tekintetben is elérte a nagyvárosi nívót. Szébbnél-szebb szállodákban bővelkedik, melyekben a fővárosba ránduló idegen kellemes lakást talál, s a legfokozottabb igényei is kielégülést nyernek. E világvárosi szállodáink sorában évek óta a legelsők között áll Gluck Frigyes «**Pannonia**» szállója, mely Budapest székesfővárosának egyik nevezetessége. Meglátszik e híres szálló egész berendezésén és a benne uralkodó szellemen, hogy tulajdonosa bőkezű, jó ízlésű, világlátott ember, a ki vállalatában sem fukarkodik. A «**Pannonia**» szálló lakosztályai, éttermei, szobái egytől-egyig csupa kis műipari kiállítás, melyekben modern ízlés és művészi érzék nyomait látjuk mindenfelé.

E finomult ízlésű berendezésnek tulajdonítható csak, hogy az ember oly jól érzi magát ebben a nagyvárosi szállóban, mintha csak otthon volna megszokott falai között. Otthonosság és kényelem elfelejteti az idegennel, hogy mátholnapig, ideig-óráig tartózkodik a szálló számozott szobájában és étkező-helyiségében. És ez a titka s egyúttal legnehezebb problémája a szállodák jó vezetésének. Az átutazó idegen nem pusztán szám többé a szállodai intézők szemében, hanem érző, gondolkozó egyén, kinek igényeit nem a szoba száma s ára szerint taksálják. Ahol ez az irányelv nyilvánul meg a szállodák vezetésében, ott az utas jól fogja magát érezni. S ebben a «**Pannonia**» szálló elérte a legnagyobb rekordot.

Az új nyakkendő.

A tavaszi versenyidényre megjelent új nyakkendők között a sötét és élénkszínű alapon, szélesen csíkozott square-selyemből valók tűnnek ki leginkább. Az ezüstszürke alapon elhintett apró kék, sárga, vörös és zöld mintával élénkitett, továbbá a meggy szín alapon ezüstfehér csíkkal, s viszont ezüstfehér alapon meggy színű csíkkal ellátott nyakkendő szintén igen divatos.

Az új sárga színű, világos és sötétkék mintájú nyakkendő felette elegáns viselet.

De a tavaszi divat clou-ját az a nyakra való képezi, melyről a legkényesebb urak is elragadtatással nyilatkoznak és mely Budapesten kizárólag Várady Béla, Öcs. és kir. Fensége József főherceg udvari szállítója angol és francia divatárú-üzletében Budapest, IV., Kishid-utca 9. szám alatt kapható. Turf-felöltők, női napernyők, angol női paletók és kocsitakarók dús választékban.

Megay Foot-Ball Bombái

törvényesen védve

a legkitünőbb csokoládés gourmand-csemege. Darabja 15 krajcár. Minden előkelő csemege-üzletben kapható. Budapesten főraktár: Szenes Ede cs. és kir. udv. csemegekereskedőnél. 1 doboz 9 darabbal bérmentve bármely postaállomásra 1 forint 40 krajcár. Megrendelhető a készítőnél, Megay Róbert cukrásznál, Miskolcon (Széchenyi-tér 20).

Kiállítás. Menyasszonyi kelengyékben, zsebkendőkben, harisnyákban, blúzokban és pongyolákban valósággal kiállítást rendezett Schreier Viktor és társa cég. A hölgyközönség igen gyakran keresi fel az érdekes kiállítást a Váci-utca 26. szám alatt levő helyiségekben. Káprázatos színpompa tárul itt a néző elé. A szebbnél szebb nőidivaticskéket a legújabb divat kívánalmai szerint feldolgozva állította ki a cég, ami természetesen mind nem olyan kiállítású tárgy, amihez nem szabad hozzányúlni. Sőt ellenkezőleg. Olcsón meg is vásárolható.

Pallas részvénytársaság nyomdája Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35-31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

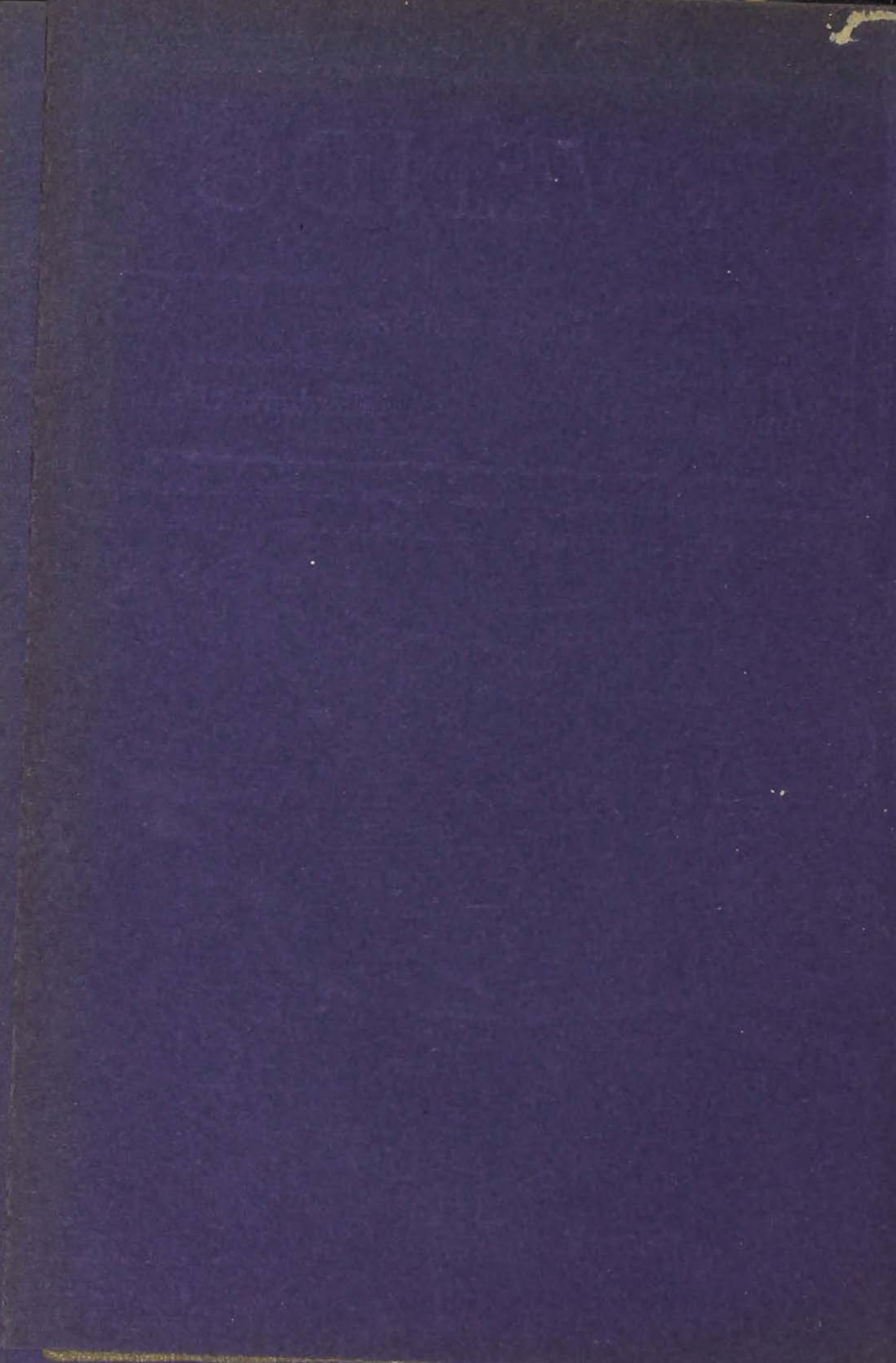
PALLAS

IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

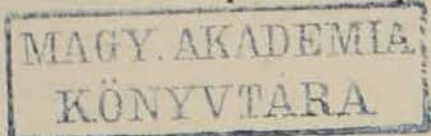
V., HONVÉD-U. 10. és KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harmínezkét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papíráruúgyár.

Jövedő

irodalmi és politikai ujság

Apponyi „belemegy“.

Bele fog menni. Már belement. Apponyi mindég belemegy valamibe. Óh szózatos és szép nemzet, ki imádod e szózatos és szép fiadat, megint neked volt igazad, hogy imádod. És nem azoknak, akik azt hitték, hogy ő nem fog belemenni és azt képzelték róla — még föl merték tenni — hogy fölhasználva a helyzetet, egy könnyed mozdulattal ott-nagyja a helyét és ezzel minden erőszakosabb cselekedet nélkül és a nemzeti aspirációk szent keretén belül megbuktatja a miniszerelnököt. Megbuktatja, megöli, orvul elejti — mily csúf szók, fogalmuk ismeretlen az elmékben, amely csupa euphonia. Legfeljebb arról lehetett szó, hogy «távozásra készíti», «a küzdelem lehetőségét elveszi tőle», «levonatja vele a konzekvenciákat» és a keze a vértől mégis tiszta marad, ülhet a még meleg helyre és föntarthatja szívének minden szép szentimentálizmusát. Mondják: így cselekedte, vagy helyesebben, így akarta Szilágyi Dezső, midőn Bánffyt buktatta. Visszafojtottuk lélekzetünket, hogy lássuk, mint követi és utánozza a nemzet élő hőse megholt ellenképét. Amíg éltek, nem szerették egymást, de a síron, a tanulságon keresztül összeölelkeznek. A kaján várakozás azonban csalódott, és Apponyi belement az ex-lexbe.

Föl lehet lélekzenünk tehát. De egy pillanatra meg

kell állapotnunk ama három bús napnál, amikor még nem ment bele. Kétségeinek nyöszörgése hallatszott végig a városban. Lelkiismeretével való hangos vitái csak azért nem hallatszottak, mert a csúcsíves parlament süket. Párthíveinek «a torkában vert a szíve». Főtisztelendő Hock úr már Capistranonak képzelte magát. A régi nemzeti párt mérnököket bízott meg, hogy megvizsgálják: a többség klubjának melyik ajtaján lesz legalkalmasabb kidobni a régi többséget és melyiken beereszteni a néppártot. Azonban a várakozás és készülődés mély csöndjében valakinek eszébe juthatott valami. Talán az, hogy a Habsburgok semmit sem utálnak jobban, mint a tüntetést?! És hogy a magyar miniszterelnököt mind e mai napig egy Habsburg, még pedig egyike a következőknek és szigorúknak «fogadja fel!» És a sírások egyszerre megszakadnak, a készülődés megáll, Apponyi nem beszél és nem megy, hanem belemegy. Nem ritka eset, hogy ezt cselekszi, de soha még ily érdekes helyzetben, és alakjának ilyen jelentősége még nem volt soha. Mindég volt rajta egy kis regényes, rejtelmes, rembrandi homály, most csupa hideg világítás, józan, szinte rideg; látjuk. Most államférfiu. Végre! Hogy milyen, nem kérjük, mert akinek erre joga van felelni, az egyhangú éljenével elsodorná kezünkől a tollat, előlünk az asztalt, alólunk a széket. Tehát éljen, éljen!

Ami pedig a felizgatott fantáziát illeti, az működik tovább, annak még az ő dicsősége sem tud határt szabni. Elképzelődünk azon, hogyan ment bele. Most kedden történt, a gyermekek a középiskolákban és a leányok a varrodákban, még azok is így szóltak egymáshoz:

— E pillanatban kapacitálja Apponyit Széll.

Az egész Pest tudta és a percekét számlálta, mikor lesznek készen. Vártunk, lestünk, jósoltunk. Akadtak köztünk

emberek, akik a két leghatalmasabb [és [egymással [most vitában álló faktort közelről ismerik és azok tippeltek. Fogadások nem voltak. Mi magyarok nem [szoktuk megadni a fogadást, [minek tehát. Egy rosszakaratú politikus szólott: «Beleviszi, belemegy. Mert Széll az, aki tud ehhez. Ha bele tudta ültetni a szűk, kényelmetlen kathedrába, akkor [azt csinálhat vele, amint akar. Amikor annak [idejében belegyö-möszölte és belechameurkődte, közvetetlen [a döntő pillanat után, én láttam Széll arcát. Diadalmas és gúnyos volt. Mintha — halkkal — nevetett volna is. Ez az ember csakugyan fölötte áll a magyar politikának és nem kell azért megvetni, mert a barátjait meg tudja tartani ingyen és az ellenfeleit ki tudja békíteni, úgy, hogy zsebre[rakja őket. Azt hiszik itthon, hogy csak egy kormányzati politika van, a Tiszáé. [Barátokat tartani pénzért és az ellenfeleket lehetlenné tenni országos [érdekek árán! Széll filozófus [és Apponyi költő, bele fogja vinni.»

És belevitte. [Az Apponyi lapja, a Budapesti Hirlap mondja, hogy belement, igaz tehát. Mi pedig — mivel semmi értékes holmink nincs — esetleg hátralevő életünk-ből néhány évet szívesen áldoznánk azért, hogy halljuk, mint vitte bele. De tőlük, egyelőre legalább, nem lehet megtudni, hogyan történt. Valamelyiküknek szégyelnie kell magát, de melyiknek? Csak képzelődnünk lehet tehát és a sokszor emlegetett lelki szemekkel látni, lelki fülekkel hallgatni a történelmi dialógust. Mint ül össze a két szertehuzó férfiú. Valószínűtlen arcú mindakettő. A fejük más, mint a civil embereké. Az egyik halvány, mint a gondolat, a másik színes, mint az élet. [De a beszédjük épp a megfordítottja]: az egyiké csupa érc és erő, a másiké tompán és a mélyből hangzik. A miniszerelnök hangjának [még [ezenkívül melancholikus esése van. — Több mint bizonyos, hogy a hang-

ját mindkettő kieresztette. Aztán erősen barátkozhattak, mert ugyancsak nem szerethetik egymást. De elég az önkényes föltevésekből. Ott titkok mondattak el és az egyik államférfiú olyan dolgokat beszélhetett el, amiket nem szabad hallani sem fent, sem lent. Mert két magyar politikus ha titokban beszél, az egészen más. Mondhatja az egyik:

«Azokkal, odafent, nem lehet okoskodni. Egyszer csak elunják, úgyis folyton a forradalomról képzelődnek. Vannak nem is jelentéktelen tényezők, akik nem értik, hol késik az ostromállapot? Még csak az hiányzik, hogy akit félig magukénak tartanak, az is belemenjen az ellenzék karjaiba. No még ez is, itt már rendet kell csinálni! Én bizonyára nem leszek az, aki rendet csinál, de nem akad-e más? Te tudod, kegyelmes uram, hogy akad. Mit titkolódzunk, szégyenkezünk, magunk között vagyunk: az alkotmányunk az elég jól van megcsinálva, de a dinasztia családi törvényei se rosszul. Nincs pénzünk, nincs hadseregünk, csak a fizetett újságíróink szeretnek bennünket igazán a külföldön. Az a túlerő, amely a monarchiában látszólag a mienk: máris sok azoknak a szemében, akiknek csak egy nem eléggé erős Magyarország illik bele a számításukba. Kik azok, te tudod. Mit teketoriázunk, a császár máris el van kedvtelenítve, a császár haragszik! És te tudod, hogy a császár az egyetlen jó emberünk és hogy ebben a pillanatban még az ő jóságától függ minden. Majd később, majd valamikor másképen lesz. Inkább sunyin kell viselkednünk, mint vakmerően. Hadd készüljön el a nemzet. Azonban ha egy kis egészséges absolutizmus kell neked, azt megkaphatod, keresik rá az alkalmat, segítsél nekik szolgálni. Aztán ezekkel akarsz menni. Tudod, kik ezek, majd megmondom. Ezek . . .»

«Azt mondod, hogy jó odafent azokat egy kissé intimidálni, hadd tudják meg, hogy Magyarország nem irós vaj,

amelyet rá lehet kenni a profunda. Ebben van sok igazság. De a megfélemlítésből éppen elég. Van egy pont, [amikor azok, akik félnek, bátrak lesznek. Az alkotmány van kockán, ha azok mellé állasz, akik az alkotmányt védve azt támadják és veszélyeztetik. A nemzet szeme rajtad és a sorsa is rajtad fordul meg, tégy amit akarsz! . . .]

Majdnem bizonyos, [hogyan e [fantasztikus [dialogusból nem hangzott el egy szó sem és a nemzet úgy általában még szóba sem került. Praktikus politikai és taktikai kérdésekről kellett folytania a párbeszédnek. És ha végül Apponyi belement az ex-lexbe, nem cselekedte az általános idealismusért — amelyet úgy szeret — hanem immár [az államférfiú gyakorlati bölcsessége dolgozott benne. «Ennek nagy ára lesz!» mondá nekünk egy öreg, javíthatatlan szabadelvű. Csak-hogy megkapja-e valaha?

Válaszul egy halk nevetés hangzik föl a politikától telített levegőben, amely most tele van azzal a szenzációval, hogy «ő belement!»

B. S.

Beszélgetés ifj. gr. Zichy Jánossal.

A néppárt ifjú elnöke nemcsak mint országos politikai párt vezére bír súlylyal. Múlt pénteki beszédje is jelentős eseménye volt a politikának. S nekünk, akik olyan távol állunk a gróf fölfogásától, mindenekelőtt egy figyelemre méltó ebben az erős egyéniségű pártvezérben. Nemcsak, hogy sohasem hagyja magát elragadtatni, hanem annak, amit mond: mindig szélesebb távlata van. Erős logikával gondolkodik, ez mutatja a fegyelmezett főt; a tömeg pszichológiáját ismeri, ez bizonyítja a gyakorlati politikust. Éppen ezért beszédei kinőnek a napi politika köréből s mi tagadás benne, ma olyan időket élünk, hogy a konzervativizmussal, annak lehetőségével számolni kell.

Alkalmunk volt erről a tárgyról ifjú gróf Zichy Jánossal beszélni, aki a következőket mondta el munkatársunknak:

— Megvallom, eleinte nem szivesen álltam reá a politikai causeriere, már csak azért sem, mert nem régen volt, hogy két előkelő bécsi lap ez iránt való kérését kellett refuseálnom. Ám a gátló okban egyúttal mégis benn foglaltatik az a késztető indok is, amiért a Jöveendő óhajtságának eleget teszek. Lássá, — tette hozzá irónikus mosolyával, — mindjárt egy pont, amelyben a liberális politikusok és én, különbözünk. Ha már a sajtónak adóval tartozunk, fizessük az adót itthon.

Ami magát a tárgyat illeti, első sorban is ki kell jelenítenem, hogy a «konzervativizmus» szónak szerte e hazában rossz fogalmat adnak. A multakat tekintve, bizonyos mértékig érthető ez a félreértés. Magyarország olyan viszonyok között volt, hogy a konzervativ szót megtévesztő ruhának hordták a retrográd irányúak. Pedig a két fogalom közt igen nagy a különbség. Kulturállammá való fejlődésünk során azután, mivel inkább a radikálizmus felé megy át a

liberalizmus, annál inkább lép előtérbe a konzervativizmus. Amikor pedig én erről a fogalomról beszélek: sohasem visszafelé nézek. A konzervativizmus nem a haladás ellen-sége, hanem csak ugyanegy alapon való haladás előre.

Konzervatív politika alatt is én azt a fejlődési irány-zatot értem, ami hozzátapad a történelemhez. Így tartozéka a konzervatív politikának a vallási principiumok. Azért csodálkozom én, hogy nálunk rendkívül sokan vannak a köz-életben, társadalomban egyaránt, akik mindenben a legper-fektebb konzervatívek, csupán a vallást illetőleg radikális szelleműek. Intézményeink egész halmaza konzervatív, csak a vallási ügyekben van radikális irányzat.

Hogy mennyire jogosult a konzervatív politika a ma-gyar állam előrefejlesztésében, annak legjobban maga a magyar nép adja a bizonyosságát. A tömeg rendszeren az esz-mék szélső perifériáján helyezkedik el s így a magyar nép is majdnem ó-konzervatív. Ez öntudatlan nála s természe-tesen nem bír politikai jogosúltsággal. Ez — kiváltságokra, osztályokra építeni az államot — retrográd irány lenne.

A konzervativizmus eszméje voltaképpen már benne volt a régi nemzeti pártban, ez volt létesítésének igazi alapja s magát a konzervatív szót csak azért nem vették fel, mert az ehhez a szóhoz tévesen fűzött fogalmak súlya tartotta vissza őket. Hogy azután az ő konzervativizmusok az árral tova ment — megvan, csak a hullámok közé vegyült — annak oka az a múlt évtizedek viszonyaiban rejlő erő, amely mindenre reányomta a liberalizmus bélyegét. Így történt azután, hogy ma a szabadelvű pártban együtt foglalnak helyet igazi konzervatívek és igazi radikálisok. De a függetlenségi pártban is.

Nálunk voltaképpen demokrácia nincsen is, mondtam, ezt történelmi fejlődésünk, nemzeti lételünk minden alapja, magának a népnek röghöz kötöttsége kizárja. Vannak újabban szociáldemokraták — csapongó radikálizmussal.

Arra a kérdésre már most, hogy a konzervativizmus fog-e és hogyan fog az aktuális politikában érvényesülni, először is reá mutathatok az utóbbi hat esztendő eseményeire.

Ma már tisztultabbak a fogalmak a konzervativizmust illetőleg. Nem mosolyogják meg már az ilyes elvű politikust. Lassan fog kifejlődni a szelleme, mert csakis így verhet gyökeret. A liberalizmus hamar felnőtt, minden nem neki való talajba eresztette gyökereit, ma már életnedvét veszti. Sohasem volt egységes fejlődése, vacillációs volt mindig.

Hogy miképpen fog érvényesülni? Lássá, erre nagyon bajos felelni. Ez a mi országunk, a klimájától kezdve, mindenben oly excessive. Nem szokott meglenni a maga nyugodt fejlődése semminek, maguk a politikusok ugrálnak az egyik eszmétől a másikig. Éppen ezért nem tartom kizártnak, — schon alles dagewesen — hogy egy hirtelen politikai bonyodalom egyszerre fogja megteremteni a kormányra jutó konzervatív pártot. Azonban ezt nem tartanám kívánatosnak, mert nem természetes.

Nekem a magam részéről az volt mindig a törekvésem, hogy hozzájáruljak az eszmék tisztításához, egészséges politika legyen, egészséges elvi alapokon, mely a homogen részeket egyesíti s a heterogén elemet elválasztja egymástól. Az hiszem, a mai pártok egy új konzervatív párt alakulása esetén a vezető eszmék érintetlenül való hagyása mellett — ez hozza őket össze — a részletekben, a melyeket a mostani politikai viszonyok oktrojáltak reájok, engedményeket fognak tenni.

Egy bizonyos — és a liberális pártban ülő konzervatívokat ez fogná a nyílt konzervatív zászló alá hozni: — erős nemzeti alap, nemzeti eszme nélkül ma pártnak létjoga nem lehet, de nem is fog e nélkül születni Magyarországon. A liberalizmusnak is az adta meg erejét, hogy annak idején a nemzeti alapra helyezkedett. Egyáltalán Magyarországon csak olyan politika képzelhető el, amely a fajnak sajátjaiban és tradícióiban bocsátja gyökerét.

A politikai helyzet.

Írta: Barabás Béla.

«Megnehezült az idők járása felettünk».

Az ébredő természetet is, a magyar politikai élet rendes menetét is zord idők, fenyegető zavarok akasztották meg.

A helyzet vigasztalan.

De míg a természet örök hatalmával nincs erőnk szembeállani s a szomorú csapásokat el kell viselnünk, addig a magyar politikai viszonyok helyes útra terelése csak tőlünk függ, rajtunk múlik.

Hol van hát nyitja az okos megoldásnak, a mely új életre keltse megzsibbadt erőinket?

Az okos megoldás ma még: bolond beszéd. Pedig nagyon sietni kell az okos megoldással, mert e nélkül csak hamar bolondok lesznek közállapotaink is.

Két makacs tábor áll egymással szemben a képviselőházban.

A többség, amely támaszkodik számarányára, nyers erejére, bezománcozva a hiúsággal.

A kisebbség, amely igazságát, ellentállási jogosultságát vitatja s elszántságot tanusít.

Ne én legyek a bíró közöttük, mert érdekelt is vagyok, elfogúlt is lehetek.

De legyen bíró az élő törvény, amely előtt a kisebbségnek is, a többségnek is meghajolnia kell.

Igaz-e, hogy a magyar állam szervezetében az évi költségvetés, vagy szükség esetén a felhatalmazási törvény épen olyan életszükséglet, mint az embernek a kenyér?

Igaz-e, hogy ezen törvények megalkotása időhöz van kötve, amely idő józan észszel másra nem fordítható, mint első sorban ezen törvények meghozatalára?

Igaz-e, hogy a magyar képviselőház az év első négy hónapjára adott felhatalmazás idejét nem arra használta fel, amire helyesen kéretett, t. i. az 1903. évi költségvetési törvény elkészítésére?

Igaz-e, hogy a magyar kormány az újabban kért négy havi felhatalmazás idejét ismét nem arra akarja felhasználni, amire az indokolásban kéri, t. i. az 1903. évi költségvetési törvény elkészítésére?

Ha ezek igazak és ha igaz az is, hogy a parlamenti kisebbség, rámutatva a törvény kötelező erejére, azt kívánja és követeli, hogy az ismételten kért felhatalmazásnak ideje első sorban arra használtassék fel, amire a kormány kéri s a törvény rendeli, — akkor szerénytelenség nélkül szabadjon kérdezni, hogy ki gázol keresztül törvényes rendelkezéseinken s ki megy neki — elbizakodottan számerejében — a magyar alkotmány féltett épületének: a többség-e, vagy a kisebbség?

A kisebbség nemcsak az élő törvény előtt hajolt meg, de alkotmányos érületének s álláspontjának legszebb bizonyosságát szolgáltatva akkor, amidőn késznek nyilatkozott az újabb négy havi felhatalmazást meg nem akadályozni, ha az államélet rendes menetére okvetlenül szükséges költségvetés vétetik első sorban tárgyalás alá.

De a többségnek ez nem kell. Mert a többség nemcsak a kisebbségre akarja erőltetni elbizakodott akaratát, de érvényesíteni szándékozik ezt, a mindenek felett álló akarat: a törvényvel szemben is.

A kormány s az ezt támogató számszerű többség, a kisebbséggel szemben azon akaratának kíván érvényt szerezni, hogy a kért négy havi felhatalmazási idő alatt ne a költségvetés, hanem a katonai létszám felemeléséről szóló törvényjavaslat tárgyalassék s megszavaztassék, mert szerintük a többség akaratának a kisebbséggel szemben érvényesülni kell, és pedig feltétlenül.

Ám legyen úgy, hogy a kisebbségnek okvetlenül alá kell vetnie magát a többség akaratának. De ha ez így van, akkor az meg éppen el nem vitatható és meg nem dönthető

alkotmányos kötelesség, hogy a többség akaratának, sőt a király akaratának, meg kell hajolnia a törvény akarata előtt.

A katonai javaslatok még eddig csak a királynak, meg a többségnek akarata. A költségvetés kötelességszerű elkészítése pedig — az élő törvény akarata.

Nem veheti tehát senki rossz néven, ha a kisebbség a törvény akaratára támaszkodva, fejt ki erejét.

A kisebbségnek erejét hazafias küzdelmében fokozza az a köztudat és kétségtelen tény, — hogy a többségnek akarata, a katonai javaslatokra nézve, ellentétes a nemzeti akarattal, — nemcsak, de teljesen egybehangzó a kisebbség önzetlen törekvésével, amely gátat kíván vetni minden újabb s idegen célú vér- és pénzáldozatnak.

Az okos és törvényes formák közötti megoldás csak kettő lehet. Vagy visszavonják a katonai létszám felemelése iránt tárgyalás alá bocsájtott törvényjavaslatot, vagy ez iránt megkérdézik a meg nem hallgatott nemzetet.

Mert a katonai kérdésben a többség akaratának azért nincs erkölcsi súlya s az ilyen értéktelen többségi akaratnak azért áll ellene elszántan a kisebbség, mert nincsen fedezve a nemzet akaratával. De ellenkezőleg a nemzeti akarat különféle formákban a kisebbség álláspontja mellett nyilatkozik meg.

Tessék feloszlatni az országgyűlést s új választásokat rendelni el azon világos, nyílt és becsületes jelszóval, hogy a nemzet szabadon nyilatkozhassék a katonai javaslatok felett.

Vagy a kormány álláspontját helyesli a nemzet, vagy az ellenzékét, a mienket.

Ha nekünk ad igazat és többséget, ebből a mai kormány levonhatja a következményeket s a katonai javaslatok el vannak temetve.

Ha pedig a nemzet többsége ellenünk s a katonai javaslatok mellett foglal állást, akkor a meglévő kisebbség tartsa kötelességének az újabb nagy áldozatok lehető elhárítását, de a nemzeti akaratban megnyilatkozó erkölcsi erő hiányában, nem lesz jogosult az ellentállás elszánt fegyveréhez nyúlni s minden áron megakadályozni a nemzeti aka-

rattal harmoniáló többségi akarat alkotmányos megnyilatkozását.

Nemzeti akarat nélkül a többség akarata csakis nyers erőszak s parlamenti forradalom a magyar alkotmány ellen.

Lássuk tehát, ér-e valamit a magyar alkotmány?

Ha igen, védelmezze azt meg a többség a reá zúdított királyi akarattal szemben. S ha nem tudja megvédelmezni, akkor a magyar alkotmány nem egyéb, mint a mindenkori fejedelem jó vagy rossz hangulatától függő hitvány és érték-telen alkotmány. Nekem pedig az ilyen alkotmány nem kell.

POLÓNYI GÉZA. Tudósítónk felkereste Polónyi Gézát is, hogy megtudja, mi a nézete a politikai helyzetről.

— Ma még nem nyilatkozhatom. Mint láthatja, beszédre készülök. Evégből még ma beszélnem kell több politikussal, beszélnem kell ezzel is, azzal is, de most még nem vagyok kellően tájékozva. Ma még nem nyilatkozhatom. — Így szólt Polónyi.

— Ha nem írhatom meg azt, amit hallok, megírom azt, amit látok.

— Mit lát?

— Széll Kálmán névjegyét Polónyi Géza íróasztalán. Ez érdekes.

— De ez nem politika. Tegnap valami dologban a Ház miniszteri szobájában kerestem Széll Kálmánt. Nem beszélhettem vele, ott hagytam a névjegyemet. A miniszterelnök udvariasságból viszonzta a névjegyküldést.

— Emlékezhetik képviselő úr arra, — szólt tudósítónk, — hogy amikor egy fontos interpelláció ügyében egy, azóta már elhunyt miniszter itt járt képviselő úrnál, én nem írtam azt meg, mert ártottam volna azzal az illető ügynek.

— Őszintén mondom, e névjegyhez ne fűzzön semmiféle politikai kombinációkat.

— Ha nem nyilatkozik a képviselő úr, megírom azt a képviselő úr parlamenti működéséről, amit az írói karzatról látok.

— Mit látott?

— Akiknek szeme van a látásra, azok máris sokat láthattak. Láttam, amikor a képviselő úr Lengyel Zoltánnak magyarázta a hárszabályokat. A képviselő úr műve, hogy Fejérváry miniszternek meg kellett ismételnie az interpellációs választ. Láttam azt, hogy Rátkay és Kubik, mielőtt Apponyihoz mentek a Fejérváry válasza és annak megokolása kettéválasztása érdekében, a képviselő úrral értekeztek. Nem nehéz dolog azt kitalálni, hogy a Polónyi keze van a dologban. A képviselő úrnak köszönhető, hogy a többség szavazata nem szankcionálta azt a miniszteri nyilatkozatot, hogy a Gotterhalte magyar királyhimnusz. Ezt én nem hallottam, ezt én láttam, hogy így történt.

— Akár látta, akár hallotta, a politikacsinálásnak ilyen belső kulisszatitkai nem tartoznak a nyilvánosság elé. De mondtam már, hogy semmi aktualis politikai kérdéstről ma nem nyilatkozhatom.

— Legalább rektifikálja a képviselő úr az én esetleges hibás értesüléseimet. El fogja-e fogadni Csáky Albin gróf a kabinetalakítást?

— Mit beszél új kabinetalakításról? Hiszen Szélltől megkívánja a király, hogy belemenjen az ex-lexbe. Különben, ha odáig kerül a dolog, hogy új miniszterelnököt keressenek, Csákyt úgyis, mint a főrendiház elnökét meg fogják kínálni a kormányalakítással. Ő azonban azt előre láthatólag nem fogja elfogadni.

— Hát Wekerle?

— Az nagy dolog lenne, ha Széll el tudta volna osztani a király bizalmatlanságát Wekerle iránt. De ne beszéljünk most erről. Majd néhány nap múlva szívesen nyilatkozom.

— Vajjon látta-e most a képviselő úr Szentiványi Árpád híres névsorát a 98 Apponyistával. Hány van most még a 98-ból?

— Én már a nyáron megmondtam Szentiványinak, hogy ne akkor készítsen ilyen Apponyista névsort, amikor a nap süt, hanem akkor, amikor borulni fog.

— Még csak egyet. Azt hallom, a mostani válságnak legnagyobb betege Plósz igazságügyminiszter. Valósággal beteggé teszi őt annak a lehetőségnek a gondolata, hogy a polgári perrendtartásából nem lesz törvény.

— Plósz nem is hagyhatja ott nagy komplikacionális munkáinak tető alá hozatala előtt a miniszteri széket. Ő bizonyára marad.

A DEMOKRATA-PÁRT VEZÉRE A KONZERVATIV KORMÁNYRÓL. Vázsonyi Vilmos, Budapest egyik képviselője és a demokraták vezére, aki a radikálizmusnak Magyarországon legerősebb és legtüzesebb szószólója, egy konzervativ kormány lehetőségéről hozzá intézett kérdésre ezt válaszolta a «Jövendő»-nek:

— Lesz-e konzervativ kabinet, azt nem tudom, mert a politikában jósolni még egy hétre sem lehet előre. Legkevesbbé pedig Magyarországon, hol a politikai éghajlat is éppen oly változó, mint az időjárás. Hogy egy ilyen kabinet alakuljon, az politikai szükség. Csudálatosnak látszik, hogy én radikális felfogásom mellett ezt állítom, de indokolom. Reá kell mutatnom előbb a magyar szabadelvűség egy szörnyű veszedelmére. A 40-es esztendőkbén a magyar szabadelvű párt egyúttal a nemzeti jogok védelmében is hatalmas erélyt fejtett ki; a nemzeti védekezés pártja volt úgy Bécs, mint Róma betörései ellen. A bécsi és a római politikát az aulikusok képviselték, számra nézve kevesen: néhány főpap, mágnás, lézengő excellenciás urak és azoknak az alsó táblán levő néhány kitarottja, akiknek a közvélemény alakulására befolyásuk nem volt. Hogy a szabadelvűség e régi nemesi társadalomban is győzhetett, az éppen annak tulajdonítható, hogy a nemzeti irány és a szabadelvű haladás a 40-es évek reformereinek küzdelmeivel teljesen egybeforrva jelentkezett.

E helyzet 1867 óta megváltozott. Deák halála óta pedig a magyar szabadelvűség menthetetlenül megy a katasztrófa felé. A szabadelvűpárt Deák halála után nem volt más egyéb, mint egy csodálatos fattyúja a rendi korszak szabadelvű és

aulikus pártjának, tehát két kibékíthetlen ellenségnek. A szabad-
 elvűpárt vette át azt a szerepet, amelyet a rendi korszakban
 az aulikusok teljesítettek: híven kiszolgálta a bécsi politikát
 és törvénybe cikkelyezte az uralkodó parancsait. Természetes,
 hogy így a szabadelvűségnek a magyar nép előtt lassanként
 gyűlöletessé kell válnia, mert a magyar nép-lélek nem fogad
 be olyan szabadelvű politikát, mely a nemzeti jogokat feladja,
 valamint nem fog itt soha sem sikerülni a francia mintára
 csinált nacionalista szédelgés, amely a társadalmi és fele-
 kezeti reakciót nemzeti pántlikával akarja felcicomázni. A sza-
 badelvűpárt egyébként a volt nemzetipártiak és agráriusok
 bevonulása óta és a szabadelvű egyházpolitika után nemcsak
 nemzetietlen, de konzervatív párt is, már szabadelvű alkotásra
 is képtelen. A haldokló szabadelvűség utolsó fellobbanása
 az egyházpolitika volt, de ez a párt uralmát a dinasztíával
 szemben annyira kockára tette, hogy azóta a párt egyre
 vezekel, bocsánatot kér, nem bűneiért, amelyek számosak,
 hanem azon egyetlen erényeért, hogy valaha becsületesen és
 bátran mert a szabadelvűségért küzdeni.

Legyen tehát konzervatív kabinet, mert a házban, fájdalom,
 régóta meg van a konzervatív többség és ennek a szomorú
 helyzetnek további leplezése csak biztosabbá teheti a szabad-
 elvűség teljes bukását.

Két embert tartok alkalmasnak a konzervatív-párt kere-
 tében vezérlő szerepre: Kállayt és Khuen-Héderváryt.
 Khuen megmutatta Horvátországban, hogy hogyan kell alkot-
 mányos formák közt abszolutizmust csinálni. A magyar köz-
 vélemény legnagyobb bűne, hogy eltűri azt, hogy Horvát-
 országban magyar felelősség alatt elnyomjanak minden szabad
 szót, gondolatot, érzést, kivéve egyetlen szabadságot: a magyar-
 falás szabadságát. De Khuen csak egy kibővített Horvátországot
 csinálhatna Magyarországból. — Kállay sokkal inkább fölötte
 áll, mert ő mint bosnyák alkirály, aki abszolút hatalommal
 katonailag kormányoz, bosnyákokat nevelne, azaz akarna nevelni
 belőlünk.

Különben pedig Bécs és Róma kiszolgálása Magyaror-
 szágon történelmileg nem a szabadelvű, hanem az aulikus, vagy,

ha úgy tetszik, a konzervatív párt feladata. A szabadelvű párt feladata: védekezés mindkét hatalom betörése és túlkapásai ellen. A magyar szabadelvűség csak úgy menthető meg, ha a párt igazán szabadelvű elemei ellenzékbe mennek, visszaszerzik a szabadelvűség elvesztett varázsát, felújítják a 40-es esztendőök meg nem alkudó, nemzeti szabadelvű, nemes hagyományait; vezetik, szervezik, fegyelmezik azt a magyar népet, amelyet a hatalom után való mohó sóvárgásukban teljesen elhagytak és elhanyagoltak. Udvözlöm tehát a konzervatív kormányt, ha nyíltan be fogja vallani, hogy konzervatív. Logikusnak találom azt is, hogy a néppárt vonuljon be a magát szabadelvűnek nevező konzervatív pártba és végtelenül sajnálom, hogy e tényleges viszonyoknak megfelelő lépés még meg nem történt.

Csak az a kérdés, hogy a néppárt közreműködésével alakuló kormány nem fogja-e a szabadelvű párt címét viselni, mert az ügyes üzletemberek mindig irtóznak a — cégváltástól.

POLITIKAI ÖNKRITIKÁK. (1.)

Mi mindent nem kívánnak egy függetlenségi képviselőtől?
Tudjon beszélni, írni, lelkesedni, tüntetni,
Vajjon melyikhez értek?

Egyikhez sem.

De aki beszélni, írni, lelkesedni, tüntetni tud, annak nem hagyok békét és sorompóba állítom igaz ügyünk mellett.

Es dicséret nekik. Ez a sok fegyelmezetlen erő miként engedelmeskedik — nem nékem — de a kötelességnek.

Kubik Béla.

Egy merész lövés.

A galamblövőkre irányozza :

Herman Ottó.

Akár csak valami csatatéren, oly rendszeres puskaropogás rázkódtatta meg egykoron Montecarlo légkörét.

Transvaalban sem szólt a lövés sűrűbben és rendezebben, mint a versenytéren, amidőn szent Lankaszter hivei a galamblövés nemes sportjának áldoznak és hódolnak.

S ez a ropogás, hajh! be sok galambnak oltotta ki életét s ráadásul bizony-bizony sok emberi szívet sebesített meg . . .

Most pedig reám támad az a nagy föltevés, hogy nekem, mint az állatvédő egyesület «teremtőjének» — no meg mint afféle «Generalgewaltiger»-je mind annak, ami hideg- és melegvérű teremtésekre vonatkozik, — hogy tehát nekem erkölcsi kötelességem nagy urakkal egy patrónból sörétezni, vagy fegyveremet, a tollat, valóságos Kirner- és Springer-fegyverek ellen kilődözni.

Kezdem tehát, még pedig a mindenkor hasznos rövidség okáért, az Ararat-hegy táján, amelynek csúcsán állítólag Noé bárkája a szárazon megfeneklett. Épen itt kezdődik ugyanis a Columbák nemes nemzetségének története, még pedig a fehér válfajé, amely azóta is a béke, az ártatlanság, a szerelem, a hűség, sőt az isteni bölcsesség jelképévé is avattatott.

Reá is termett ezekre ez a madár. Tollazatának szep-lőtlen tisztasága, a szem szelidsége, az alak szépsége s a teljes fegyvertelenség, mindezek praedestinálják a gyöngéd-ség s nemesség szimbolumává.

A fehér galamb hozta el az olajágot, jeléül annak, hogy a Mindenható kibékült teremtményeivel.

Az isten szelleme fehér galamb képében jelent meg az apostolok árva fejei fölött s így jelent meg Alláh nagy pró-

fétájának is, — igaz, már reálisztikusabban, a mennyiben a próféta vállára letelepedett; afölött, vajjon az isteni bölcsesség magvait hordta-e a próféta fülébe, vagy — mint némelyek állítják — prózai zabszemet szedett-e onnan, afölött ne vitatkozzunk, mert elvégre is a szimbolum kérdése forog fönn s ez mindenesetre találó is, nemes is.

Mint az ártatlanság, a szerelem, a hűség és a béke jelképe, a galamb a mérsékelt öv összes népfajainak költészetében ünnepezt madár; a magyar szerelmi népdal «galambom» nélkül nem is képzelhető. Oh, az a szerető olyan tiszta is, mint a galamb; hűséges, mint a galamb; szelid, mint a galamb; és a galamb viszi a szerelem hírét a szerető ablakára.

A galamb életmódja és minden tulajdonsága valóban arra való, hogy minden nemes érzelemnek, tulajdonságnak jelképévé avassa a madarat.

A galambpárok hűsége már régóta példabeszéd; a galambnak születése helyéhez való ragaszkodása szintén az, s e tulajdonságát anyagias irányú korunk fel is használja a galambposta képében; a galambpárok csókolódzása csak olyan szép s csak olyan jelentőségű, mint a boldog emberpároké; a galamb turbékolása a boldog szerető fülében úgy cseng, mint a legmagasztosabb kéj szava; a boldogtalanéban úgy hangzik, mint a legmélyebb fájdalom panasza; a reménytelenül küzdő fülében úgy, mint a kínzó vágyak kifejezése; és igaz, hogy a galamb turbékolásában érzelem rejlik, hiszen a mellkas mélyéből ered.

Szóval, a galamb szeretetreméltó madár.

Hát szép tulajdonságaiért, no meg azért a szerepeért is, a melyet az emberi szellem életében, a képzelőtehetségben játszik, talán mégis megérdemelné ez a madár azt, hogy szükségtelen, könnyen elkerülhető kínoktól megmentsük, ha már csakugyan úgy kell annak lennie, hogy szent Lankaszter tisztelői nálánál alkalmasabb céltáblát nem találjanak.

S hát miben áll az a kínzás?

A szegény párok százával szoronganak a tyúkász-kosarakban; a lövő-helyen legtöbbnyire verőfényre kerülnek,

— hát tátott csőrrel ott lihegnek, mert egy csöpp vízök sincsen: félig aléltak, mielőtt még az ólom átjárná testöket!

A verseny szabályai szerint továbbá csak az a lövés számít, a melynek áldozata egy meghatározott körben esik le, a kör egy méternyi magas háló által van bekerítve.

A körben eső áldozatok, igaz, hogy felszedetnek, s ha még élnek, végkép meg is öletnek; de azokkal, melyek a körön kívül esnek, nem törődik senki sem, pedig hány van köztük olyan sebesült, amely összezúzott lábbal órahosszat is ott vergődik, festi vérével a gyepet, hogy kinok között lassan kimúljon!

Kérjük tehát szent Lankaszter mélyen tisztelt híveit

— — — — —
Szabad!

No tessék! a postás egy csomagot hoz, jegye «New-York», feladója Mr. Henry Bergh, tartalma egy röpív, ennek címe: «So called Sport and its Victims», címképe egy szörnyen összelőtt, haldokló galamb, az első oldalon a new-yorki állatvédő egyesület pecsétje: egy összerogyott gebe, melyet a kocsis ostoroz, az őrangyal meztelen karddal az állat védelmére kél; következik egy új cím: «Pigeon Slaughter».

Nos, azok a furcsa amerikánusok veszettül éles lövést kölcsönöztek maguknak Nagy-Britanniából.

Közhirré tétetik ugyanis, hogy a brit királyi ház a galamblövészettől megvonta pártolását s hogy a walesi herceg — ma VII-dik Edvárd király — a többi herceggel kilépett a Hurlingham-klubból, követte a britt hadsereg s az önkéntesek egész tisztikara.

Az az amerikánus ugyancsak kiaknázza a dolgot. — Ej mit? én is nekibátorkodom.

Hát kiállanak azok a lövészek, nem egy köztük igaz vadász és halomra lövik a galambok százait.

Nézem, nézem a dolgot s eszembe jut a kérdés: vajjon miféle szemmel nézheti ezeket szent Hubertus? Alapos kétségeim vannak az iránt, hogy az igaz vadászok szentje galamblövő szent Lankeszterrel egy felhőn árulná a virtust.

A század elején a kereskedő legényeknél (bocsánat! a segédeknel) az a divat járta, hogy vasárnaponkint pisztolylyal kakasokat lövöldöztek; a vasárnapi lovaglás és lesipuskázás sportjának kultuszát az növelte, hogy csak egy szabad napja volt s ez épen vasárnap volt. A dolognak pszichológiai és élettani oldalával most nem foglalkozom bővebben, csak azt jegyzem meg, hogy szakasztott abba az országba tartozik, a melyben például a borbélynak költői és gitározási, a csizmadiának kiváló politizálási hajlama is található.

Hát kisütöm: hogy én kevésbé csodálkoznék azon ha egy vasárnapal rendelkező legénység rávetné magát a galamblövészetre, mint a mennyire nem fér a fejembe, hogy igaz vadászok, kik bátran szembeszállnak a medvével, tigrissel, oroszlánnal, oly galambokat lövöldöznek, a melyeknek farka megcsontkíttatott, — oly vadászok, kiknek a vadászat minden neme hétköznapi is hozzáférhető.

De hát ez elvégre is izlés dolga s «de gustibus non est disputandum». Ériük be avval, hogy vizet kérjünk a szomjuhozók számára, no meg gyors halált azoknak, a melyek a körön kívül esnek.

Löttem!

Egy gyermekhez.

Írta: Lermontoff.

Sírjából fölkiért szívem megölt szerelme
 S titkos gyönyörbe ejt és titkos gyötrelembe . . .
 Álomként tűnsz elém, te édes gyermekem.
 Óh mint szeretlek én! Megadtad te nekem!
 Napfényes mosolyod mily üdvbe bűvöl engem!
 S óh e hang ajkadon s e csillogás szemedben
 S csodás arany hajad! . . . Hisz mondják, úgy-e bár,
 Hogy az ő mása vagy! — Hajh, az idő lejár . . .
 Ő tán már hervadoz, hisz köny, bú oly kegyetlen,
 Ám képe most is ím oly ifjan él szívemben,
 Szemének lángja még úgy gyújt mint egykoron . . .
 De óh hű mása te, — szeretsz-e angyalom?
 Nem únod szavamát? Kis orcád virulása
 Nem hervad-é belé könnyem tűzharmatába?
 Nem csókolom talán túlhőn le szemedet? . . .
 Óh ezt anyád előtt nem kell említened. —
 Engem se emlegess! . . . Minek? . . . Száz dőre emlék
 Búval s tán gyászszal is rá óh mért nehezédjék?!

De róla énnekem mondj, mindent mondj te el!
 Mondd, — esténkint veled ha le-letérdepel
 Szent szűz Anyánk elé s halk imaszót rebesget,
 Tanítva, kis kezed mint vesse a keresztet,
 S a rokonokra ott, ha áldást kérsz vele —
 S száz jó baráttra és végül mindenkire,
 Mondd, — sohsem suttogott füledbe egy nevet,
 Mely néked idegen? . . . Mondd, sohsem remegett?
 Sohsem sápadt el ő? . . . Óh jó, hogy elfeledted.
 Hisz mi e név neked? Csak szó, csak pusztá zengzet,
 Óh bárcsak szívedig majd sohse hangzanék!
 De ha a sors talán füledbe zúgja még:
 Emlékezzél reám! Mélázz el könnyemen! . . .
 S ne átkozd e nevet, ne átkozd gyermekem.

Fordította: Telekes Béla.

Esquollierné rendkívüli kalandja.

Írta: Pierre Louys.

Miután kilépett az Operából s hugával, Armande-al együtt elhelyezkedett az automobiljában, Esquollierné így szólt:

— Nos? Mi az impressziód?

— Külsőleg pompás.

— Elég. Főlöszleges a belső lényéről beszélned. Fogva vagy, édesem. Csókolj meg tehát, mert a dolog így már rendben van.

Gyöngéden megölelték egymást, aztán kibontakozva egymásból, mindketten körülnéztek.

— Óh, szól Esquollierné, már tíz perce megyünk. Hol is járunk?

Armande letörölte az ablaküveget elhomályosító zúzmarát s így szólt:

— Nem látok semmit. Sötét van.

— Hogyan, sötét? A Champs-Élyséesen?

Ő is kihajolt, belefúrta tekintetét a sötétségbe s így lassan meg tudott különböztetni egy utat, mely nem volt házakkal szegélyezve.

— Igazán, nem — szólt ijedten — nem tudom hol vagyunk. Ez már nem Páris. Ez a Sándor megőrült . . . álljunk meg . . .

S erősen megnyomta a csöngettyü gombját.

De alig hangzottak fel az éles csöngettyühangok, a bak tájékán egy záró-csap csattogása hallatszott s az automobil egyszerre a sebesség maximumával kezdett rohanni az éjszakába.

A hirtelen lökés hátravetette a két nővért, kik egyszerre sóhajtottak fel:

— Istenem, Istenem . . .

Madelaine lehajtotta a fejét s az üvegen keresztül ki a bakra nézett.

— Istenem, szólt újra, ez nem Sándor.

— Mit mondasz . . .

— Meg vagyunk szöktetve. Nem Sándor vezeti a gépet.

— Én kiugrom . . .

— Armande, te örült vagy. Negyven kilométeres sebességgel megyünk; a halálba ugranál.

Mégis, ha nem lettek volna együtt, mindegyikök külön-külön kiugrott volna; de ugyanazon érzés folytán, melynél fogva egy örvény szélén járván, a társunk veszedelme inkább foglalkoztat, mint a saját bajunk, Armande és Madelaine egyszerre ezt gondolták: «Én kiugorhatnám s nem lenne bajom, de ő meghalna.»

Kezeik keresték egymást, találkoztak s az ülőhely bőrpárnájába vajták magukat.

A gép gyorsasága változatlanul szédítő maradt; benne a rettegetől halál-hidegen ült és hallgatott a két nővér. Madelaine, mint az olyan nők, akik sokat megismertek az életből s az emberekből, így gondolkozott:

— Ha csak arról volna szó. Ha nem ölné meg.

Armande-ot még ez a remény se vigasztalta. Nem volt már elég naiv ahhoz, hogy ne tudja, mi vár reá s ép ezért szegényke majd megőrült az irtózáttól.

— Ah, kiáltott föl hirtelen, én kiugrom, Madelaine. Ez mégis jobb vég.

Ugyan e pillanatban azonban az automobil hirtelen a minimumra csökkentette a gyorsaságát, s így lassu járással egy csarnokba kanyarodott be s aztán egy nagy udvaron áthaladva egy tornác előtt megállott.

Madelaine odasúgta nővéreinek: — Késő már, drágám.

Egy kopasz, negyven éves, elegáns öltözetű s túludvarias úr nyitott nekik ajtót s köszöntötte őket.

Armande felkiáltott: — Uram, öljön meg.

S naivul hozzátette: — De ne közeledjék hozzám.

— Kisasszony, szólt az ismeretlen, nem fogok önhöz semmi formában közeledni, de kérem kövessen most, mert az idő halad. Teljesen fölösleges segélyért kiáltani: ez a ház egyedül áll az erdő közepében.

Madelaine szállt ki először. Armande követte, de oly erőtlően, hogy a felhágó-lépcsőt eltévesztette. Támogatni kellett őt. A halvány holdvilág, mely megjelent az égen, beezüstözte a báli belépőket, a nők fehér arcát s gondosan fésült hajzatát.

Beléptek egy szobába, hol Madelainet és Armande-ot egy fekete ruhába öltöztetett öreg nő fogadta.

— Asszonyom . . . Kisasszony . . .

S aztán minden átmenet nélkül: — Mostan pedig engedjék meg, hogy levetkeztessem önöket.

— Minket . . . levetkeztetni . . . dadogta Madelaine.

Nem fejezhette be. Az öreg nő már kikapcsolta a kabátja csatját, kihúzta az öv gombostűit s így lábához esni engedte a

felső szoknyát. Ugyanily ügyesen lehántotta a fűzőt, úgy, hogy az ing vállrésze szabadon hullott a gyöngéd, rizsporozott karokra.

— Most ön jön, ha megengedi, szól Armandehez száraz hangon.

Armande egész fehér volt. Egy kétségbeesett pillantást vetett nővéreire, aki éppen egy kerevetre omlott, hol egész testén végig hullámozó görcsös rángatózások fogták el. Aztán átengedte magát. Az öreg nő pedig, miután levetkőztette őt is, karjára vette a két ruhát s maga után betéve az ajtót, eltávozott.

A fiatal leány térdre hullott és zokogott... Az idő közben telt, az óra négyet ütött. Aztán hirtelen nővére karjaiba futott, aki görcsösen magához ölelte.

— Édes Armande-kám, drágaságom, — szól gyöngéden Madelaine. — Édes kicsi nővérem. Ne félj semmit, majd megvédlek én. Nálam a dolog nem nagyon fontos... De téged, nem akarom, hogy érintsenek. A testemmel foglak megvédeni.

A folyosóról léptek kopogása hallatszott.

— Istenem, istenem, ő az!

A kulcs éles hanggal hatolt be a zárba s Armande úgy felsikított erre, mintha az ő testébe hatolt volna. Midőn azonban az ajtó megnyílt, csak az öreg nőt látták, aki egy tálcán hozta a ruhákat s udvariasan így szól:

— Hölgyeim, engedjék meg, hogy felöltöztessen önöket.

— Hogyan, — szól Madelaine, — hogyan... de hát...

A feketeruhás nőt azonban ez a csodálkozás nem zavarta meg. A legnagyobb nyugalommal felöltöztette a két nőt, helyre-simított minden redőt, eligazított minden csipkét s aztán köszönve távozott. Helyette belépett az ismeretlen.

— Hölgyeim, — szól nagyon udvariasan, — nehogy kutassák ennek az éjnek titkát s így nekem ártsanak, megmagyarázom a dolgot. — Önökön van ma éjjel Páris két legszebb toalettje. Egy kliensem a múlt kedden látta önöket ezekben a ruhákban az operában s azt mondta, hogy okvetlen csináljak neki egy ugyanilyet. Nos, ami a szabást és a színeket illeti, talán elég lett volna, ha én az én divatárus szememmel jól megnézem önöket, van azonban ezeken a toaletteken egy csipkeminta, mely oly szövevényes, hogy egyszerűen lehetetlen más-kép utánozni, mintha redők nélkül kiterítve fekszik előttünk a szabó-asztalon. Szükséges volt tehát, hogy a ruhákat rövid időre megszerezsem...

A két nővér elképedve hallgatott s az ismeretlen folytatta:

— Megvásároltam tehát az önök gépvezetőjét, aki átengedte helyét az én emberemnek. Így kerültek önök ide. S ez fogja haza is szállítani önöket. Láthatják tehát, hogy

semmi baj sincs. Mert két hölgy csak hazatérhet reggel hatkor egy báli éjszaka után! Önöknek azonban természetesen érdeke, hogy az éj igazi történetét ne mondják el barátaiknak, akik ezt különös mosolylyal fogadnák.

Madelaine fölkiáltott:

— Milyen szerencse, hogy a férjem vadászni ment.

— Vadászni? — szólt mosolyogva az ismeretlen. — Az én értesüléseim jobbak. Tervem megkívánta, hogy nagyságod férje az éj folyamán ne legyen odahaza. Felbéreltem tehát egy divatos félvilági hölgyet: intézze úgy a dolgot, hogy férje ura ma éjjel kimaradjon. S mondhatom, az egész dologban ez került legtöbb pénzünkbe.

Másnap reggel Esquollierné nem mondta el senkinek az éjjel történeteket, mivel ennyi izgalom után oly álomba merült, hogy délután kettőig aludt. Midőn azonban legjobb barátnője, Lalette asszony, megjelent ágyánál, valami ellenállhatatlan vágy elmondatta vele a drámai eseményt. Természetesen megeskettette barátnőjét, hogy soha az életben egy szót nem ejt róla senki előtt. Szerencsétlenségére azonban a történet túlságosan érdekes volt. Még aznap este Lalettené egy társaságban volt, hol tizenhét épp oly titoktartó barátnője, mint ő maga, volt jelen, s így végre is síri hallgatás megfogadtatása után elmondta nekik a fantasztikus, ötletes történetet. S nagyon jól mondta el. Egy percig se sejtette előre az eset vígjátéki végét. A hallgatóság oda volt. Ilyen közbekiáltások hangzottak:

— Ez borzasztó.

— Páris lakhatatlanná válik.

— Indiánok közt élünk.

Mikor aztán befejezte a történetet, mindenki megtette a maga megjegyzéseit, csak ő maga nem.

— És te, Yvonne, mit gondolsz te a dologról? — kérdezte valaki.

Egy kis ideig közönyös arcot vágott s aztán:

— Mit gondolok, mit gondolok . . .

— Nos?

— Azt gondolom, hogy ezek az Esquollierék eleget törték a fejüket, hogy kitaláljanak valamit, amivel a reggelig való kimaradásukat igazolják.

Nevetés, kiáltás, hempergés volt erre a felelet s a sok asszony oda volt a boldogságtól, hogy ilyen jól megmagyarázta Lalettené az Esquollierné rendkívüli esetét.

A szőke nő.

Írta: Zay Miklós gróf.

Ha végig sétálunk Budapest utcáin és nézzük a nyüzsgő embertömeget, mely a hétköznapi harcát vívja, ha nézzük a szebbnél szebb asszonyokat, kiknél minden megvan, mi a férfit bilincsekbe veri, ha végig sétálunk Budapest utcáin és visszagondolunk a húsz-huszonöt év előtti főváros közönségére, hamar szemünkbe ötlik egy változás. Régente nem is tartották igaz magyar nőnek, aki nem volt barna. Magyar ember csak olyan író könyvét tette vánkosa alá, aki barna leányokról írt, a cigány csak olyan népdalt húzott, amelyben feketeszemű leányok, szöghajú menyecskék képe fordult elő. «Nem kell a szőke énnekem», dalolta az egyik, «Hazudik a retek, hogy én szőkét szeretek», énekelte a másik. Azóta a szőkeség rohamosan terjed Magyarországon, egyrészt a germán és szláv vérvegyülés, másrészt a kultúra gyors előhaladása folytán.

Hol késik napjainkban a népdal, mely aranyhajú leányokról beszél? Megszokásból még mindig a bogárszemű nő járja s alig akarjuk bevallani, hogy álmaink tárgya bizony megváltozott. Szinte szokatlan nálunk a nőt tanulmány tárgyává tenni. Az emberek alig hajlandók komolyan venni azt, ki a nőt, a művelt társadalom e döntő tényezőjét, a tudás szemüvegén át nézi.

Csalódás volt a XIX. század magyarjánál, hogy büszkén vallotta fajtát barnának. Alighanem a németiség ellen vívott küzdelem egyik hadi szerszáma volt ez, mellyel a magyarság válaszfalat akart emelni saját nemzete és az osztrákok között. A régi mondás, melynek eredete a századok homályában vész el, azt tartja, hogy az igaz magyar faj se szőke, se barna. E közmondás épp úgy fején találja a szöveget, mint a legtöbb megfigyelés, mely a közfelfogásból eredt.

A nőről írni, a nőt jellemezni, tán a legnehezebb feladatok közé tartozik. Természetében szilárd és kidomborító vonások, pozitív tulajdonságok nem találhatók. Ki az asszonyról ír, folyton a Scylla és Charybdis környékezi. Vagy a költői csapongások közt téved el, vagy homályos és elmosódott képet rajzol, a melyhez újra és újra hozzáfog a nélkül, hogy művét befejezettnek találná. Fél-

szinekkel és logikátlan logikával dolgozni annál nehezebb, mentül inkább azon igyekszik valaki, hogy élesen körvonalozzon.

A világirodalomban két francia író van, aki ragyogó tollal írta le a nőt. Michelet és Paul Bourget. Ha könyveiket elolvasta és leteszi az ember, több nőismerettel bír, mint hogyha éveken át járta a nagyvilágot. Ámde az egyik csak a szépet és dicsőt látja, a másik éles és finom látásával szétszedi, elemeire bontja a modern asszony könnyed lelkületét s mint egy lepkehálóval kapja el rejtett gondolatait. Bourget főleg a nők egy osztályával: a nagyvilági nővel foglalkozik s legszívesebben veszi tollára a nemzetközi társadalom elfinomult alakjait. Michelet a nőben az anyát látja, csak azután a hitvest s legvégül a szeretőt. Ragyogó szelleme dacára sok haszontalanság, üres szócséplés van művében. Azt a különbséget, mely Arany János szavai szerint a fehér és piros rózsa közt van, s mely tényleg él a köztudatban, Michelet, Bourget alig veszik észre. Pedig hány férfi járja a földtekét, aki kezdve a mosolygó májusi napok idylljein, midőn a vadvirág díszíti a hősztín vállakat, egész a világvárosi estékig, mikor az ékszeres vakító fénye alatt tűnik el, mit a természet örökszép gyanánt megalkotott, megtanulta a szőke nőt csodálni. Az ilyen vonzalom és előszeretet úgy jön létre, mint ahogy tavasszal százszorszép és pongyola pitypang nyílik a mezőn, ahogy ősszel a darvak útra kelnek és a legmagasabb ormokon megjelenik a hó.

I.

Van egy lelki tulajdonság, mely első sorban a szőke nő sajátja, mit egy nagy német poéta ügyes fordulattal örök nőiességnek mond. E kifejezés és gondolat más népeknél csak elvétve fordul elő s magában véve bizonyíték, hogy a szőke asszony eredetét első sorban északon, a germán fajú népek közt kell keresnünk. Az aranyszőke nők kultusza a középkorban érte el a virágzás tetőfokát. Abban a korban, midőn a fényes lovagvárok és sötét kolostorok mélyén a német, angol, hollandi, skandináv műveltség bölcsőjét ringatták. Az emberiség sem előbb, sem utóbb nem vette körül oly dicsfényvel a szerelmet, mint a germán fajú népek óriás termetű, vasba öltözött vitézei. A vitézek és apródok felváltva viselték a kardot és hegedőt s a szerelem a vitézi indulat erősítésére szolgált és kiváló hadi tetteknek lett rúgója. Alig lehet a középkori német urak asszonyát másnak elképzelni, mint világosnak és kék szeműnek, még a lantosok énekei s a középkori mesterek reánk maradt képei nélkül is. Amaz ideális szerelemnek, mely nőt és férfit egy egész életen át

elkisért anélkül, hogy az érzékiség útjára térve, egymáséi lehettek volna, legtöbbször szőke, nemes kisasszonyok képezték tárgyát. Már a középkori költők dalaiban kezdődik ama két ellentétes kép: a fekete szem, melyben a kárhozat tüze lángol, a kék, melyben a menyország képe ragyog. Alighanem a germán polgárisodás első századaiban fejlődött ki az aranyhajú nők fajtája. A régi germán asszonyok, kiket a római imperátorok diadalszekerük után hurcoltak, az ős német költészet tenyeres-talpas amazonjai, akik birokra keltek a férfikkal, jobbra rőt hajúak. Valószínű, hogy a germán népeknél a kultúra nyomán az erdők félvad lakójának párja alakult át modern szőkévé. Érdekes tünete a legújabb fejlődésnek, hogy míg a művelt magyarság körében a szőkeség terjed, addig Németországban állítólag kiveszőfélben van. A typus csekély ellenálló erejénél fogva, mondják Darwin hí követői.

A világosszőke nő élettani tulajdonsága, mely őt a fekete és barna asszonytól elválasztja, első sorban az, hogy fokozott mérvben található fel nála azon vonások, mik a gyöngébb nem természetének lényeges alkatrészei. Hozzá kell tenni, hogy e tétel csak általánosságban szólva állja ki a tűzpróbát, mert vannak — még pedig nagy számmal — igazán nőies koromfekete nők. Tömerdek az olyan asszony és leány, ki sem az egyik, sem a másik csoporthoz nem tartozik, de átmenetet képez a kettő között. Magyarországon a nagy többség ezek sorából kerül ki.

Igen természetes, hogy szerelem dolgában nemesak az ízlés, de a nemzeti érzés is nagy szerepet játszik. Egy és ugyanazon fajhoz tartozó férfi és nő közt hamarabb fejlődik ki a mély rokonszenv, mint idegen fajok és nemzetek gyermekei közt. Ime egy példa. Micheletből a francia beszél, mikor egy idegenbe vándorolt ösmerősét, kit húsz évi távollét után viszontlát s megkérde, vajjon nem vezetett-e oltárhoz véletlenül egy pompás, rózsaszín arcú angol nőt, avagy egy szőke német leányt, — így szólaltatja meg:

— Szépek ők mindannyian, sokkal mutatósabbak, mint a mieink. Olyanok, mint ama pompás gyümölcs, melyet a kertész mesterséges uton növeszt a lehető legnagyobbra, teszem az ananászeperet. A nedű nem hiányzik belőle, megtölti a száját s csupán a zamatnak van az ember hijával. Francia nőt választottam, még inkább dél-franciát, ki az erdei szamócához hasonló.

Mint mondám, a szőke asszony szelidebb, simulékonyabb, akaretereje csekélyebb, általánosságban szólva, a nőies, naiv és gyermekes vonások szinte elválaszthatlanok tőle. A férfi az asszony-

ban legtöbbször saját énjének kiegészítőjét keresi. Kis ember nagy bottal jár, mondja a régi közmondás, apró embernek nem egyszer óriás a felesége. Gyakori az erős akaratúval bíró, nyakas férfiaknál, hogy szőke asszonyt hoznak a házhoz. Ez utóbbi természetének egyik árnyoldala, hogy tán kevesebb benne az őszinteség. Jobban reá van utalva, hogy az erély és akarat hiányát finomsággal és ügyességgel pótolja. Mint mondtam, északon keletkezett az arany hajfürt s úgy terjedt el a többi népek közt a vérvegyülés folytán. Egyes népeknél, mint a franciánál és magyarnál a világos nő oly általánossá vált, hogy ma már kiegészítő része a nemzeti típusnak. Viszont tagadhatatlan, hogy a magyarnál vérvegyülés nélkül is megvan a szőkeség egy sajátos neme, az úgynevezett kenderhajú nők válfaja, mint például a palócok közt. (Ezekre aztán illik a piros szoknya, Józsa Gyuri egykori házigazdájának, gróf Keglevich Miklósnak kedves színe, mely az ő kedvéért vált oly általánossá a cserfaerdőkoszorúzott Mátrában. Piros szoknya, piros bor s az elejtett vadak piros vére együtt szerepelt Keglevich Miklós vidám vadásztivornyáin a pislogó őrtüzek mellett.) Valószínű, hogy a művelődés folytán az őseredeti, fakó, kenderszinű hajfürt is átváltozik aranyszőkévé.

A déli és keleti népeknél a sötét szín uralkodik s csak itt-ott váltja fel a vörös, mint az olaszoknál vagy a zsidóknál. Talján földön, Lombardia kivételével, ritka a világos nő s az olaszok, kik e téren szakértők, valószínű bolondjai a szőke szépségnek. Sok tekintetben érdekes a germán-zsidó női típus, a maga nyulánk, magas termetével, széles válláival, erős csontalkatával. A zsidóságnál számba kell venni, hogy régi faj, mely szűk körben mozgott évezredek át, egymás közt házasodott s így jócskán degenerálva van. Az elfajulásnak egyik eredménye, hogy a férfiak jobbára véznák és rosszul vannak megalkotva, a nők pedig szépek. A szőke zsidónőnél rendszerint megvannak a két fajnak: germánnak vagy szlávnaak és a séminek tulajdonságai. A germán eredet főleg a haj színében, meg a testalkatban, a zsidó származás inkább az arcvonásokban: az orr és száj metszésében. A vérvegyülésnek netovábbja azonban a szőke cigánynő, amilyen a négy folyó hazájában szinte előfordul. Végre a hazai városok szőke polgárasszonyai mellett figyelmet érdemelnek a tót parasztasszonyok, kiknél nem hiányzik a lágy, rokonszenves, nőies tekintet, melyhez aztán több-kevesebb szeplő és aranyszőke haj járul.

Befejezése következik.

A föld természetrajza.

Irta: Elisée Reclus.

A modern tudományok története ebbe a három szóba foglalható össze: «Visszatérés a természethez». Különösen a földrajzban, vagyis a föld természetének tanulmányozásánál volna igazán szükséges, hogy közvetlen a megfigyelésből induljunk ki. Hiszen a föld táplál bennünket, ad kenyeret mindnyájunknak. A mi iskoláinkban pedig a földrajztanítás még mindig a régi sholasztikus alapon történik. A diák hiba nélkül fel bírja sorolni Franciaország öt folyójának, három tengerfokának, két golfjának és egy tengersizorosának nevét, de képtelen az üres szavakba fogalmat is önteni. De hogyan is tehetné, mikor a tanár sohase mutatta neki azokat a dolgokat, a mikről beszél, pedig azok ott vannak úton-útfélen, az iskola kapúja előtt, a tócsákban, a mik az eső nyomán maradtak.

Ha én a földrajztanárok szerencsés helyzetében lennék, a gyermekek közt, őrizkedném attól, hogy kis pajtasaimat könyv és térkép segítségével vezessem be a földrajzi tanulmányokba. Talán ki sem mondanám előttük ezt a tudósok által csinált szót: «földrajz», — de azt nem mulasztanám el, hogy nagyobb sétákra vigyem őket.

Nagy gonddal, módszeresen fejtegetném e séták alkalmával látottakat s így a társalgás könnyed formájában gyarapítanám ismereteiket. Az oktatásnál először is a lakott vidék megismertetésére törekedném. A sík, lapályos vidékeken más jellegük volna ezeknek a tanulságos beszélgetéseknek, mint a hegyek között; más a gránitos, más a meszes régiókban; más az óceán partján, a folyam mentén, vagy a sivár vidékeken. Belgiumban másképp kellene beszélnem, mint a Pyrenaeusok, vagy az alpesek között. Beszélgetéseink nem volnának mindenütt ugyanazok, mert mindenütt akadna különös, figyelemre méltó sajátosság, jelleg; mindenütt volna alkalmunk érdekes és értékes megfigyeléseket gyűjteni, a miket azután felhasználhatunk későbbi összehasonlításokhoz.

Akármilyen szegény és egyhangú volna is tartózkodási helyünk, valószínű, hogy mindenütt lehetséges volna szemléltetni, ha nem is valóságos hegyeket és dombokat, de

legalább is a föld felülete fölé emelkedő dombokat, vagy kőhalmokat; mindenütt megfigyelhetnők a talaj sokféleségét: homokot, agyagot, mocsarat, tőzeget, sőt valószínűleg homok- és mészkövet is. Mindenütt követhetjük patakoknak, folyóknak, vagy folyamoknak lejtőit, megfigyelhetünk áramokat, örvényeket, apályokat, a barázdák játékát, melyek a fövényben végigvonulnak; a partoknak hullámmosta kivájsait és a lerakódások rétegeit. De ha lakóhelyünkkel még oly mostohán bánt volna is a természet, hogy még egy erecske se folydogálna a környéken, azért mindig lenne alkalmunk az empirikus tapasztalatok szerzésére, mert alkalmat adnának a záporok, melyek kis, időleges folyamocskákat rögtönöznek medrükkel, lejtőikkel, rohanó árjaikkal, kanyarodásaikkal és torkolataikkal. Nemde?

Micsoda végtelen sokfélesége a hydrologiai tüneteknek!

A vaskalapos hagyomány utasításai szerint térképeket adunk a gyermekek kezébe, miket a közoktatásügyi tanács is jóváhagyott! Tapasztalatból tudom, hogy ezek a léptékes és vetített térképek tanítványaimnak, sőt jómagamnak is mennyi bajt és nehézséget okoztak. S biztos vagyok benne, hogy senkivel se történt máskép. Egyikünk se fogja elfelejteni azokat az ellentmondó benyomásokat, melyeket a különböző térképek révén nyertünk. A különböző tartományok közötti arány nem mutatkozott előttünk határozottan; mindenféle alakban, mindenféle eltorzult, megnövekedett, vagy összetöpreődött, kinyújtott, vagy megcsontított rajzban láttuk őket a térképen, ennél fogva értelmi felfogásunk meglehetősen tompa maradt.

Valóban lehetetlen térképet alkalmazni anélkül, hogy ámulást ne kövessen el a rája bizott nagy feladat, az oktatás ügye ellen. De hát, ugy-e, milyen legyen akkor az a legjobb iskolai térkép?

Véleményem szerint egy egyszerű gömb, ami ott legyen ilyenkor mindig a tanító mellett. Azt azután fogja, forgassa, adja oda a gyermekek kezébe. A rá rajzolt ábrák a lehető legegyszerűbbek legyenek. A sarkokat gyaluval tompítsa meg. Ezek között a gömb övének fekete vonal jelezze az egyenlítőt, azután ha itt lesz az ideje, hogy az évszakok változásait megmagyarázza, az egyenlítői kidudorodásnak két oldalán a napfordulónak vonalait meg lehet jelölni, nem kellene még se délkörök, se szélességi fokok. Ez később jön majd. Elég, ha megjelöljük a föld felületén azt a pontot, amely az iskola helyének felel meg; ezen a ponton át a két sarkot

összekötjük a bemutatott első szélességi vonallal. Ilyen legyen az első globus. Ezen mutassa be a tanító a gömbölyű planetán végzett elméleti utazásokat.

Az első földrajzi oktatást az egész föld megbízható, arányosan kisebbitett képének, a globusnak közvetlen szemléletével kell kezdeni, bár ezt az oktatást hamar megakasztja az eszköz tökéletlensége. Egy földgömb, melynek aránya 1:40.000.000, nehéz alkotmány, melyet nem könnyű kezelni.

Mindazáltal, ha a nagyméretű földgömbök alkalmatlanok is arra, hogy az iskola vagy könyvtár termében elhelyezzék, még éppen nem következik abból, hogy az oktatásnál mellőzzük. Mert ha a gömb óriási nagy is, de le lehet metszeni belőle tetszés szerinti nagyságokat. Tessék egy 10 milliomod arányú szelvény! Ime egy 5 milliomodnyi! Mutathatunk 100,000-red részt is, tehát egy 400 méter területű gömb szelvényét.

Szeretünk haladásról beszélni, de valljuk be, hogy jelenleg oly kort élünk, amely ha nem is hanyatlást, legalább is eltévelyedést mutat a babyloni korokhoz képest, úgy, hogy nagy utat kell még tennünk, hogy az akkori nagyságot elérjük. Az ókor legrégebb emlékei visszavezetnek Chaldeába, ahol minden városnak megvolt a maga «csillagászati tornya». Az alacsony házak közül minden városban büszkén meredt fel az obszervatorium; a legendás lemiramis függő kertjei környezték virágszőnyegükkel, madárdalukkal a nagy csillagász tornyot, amelyből az asztronómok kutatták az égi birodalom titkait. Nem volt tökéletes az a város, amelynek nem volt tudományos szentélye, az Ég és Föld tanulmányának szentelt temploma.

Ki ne ismerné azt a legendát, amely szerint az egész emberiség, mint együvé tartozó nemzetség közösen dolgozott egy ilyen tudományos épület emelésén — a babeli tornyon — és egyszerre megszűnt mindegyikük között az összetartó kapocs; nem ismerték, nem értették meg egymást, szétváltak mint idegenek, mint ellenségek! A mi korunkban ismét megtaláltuk a közös nyelvet, a tudományos tanulmányok nyelvét; semmi sem akadályoz bennünket, hogy újra, még szorosabban egyesüljünk; itt az ideje, hogy újra hozzáfogjunk a félben maradt munkához. Reméljük, hogy a jövőben megint megépíti minden város az ő csillagászati tornyát, amelyben minden polgárnak alkalma lesz észlelni, megfigyelni az Égnek tüneményeit és megismerni a Földnek, az ő szülő bolygójának összes csodáit!

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Temetés.

Egy szőke kis hat éves leány is járt velem. A haja fénylő sárga volt, az arca üde gömbölyű, rózsás.

A kisleány egy kisiúval járt, aki bátyja volt neki, s talán egy évvel idősebb mint ő.

Egy napon ez a két gyermek nem jelent meg az iskolában. A gyerekek susogva beszéltek, hogy a fiú agyonlőtte véletlenül a hugát. Puskával játszottak.

Én akkor hallottam először halálról, temetésről. Bámultam és borzadoztam.

Másnap elindultunk az iskolából. Mentünk párosával. Sokáig mentünk. Végre elérkeztünk egy földszintes házhoz. A házból sírás és jajgatás hangzott ki.

Mi korábban mentünk valamivel, és szabad volt megnéznünk a halottat.

A kis leány érckoporsóban feküdt, amelyről azt hittem, hogy ezüstből van. Az arca szebb volt, mint szokott lenni. Kis koszorú volt a fején, és a koszorú alól kilátszott a haja. Mellette gyertyák égtek.

Nekem ez végtelenül rejtelmes és szomorú látvány volt. Mintha egy holt angyalkát láttam volna a koporsóban.

Baleset.

Egy délután, mikor belépek a szobánkba, ott látom apámat véres fejjel a labor fölé hajolva. Anyám kezében egy nagy spongya: sápadt arccal csorgatott apám fejére vizet egy kancsóból. Én csak néztem őket elképedve, ők se beszéltek semmit.

Az történt, hogy apám lent volt a mély kútban. (Gyakorta le kellett szállania egy vörösre festett keskeny vaslétrán a kútba, amely öt más kútnak csöveken át ide vezetett központi víztartója volt.) Amint lefelé ereszkedett, valaké vigyázatlanságból vagy rosszakaratból egy szerszámot dobott le. Az sebezte meg apámat.

Ez a kútba való lejárás anyámnak mindig halálos aggodalmat okozott, s apám is mindig sápadtan és kimerülten jött fel.

A napokban magyarázta anyám, hogy lent a mélységben gyakorta meg-megrepedt egy cső, s apám nem bízhatta másra a vizsgálatot, mert az algépész a helyére áhítózott, a fűtőkre meg nem bízhatta. Ez volt a főoka, hogy apám ezt az állását elhagyta.

Apró emlékezések.

Lipótmezőre való költözésünk első napjaiban minden szobába bementem, ahol vagy gyermek volt, vagy valami érdekelt.

Emlékszem, hogy egyszer egy sváb paraszti családnál talált a délharangszó. Nem tudom, mi volt ez a paraszt ott az intézetben, hogy szobát kapott, csak arra emlékszem, hogy paraszt volt a család és hogy a szoba tiszta, nagy, világos; a butorzat azonban szegény. Az ablak mellett egy szentkép függött. Délben az egész család e kép elé állt, és hangosan, mély bensőséggel imádkoztak.

Egyszer a keresztapámnál magam voltam a szobában. Az ablakban beretvát pillantottam meg. A beretva új volt. (Úgy emlékszem: egy időben beretválkozott.) Fölvettem és játszottam vele. Persze csakhamar vérzett az ujjam. De eltitkoltam. Ijedten osontam ki a szobából és hazamentem.

Emlékszem egy öreg úrra. Báró volt, s valami felügyelőféle az intézetben. Hallottam róla, hogy géplába van, s egyszer láttam lejönni a lépcsőn. A lába csakugyan minden lépésre halkan csattant.

Egy Regina nevű kis leánynyal játszottam ottlétünk első idejében. Ez egy ápoló asszony leánykája volt. Egyszer játék közben észrevettem valamit, ami fölkelte a figyelmemet, s nagy álmélkodásba ejtett.

Az iskolában egy fiú asszonyt tudott rajzolni. Az asszonyon szoknya volt és sonkát tartott a kezében. Csakhamar én is áttértem a sonkás asszonyok rajzolására.

Az iskolától hazafelé tavasszal mindig az árok mentén jöttem. A csigák érdekeltek. Ahol csiga volt, leültem és játszottam vele.

Egyszer a palatáblámat felejtettem a csiga mellett, egyszer meg a vesszőtartómat vesztettem el. Különben úgy hatéves koromig nagyon szórakozott voltam. Bárhova mentem is, csak azt vettem észre, hogy ott vagyok.

Húsz éves koromban néhány sort irtam fel ezen emlékeimből. Meglep benne ez a följegyzés: «Én egy betegápoló nő fiával szoktam iskolába menni.»

Ma már nem emlékszem erre a fiúra.

A kertben a szegénysorsú őrültekkel ásattak. Én egyszer Flórával a közelükben játszottam. Az egyik őrült beszélgetett velünk, s valami tanácsot adott.

Akkor is tudtam, hogy őrült, s ma is, hogy visszagondolok a tanácsára, el kell ismernem, hogy nem hiába zárták az őrültek közé.

De szerencsére nem értettem akkor a tanácsát.

A belső udvar falánál varangyos békák ugráltak. Nálam pálca volt. Az egyik békát megnyomtam vele. A béka valami égető nedvet fecskendezett a szemembe, amire én ordítva mentem haza. Itt mindjárt lavorhoz állítottak. Azt hitték, megvakulok. De egyet aludtam, s másnap már nem volt semmi bajom.

Az első kép, amelyre emlékszem, egy török-kép volt. Akkoriban került forgalomba az első fügekávé, s ennek a borítékán volt a török-kép. Diványon ülő törököt ábrázolt, amint nargilét szí.

Egyszer fellopódzottam a lépcsőn, hogy lássam az igazi örülteket. Egy üvegajtón át láttam is sok úri embert. Néhányan az ajtó felé jöttek. Erre elfutottam.

Öreganyám egyszer meglátogatott bennünket. Bámultam az erszényét, amely apró gyöngyszemekkel volt kivarrva. Világos rózsaszín és fehér szemek voltak rajta túlnyomóan, s nekem nagyon tetszett az erszény.

— Ha meghalok, a tied lesz, — mondotta az öreganyám.

Amire én kedvetlenül kérdeztem:

— Igen ám, de mikor hal meg?

A gépházban óriás gép mozgott, egy kemence vagy kazán is volt ott. A géptől félttem. Mégis be kellett oda gyakran mennem. Apámnak egy kis szobája volt ott, iroda-féle. Amíg iskolába nem jártam, írni tanított. És én szívesen írtam, mert fehér alumínium-tollai voltak, s ezek ragyogása tetszett nekem.

A portásnak is volt két vagy három gyermeke. Egyszer bementem hozzájuk. Egy német új naptárt nézegettünk. Címe volt: Fuchs-Kalender és sok kép volt benne a rókáról.

Anyámtól hallottam már felnőtt koromban, hogy ez a portás egy napon hirtelen elhagyta a családját. Megszökött valami nővel és sohse került többé elő.

Apám beszélte ebben az időben, hogy egy paraszt ember rókát ütött agyon, s a hátára vetve vitte hazafelé.

A róka útközben eszméletre tért, s beleharapott a parasztba ott, ahova a feje lógott.

A paraszt ijedten eresztette el a róka hátulsó lábait, s a róka elfutott.

Ezen az anekdotán mulattam.

Amikre nem emlékezem.

Hat éves korig az ember állat. Alig van öntudata. Főfoglalkozása az evés, meg a játszás.

Különös, hogy ételekre alig emlékezem. Amikre emlékezem, össze vannak kapcsolva más képzetekkel. Az elmondottakon kívül egy szem aszalt szilvára emlékezem, de arra is csak azért, mert öreganyám azzal a tréfás megjegyzéssel adta, hogy az macska-potyadék, s hogy ő az ágy alatt találta.

Abban a korban nem ismer az ember utálatot, de nekem ez a megjegyzés mégis visszatetsző volt.

Játékot is bizonyára sokat kaptam hat éves koromig, főképpen falovat, de határozottan nem emlékezem egy bolti játékomra se.

Különösebbnek találom, hogy zenei emlékeim nincsenek. A *Temetés* cikkemben nem említem meg a trombitás bandát, amely a leánykát kísérte, mert csak anyámtól tudom, hogy zenés temetés volt, magam nem emlékezem rá.

A Lipótmezei völgyben s Budapesten is gyakran láttam verklist, sőt táncoltam is, ha valamelyik kislány akarta, de csak a verklikre emlékezem, a zenéjökre nem.

Az is bizonyos, hogy mindig kaptam karácsonyfát, de az első karácsonyfa, amelyre emlékezem, mégis az, amelynek készülését a kulcslyukon át meglestem. Ez már a Lipótmezőn történt. Apámnak még tetszett is, mikor azt mondtam, hogy nem a Jézuska hozza a fát, de nekem egy illúzióm romba dőlt, s azokra a fákra, amelyeket a Jézuska hozott, nem emlékezem.

Az meg egész gyermekkoromon átvonul, hogy soha nem veszekedtem és soha senkit meg nem ütöttem.

Folytatjuk.

Az igazi szocialismus.

Irta: Bokányi Dezső.

A don Quixotte-ok és Sancho Panzák még nem haltak ki. Úgy látszik lehet valami a lélekvándorlásban, mert mi szocialisták igen gyakran találkozunk velük. A «lovag» urakat mindig ott találjuk, ahol azok másokat akarnak nevetségessé tenni és önmaguk lesznek nevetségessé; a jámbor apród viszont derék reprezentátorra tett szert a nyugodt emésztést kedvelő nyárspolgárban, kinek meglehetősen perverz élvezetet szerez az, ha a szélmalom más nyakát töri ki. Szóval: a típusok megvannak, csak a mai Cervantes hiányzik, hogy ükunokáink mulattatására megőrizze őket.

A tisztelt don Quixotte urak nem válogatósak. Minden arzenál fegyverét magukra akasztják, nem törődnek azzal, ha az kissé rozsdás és avult. Nem vetik meg a bibliát, ha kell, előveszik a természet «örök» törvényeit, sőt a darvinizmus sem bűn, ha szükség van az erősebb jogára a gyengébb felett, stb. stb. Bár az ő agyukban szerkesztett szélmalomnak nem a szocialisták a tulajdonosai, még sem riadnak vissza, csak legyen ürügy a támadásra. A fődolog: van szélmalom, lehet valami ellen harcolni. Hadd lelkesedjenek a Sancho Panzák!

Ilyen a többi között az a szélmalom, a melyben a szocialisták állítólag egyenlőre akarnak örölni minden embert.

A lovag támadása éles: «Bolondok, egyenlővé akartok örölni mindenkit? Hát lehet mindenkinek egyforma kék szeme, szőke szakála, egyenlő orra, esze és termete?» (A Sancho Panza röhög, tetszik neki a kérdés.)

A szélmalomtól jóval odébb eső szocialista-erődben szánakozva nézik a szegény hadakozót. Nem állanak ki vele tréfálkozni. Komoly legények: éles puskaporos levegőben nőttek fel, nem szeretik a tréfát. Nem csoda, ha

nem mérik össze vele a fegyvert a rakoncátlankodásért. Egyébként is, mi közük ehhez a támadáshoz? Hol van az a modern szocialista, aki tagadta, hogy az emberek között nincsen szerzett, vele született, továbbá testi vagy szellemi egyenlőtlenség?

De miért is tagadta volna? Ez a modern szocializmus nem egyenlősíteni akarja az embereket, hanem csak egyenlő jogokkal és kötelezettségekkel akarja felfegyverezni a létért való küzdelem terén. Jelszava: ki-ki a saját szorgalma és munkája alapján érvényesüljön, anélkül, hogy mások eszét és erejét a maga javára kiaknázhathatná.

A mai társadalmi rendnek éppen azért izent hadat, mert társadalmi egyedek között a harc fegyverei egyenlőtlenek. A társadalom egy kis csoportja földdel, házzal, részvénnyel stb. indul a létért való küzdelembe, a másik nagy csoport csak pőrén viaskodik. A természetből a társadalomba hatványozott dühvel átvitt egyéni létért való Darwin-féle harc ez. A kis csoportnak a győzelme már eleve biztosítva van, a nagy csoport ellenben már a harc elején arra van ítélve, hogy elbukjon és a termelési eszközök birtokainak életfogytiglan bérmunkára ítélt tömegébe dobassék. Nem akarnak, de oda kell nekik kerülni, mert a kézimunka nem versenyezhet a világpiacon a termelési eszközök birtokosainak rabszolgái által előállított termékkel. Így bukik el ma az erős és egészséges, de szegénységben született gyermek a földi javakkal felfegyverzett gyermekkel szemben. Egy kis körültekintés és logika azt is hamarosan megmutatja, hogy nemcsak a testi erő, hanem a művész és író gondolata és hangulata is ott vergődik szárnyaszegetten a kapitalizmus hálójában.

Nem egyenlősíteni, hanem az egyenlőtlen fegyverviselés-től akarja a szocializmus a társadalmi rendet megszabadítani. És pedig olyformán, hogy az anyagi javak előállításához szükséges termelő eszközöket a magántulajdonból a köztulajdonba viszi át. De csakis a termelő eszközöket. E cselekményével véget vet az egyéni létért való küzde-

lem eddigi állati formájának. Az anyagi javak terén nem egyesek állnak egymással szemben, hanem az összesség küzd az összesség érdekében. A kollektív termeléssel anyagilag teljesen kielégítő existenciát biztosít a társadalmi egyedeknek s ezzel egyidejűleg az emésztő-anyagi gondoktól mentesíti őket s így inkább lehetővé teszi, hogy testi és szellemi tehetség képződjön és érvényesüljön — a közjó javára.

Az anyagi javak terén közérdeket szem előtt tartó társadalom ereje érvényesülést szerez bizonyára a közérdeknek az iskolázás, művelődés terén. Kicsiben már előreveti árnyékát, amikor a szociáldemokracia már a mai államtól követeli, hogy teljesen ingyenes oktatást, tanszereket és ellátást adjon a népiskolákban, továbbá a felsőbb iskolákban is azok számára, akik képességüknél fogva arra alkalmasnak bizonyúlnak. Ez a szerény keret bővülni fog, de már jellemzi a jövő haladás útját.

Ha a társadalom egyedei ilyenén egyenlő társadalmi feltételek közé helyeztetnek, bizonyára alaposan redukálódni fog az a mai óriási, egyesek közötti testi és szellemi különbség is. (Lásd: Szilágyi Dezsőt és egy analfabéta tót napszámost.) De ez nem azt jelenti, hogy a talentum elvész. Sőt ellenkezőleg. Az általános szellemi színvonal emelése a mai egyenlőtlen küzdelemben elpusztult talentumokat is a közjó javára előtérbe hozza. Ki tudná megmondani, hogy a szántóföldön, a műhelyek és gyárak fojtó levegőjében hány tehetség senyved el? Hát az öngyilkosságot és züllést hányan keresik fel, mert pőrén nem bírnak útat törni?

Az is bizonyos, hogy a jövő kor történetirója a geniek legendájából nagyon sokat a lomtárba szór majd. Jóllehet, ezekkel szemben, a mai szempontból ítélve, méltánytalanság fog történni, de kárpótlást nyer a világtörténet az öntudatra ébredt, férfivá lett milliónyi népben, amely sorsát céltudatosan maga fogja irányítani. Hogy ez az állapot az egyesek agyvelejében megfogamzott «abszolút» igazságot ki fogja-e elégíteni, nem tudom, de annyi bizonyos, hogy a milliókra nézve, a mainál jóval igazságosabb és emberesebb lesz.

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

IX. A Szöllőssy-lányok.

A hatvanas évek elején a vidéki színigazgató azt kérdezte a szerződni kívánó drámai színésztől: van-e énekhangja, tud-e énekelni?

Ma azt kérdezik a drámai színésztől: tud-e táncolni? és aki ugrándozik vagy rúgkapál — mert táncolni édes-kevesen tudnak — azt a drámai színészt jól fizetik!

Hogy a tánc is művészet, az kétségtelen, sokat ki lehet a láb kecses lejtésével fejezni, de csak ha az arc is hozzájárul a helyzet vagy indulat kifejezéséhez.

Pepita de Oliva a legkecsesebb, legszilajabb és legszebb spanyol táncosnő, lázba hozta az 50-es években Pest közönségét, az emberek őrijongtek láttára, oly szenvedélylyel és annyi kifejezéssel, mondhatni szilajszággal viharozta a spanyol bolerót, olyan virtuozitással csattogtatta a castagnettát, hogy férfiak, asszonyok mind szerelmesek lettek bele; ébenfekete, kibontott hosszú haja, gyémántcsillogású tüzés szeme, barna arca a szépség harmonikus tökélye, talán még Lola Montez-nél is szebb volt, az ő nevéhez fűződik a már félszázad óta divatozó «Pepita ruha»; amit ő táncolt, az művészi volt.

A nemzeti színpadon abban az időben alig volt nap, hogy felvonások közt ne lépett volna fel egy-egy hírneves táncosnő vagy mimikus.

Elszler Fanni, a híres táncos- és mimikusnő is vendégszerepelt, de őt nem elégítette ki a felvonás közti tánc, fel akart lépni drámában is.

A «Yelva» című dramolettben játszott egy néma leányt (olyan Portici-néma féle szerep), a darab végén megjön a hangja és két szót kell neki mondani, amidőn bátyja karjait kitárva meg akarja ölelni: «B á t y á m!» és szerelmesének, aki remegve kérdezi tőle: «Szeretsz-é?» «Ö r ö k r e».

A bátyát Szigeti, a szerelme Feleki játszták s midőn a jelenet következett, Szigeti kitárt karokkal feléje megy. Elszler Fanni elkiáltja magát: «Pávián». Feleki oda sűg Szigetinek: «Honnan ismer ez téged?» Aztán Feleki kérdezte tőle: «Szeretsz-e?» Elszler megölelte és azt kiáltotta mély érzéssel: «Ökör te». Szigeti oda sűgta Felekinek: «A honnan téged».

Hogy mennyire jogosult színpadi produkció a tánc, bizonyítja, hogy a legkomolyabb drámákban néha főtényező és sikert biztosít. Nem régiben, hogy Miss Duncan itt volt és a «Rákóczi»-t elrugdosta, eszembe jutott, hogy volt egy vidéki színész: Zarkavölgyi. Ő következő címeket adott táncainak: «Vak vagy te szent igazság», magyar szólótánc, aztán: «Rég veri már a magyart a teremtó», csárdás, sarkantyúval lejti Zarkavölgyi. Ezek bizony elég komikus dolgok, de az elnyomatás korszakában az is jól esett, ha táncolták, ami a magyar kebelét dobogtatta.

A szépséges Szöllőssy-nővérek az ő igazi magyar táncukkal főséges szép látványt nyújtottak; mennyi báj, mennyi kellem volt rengő hajlásukban! Ők nem álltak lábujjhegyre, nem rugkapáltak égbe emelkedő lábakkal. Szép arcukról sugárzott a kéjes élvezése az andalgónak, olyan mélázó, kecses, ingerlő, kívánatos volt. Aztán az a szilaj csárdás! a hogy rezgett, ringott bűbajos természetük, a szíve is táncolt az embernek; tündéri szép volt, keresetlen, közvetlen, méltóságos, igazi magyar tánc volt az, talán még szava is volt. Isten! hova lyukadtunk ki, nekünk már csak az angol kell . . . Istenem!

— Nincs már magyar művészet a színpadon, már táncolni se tudnak magyart!

Ez a két nővér különben színművésznő is volt. Róza a Nemzeti színház kiváló, kedves, szép, szeretetreméltó művésznője. Niczkynének hívták, talán van olyan, aki emlékszik reá; én nagyon szerettem vele a színpadon játszani, olyan édes színésznő volt.

Ő volt az utolsó magyar táncosnő a színpadon, áldott legyen emléke; bár volna, aki újra feltámasztaná az igazi szép magyar táncot, talán érne annyit, mint a «Cake walk», talán tudnánk szeretni a magyart is!

ÚJ KÖLTŐK.

Ady Endre:

Szivek.

Valahol egy bús sóhaj szállt el:
S most lelkemen pihen,
Valahol kacagás csendült most:
S mosolyog a szívem.
Valahol szép lehet az élet:
Mert leány után futok,
Valahol nagy lehet az átok:
Mert sirni sem tudok.

Valahol egy szívnek kell lenni,
Bomlott, beteg, szegény.
Megölte a vágy és a mámor,
Épp úgy, mint az enyém.
Hallják egymás vad kattogását,
Míg a nagy éj leszáll
S a nagy éjen egy pillanatban
Mindakettő megáll . . .

Éjimádó.

Leplét bár váltva öltse, vesse:
Az én világom nincs már messze.
Az én világom el fog jönni:
Hajnaltalan, csodás világ lesz,
Az éj sohsem fog elköszönni . . .
Egére nem lesz csillag hintve,
Én leszek minden gyöngye, kincse,
Én leszek célja, üdve, átka
És mégis ez lesz legjobb, legszebb:
Minden világoknak világa . . .

Akkor már nem lesz semmi multam,
Feltámadok, bár el se multam,
Reménykedem, bár mit se várok,
Elzúghatnak mellettem békén
A többi napderüs világok . . .
Nem törtetek célra, titokra,
Nem lesz szükségem asszonyokra,
Nem keresem, aki megsértett,

Én leszek a szent különélet,
 A hazug fénynek megvetője,
 A nagy sötétség, szent sötétség
 Tapadó, bárgyú szeretője.
 Köröttem nem lesz semmi kétség,
 Csak nagy sötétség, szent sötétség . . .
 . . . Az éjszakában állva, fázva
 Várlak, szerelmetes világom,
 Minden világoknak világa . . .

Csókok átka.

Valami szent, nagy éjszakán
 Vad nászban megfogant az élet
 S azóta tart a nász örökké,
 Minden kis mozgás csókba téved.
 Csókok világa a világunk,
 Csókban fogan a gondolat,
 Kicsi kis agyvelő-csomócskák
 Cserélnek tüzes csókokat
 S a legforróbb csókból szület meg
 A legszebb, legnagyobb ige,
 Mely hódítóan csap belé
 A végtelenbe, semmibe
 S a leglanyhább csókból fakad ki
 A szürkeség, a régi mása . . .
 Nincs vad párzás, nincs tüzes csók **ma**
 S nincs a világnak messiása . . .

Úgy van talán: szép a világ s jó,
 Mi vagyunk satnyák, betegek.
 Jégfagyos csókokban fogantunk
 S a fagy a lelkünk vette meg.
 Szent kéj a csók és szent az élet,
 A párzás végtelen sora,
 S átok a csók, átok az élet,
 Ha nincs a csóknak mámora.
 Az eltűnt csókok tunya nászán,
 A langyos csókok éjjelén
 Az átok egyre nő fölöttünk
 S így lesz az élet lomha, vén.
 S így leszünk mi, párzó királyok
 Kopottak, búsak, betegek,
 Kiknek csókolni szomjas tüzzel
 Már nem szabad, már nem lehet . . .

Ha szomjas ajkak szomjas csókot
Csak szomjas ajkra hintenek:
Ma ez a föld üdvök Olympja,
Nem laknak itt csak istenek.

Fantom.

Mit bánom én, ha utcasarkok rongya,
De elkísérjen egész a síromba! . . .

Álljon előmbe izzó, forró nyárban:
«Téged szeretlek, Te vagy akit vártam! . . .»

Legyen kirugdalt, kitagadott céda:
Csak a szívébe láthassak be néha! . . .

Ha vad viharban átkozódva állunk:
Együtt roskadjon, törjön össze lábunk!

Ha egy-egy órán megtelik a lelkünk:
Üdvöt, gyönyört csak egymás ajkán leljünk!

Ha ott fetrengnek lenn az utcaporba',
Boruljon rám és óvjon átkarolva! . . .

Tisztító, szent tűz hogyha általéget:
Szárnyaljuk együtt bé a mindenséget!

Mindig csokoljon, egyformán szeressen:
Könyben, piszokban, szenvedésben, szenyben.

Amiben minden álmom semmivé lett,
Hozza vissza Ő, legyen Ő az Élet! . . .

Kifestett arcát angyalarcnak látom:
A lelkem lenne: életem, halálom . . .

Szétzúzva minden kőtáblát és láncot,
Holtig kacagnók a nyüzsgő világot.

Együtt kacagnánk végső búcsút intve,
Meghalnánk együtt, egymást istenítve . . .

Meghalván, mondván:

«Bűn és szeny az élet,
Ketten voltunk csak tiszták, hófehérek!»

A kétéves katonai szolgálat.

A hároméves sorhadkötelezettségnek két évre való leszállításába már beleegyezett a hadvezetőség, sőt maga a király is, úgy hogy a reform pénzügyi részének elintézése után az mihamarabb megvalósúlhat.

A mióta a kétéves katonai szolgálat kérdése felmerült, azóta állandóan foglalkoznak vele Európának csaknem valamennyi számottevő államában, Németországon kívül azonban eddig még egy állam sem valósította meg. Franciaországban a rövidebb szolgálati idő rendszeresítése, az ujonclétszám emelése miatt oly nehézségekbe ütközik, hogy megvalósítása ez idő szerint csaknem kizártnak tekinthető.

A kétéves szolgálati idő nagy áldozatokba kerül; ezek között a legfontosabb az ujoncjutalék felemelése. A békelétszám jelenleg három évfolyamból áll, míg a kétéves katonai szolgálat behozatala után csak két évfolyamból egészítődik ki. Ha tehát a jelenlegi békelétszámot továbbra is fenn akarjuk tartani, úgy két év alatt ugyanannyi ujoncot kell a hadseregbe beállítani, mint amennyit jelenleg három év alatt állítunk; vagyis, ha jelenleg évenként száz-ezer embert sorozunk be a hadsereg békeállományába, ez három év alatt háromezrezer embert tesz ki. A jövőben e háromezrezer embert két év alatt kell besoroznunk. Az évi ujoncjutalék tehát ötvenezer emberrel, vagyis ötven százalékkal emelkedik.

Az ekként ötven percenttel megszorodott ujoncok kiképzésére természetesen több tiszt és altiszt szükséges, mint amennyi jelenleg tényleges szolgálatban van, úgy hogy a tisztek és altisztek létszámának szaporítása elkerülhetetlenné válik; ami pedig ismét szaporítani fogja az évi kiadásokat. A kétéves szolgálat nem lévén elegendő jó altisztek kiképzésére, szaporítani kell a rendes, törvényes szolgálati időn túl szolgáló, hivatásos altisztek létszámát is.

Az altiszti kérdés tehát ismét a felszínre kerül. A hivatásos altisztek anyagi helyzetén 1898-ban bár javítottak ugyan, de helyzetük még ma sem valami kecsegtető. Azért az altisztekben való

hiány különösen a jobbmódu vidékeken igen érezhető. A számvevő-altiszten és a szolgálatvezető őrmesteren kívül csak a legritkább esetekben szolgál valamelyik tovább a törvényes időnél. Németországban, ahol kellőképpen gondoskodtak az altisztek ellátásáról, csakis a kitünő hivatásos altiszti kar tette lehetővé a kétéves katonai szolgálat rendszeresítése után annyira megszorodott ujoncok kifogástalan kiképzését. Németországban azonban 65,000 altiszt tekinti hivatásának a katonai szolgálatot, míg Ausztria-Magyarországon mindössze mintegy 14,000 altiszt szolgál tovább a törvényes időnél.

Az elkerülhetetlen létszámemelések természetesen horribilis összegekbe kerülnek. Németországnak a kétéves szolgálati idő ötvenöt millió márkával emelte az évi budget-jét s azonkívül még a reform megvalósítása hatvan milliójába került. Franciaországban pedig az előirányzat szerint hetven millió frankkal fogja szaporítani az évi kiadásokat. Tekintettel, hogy hadseregünk az előbb említett két államénál az utóbbi években jóval visszamaradt, a kétéves szolgálati idő behozatala aránylag nagyobb összegbe fog kerülni.

A kétéves szolgálati idő megvalósítása katonai szempontból is üdvös, mert ezáltal évenként negyven—ötvenezer emberrel több részesül rendes katonai kiképzésben. A gyalogságnál pedig ez az idő teljesen elegendő; a lovasságnál és a táborigazságnál pedig ezután is megmarad a hároméves szolgálati idő, mint ahogy Németországban a lovasságnál és a lovas tüzérségnél a hároméves szolgálati idő továbbra is megmaradt. Franciaországban is csak a könnyebben kiképezhető fegyvernemeknél tervezik a kétéves szolgálati időt s a lovasságnál s a lovas tüzérségnél ezután is megmaradnak a három év mellett.

A katonára mint egyénre nézve szintén kedvező a kétéves szolgálat, mert hamarabb visszatérhet hivatásához; az összességre nézve azonban mindegy, mert ugyanannyi munkáskart von el a munkától, mint azelőtt. ⊕

A PARANCS. A bolondok városának boldog polgárai nyugodtan, csöndesen, megelégedetten, vidáman éltek. Szébb életet képzelni sem lehet. És mégis, ez csak arra való volt, hogy egy emlékezetes napon hirtelen véget érjen. Annak a napnak reggelén a városháza előtt ékeskedő oszlopon írás kérkedett, amely azt hirdette:

«Megtiltom tinéktek, hogy a mai naptól kezdve gondolkozzatok! Aki e parancsot megszegi, az életével lakol!»

A város népe hangosan jajveszékelt és a siránkozás kétségbeesett kiáltássá nőtt. Földrengések elpusztítanak vi rágzó városokat, rombadöntenek hatalmas épületeket, fel dúlnak gyönyörű tájakat — — — úgy hatott e tilalom a derék polgárok lelkiületére. A szerencsétlenek szívébe a boldogtalanság fészkelte be magát. Érezték az igazságtalanság brutális erejét. Életükön az örökös félelem uralkodott. Rettegve gondoltak a kaján sorsra, hátha megveri egyikét-másikát valamely gondolattal. A vidámság régen eltűnt, a dal elhalt, a nevetés elnémult, a mosoly lehervadt... Az emberek iszonyúan szenvedtek. Megöszültek, megvénültek, elgyengültek. Annyira megváltoztak, hogy már alig ismertek egymásra. Nagy a boldogtalanság ereje.

A remény meg valahol messze-messze járhatott, fényéből nem jutott oda semmi, de semmi. A kétségbeesés már a szeme közé vigyorgott első áldozatainak. Nőtt a bánat, erősbödött a szerencsétlenség, a helyzet borzasztó volt.

Egy ifjú, akit igen érzékeny lélekkel ruházott fel a sors, nem bírta tovább. Elhatározta, hogy életének véget vet. De azt akarta, hogy az ő halála több legyen, mint pusztá vég. Kiállott a piac közepére, az oszlop alá, melyen az a rettenetes parancs lógott és így szólott hangosan — — és a hangja reszketett; akik ott voltak, azt mondják, hogy a felindulástól. Az ifjú szólott:

«Szép városom dicső polgárai! Én ezt a gyalázatos életet nem bírom tovább elviselni. Elvetem magamtól. Szemébe nézek elszántan a kegyetlen büntetésnek, dacolok a tilalommal — gondolok magamban valamit!» — Mélységes megható csend... Az ifjú hős ott áll az oszlop alatt, összefonja mellén a karjait, összeráncolja homlokát, kissé lehajtja fejét és lehúnyja szemeit... ünnepi csönd. Úgy áll az ifjú mozdulatlanul, egy szobor, a termékeny gondolkodás szobra. — — — És élt. Nem történt semmi baja. Még a haja szála sem görbült.

Végre megmozdult. Körülnézett villámló szemekkel. Azután az oszlopon kérkedő parancsra tekintett és a szorongó tömeg szemeláttára letépte, összeszaggatta és rálépett a hitvány foszlányokra.

Hét nap, hét éjjel ünnepelte a város népe a hőst.

És a bolondok városának dicső polgárai megint csak éltek nyugodtan, csöndesen, elégedetten, vidáman, boldogan.

Joost van Guyden.

Egy kereskedő naplója.

A mérsékelt égöv. — Jubiláns Lloydisták. — Az öreg Krausz malma. — A vetések Delilája. — A megbékült vaskirályok. — Bádognáncél a vaskartelen. — Manikürök a börzén. — Lumpleszek.

Sohase illett az a magyar temperamentumhoz, hogy piros tempói a mérsékelt égöv alatt keressék a kielégüléseket. Amikor engem a módom egyszer-egyszer olasz földre vitt, forró napba, kék ég alá és barna legényeket, vörösbe játszó fekete lányokat láttam énekszóval kevert hevülésben, mindig azt gondoltam, ez kellene nekünk. De persze, amit kikönyörgünk a sorstól, soha meg nem adja. Nem meleg jött ránk. Csak rendetlenség. De hogy nem mondhatjuk magunkat többé a mérsékelt égöv alá tartozóknak, szent bizonyos. Hogy ez az öv mérsékelt, immár csak a földrajzi társaság hiszi. Nincs vele szemben kötelezettségem. Én Lloydista vagyok. Sőt jubiláns Lloydista. Hogy miért nagy L-lel? Hát csak! Nekem Wlassics hiába csinál ortográfiát. A néhai való megyeri Krausz Májer is nagy M-mel írta azt, hogy malom. A könyvelője nagyokat nézett, hogy ő ezt nem így tanulta az Akadémián. Mosoly villant át az öreg Krausz arcán:

— Csak nem fogja az Akadémia megállapítani, milyen betűvel írják az én Malmomat!

Az öreg Krausz pedig nagyon okos ember volt! De ami történt, annak a fele se tréfa. Derült zöldszín tavaszi vetéseink reménykedve dugdosták ki illatos hajtásaikat: Szép természetasszony, szabad-e már? És az öreg természetasszony kacér csaló volt. Mondta, hogy szabad. Azután lefagyasztotta őket. Széllel, zajjal, hóval, égháborúval. És az agráriusok nagy panaszra mennek ezért valamelyik hatalmasághoz. Szerencse, hogy ez olyan baj, amiért nem mi vagyunk a felelősek. De azért sírt ám a lelkem a sok letört friss reménységért. Titkon földimádó lakozik bennem. Ezt nem hiszik. Annál jobb. Küzdés van az érzésemben. A pátenses hazafiak kételkedő ellentállása izgat. Csak azért is szeretem a földet. Pedig nekem nincs. És épp ezért önzetlen a szeretetem. Mert csak kár érhet. A haszon a másé.

Nem szeretek lapozgatni elmúlt történetekben. A naplónak is inkább a tiszta lapjait nézem, mit rójak rájuk.

Amit már teleírtam, nem érdekel. De mégis valami igazságot kell tennem. Magamnak. Megéreztem hetekkel előbb, hogy felszisszennek a vaskartel kemény lovagjai a bádoglövegektől, amelyeket a fejükhöz dobáltak. Nagy csata is lett ebből. Bécsben zajlott le. Biró úr, a magyar vaskirály vitte a szót. Olyan alaposan megmosdatta Kastranek urat, amiért a nyilvánosság elé cipelte a vasasok dolgát, hogy sohase gyártott olyan fénylő bádogot, amilyen volt az arca a pirulástól, amikor a magyar vaskoronás odavágta neki: — kérem, amit az osztrák urak tesznek, illoyalítás. Illoyalítás!! Rettentő szó, nagyon komoly szavukra, kötésük szentségére mindennél jobban ügyelő nagygyárosok közt. Forrongott, keringett, sustergett, szúrt, sértett. És most rögtön kitör a háború! Forrók a szenvedélyek. Megolvad tőlük a vas és tüzes folyam képében előnti a gyülekezetet. De lassan, lassan! A haragos Cézárok ökölbe szorított kezeiket a zsebeikbe mélyesztették, azután kihúzták és egymás karjaiba fonták. Szép és megható jelenet volt. Megegyeztek. Négy pontban pedig. Hála istennek. A poetáknak az erdő, a vasgyárosoknak a kartel parancsol. Cartel est mon plaisir!

Nagyon szellemes voltam az imént, az bizonyos. A fiam, aki néha belekandikál a naplómba és holmi vadházás hajlandóságai vannak a literatura iránt, meg fog dicsérni. Szemtelen kicsit! Merkantilista természet, a javából! No, tüstént lelohad a kedvem, ha nézem az egyazon dolgok különböző hatásait. (Most megint latin közmondást akartam idézni. De nem teszem. Még minden rosszat rám fognának az emberek!) Hát a börzénken naphosszat nincs egyetlen kötés. A legöregebb játékosok a körmeiket tisztogatják. Új pályára készülnek. Mire végképp csődöt mondanak az üzletükben: — lesznek manikűrök. Ez se utolsó. De mialatt szinte ordít a csönd a börzén, nagy tőkeemelések szele kering a levegőben. Egyszerre három nagy vállalat is kopogtat az ajtón az új részvényeivel. A jó időkben az ilyen nekibuzdulás nagyszerű eredményekkel járt. Nyomán kivirágzottak a kurzusok és emelkedtek, akár a melegmérő nyáron. Most szörnyű közöny csak, amivel a tőkeszaporító szándék találkozik. Ez nem lanyhaság többé. Hanem fatalista elernyedés. Valóságos siralom. Hogy lehetséges, sohase hittem volna. Korhely lesz belőlem, akárki meglássa. Tüstént el is kezdem. Tizenegy óra elmúlt. És én megyek katonazenét hallgatni. Azt fogom tenni, amit sohase tesz komoly kereskedő: füttyülni fogok a kávéházban!

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

9.

A hajam — nagy fekete hajam — lazán omlik le a nyakamra. Kivül csengetés. A szobaleány, fekete ruhás, fehér kötényes kisasszony, belép.

— Egy úr van odakünn. A névjegye.

— Ah! Ez ő. Bocsássa be.

Egy pillantás a tükörbe. Ő belép. Megáll a küszöbön. Meghajol. Én felállok.

— A nagy író! mondom és felé lépek. A kezem nyujtom. Ő megfogja és nem bocsátja el.

Én rajtam átfut a meleg.

— Eljöttem — mondja ő és rámnéz. A pillantása csupa forró csodálat. Oly szép vagyok, hogy elbűvölve áll és nem tud beszélni.

Én felemelt fejjel, mosolyogva nézem. Olyan vagyok, mint egy királynő, méltóságteljes és fensőséges. Graciózus mozdulattal ülök bele egy karosszékbe és helyet mutatok neki.

— Én jól ismerem az írásait és nagy olvasója vagyok.

— És én is ismerem a képeit és csodálom önt. Miért, hogy sohasem láttam. Ön nem jár társaságba. Pedig én kerestem. Én oly régóta keresem. Talán amióta élek, mindég keresem.

Én nem felelek semmit. Lesütöm a szemem. Reszketek.

— Én szeretlek téged, mondja ő és letérdel elém a szőnyegre és úgy néz rám, mint egy istenre.

Nekem eszembe jut a színésznő, akivel viszonya van és elszomorodom és nem engedem, hogy megfogja a kezem.

— Te utálsz engem, — mondja ő, — hiába, te utálsz engem. Mert tudod, hogy erkölcstelen életet éltem. A te fehér lelked összeborzad az én kezem érintésére. És igazad van, én méltatlan vagyok hozzád.

— Tisztulj meg — mondom neki (most én is tegezem), tisztulj meg és úgy térj ide vissza. Én a tied vagyok.

Ő lehúzza az újjáról egy gyűrűt és így szól:

— Az édesanyám adta.

Megcsókolja és az ujjamra húzza.

— Jegyesem, üdvösségem, én szép menyasszonyom.
Visszajövök érted.

— És a múlt? — kérdem én.

— A múlt — feleli ő — egy mocsár, melyből a te hótiszta kezed emelt ki. El fogjuk felejteni én is, te is.

Hozzám lép, lágyan a derekam köré fonja a karját. A karja oly erős és oly meleg. Én szédülök. Ő hozzám hajol és egy áhítatos, meleg csókot lehel a homlokomra...

És így megy ez a végtelenségig, más-más változatban, megújulva, hangulatot és milieu-t cserélve, de örökké egy és ugyanaz. A férfi, a csók, a meghódolás, a szerelem, a rózsaszínű homály, a hajam, a szemem, a mozdulataim, satöbbi.

Hát ez igazán nevetni való, különösen ha elképzelem, milyen voltam akkor. Félszeg, ijedős, egy egész mondatot nem tudtam kimondani. Ha idegen ember előtt álltam: összehúztam magam, susogva beszéltem. Bár nagyon szép voltam, a szépségemet igen köznapinak hittem. A lábaimat a színes, világos, otthon kötött harisnyában nagyon formátlannak láttam. Csak a kezeim voltak szépek, érettek, puhák és fehérek, lehelletszerű finom gödröcskével, hasonlók Botticelli Madonnáiéhoz. És a szemeim voltak nagyok, tündöklők, hogyha az utcán mentem, az emberek rámbámultak és hangosan mondták, hogy szép szemeim vannak.

Azután, hogy a festő-iskolába fölvettek, még merészebbek lettek ezek az álmok. Akkor már nem volt elég valamely férfinak a közéletben elfoglalt állása. Most már gazdagságról álmodtam, mesés kincsekről, melylyel majd körülvesz az, akibe beleszeretek. És így haladva fölfelé a képtelenségek lajtorjáján, ki tudja, megálltam volna-e valamely kisebb fejedelemségig, ha nem lép közbe egy nagy véletlen, ami megállít, föltartóztat és nem bocsát tovább?

És itt kezdődik a tulajdonképeni történetem.

Helyes-e, hogy elmondom? Nem tudom. Talán bűn. Reám, magamra jótétemény. Hogy halhatnék meg anélkül, hogy ezt valakinek el ne mondjam? És miért ne épen magának, aki sokban hasonló hozzám s aki épp abban a korban van most, amiben én voltam, mikor csukott szemekkel, kitért karral, égve és lihegve rohantam bele a gyönyörű, a gyötrelmes, az eleven életbe? Emma, vigyázzon! Ne siessen,

ne legyen mohó még szerelemből se! És főképen ne legyen mohó azért, mert attól fél, hogy az élet, az ifjúság elszalad előle. És különösen ne áltassa magát és ne mondja ki egy emberre, hogy «ez az», csak azért, mert az a másik még mindég nem jön. Tudja mit tegyen? Szenvedjen, sírja át az éjszakáit. Betegedjen bele az egyedüliségbe. Ez mind semmi. Hervadjon el, csúnyuljon meg, legyen a sírig boldogtalan; ez méltó egy igazi asszonyhoz s egy igazi művészhez! De ne hazudjék saját magának és ne hazudjék egy másik embernek, aki tudtán kívül a maga szurrogátuma lesz. Ne siessen. Várjon. Jobb soha meg nem találni azt, aki nekünk teremődött, mint megtalálni, amikor már késő. Amikor már csak egy csalódásokban kifáradt, megkövesedett, elszíntelenedett, síró és vonagló lelket mutathatunk neki, amiben csak torzát látja az igazi nagynak és nemesnek.

De ne vágjunk elébe az eseményeknek. Úgy szeretnék mindent apróra elmondani magának, hogy alakok és események életet és színt kapjanak a szemei előtt, hogy tisztán lássa őket. Vajjon engem lát-e jól és igazán?

Engem, a tizenhét éves leányt, azon a napon, amikor először foglaltam el az állványomat a mester műtermében. Egy évvel később, hogy eljöttem a szülői háztól. Lát engem, amint zavarodottan és piros arccal állok vagy nyolc más tanítvány között, akiket a mester akkor mutatott be?

És később, amikor az első dícséret hallatára gyúlladt ki az arcom?

— Helyes, helyes! — mondta a mester. — Itt lesz valami! Csak semmi láz. Csak valamivel kisebb izgatottság.

Egy női modell fejét rajzoltam krétával.

— Tudja-e, hogy magában sok bátorság van. Több, mint hittem.

A fej egy pontjára mutatott.

— Ilyen hibát csak a legtudatosabb művészek tudnak elkövetni. Aki fél: aprólékosabb, jobban vigyáz és más-képen véti el a dolgot. Maga jól kezdi.

Tehát dolgoztam és tanultam és repeső gondatlansággal tekintettem a jövő felé.

Míg körülöttem, titkon, észrevétlen, később mind láthatóbban szövődött fátyola a sorsnak, amit széttépni próbáltam, de nem sikerült; ami elől szöktem, utólért s lábaimra fonódott. Magam nem birtam vele. Valaki segített a megsemmisítésében. És hiába. Magam semmisültem meg és az a másik... Emma, talán mára elég...

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

9.

Most elmegyek a háborúba, részt fogok venni a világtörténelem legóriásibb eseményében: és nem értek semmihez, nem tehetem magamat hasznossá. Anna Pavlovnáéknál, ottan a kedves, élesnyelvű Andrej herceg vagyok, akit szívesen hallgatnak . . . Ha tudnád, micsodák ezek a nagyvilági nők, meg a nők általában! Az én apámnak igaza volt. Önzés, korlátoltság, kislelkűség mindenben — ez az asszony, ha megismerted. Mert a társaságban másoknak mutatkoznak, jóllehet nincs bennük semmi, semmi! Édes barátom, ne házasodjál!

— Nagyon különös — felelt Pierre, — hogy ilyen fényes körülmények között életét elhibázott életnek, magát pedig fölösleges embernek tartja. . . . Maga!

Ennek az utolsó szónak a hangja kifejezte, milyen sokra becsüli barátját és mennyit vár tőle a jövőben. Hogyan beszélhet így ez az ember — gondolta magában. Főképp azért tartotta Andrejt a tökéletesség mintájának, mert őbenne találta meg azt a hatalmas jellemvonást, ami belőle hiányzott: az akarakterőt. Mindig csodálta kimért nyugodtságát, melyet mindenki vel szemben megőrzött, rendkívüli tanultságát, olvasottságát (mindent olvasott, mindent tudott, s mindent megtartott emlékezetében), de legfőképp tisztelte munkaerejét és tudnivalóságát. Hogy nem voltak bölcselkedő hajlamai, amelyek Pierreben természetté váltak, azt nem fogyatkozásnak, hanem mint kiváló tulajdonságot látta Andrejnél.

— Én magammal teljesen tisztában vagyok. Minek is beszéljek magamról? Innkább nézzük, mi van veled, — mondá a herceg egy kis szünet után, barátságos mosolygással.

— Rólam van is mit beszélni! — válaszolta Pierre nevetve. — Mi vagyok én? Fattyú! — itt hirtelen elpirult; látszott, hogy nehezebbre esett ez a kijelentése. — Nincs nevem, nincs vagyonom . . . és igaz is . . . — De nem mondta meg micsoda

«igaz». — Mindeddig szabad vagyok és ez jól esik. Csak azt nem tudom, mibe fogjak. Szeretnék erről Önnel komolyan tárgyalni.

Andrej nyájasan nézett végig rajta. De ebben a nyájaságban minden jóakarát és szelidség mellett ki volt fejezve a fölény tudata.

— Azért szeretlek úgy, mert te vagy az egyetlen emberes ember az egész társaságban. Neked jó dolgod van. Fogj amibe akarsz, mindegy. Mindenütt ember vagy a talpadon, csak egyet hallgass meg: szakíts ezekkel a Kuraginékkal, és az eddigi életmódoddal. Nem illenek hozzád ezek a tivornyák, huszárcsinyek, ez a sok...

— Mit tegyek barátom? — felelt Pierre vállát vonogatva; — az asszonyok, barátom, az asszonyok!

— Ezt nem értem, — válaszolt a herceg. — Tisztességes asszonyok: az valami más; de Kuraginék, asszonyok és kocsmák, ennek nincs értelme.

Pierre Kuragin Bazil hercegéknél lakott és mint barátja Anatolnak (akit, hogy emberré legyen, Andrej hugával akartak összeházasítani), megosztotta vele kicsapongó életét.

— Tudja mit? — szólalt meg hirtelen Pierre, mintha valami váratlan, szerencsés ötlete jött volna. — Komolyan mondom, régóta gondolkodom ezen. Ilyen élet mellett nem szánhatom el magamat semmire, nem eszelhetek ki semmit. A fejem zúg a gondoktól, pénzem pedig nincsen. Mára is meghívott, de én nem fogok menni.

— Igérd meg becsületszavadra, hogy nem megy el!

— Becsületszavamra!

Éjfél után két órakor vált el Pierre barátjától. Szép júniusi, valódi szentpétervári «fehér éjszaka» volt. Pierre bérkocsiba ült, azzal a szándékkal, hogy hazahajtasson. De minél közelebb ért a célhoz, annál inkább érezte, hogy lehetetlenség lesz aludnia ilyen éjszakán, amely az alkonyathoz, vagy a hajnalhoz inkább hasonlított, mint éjjelhez. Az üres utcák teljes hosszában végig lehetett látni. Utközben eszébe jutott Pierre-nek, hogy Kuragin Anatolnál ma este együtt kell lennie a szokott játszótársaságnak, ez pedig mindig ivással jár, ami Pierre kedves mulatságával, egy jóra való orgiával szokott végződni.

— Mégis jó volna Kuraginhoz elmenni — gondolta. Csakhogy eszébe jutott Andrejnek adott becsületszava.

De, mint ahogy megtörténik azokkal az emberekkel, akiket jellemnélkülieknek lehet nevezni, olyan erősen vágyódott még egyszer vissza az ő kedves és megszokott tivornyai után, hogy eltökélte, elmegy mégis. Egyszersmind elhitette magával, hogy az adott szava úgyse számít, mert hisz még mielőtt Andrejnek lekötötte becsületét, szavát adta Anatolnak is, hogy elmegy hozzá. Végre pedig elgondolta, hogy becsületszó és efféle mind csak fogalmak, amiknek nincs határozott, biztos jelentőségük, főleg ha megfontolja, hogy holnapig meghalhat, vagy valami más érheti, amikor aztán nem lehet többé se becsületes, se becstelen. Ilyen okoskodások gyakran semmisítették meg legszebb szándékait s elhatározásait.

Kuraginékhoz hajtatott.

Anatol a lovastestőr-kaszárnya mellett lakott. Pierre megérkezvén a palotához, felsietett a kivilágított előcsarnokon keresztül a lépcsőn és a nyílt ajtón át belépett a lakosztályba. Az előszobában nem volt senki üres üvegek, felsőcipők heverték szanaszét, a levegő borszagú volt, belülről hangos beszélgetés és kurjongatás hallatszott.

A játéknak és a lakomának már vége volt, de a vendégek még nem széledtek el. Pierre levetette köpenyegét s benyitott az első terembe, ahol a vacsora maradványai még az asztalon voltak s egy lakáj, aki biztonságban érezte magát, szorgalmasan ürítgette a poharak benhagyott tartalmát. A harmadik szobából általános z sivaj, kacagás, ismerős hangok kiáltozása és egy medve morgása hallatszott át. Vagy nyole fiatalember tolongott a nyitott ablaknál. Hármuk egy medveboccsal játszott; az egyik láncánál fogva ráncigálta az állatot ide-oda, hogy a másikra uszítsa.

— Százat tesztek Stephensre! — kiáltott az egyik.

— De ne segíts ám! — kiáltá egy másik.

— Én Dolohovra! — kiáltott egy harmadik. — Kuragin, üsd szét!

— Hagyjátok el most Miskát! Itt fogadásról van szó.

— De egy szuszra; máskép veszítettél!

— Jákob, hozz egy palackot! Jákob! — kiáltott a házigazda, szép, nyulánk ifjú, aki a vendégsereg közepén állott, mellén nyitott inggel. — Megálljatok urak, itt van barátunk, Petruska — szólt Pierrehez fordulva.

Az ablakból egy alacsony, világoskék szemű fiatalember kiáltotta feléje olyan csengő hangon, ami feltűnt a sok rekedt, részeges hang között: «Gyere ide: fogadás! . . .» Dolohov volt, a Semenov-ezred egy tisztje, hirhedt játékos és verekedő; Anatollal lakott.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A repülő por.

Úgy látszik, nincs elég por a földön, még az égből is szemét hull reánk. Nehány hét óta legalább esik, esik és pedig nem a felhők köynye, hanem Afrika pora. Mi itt Magyarországon szerencsére még nem tapasztaltuk ezt a kellemetlen természeti tünetényt, már a legközelebbi szomszédunkban, Ausztriában azonban többször fellépett.

Svájceban, Morges tájékán február 21-én tapasztalták először. Egy gyönyörű tavaszi nap kellő közepén hirtelen elsötétül az ég s nagy forróság kíséretében egy szürke, száraz köd-felhő borítja el a légkört kénes, torokizgató lehet terjesztve szerte-szét. A számóm, Afrika nagy sivatagainak halálos szele jelent Svájc egetszűrő hófehér ormai között. Az egész tünetment alatt pedig hullott a por, mely hozzátapadt a fenyőfák tujéhez s a havasi füvek leveleihez, az embereket pedig sárgás pizkokként lepte el. A por lazac-színű, nagyon finom, téglaporhoz hasonló összetételű volt s hasonló a tűzokádókból kivetett lávahamúhoz. Ezt a februári poresést megfigyelték Salzburgban, Ischleben, a vádi alpokban, a genfi tó partján, Zürich mellett s a Jura hegységben. Egy nappal később,

mint e helyeken, fellépett Tirolban, Taxis és Hadre táján s Wallesben. Lehet mondani tehát, hogy egész Közép-Európát bemocskolta ez az égi pizkok.

Mondtuk már, hogy tulajdonképp Afrika pora omlik így Európára. S tényleg nagyjában így is van, mivel valóban valami óriási szélvihar föl-fölemel egy felhőnyi szaharai homokot, amely aztán fönt a légürben a szelek játékszere lesz s olykor, részenként lehull a földre. De utazása közben nem őrzi meg tisztán afrikai jellegét, hanem ama vidékek porát, melynek levegőjén áthalad, magába fogadja. Így történhetett meg, hogy egy brüsszeli tudós, aki analizálta a febr. 22-iki port, benne mindenféle növényi anyagokat, ardéni sziklakópor, süveges kőzet-porokat talált.

Hogy mily kellemetlen volt ez a poresó sokhelyt, azt néhány tengeri utas feljegyzése bizonyítja. Egy La-Cordillière nevű postagózsos utasa, ki ez időben a Földközi tengeren járt, így írja le a poresó hatását. «Egy óra óta a levegő tökéletesen telve van porral. Naplementekor már egész sűrű köd volt. Egy sárga, finom por borítja a hajót és a víz színét is, úgy hogy csak lassan és folytonos kürtölés közben haladhatunk.» Az Azori szigeteken, melyek

Afrikától nyugatra fekszenek, a meteorológiai megfigyelő állomás igazgatója írja le a poresőt. «Február 20-án hirtelen sűrű köd támadt, mely a napot is úgy elhomályosította, hogy ez egy vöröses lilaszínű korongnak tünt fel. Közben pedig hullott a finom, sárga por. Az egész város, s köröskörül az erdők és mezők sárgás-piszkosak voltak s a fehér tehénesorda, mely az éjjelt kint a legelőn töltötte, reggelre megbarnult.

E tünemény azóta ismétlődött. Március 19-én egy Nyugat-Afrika partján járó hajót úgy beborította a por-köd, hogy a hajón nem lehetett olvasni. Ugyanekkor magas hegyekre is, amelyek az Azori szigetszoporton vannak, esett a por, így szűz-fehér havunk tőle bemocskolódt. Ime a pornak, mely eddig a földhőztapadottság jelképe volt, olykor szárnya támad s ember nem járta szférákba s tengeren túli távolságokra képes repülni.

Illat-zene.

Illat és szín, ez a két varázseszköz, melylyel a virág magához vonzza az állatokat. Hogy mily nagy szerepe van ennek az állat-, különösen rovarvonzás-képességnek a növények fajainak kialakulására és fenmaradására nézve, azt a nagy Darwin remekül kifejtette s ezóta köztudomású is. Régóta foglalkoznak már a nö-

vények illatosság szerinti osztályozásával. Galpius 1873-ban két nagy csoportot különböztetett meg: szimpatikusakat és idiopatiikusakat. Az előbbieket a legtöbb rovarral és az emberre nézve is kellemesek, az utóbbiak ellen-szenvesek. Az első csoportba tartoznak a jázmin, a narcis, a rezed, a jácint, a liliom, a vízi liliom, a ibolya illata, a rózsa- s ambra-illat, a széna, a pézsm, és a akác-virág-szag, stb. A másodikba viszont: a bodza, a dohány, a füge, a bors, az olaj, a mák szaga.

Egyes kutatók ezen az osztályozáson még túlmentek és megtalálták a szagok zenéjét. Így gondolkodtak: ha bizonyos hangok egymáshoz úgy viszonylanak, hogy egyidejűleg egymás melletti fölhangzásuk harmonikus egybecsengést idéz elé, mért ne lehetne kellemes két sajátos viszonyban levő szag elegyülése is? S rá is jöttek, hogy vannak ily könnyen egyesülő s kellemes hatású szagok: pl. a mandula és a vanília s a narancs-kéreg s a verbéna szaga. Sőt annyira tökéletes a szag és hang közti analogia, hogy a mellék-zöngéknek megfelelő mellék-szag is van: a rózsa-illatnak például ilyen mellék-illata a gerániumszag. Mindezek alapján egy egész illat-skálát lehet megállapítani, melynek nyomán aztán egy új, művész-válfaj, az illat-szerzés egész szagszinfoniákat alkothat.

A forradalom.

A SZOCIÁLISTA KOPORSÓJÁNÁL. Breznyánszki János, akárki mit mondjon, mégis okos ember. Tessék meggondolni, hogy egy kórházi lelkésznek nincs valami nagy fizetése és ha nem kerül rá valami különösebb ok, akár az életét is ebben a minőségben fejezheti be. Ám ez, elvégre akármilyen szép dolog is vigasztalással ellátni és szépen elbucsztatni azokat a szegény ördögöket, akiket kórházban ér el a halál, még se valami kellemes dolog és talán nem csalódom, amikor azt hiszem, hogy Breznyánszki János szívesen cserélne akármelyik pesti plébánossal. Hajh, de mikor jut a szegény ember ahhoz, hogy ez izgalommal teljes időkből észrevegyék. Két ököllel tör magának utat minden ember ebben a nyomorult világban, verekednek, marják, szagatják egymást és az egyszerű, szerény kórházi lelkésznek, aki nem akar részt venni a piszkos tusakodásban, nem marad más hátra, minthogy megtiltsa a szociálistáknak, hogy elzengjék a munkások dalát elköltözött elvtársuk koporsójánál. Breznyánszki ezt cselekedte, amikor a cipészsegédek a maguk módja szerint meg akarták adni az utolsó tiszteletet Török János szaktársuknak, akinek rövid élete büzhödt műhelyben, szószéken, toloncházban és kór-

házban telt le. Nagyon sok baj volt mindig ezzel a jámbor Török Jánossal, azaz: rendőrkapitányok, szolgabírák kapva-kaptak rajta, hogy felhasználják szerény pályájukon egy-egy lépcsőfoknak. És ki venné rossz néven, hogy végül, amikor elvándorolt abba a hazába, ahol megtalálja az egyenlőséget, amelyért oly sok rossz, de tüzes szónoklatot tartott, Breznyánszki János sem utasította el a kínálkozó alkalmat. Persze, a szociálisták háborognak, népgyűlést is tartanak ez ügyben a jövő héten, sőt a cipészsegédek közt íveket köröznek, írják alá, hogy kilépnek a katolikus egyházból mindnyájan és felekezetenküliekké lesznek. A vezetők számítása szerint van Budapesten két—háromezer katolikus cipészsegéd, akinek bizony nem kell valami sok biztatás arra, hogy belemenjen ilyen kis tüntetésbe és lesz ismét lárma, születik egy csomó rossz vezércikk, a néppárt pedig indítványozni fogja, hogy temetésen legfeljebb a veteránok zenekarának szabadjon művészkednie. És a rossz komédiában bizonyára megfognak feledkezni a szegény Török Jánosról, aki megroskadt vállait utoljára is odatartotta, hogy rálépjének apró emberek, akiket máskülönben senki sem vett volna észre. ♡

A színjáték.

Vojtina levele a belcantoról.

Édes ecsém, borzasztó dolog!
Keblem mint a vulkán háborog.
Ah! szeretném két regiszteren
Fortissimo szídni szüntelen
A talián belcantáló Boncit,
Hogy elhozta hőstenórja roncsit.

Mért tagadnám? Titkon jól esett,
Hogy hírénel ő is kevesebb.
Viszonzásul a helyárákért
Cibáljuk meg fején a babért
S ha már pénzt visz tőlünk a galád,
Szídhassuk is jól meg legalább!
Az a csalódás, ha csalódást nem érzek,
Más hibáján hízik a magyar önérzet.

Csöpp kis ember, bája-hája dús,
Haja göndör, orra rém gyanús.
Hányi-veti módra lépve fel,
Nem gyötrődik, hogyha énekel,
Nem izzad vért és száját se tát,
A dallamon lengén siklik át
S még vigyorog hozzá könnyedén, —
Szóval igen arrogáns legény.
Nem virtóz kell nekünk, hanem gladiátor,
Hogy lássuk gyötrődni bérenc-munkájától.

Prevost, Alberti, Bohnicsek mi más!
Megannyi fejlett hangóriás.
E derék vasgyúrók nem csálnak bezzeg,
Ha ők megszólalnak a ház is megrezeg.
Ami szusszuk csak van, mind torkukba gyűl,
Bömbölnek, üvöltnek rendületlenül,
S ha egyikük egy magas C-t kivág,
Összedőlnek künn a büszke loggiák.
Csupa őstermészet, csupa fenomén,
Csupa nagytüdőjü — mészáros-legény.

Tenoristaságra születni kell,
Fület repesszen, aki énekel,
Nem szíve kell nekünk, de tüdeje,
Szóval a pénzünket dolgozza le.
Be is végzem ezzel, letéve a lantot: —
Vigye el az ördög a talján belcantot!

Bonci.

JÖVENDŐ

1903. ÁPRILIS 26.

- B. S.: Apponyi «belemegy».
 Beszélgetés ifj. gr. Zichy Jánossal.
 Barabás Béla: A politikai helyzet.
 Polónyi Géza.
 A demokrata-párt vezére a konzervatív kormányról.
 Politikai önkritikák.
 Herman Ottó: Egy merész lövés.
 Lermontoff: Egy gyermekhez.
 Pierre Louys: Esquollierné rendkívüli kalandja.
 Zay Miklós gróf: A szőke nő.
 Elisée Reclus: A föld természetrajza.
 Gárdonyi Géza: Gyermekkori emlékeim.
 Bokányi Dezső: Az igazi szocializmus.
 Ujházy Ede: Régi nagy színészekről.
 Új költők: Ady Endre.
 A kétéves katonai szolgálat.
 Joost van Guyden: A parancs.
 Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.
 Erdős Renée: Egy leány élete.
 Tolstoj Leo: Háború és béke.
 Természettudomány.
 A forradalom.
 A színjáték.
 Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.
 Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.
 Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.
 Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
 A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

Kiváló szerencse Töröknél!

A nagy magyar királyi szabadalmazott osztálysorsjáték április hó 22-én befejezett fő- és záróhúzásánál a 600,000 korona nagy-jutalmat 5.000 korona főnyereménnyel, összesen

605.000 koronát nálunk nyerték

szerencsés vevőink. Miután már oly sok és nagy nyere-
ményt fizettünk ki hiveinknek, legnagyobb örömünkre szol-
gál, hogy ma ismét 4 olyan egyénnek adhatjuk az öröm-
hírt tudtára, akik hű vevőink közé tartoznak. És mert ezen
nagy nyereménnyel a 11. magyar királyi sorsjáték befejezést
nyert, mindenkire azt a felhívást intézzük:

Játszunk a «Szerencse-Töröknél»!

aki egyúttal a legnagyobb osztálysorsjáték - üzlettulajdonos
Magyarországon. **Török A. és Társa** bankháza Budapest,
VI. ker., Teréz-körút 46/B szám.

Osztálysorsjáték-osztályunk főárudái:

Főüzlet: 1. VI. ker., Teréz-körút 46/B. — Fiókok:
2. Váci-utca 4. — 3. Múzeum-körút 11. — 4. Erzsébet-körút 54.

A levegő hatása az egészségre.

Tudós meteorológusok régóta észlelik, hogy a légköri viszonyokban valami nevezetes átalakulás folyik, mely átalakuláshoz kétségkívül hozzájárultak azok a föld méhébeni háborgások és vulkánikus kitérések, melyek legutóbb napirenden voltak s amelyek tagadhatatlanul befolyással voltak a légköri viszonyokra. Ehhez képest változtak az éghajlati viszonyok is s ez a változás talán sehol sem szembeötlőbb, mint éppen Magyarországon. A gyakran és hirtelen változó időjárás, a mind gyakoriabbakká váló nyirkos ködök száz rejtett veszedelemmel fenyegetnek, betegséget okoznak s főleg a meghülésből eredhető betegségek számárányát növelték meg aggodalomkeltő mértékben.

Hosszabb idő óta különösen Anglia lakossága szenved sokat az így keletkező bántalmaktól, amin — ha tekintetbe vesszük a Brit félsziget ködös klímáját — alig csodálkozhatunk. De fontosabbak és szomorúabbak reánk nézve a statisztikának amaz adatai, melyek azt mutatják, hogy Anglia után Magyarország az, ahol legtöbb az ily megbetegedések száma. Hazánk éghajlati viszonyai, életrendünk, táplálkozásunk s még sok más az okozója annak, hogy ez így van. Az ily előfeltételek mellett keletkező bántalmak között az első helyet a csúzos megbetegedés foglalja el, amit a nép nyelve szaggatás, hasogatás stb. jelzőkkel fejez ki. Ebben a nyavalyában úgyszólván minden második ember szenved nálunk s alig van valaki, aki elég szerencsés elkerülni élete folyamán a csúzt, vagy a köszvényt.

Ha közvetlen veszedelemmel talán nem is fenyeget, de kétségtelen, hogy a csúz egyike a legkellemetlenebb, legkinzóbb betegségeknek. Mint a legtöbb bajnak, ennek is első sorban a meghülés az okozója. A csúzos állapot, r h e u m a. Ha ez a keresztcsont táján történik, akkor az úgynevezett «Hexenschuss» lép fel, ami szintén csúzos baj.

Nem hangsúlyozhatjuk eléggé, mennyire szükséges e betegség ellen való védekezés; sőt ez annyival inkább fontos, mert a rheumás fájdalmak a szívet és véredény-rendszert is megtámadják s ezáltal szinte beláthatatlanok a további következményei.

S mert e betegség oly gyakori, nem lehet csodálkozni azon, hogy lépten-nyomon találkozunk az ellene küzdők táborával s éppen ezért fontos dolog tudni, hogy hol és miképp kereshetők a gyógyulás eszközei.

E megbetegedés a vér alkalicitásának csökkenésében is keresendő s éppen ezért szokták az orvosok az alkalikus vizet fogyasztatni betegekkel, hogy ily módon távolítva el a betegséget okozó anyagot a szervezettől — a gyógyulás álljon be.

De hogy mily hosszadalmas dolog ez, az ismert az orvosvilág és azon betegek előtt, kik már e téren is szereztek tapasztalatokat. S ezért fontos Zoltán Béla budapesti gyógyszerész találmánya: a Zoltán-féle kenőcs, melyről számtalanszor bebizonyult, hogy tartalmánál és célszerű összetételénél fogva rheumás és köszvényes fájdalmaknak nem csupán csökkentésére, de meggyógyítására is alkalmas és ma az egyedüli biztos szer. A Zoltán-féle kenőcs az alkáliáknak olyan összetétele, amely felszívódva, a vér alkalicitását növelve, az ízületekbe lerakódott kóros alkatrészeket eltávolítja s a betegség javulását gyors tempóban idézi elő. Ez a fontossága a már világhírű páratlan szernek s ez a magyarázata annak, hogy a szer úgy a bel-, mint a külföldi kórházakban, valamint a magángyakorlatban ezer és ezer esetben történt alkalmazásánál oly pompásan bevált.

Dr. X.

Szántó és Glass, IV., Múzeum-körút 37. Ismét bizonyoságát adja üzleti élelmességének. Ping-Pong kalapja, a melynek ára 3 korona, hivatva van a tavaszi és nyári időszak legnagyobb divat-cikkévé válni. A Ping-Pong kalap kapható fehér, szürke és barna színben. Ára 3 korona. Vidékre postafordultával szállítunk.

Csak Szántó és Glass Budapest. Csak IV., Múzeum-körút 37. szám, a Nemzeti Múzeummal szemben. Telefon 637.

Francia battist-ingek minden nyakbőségben drbjá 5 korona.

Francia battist-nadrágok darabja 2 korona.

Kiállítás. Menyasszonyi kelengyékben, zsebkendőkben, harisnyákban, blúzokban és pongyolákban valósággal kiállítást rendezett Schreier Viktor és társa cég. A hölgyközönség igen gyakran keresi fel az érdekes kiállítást a Váci-utca 26. szám alatt levő helyiségekben. Káprázatos színpompa tárul itt a néző elé. A szebbnél szebb nőidivatcikkeket a legújabb divat kívánalmái szerint feldolgozva állította ki a cég, ami természetes mind nem olyan kiállítású tárgy, amihez nem szabad hozzányúlni. Sőt ellenkezőleg. Olcsón meg is vásárolható.

Megay Foot-Ball Bombái

törvényesen védve

a legkitünőbb csokoládés gourmand-csemege. Darabja 15 krajcár. Minden előkelő csemege-üzletben kapható. Budapesten főraktár: Szenes Ede cs. és kir. udv. csemegekereskedőnél. 1 doboz 9 darabbal bérmentve bármely postaállomásra 1 forint 40 krajcár. Megrendelhető a készítőnél, Megay Róbert cukrásznál, Miskolcon (Széchenyi-tér 20).

Pallas részvénytársaság nyomdája Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 35—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V., HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminczkét géppel (kétszínnyomató
variabilis körforgógéppel, gyorsajtó-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papíráru gyár.

I. rendkívüli szám.

Első év. 9. szám.

1903

Budapest, április 22.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára **20** fillér.

Egy hónapra

Kiadóhivatal

Honyódszentgyörgyi út 10.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADEMIA
KÖNYVTÁRA

„Ex-lex.“

Az igazi ok.

Egy visszavonult — tulságosan is józan — politikus a mostani bajok okairól az alábbiakat mondta el nekünk: — A bukást szimatoljuk a tavaszi levegőben. Persze, hogy bukunk, de nemcsak Széll, hanem az egész kormányzati rendszer. Nincs is katonakérdés, pénzkérdés van. Csakhogy erről nem beszélnek. A szónoklat az más. Szónoklatokban nincs nálunk hiányosság; ha egyébbel nem, szóval mindenestre győzzük az «állapotot», törvényen kívül és törvényen belül. Megtudni azonban mind e sok szép beszédből nem tudunk meg semmit — azon az egyszerű okon, mert a mi igazi bajunk, állapotunknak igazi titka élőszóval s ország-világ előtt elmondhatatlan; valamikor a történet megírja majd rólunk, de ma agyonvernők, aki kimondaná. Kevesen is vannak még, akik tudatosan átlátják; a legtöbb emberben homályos elégedetlenség formájában él: maga sem tudja, mi — s azért cselekesznek oly kiszámíthatatlanul: maguk sem tudják, mit. Csak így támadhatott olyan illogika, hogy a Széll Kálmán életét keseríti meg az az ellenzék, mely rettegve gondol az eshetőségre, hogy ez az ő legjobb emberük megbukhatik. Nem is az ő politikája mondott csődöt, hanem — ez a mi állapotunk titka — a Szilágyi Dezsőé. Igen, igen; az a tiszta kéz politikája, melyre oly büszkék vagyunk; melyet Széll diadalra vitt,

mert nincs az az anyaszülte ember, aki nyíltan be merné vallani, hogy neki nem kell az erkölcs és a tisztaság.

A koronázás után vagy tíz évig Magyarországon élvezet volt élni, mert ha az állam szegény volt is, az embernek bőven juttatott; juttatott mint állam, szükséges befektetések formájában, vasútépítéssel, gründolásokkal, melyek a húsz éves elnyomás után úgy felfrissítették az országot, mint a májusi eső az aszú földet — s juttatott mint kormány az egyeseknek, akiknek nem volt szégyen magyar kéztől elfogadni, amit a Bachoktól és Schmerlingektől nem fogadhattak el. A szigorú nemzetgazdák és erkölcsbírák előtt a könnyelműség és a korrupció ideje a Deák-korszak; borzadva beszélünk a Lónyay választásairól s a Kerkápoly finánc-politikájáról, melynek olykor a lánchídi garasokat kellett összekapartatnia, hogy a hivatalnokokat fizethesse. Ez mind igaz — az is igaz azonban, hogy ami gazdasági erőforrása van e ma kiéhezett országnak, mind e romlott korszak könnyelműsége nyitotta meg. Következett ezután a Tisza-korszak, mely, emlékezhetünk rá, a deficit-megszüntetés jegyében alakult. Igaz, hogy ezt a vállalkozását alaposan megzavarták a bosnyák költségek, de mihelyt ezeket kiheverte, csakugyan hozzáfogott a deficit leküzdéséhez, ami, egészen a regime vége felé, sikerült is neki. Sikerült egyfelől azzal a helyes konverzió- és valuta-rendező politikával, mely bevitt bennünket Európába, és azzal a ma is nyakunkon levő oktalan bőjtöltető politikával, mely viszont kilök bennünket Európából. Tisza és Széll Kálmánig a legtöbb utódja, szűkre fogta az állam zacskójának nyakát; az állam mind ridegebb lett az ország iránt, s ez a ridegség elviselhetetlen lett volna, ha kéz alatt a korrupció nem teszi jóvá; az ország bőjtölt, de legalább egyesek és az egyesek megtudtak élni. Most azonban ránk köszöntött a tiszta kéz politikája, ami azt jelenti, hogy az állam adóba beszedi mindenünket, de semmit sem ad vissza belőle, sem hivatalból, sem kéz alatt, ami — olyan szegény országban, mint a mienk, ahol, ami kevés vagyon van, néhány kézben és zsebben cenztrálizálódik és éppen a nemzetfentartónak neve-

zett középosztály teljesen vagyontalan s a megélésre semmi egyéb módjai nincsenek, mint amiket az állam adhat, — egyet jelent az ország kiméletlen és kegyetlen kibőjtöltetésével, kiuzsorázásával, s egyben, fináncpolitikai szempontból, rabló-gazdasággal. Ez a befektetések híján koldus ország, s ezek a felső segítség híján koldus emberek hogy' rajongjanak a jogért, törvényért és igazságért, mely nem hoz semmit a konyhára, s a dualizmusért, mely a párnát is kiveszi a fejük alól?

Mit törődjenek olyan kormánynyal, mely pénz helyett rendezett államháztartást ad nekik, s miért haragudjanak arra az ellenzékre, mely legalább káromkodik a nevükben? Tiszta választások?

A legtöbb nagyságos urat azért küldték Pestre, hogy szégyent hozzanak vele a kuriai biráskodásra. Tiszta közigazgatás? A tisztviselők már felelnek rá: feltartóztathatatlan bérmozgalommal. És igazuk van; az igazgatás tisztasága ott kezdődik, ahol a tisztviselő meg tud élni a fizetéséből — minálunk pedig nem tud. S a tiszta közélet is ott kezdődik, ahol az emberek meg tudnak élni, minálunk pedig nem tudnak, ma kevésbbé mint valaha.

Szél álláspontja.

AZ OBSTRUKCIÓRÓL. — EGY KONZERVATIV KORMÁNY LEHETŐSÉGÉRŐL. — AZ EX-LEX-RŐL.

Egy államférfiú, aki abban a helyzetben van, hogy a kormányelnök fölfogását mindenki között legjobban ismerheti, szíves volt nekünk beszélni arról, hogyan látja és mint ítéli meg Széll Kálmán a politikai helyzetet, az ex-lexet megelőző utolsó órában.

— Alapjában véve nem látja és nem ítéli meg másképp, csak úgy, mint tegnapelőtti nagy beszédje előtt és azután, bárha e beszéd a helyzetet sokban tisztázta. Ha azt kérdezi ön tőlem, hogy vajjon a kormányelnöknek nincs-e valamely terve — amint mondani szokták — formulája, amely az immár állandóvá lett vihart egyszerre elcsendesíti, vagy másfelé irányítja — erre nem felelhetek. Lehet, hogy van egy politikai ötlete, amely a maga természetes fejlődésében egyszerre, mint maga az egyszerű szükségszerűség, előtérbe lép. Ám a miniszterelnök — tudnivaló — nem tartozik a kis stílusú államférfiak közé és nem az, aki hiúságból és mohóságból sietteti azt, aminek természetes kifejlődésre van szüksége. Bizonyos, hogy ő a gondolatát végig gondolja, minden pillanatban minden következtetést levon és ezért ebben a komoly helyzetben is teljesen nyugodt, az ő szénája rendben és ebben a percben még az országét se félti. Tragikusan tehát éppen nem fogja föl a helyzetet. Még a nagy munka gyönyörűségét is élvezni tudja és tegnapelőtti három és félórás beszéde után frissebb és munkakedvvel telibb volt, mint valaha. Ez a szónoklat, amelyet egy más, lassúbb beszédű szónok szájából kétszer annyi ideig kellett volna hallgatnunk: voltaképpen az ő változatlan és megváltozhatatlan álláspontja. Csakhogy ökonomiát kell használni és ha sok részletet nem jelez csupán: e pillanatban mind csak beszélne. (Gondolatbőségéből és fizikai erejéből telnék.) Igen sok dolgot nem is érintett, bár a helyzet megítélésének minden elemét és lényegét kifejtette tömör tételekben.

Ilyen lázas időkben sok mindenről beszélnek mások — alap nélkül. A konzervativizmus, ahogy magát

szelid elnézéssel a reakció nevezi, úgy véli, eljött az ideje, megérett a búzája. Ők sárgúlnak, az bizonyos. De hol a szem? Suttogják és zengik: nincs katonai kérdés és nincs parlamenti debacle; a nemzet a kormányrendszer elveinek megváltozását követeli, minden békétlenkedésnek ez az oka és a teljes békének az lenne az ára, ha ez a közérzület diadalra jut. Nem szükséges önnek magyaráznom, hogy ez a kedves önzetlenség, milyen kedves és milyen önzetlen. Eh, ostobaság! Azt hiszik ők, hogy amit a Széll kedvéért nem tesz meg az ellenzék, azt az ő kedvükért megteszi. Az ellenzék, mint mondani szokta, Széll dacára benne van az obstrukcióban, az ő kedvükért ezt a politikai műformát csak fokozhatja. De hová lehetne azt fokozni? Ön azt mondja, hogy ez a parlamenti forradalom; ez igaz, de erre voltaképen ok nincs. De agyém egy reakciónárius vagy konzervatív kormányzat is, mivelhogy annak a kezében nincs a helyzetnek semmiféle megoldása, a kibontakozásnak egy szála sem. Nincs is beszélni róla mit és a kormányelnök — biztos vagyok benne — nem is beszél.

Elég gondja van arra, hogy a ténybeli dolgokkal foglalkozhassék. És ezek mind egy körül csoportosulnak. Akörül, hogy a kisebbség ellenében föntartsa a parlamentárizmust a képviselőház együttlétében és a maga lehető teljességében, az alkotmányt a legnagyobb teljességében és érintetlenségében. Az ellenzék őt a törvénytelenység felé nyomja: nem enged e nyomásnak, hanem elfoglalja azt a helyzetet, amely még az alkotmány keretében van és ez az ex-lex. És ezt a szituációt sem újnak, sem véglegesnek nem látja. Sőt azt sem tartja szükségesnek, hogy ez az állapot és a kormányzatnak e térre való szorítása külön manifesztáltassék holmi nyiltrendelettel vagy pátensekkel. Bánffyék 1897-ben erre készültek és akkor éppen Széll Kálmán volt az, aki nem helyeselte az ilyen enunciációt. El is állottak tőle. Egy tüntetészerű kormányzati aktusra ma sincs szükség, megmarad a parlament, maradnak a törvények és megmarad az obstrukció, amíg az ellenzék lelkiismerete és a nemzet közvéleménye el nem unja. E l f o g j a u n n i. Ami a kormányzás rendszerét illeti, marad a régi. Természetesen adót nem szedethet, de ezzel nincs az mondva, hogy nem fognak adót fizetni azok, akik rendhez szoktatták magukat, és akik tudják, hogy egy múltó politikai kényszerűség akarta megállítani az állam kerekét. De azt nem lehet. Alkotmányunk és kormányrendszerünk

nincs olyan gyengén megcsinálva. A kormányelnök megtett minden intézkedést, hogy minden rendben menjen. Kivéven azokat a teendőket, amelyeket az obstrukció megakadályoz és amelyért úgy látszik, vállalja a felelősséget. De ezt majd elvégzik: ellenzék és nemzet.

Ami pedig az obstrukció lélektanát illeti, úgy vélem, a miniszterelnöknek ebben némely dolog zokon eshetik. Obstruálnak neki előző kormányzatok esetleges mulasztásaiért. Amit harmincöt esztendőn át elfelejtettek számon kérni, azt most egyszerre mind tőle kérik számon. És cselekszik ezt akkor, amikor olyan kiegyezést hozott haza, amely jobb, mintha ma az önálló vámterület alapján kötött szerződés volna.

De — folytatta az államférfiú — biztosan tudom, bármi történjék is, Széll Kálmán az úgy liberális mint konzervatív részről kifejezett óhajtás dacára sem megy bele erőszakoskodásba, alkotmánysértésbe és törvénysértésbe. «Mert — ez az ő mondása — végig kell gondolni a gondolatot». Álláspontja e mellett törhetetlen.

— A kormány nem kért semmi törvénytelen vagy szükségtelen. Tehát kérését vissza nem vonhatja bárha — és ez a krímen — azt a többség támogatja, akarja. Nem engedhet és nem csupán azért, mert nála a többség és mert létének alapja, tekintélyének legfőbb vára a következetesség, és mert az új katonai javaslat szükséges, és se gazdaságilag, se pénzügyileg elviselhetlen terhet nem ró a nemzetre. Hanem azért sem engedhet, mert a kormányelnök legszentebb kötelességének tartja a parlamentarizmus sérthetlenségének megóvását, mert a kisebbség uralmát jelentené, ami megöli a parlamentarizmust és a mi viszonyaink között a legveszedelmesebb precedens lenne. És ha a kisebbségnek engedne — egyszersmindenkorra vége lenne a magyar parlamentnek. A kisebbség az, akinek engedni kell és akinek engedni — lehet.

Ami pedig az ex-lexbeli állapotot illeti, a miniszterelnök úgy hiszi, hogy azt lehetetlen sokáig fenntartani, mert ennek semmi jogosultsága és bízik az ellenzék érettségében és hazafias nyugodt belátásában.

És a kibontakozás? A nyugodt mederbe való jutás? A természetes kibontakozásnak meg kell lenni, csak nem kell idegeskedni. A miniszterelnök nyugodtan várja az eseményeket és el nem hagyja a helyét addig, amíg a nemzetnek kára lehetne abból, ha illetéktelen kezek kapkodnának bele a helyzetbe.

KORMÁNYZÁS AZ EX-LEX ALATT.

E pillanatban, amikor immár kétségtelen, hogy a költségvetés híján való kormányzás elkerülhető nem leszen, nem érdemtelen a budget nélküli ügyvitel technikai, gyakorlati lebonyolításának kérdése. Vajjon budgetnek hiányában a kabinet miképen fogja intézni az állam háztartását? — evvel a kérdésse fordultunk parlamentünknek egy előkelő financier-jéhez, aki nekünk a következő felvilágosításokat adta:

Minthogy a kormánynak kötelessége az állami kormányzat zavartalan továbbviteléről gondoskodni, a törvényhozás utólagos jóváhagyásának reményében meg fogja tenni a szükséges adminisztratív intézkedéseket. Kétségtelenül meg fogja könnyíteni felelősségét az a körülmény, hogy az országgyűlés állandóan együttlívén, a kormány intézkedéseit ellenőrizheti s azok felett bírálatát gyakorolhatja. A kabinetnek meg kell tennie az intézkedéseket úgy a közjogi, mint a magánjogi címeken alapuló kiadások fennakadás nélkül való teljesítésére, a törvényeken alapuló közjovelmeknek és az államháztartás alaki rendjének biztosítására. El kell tehát rendelnie a kormánynak a következőket:

1. Az összes állami kiadások, úgy amint azokat az 1902-ik évi állami költségvetésről szóló törvény megállapította, további intézkedésig teljesíttessenek.

2. Szintúgy intézkednie kell az iránt, hogy az 1902-ik évi költségvetésről szóló törvényben megállapított összes állami bevételek biztosíttassanak.

3. Utasításra lesz szükség arra nézve, hogy az utalványozás az utalványozó hatóságok részéről olyképen teljesíttessék, hogy az indemnityben kért felhatalmazás elnyerése esetén azok az állami költségvetésbe beilleszthetők legyenek.

— Lehetségesnek tartja-e, hogy a közadók beszédése május hó elsején túl is végrehajtás útján foganatosíttassék?

— Ez kizártnak tekintendő. A közadóknak, a közadók módjára beszédendő kincstári követeléseknek és egyéb tartozásoknak végrehajtás útján való behajtását a magyar korona országainak területén egyelőre, további intézkedésig be kell szüntetni.

— És miképen fogja az országgyűlés a kormánynak a budget nélkül teljesített kiadásokért a felmentést megadni?

— Ez egyszerűen olyképen fog történni, hogy a kormány az indemnity részletes tárgyalása során kétségkívül annak az intézkedésnek a törvénybe való felvételét fogja proponálni, hogy a kiadások május hó elsejétől megállapítottaknak, a bevételek május hó elsejétől megajánlottaknak tekintessenek. Ez szükséges lesz nemcsak alkotmányjogi szempontból, hanem a

végből is, hogy a közszolgáltatások alól magát senki ki ne vonhassa.

— Vajjon, hogyan fog alakulni az állami számvevőszék ellenőrzési kötelessége és feladata?

— Nézetem szerint az állami számvevőszéknek, mely a miniszteriumtól független, önálló hatáskörrel bir, közjogi felelősségének alapján intézkednie kell az állami bevételeknek és kiadásoknak s az államvagyonnak további hatályos ellenőrzéséről. Mert kétségtelen, hogy addig is, amíg a felhatalmazás kérdése a törvényhozás útján megoldást nem nyer, érintetlenül fennáll a számvevőszék felelőssége. Egy pillanatig sem hagyhatja tehát az ország pénzügyi kezelését ellenőrzés nélkül és legkevesbbé akkor, amikor a kormány a törvényhozás felhatalmazása nélkül, saját felelősségére jár el. A számvevőszéknek ez a kötelessége a függőben levő viszonyok folytán nem szűnt meg, sőt épen fokozottá válik, nem utolsó sorban azért is, hogy annak idején, mikor a törvényhozás a felhatalmazás kérdését eldönti, a számvevőszék hű képét nyújthassa a budget nélküli pénzügyi kormányzás közvagyonni állapotának és pénzkezelésének.

— Nagyon valószínűnek tartom — végezte a pénzügyi szakférfiú — hogy úgy a kormány, mint a számvevőszék is már a budget nélküli állapot elején jelentés formájában előzetesen is tájékoztatni fogja az együttülő országgyűlést intézkedéseiről és tervbe vett magatartásáról.

A NÁDORSÁG. Az öreg Madarász apó e héten egy darab történelmet vetett felszínre s az ötletén többet mosolyogtak, mint amennyit az agg képviselő korához s a dolog természetéhez képest illendő lett volna. Mi úgy látjuk, hogy a nádorság visszaállítása már azért sem nevetséges, mivel e méltóság eltörölve nincs, hanem csak felfüggesztve. A magyar fajnak épen az ad jelentőséget és túlsúlyt az országban, hogy politikai raisonja van és évszázadokon — egy évezreden át fenn tudta tartani intézményeinek és uralmának kontinuitását. Ezt nem mi mondjuk, hanem egy értékes tudományos munka, melynek az a célja, hogy a magyar nemzet múltjában a szellemi és politikai folyamatosságot kimutassa. Timon Akosnak, a budapesti egyetem tanárának «Magyar Alkotmány és Jogtörténet» című könyve ez, mely a tudományos világban feltűnést keltett, de amely arra is érdemes, hogy a magyar politikusok a magyar nemzet vezetéséhez belőle anyagot merítsenek. Ebből a könyvből tanultuk meg, hogy a ma-

gyar nép, faji gondolkozását és faji közérzését meg tudta őrizni. Hasonló vonása ez a magyarnak az angolnal, mely a gondolkozás és érzés kontinuitását szintén évszázadokon át megőrzi s egységes akarását a viszonyok szerint alakítva, új intézményeket és rendszereket teremt, mialatt a régi formákhoz hű marad. Miként az angoloknál, úgy találunk a magyar nemzet történetében is minden korszakon és rendszeren keresztül vonuló törekvéseket, melyek körül az intézmények szervesen fejlődnek, módosulnak, anélkül, hogy egyiknek a másikból való kialakulása ellenőrizhető és megállapítható ne volna. Tagadhatatlan, hogy a legújabb közjogi alakulatok egy bizonyos zökkenés útján jöttek létre s a mai közjogi élet nem egészen szerves fejleménye az előzményeknek. Am a történelemmel pörölni nem lehet. Ellenben az épen érintett faji tulajdonságnak: a közjogi kontinuitás fentartására irányuló ösztönnek immár az a feladata, hogy számolva a tényekkel az adott kereteken belül igyekezzék a jelennek a múlttal való kapcsolatát megteremtteni. Hogy erre mi a legjobb módszer, ezt megtanulhatjuk az angoloktól, akiknél csak annak van tekintélye, ami régi s akik ahhoz, ami ősi, még akkor is ragaszkodnak, ha impraktikus. Mikor az angol képviselőház elnöke még mindig gyapjaszsákon ül s mikor a legfőbb angol méltóságok egyike még mindig a főpostamesterség, akkor nem képtelenség arra gondolni, hogy a gyönyörű múlttal bíró nádori méltóság Magyarországon felújíttassék. Arra persze gondolni nem lehet, hogy a nádori funkciót a régi értelemben helyreállítsuk, mert ezt a parlamentáris kormányforma kizárja. De hát nincs-e olyan funkcionáriusa a parlamentáris rendszernek is, amelyben — mutatis mutandis — a nádori tiszt hivatása tükröződnék vissza? Van bizony. Itt van a miniszerelnökség, amely az ország kormányzásának legfőbb egyesítő faktora s egyúttal, szintén változott értelemben, közvetítő a király és nemzet között. Mért ne lehetne a mindenkori miniszerelnök a nádori cím és méltóság viselője? A dekorumot a régi szép intézmény adná, a tartalmat a változott viszonyoknak megfelelő parlamentáris rendszer követelményei. Ócska copfokat eldobni, okos dolog, de ócska drágaköveket és ékszereket eldobni, mivel rossz a foglalásuk, — bolondság. Timon Ákosnak a kontinuitásról szóló tanát a magyar nemzet évszázadokon át ösztönszerűen követte; hátha egyszer elkezdenők tudatosan alkalmazni!

Május.

Irta: Csizmadia Sándor.

A rózsák nyílnak . . .
A napsugár ha megcsillan a réten,
Rónák ölén virul tarkán az éden.
A hajnalpírnak
Fülembe suttog üde, friss szele,
Tavaszi illat száll hozzám vele.

A játszó dalnak
A virradatban megcsendül zenéje,
Színes virágok intenek feléje;
Száll mint a harmat,
Szellők szárnyán, a nagy világon át,
Hirdetve a kikelet hajnalát.

Ám én merően,
Lázongó szívvel hallgatok a dalra:
Nem is dal az, de csaták riadalma . . .
A sík mezőben,
Mély völgyeken, a hegyek ormain,
Életre kelnek régi álmaim.

Körül a földön,
Ahol embert szorít a munka járma,
Bilincsre kötve a szellemnek szárnya;
Ahol a börtön
Homálya terjeng a népek felett —
Derültebben mosolyg a kikelet.

Lángokra gyúlnak
Apró tüzei az ezernyi vágynak,
Új napjául a támadó világnak;
A szürke múltnak
Sírjába roskad a megúnt jelen:
A munka lesz az úr az életen.

De nem is álom!
A vérem lüktet, a szívem se hallgat,
A lelkem is érzi a forradalmat . . .
Mindegyre látom,
Zászló lobog, a tábor egyre nő,
Vörös hajnallal ébred a jövő . . .

ÚJ BESZÉLGETÉS A KOCSIVEZETŐVEL. Tán-
csics Istvánnak nagyon egyszerű a tragédiája. Tagbaszakadt,
értelmes szemű fiatal ember volt négy évvel ezelőtt és besze-
gődött kocsivezetőnek havi harminc forintokért. Ez kevés pénz,
de az igazgatóság megígérte, hogy nagy javulást várhat a
sorsában. A munkaidőt leszállítja, a fizetést fölemeli és gon-
doskodik a nyugdíjáról. Táncsics István tehát megfeleségese-
dett és bárha naponta tizenhét órát állott a kocsikormány
mellett, jutott egy-egy órácska a feleségnek is, meg a remény-
séges álomnak is.

Négy esztendő telt el és a délceg Táncsics István észre-
vette, hogy a lábai megrogygyannak, szeme gyöngül, széles
mellét meg-meghasogatja a reuma; — megannyi mementója
a közeli rokkantságnak. De a fizetése azért csak harminc forint
volt, a munkaideje tizenhét óra és a nyugdíja semmi. A nagy
urak könnyen válnak feledékenyekké, ha szegény ember sor-
sáról van szó; Táncsics István tehát megbeszélte a társaival,
hogy fölmennek az igazgató úrhoz és eszébe juttatják, amit
elfelejtett. Fölmentek és mikorára lejöttek, várta őket a végzés,
hogy el vannak bocsájtva. Némileg tehát mégis konzekvens
maradt az igazgatóság önmagához: ha már nem teljesítette az
ígéretét, elcsapta magától azokat, akikkel szemben kötelezte az
ígéret. A többi már köztudomásu. Kiütött a sztrájk és három-
százhuszonnyolc ember állás nélkül maradt. Köztük hatvannégy
13—15 éves fiú: a váltóörök. Ezek hiába jelentkeztek újra,
a főmérnök kurtán rájuk kiáltott:

— Geh weg!

Mivel ők már megmételyeződtek. Belékóstoltak
már a rabszolgák tiltott gyümölcsébe; az ilyenektől jó mentől
hamarább megszabadulni. Valami nagy baja egyiknek sem
esett; visszamentek falujukba és kezdik újból. Marad tehát
még kétszázhatvannégy egyéb alkalmazott — a Táncsics Istvá-
nok. Ezek már nem mehetnek vissza sehova, összetett kézzel,
komoran néznek — oh, nem a bizonytalanságba, hanem a
bizonyos nyomorúságba. Nem lázongó szocialisták dacos tömege
az. Mikor Láng Lajoshoz mentek kérésükkel, hogy járjon
közbe érdekükért, sorra kezét csókoltak a miniszternek.
A kézcsók nem használt; a miniszter kijelentette, hogy mit
sem tehet értük. Úgy látszik, hogy a közúti társaság igaz-
gatósága az egyetlen hely, ahol nincs — protekció.

— Mi a kívánsága most? — kérdeztem Táncsics Istvántól.

— Az, hogy visszavegyenek. Négy évig szolgáltam ott
becsületesen és szolgálni akarok továbbra is.

— Van reménysége rá, hogy visszavegyék?

— Nincs. Én már lázadó szocialista vagyok előttük. Minden előzetes értesítés nélkül csaptak el. Még csak arra sem volt időm, hogy a többieket figyelmeztessem a súlyos következményekre és hogy álljanak el a kívánságaiktól. Ha ezt megtehettem volna, a sztrájk sem ütött volna ki.

— Mik voltak a kívánságaik?

— Még csak annyit sem kértünk, amennyit az igazgatóság megígért, amikor fölfogadott bennünket. Azt kértük, hogy adják meg a fizetésjavítást és töröljék el azt az állapotot, hogy kihallgatás nélkül büntessenek bennünket . . . Meg aztán még valamit kértünk. Hogy adják vissza az ételjegyeket.

— Hát az mi?

— A feleségünk, mikor az ebédet hozta, oda és vissza ingyen jegyet kapott. Hiszen elég baj volt az nekünk, hogy sohasem ehettük meg odahaza az ebédünket; legalább ne is fizessünk rá. A jegyen ott volt a figyelmeztetés, hogy a birtokosa nem ülhet be a kocsiba, csak künn állhat a kocsivezető mellett. Hát hiszen rosszul esett ez is, mert a mi feleségünk van olyan tiszta ember, mint akárki más; nem érdemli meg, hogy így elkülönítsék. No de ilyesmi miatt már igazán nem szólottunk volna . . . Hanem aztán még ezeket a jegyeket is megszorították. Ez már végkép elkésérített bennünket.

— Ha nem veszik vissza, mihez fog?

— A jó isten tudja még azt. Talán összefogozunk mindannyian és kimegyünk Amerikába. Ott még van kelete a dolgozni vágyó embernek és talán azért sem halatják éhen, ha van is valami emberi kívánsága.

NAGYURAK. Károlyi Sándor gróf egyike Magyarország legnagyobb mágnásainak. Öreg, tekintélyes, okos, tehetséges és vagyonos. Nem régen Párisban járt, kúrára. A világ fővárosa tudvalevőleg mindig tele van érdekes vendégekkel. Most például ott időzik Leopold belga király, illetve Cleopold; továbbá — egészen külön — ott időzik Lónyay Elemér a feleségével, illetve Stefánia, királyi hercegnő a férjével. Az öreg Károlyi gróf beteg ember letére kevés látogatást tett, de kötelességének tartotta leadni névjegyét honfitársainál: Elemér grófnál és Stefánia grófnénál, a mi Stefániánknál, akit örömpresve várunk haza.

Egy óra múlva lakáj állított be Károlyi Sándor grófhhoz és visszahozta a névjegyét. Meghajtotta magát s ennyit mondott:

— Stefánia királyi hercegnő ő fensége látogatásokat nem fogad, csak kihallgatást szokott adni.

. . . Ezt beszélik most a társaságban. Igazságát nem tudtuk ellenőrizni. De ha nem igaz, akkor is jellemzetes.

A trónörökös — úton.

Már ötödik napja, hogy az «Afrika» ott fekszik lebocsájtott horgonnyal az alexandriai kikötőben és még mindig csodájára járnak az emberek. Mert látni kell ezt a hajót! Látni kell ezt a vadonatúj hófehér alkotmányt, mely most került ki a triesti arsenál műhelyéből, hogy parádés menetében egy nagy urat hozzon haza... Látni kell hosszát, karcsú termetét; látni ragyogását, fényűző luxusát. Végig kell futni bársonyos puha szőnyegein, megbámulni termeiben a sok csillárt, tükrös aranyat; a halványzöld selyemkárpitokat, bársonyrámába szőtt képeket, be kell nyitni az utasok kabinjaiba, megtapogatni a széles angol ágy himbáló rúgóit, amelyek átsegítik az embert a haragvó tengerjárás minden nyomorúságán. A gőzdarúk kerepelnek, az emelőrudak szapora karja dobja-veti a hajó gyomrába a sok ládát, a szállítmányok terhes tonnáinak ezreit; rakodik ez a hajó is csakúgy mint a többi más — de felülről, az utazók erkélyéről átható virágillat keveredik már a rakodópart kátrányszagával, az asszonyok parfümje lebeg a hajókorom között, hogy poézist és illuziót keltsen a zakatoló munka rideg otthonában. Tompa bűgás járja végig a kikötőt: mindjárt indul a hajó. Bámész nézőkelők, búcsúzó barátok sietve távoznak. Urak, kereskedők, teherhordó hamálok, pénzváltó görögök, vízfordók, házalók, a kelet színes lakói mind szalad már le a hajón. A matrózok már oldják a kötelet. A kapitány harsány parancsszavára bontják az árbócokat. A láncok csörögnek. Az emelőrúd nyikorog. A siserdő gőz csak úgy feszíti a kazánt. Még egy utolsó bűgő jeladás...

De nem indulhat még sem a hajó, mert két elkésett kisasszony van még a fedélzeten. Több egy félóránál, hogy kedvesen enyelegve csevegnek egy úrral, akit búcsúztatni jöttek. Oly jól mulatnak, oly önfeledten diskurálnak, hogy a hajójelzés intó szavát észre sem veszik. Fehér ruhában vannak ezek a leányok, élővirággal díszített csipkés fehér ruhában, olyan szépek, olyan ígézők, mintha a Padisah egész birodalmának varázsa beléjük költözött volna. Aki beszél velük, alig tud tőlük megválni...

A férfi pedig, akivel ez a két rózsaszál búcsúztatott, senki más, mint Ferenc Ferdinánd királyi herceg, a magyar trón várományosa.

Feleségével utazott a főherceg, Chotek Zsófiával. A nyomtatott hajólistán mint egyszerű utas volt beírva: Arstetten gróf és a neje. Egyszerű utasnak meg is maradt mindvégig.

Mindjárt, hogy elhagytuk az egyiptomi partokat, a fedélzetből elkerítettek egy kis területet Arstetten grófok részére, fentartott pihenőhelynek. Az egész bekerített parcella nem volt nagyobb, mint 5 lépés hosszú s 3 lépés széles. Asztalt tettek a közepére s köréje két hintaszéket. Az asztalra a főherceg könyveit. Vaskos, fűzött szürke köteteket. Komoly, tudományos német könyvek voltak azok úgy találomra összeszedve egy jó könyvtár legújabb kirakatából.

Azt a kis fentartott helyet elővigyázatból kerítette be a kapitány. Arra gondolt, hátha túlságosan terhére lenne a közönség a fenséges utazópárnak. Ha minduntalan sarkában járnának. Ha a sok kíváncsi ember molesztálná. Ha illetlen közeledéssel meg-megzavarnák azt a nyugodalmat, a csendes mélázó pihenést, amire jussa van mindenik utas embernek, mégha főherceg is a neve... De a kapitány úr csalódott. Nem ösmerte utasait. Elkerülte úgylátszik a figyelmét, hogy ezek az urak és urasszonyok, kiket hajója vendégel, most Egyiptomból jönnek, a mesék legendás földjéről. Hogy a nagy és fonséges impressiók csak úgy rajzanak képzeletük előtt! Hogy ezek az utasok az esthajnal csillagánál látták a gulákat, a sivatag lágy fuvalma mellett járták a Nilus völgyét és ott báméskodtak mindannyian Kairó utcáin részegen a színektől, bódultan a lármától, az éles fénytől, a képek sokaságától. Mit is jelenthet mindezeknek egy eleven főherceg?!

Az emberek gondolataikba merülve ébren álmodtak. A trónörökösöket alig vették észre.

Hogy kedvünkbe járjon a kapitány, a tenger nyílt vizeiről a partok felé irányította a hajót. Közelébe, egész közel a szigetekhez, virágos kertek, lombos erdők közé; fakadó szőlők lankásain dolgozó embereket szemlélhettünk, akik letették a kapát és csodálkozva nézték ezt a természetes fehér gőzhajót, amely mellettük elhalad. A hajófedelén a sok selyembe öltözött asszony színes napernyőkkel, tarka kalapokkal úgy festett a távolba, mintegy pompázó nászmenet, mely örömittasan, víg dalok mellett siklik tova a sima, langyos tengeren.

Meleg volt. A szemhatáron sehol egy felhő. Csak egy átható, rejtelmes kékség borult reánk: a görög szigetvilágé. Az a csendes, nyugodt, mindig egyenletes, mindig derült görög ég, amely benépesítette ezerévelőtti lakóinak lelkét istennel és becsalta a zenét csendes emberek mélázó szívébe. Aki ma belenéz ebbe az égbe, a hypermodern ember ideges

lelkével, és nézi napokig a hajóutas mozdulatlanságával, az ma is istenekről álmodik és nyugtalan képzelete beolvad a nagy harmóniába.

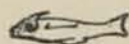
A szigetek után napokig üresség. Semmi ezen a nagy vizen, ahol a szem megpihenhet. Még a hullámok játéka is szünetel. Csak a hajó ringása indít meg egy-egy vízgyűrűt, mint amilyen a patakba dobott kavics nyomán támad. Mind nagyobbak ezek a gyűrűk, egyikből lesz a másik. Végét, határát hiába lessük; elmosódik, mint a gondolat az örökkévalóságba.

Ilyen egyhangú napok alatt, amikor az égnek és a tengernek szüntelen tekintete hypnotizáló hangulatban tartja az utast, az élet verizmusa a társas ebédek alatt diadalmaskodik. Az egyedüli alkalom, hogy a modern ember kibúvik belőlünk. Parádében jövünk az asztalhoz. Az urak feketében, az asszonyok estélyi öltözékben. Mindegyikük művészi frizurával, kecsesen, hódítóan, mindegyik ékszerdíszben, egész vagyontérő gyöngyökkel, ékkövekkel. Persze, nagy a verseny, nehéz az elsőségért küzdeni, amikor annyi a mágnásasszony, annyi az amerikai milliomos, és egy trónörökös felesége van a hajón.

A virágokkal díszített nagy ebédlőben 8–10 asztalnál foglal helyet a közönség: az egyik sarokban Ferenc Ferdinándék. Rendesen négyen étkeztek együtt: a trónörökös, a felesége, báró Rumerskirchen, a kíséző és a báró felesége. Mindig pontosan megjelentek a csengetésre. A nappali étkezésnél utazóruhában, este a főebédnél estélyi öltözékben. Különös ízléssel öltözködött mindenkor a főhercegné. A teremben ő volt a legszebb megjelenésű asszony. Egyszerű és bájos. Akik beszéltek vele, mind el vannak ragadtatva tőle! Beszédes szemeiből csak úgy árad a szellem és az értelem fensősége egész lényéből sugárzik. Minden kvalifikációja meg van arra, hogy királynő legyen és mégis, sohasem lesz megkoronázva...

Estebéd után, amikor a kis termekbe oszlott szét a közönség, ki a játékterembe, ki a társalgóba, ki a zongora mellé, a főherceg rendesen elővette az ő nagy, szürke könyveit és a szalón bejárója előtt hintaszékbe dőlve, tanulmányaiba merült.

— A trónörökös tanul, egyre tanul...

Kikelet.

Irta: Vandervelde.

Minden érző ember bizonyára azt kívánja, hogy a munkások felszabadítása ne kerüljön annyi könnybe és annyi vérbe, mint a polgárháborúk és a nemzetközi mézszárlások, melyek a harmadik rend emelkedését jelezték. De ha az ember látja azt a vad, elkeseredett, vak ellenállást, melyet a kiváltságos osztályok a nagy tömegnek még legszerényebb kívánságaival szemben is mindig kifejtenek, akkor önkéntelenül is azok a szavak jutnak az eszébe, melyeket Schiller Wallensteinjével mondat: aki nem akarja, hogy elkergessék, az kergessen; itt dül a harc és csak az erős győz.

Ezt az erőt, ezt a hatalmat, a világ urát, kell a proletáriátusnak meghódítani. A munkásoknak meg kell valósítani az Internationale jeligéjét, fel kell ébreszteniök a bennük szunnyadó osztályöntudatot, meg nem szűnő propagandával el kell pusztítaniök a régi fegyelmet, mely a passzív engedelmességet beoltja, és vastürellemmel kell belefogniök a jogok és a nyilvános hatalom meghódításába. Szakadatlan munkássággal kell önmagukat fölemelni reményeiknek értelmi és erkölcsi magaslatára, és a munkásosztály szabad és önkéntes szervezkedésének fejlődésével nemzedékeket kell fölnevelniök, melyek megérték a társadalmi munkásság köztársasági szervezkedésére. Egy szóval: a szociális gondolatnak minden elrendezésbe be kell hatnia, minden fejet el kell töltenie, minden ellenállást le kell győznie.

Ez a fejlődés ma óriási léptekkel halad előre, és a szociálizmus — a legkeményebb ellenfelek is ezt vallják — magáévá teheti azokat a szavakat, melyeket Krisztus halála után kétszáz esztendővel Tertullianus a hanyatló pogányság hatalmasainak arcába vágott:

«Mi még csak tegnapról valók vagyunk és mégis megtöltjük a ti egész világotokat: városaitokat, váraitokat, helységeiteket, gyűléseiteket, még a hadaitokat is, a tribusokat, a dekuriákat, a palatint, a szenátust, a fórumot: mást nem hagyunk néktek, csak a templomaitokat!»

Útra-készülés.

Irta: Gárdonyi Géza.

(1901. dec. 27.)

Beteg vagyok. Talán meg is halok.
Künn csöndes téli éj van. A kályha morog.
Jégfátyol fehérlik az ablakomon.
Imádkozom:

Jó Égi Ember, Mindeneknek Atyja,
kihez hajlunk, mint fű a Nap felé,
az én szívem kétség nem szorongatja,
midőn indulok végóráim elé:
a halál nékem nem kivégzés, börtön,
nem fázlaló, nem is rút semmiképpen:
egy ajtó bezárul itt-lenn a földön,
s egy ajtó kinyílik ott-fenn az égen, —
ez a halál.

Mért féljek, mint az állat?
érezem, hogy fenn sok kedves orca vár.
És mégis ólomkézzel nyom a bánat,
mint búcsuzót, ki a tengerre száll:
nem előre nézek, de mindig hátra.
Óh, sirat engem két szegény kis árva!

Uram, engedd, ha új testem felöltöm,
új testem, mely a ködnél finomabb,
hadd maradjak, míg könnyeik letörlöm!
hadd leheljek árcukra csókokat!
s mikor siromnál ereszkednek térdre,
hadd súgjam nekik: Nézzetek az égre!

Hiszen tudom, hogy kell szenvedniök,
kell sirniök, kell vezekelniök, —
ezért jöttek ők is a Föld színére.

A sárba tévedt kócsag is fehérre
 mossa tollát mielőtt hazatérne,
 s így száll az égbe hófehér ruhában . . .
 Az ember mosdik könnye harmatában.
 De nékem mégis nehéz őket nézmem.
 Anyjok nem volt, és már apjok se légyen?
 Így áll, mint ők, a sötétben remegve
 az elhagyott, mezőn felejtett bárány.
 Ki néz jószívvel az én gyermekemre?
 ki gondoz mint én, két szegény kis árvám!

Ha felülről látom majd ezt a földet,
 azt mondom rá: Ne éljek rajta többet!
 Mindenkinek hull rája könnye, vére,
 szülessen bár lágy hermelin haván,
 vagy útszélre vont koldustalyigán,
 csak jajkiáltás kezdete s a vége.

És mégis érzem, hogy e zöld pokolba
 lekiváncozom hébekorba.

Hőn érdekel, hogy földi útjokat
 mint folytatják az én szeretteim?
 virágos mezőn járnak-e sokat?
 vagy az élet zord, köves terein?
 Hogy állják ki a zivatarokat?
 a szíven sujtó vad villámokat?
 s mint szárítják, mikor a vész elült,
 könnyekben ázott bús orcájokat?

És érdekel, hogy egy-egy jóbarátom
 mit dolgozik? és hogyan boldogul?
 hogy adnak túl a férjhez menő lányon?
 nyomunkba milyen nemzedék tolul?
 Szeretnék olykor hirlapot átfutni:
 mi izgatja az új kornak fiát?
 a találmányok fejlődését tudni,
 no meg az új magyar politikát.

S kívánnám látni minden esztendőbe'
 a tavaszt, a föld virágébredését;
 heverészni az első verőfénybe';
 hallgatni a méh szelid zümmögését;
 látni a szántóföld nagy négyszögében
 a magvetőt, a haladó ekét,
 míg a pacsirta a sugaras égben
 csicsgergi boldog kedves énekét.

S főképp szeretnék egyszer minden évben
 erdőbe szállni május közepében,
 mikor a fa már lombba öltözött,
 s a gyöngyvirág nyit a fűvek között.
 A gyöngyvirág, a fehér gyöngyvirág,
 ez az üde, alázatos virág,
 amelynek tiszta szűzies havát,
 tündéralomba ejtő illatát
 boldog mámorban úszva bámulom,
 s szemem lehunyva hosszan csókolom.

S ha jó az éj, s én újra visszatérek,
 egynéhány szál gyöngyvirágot letépek,
 és felviszem a csillagfényes égbe.
 Megkeresem a Jézus anyját véle.
 A Jézus anyját, kinek képei
 oly búsak lenn és olyan szenvedők!
 Hadd lássam egyszer mosolyogni őt!

A szőke nő.

Irta: Zay Miklós gróf.

A művészet terén a szőke asszonynak nagyobb szerep jut, mint az irodalomban. A finom, tejszínű arcbőr, melyre oly üdén rajzolódnak a rózsák, mely a szőkeséggel karöltve jár, ellenállhatlan vonzóerőt gyakorol a képiróra. A germán fajú népek festészetében elsőrangú szerep jutott neki. Akár Kaulbach klasszikus asszonyait, az előkelő németországi nőt vesszük szemügyre, akár Makart könnyed alakjait, a finom bécsi nőt, kiben oly sokszor rá lehet ösmerni az elfogadó termék úrasszonyaira, mindig a Brunhildek és Crimhildek utóda áll szemünk előtt. Utódja annak az asszonynak is, kit Lucas Cranach festett le egykoron s aki erősen emlékeztet a mai kor kérges tenyerű, redős arcú német parasztnyecskeire. Külön csoportot képeznek Rubens remek szőke asszonyai. Akár angyalok, akár pástorleányok, egytől-egyig egymásra ütöttek, mintha egy nagy, elágazott család tagjai lennének. Rubens asszonyai nagyrészt a hollandi fajhoz tartoznak, de egyaránt szép, piros-pozsgás, eleven alakok. Vérmes, szőke típusok, kiknek arca majd kicsattan.

Legszebb színpadi alakokat a szőke színésznők soraiban látni, mert a sugár és karesú termet, mely a külső hatás egyik fő kelléke, a germán fajhoz tartozó nők közt mindennapos. Például az angol színésznő — hangtól és játéktól eltekintve — többnyire remekül fest a színpadon. Néha pusztán megjelenésével el tudja ragadni a közönséget. Érti, hogyan kell a festett deszkákat a tündérregék országává átalakítani. Az angol táncosnő a maga légies öltözetében sokszor úgy tűnik föl, mikor tánc közben leomló, szőke hajára ráesik a görögtűz fénye, mint valami északi álomkép.

II.

Mentül előkelőbb kört keresünk föl az emberi társadalomban, annál több aranszőke nőt találunk, annak jeléül, hogy a típus a művelődéssel és elfinomulással együtt fejlődik. Az európai uralkodóházakban egyenesen uralkodó helyet foglal el, amit részben annak kell tulajdonítanunk, hogy a régi, nagy dinasztiaiák össze vannak házasodva az apró, német fejedelmi házakkal s azok szőke asszonyai révén frissítik föl az uralom hosszú gyakorlása közben hanyatlásnak

indult vért. Igazi világtörténeti típusa a szőke asszonynak Mária Terézia, mint a háziasság mintaképe, a XVIII-ik század feslett erkölcsű udvarai közt. Érdekes e lángeszű fejedelmi nőnél, aki vezetésre és parancsolásra született, hogy a szűk családi körben mennyire alá tudta magát rendelni férjének, hogy iparkodott véle feledtetni saját nagy szellemi felsőbbségét. Mert Ferencz István a fél francia, fél német lothringeni herceg, a későbbi német császár, közepes tehetségű férfiú. Jól megtermett, szép és előkelő arcú óriás, egy kedélyes és jószívű nagy úr, kit vérmessége miatt a guta környékezett s akinek sok mozgásra lévén szüksége, vadászaton töltötte élte java részét. Komolyan csak a pénzügyekkel foglalkozott. Jó gazda és takarékos ember, aki pénzt csinált mindenből s még az ördögöt is megkobozta. Mégis Mária Terézia a házi körben le tudta kisebbiteni magát az asszony színvonaláig s már jegyes korában egy «szegény kutyához» hasonlította magát, mely búsul az ő kedves ura és gazdája után. Mária Terézia szépsége épp úgy segített a trónt megtartani, mint a lángész, amelylyel népeit s első sorban a magyarokat harcba vitte fél Európa ellen.

Mondanom se kell, hogy a szőke nő, kiben átlag véve kevés az érzékiség, a házi tűzhely mellett, mint anya és feleség érzi magát otthon. Általán véve akkor emelkedik a női méltóság igazi magaslátára, midőn anyává lesz. Álmainak tárgya az anyaság, mely után úgy vágyik, mint a kis káplár a marsallbot után, melyet batyujában hord, s a mely mégis törekvéseinek legfőbb célja.

A szőke nő jobban beleéli magát az egyhangú, csöndes és mély mederben folydogáló életbe, mely sokszor unalommal veszi körül. A férfihoz gyöngéd szívóssággal ragaszkodik, megteszi szíve urának és gazdájának, aki úri minőségben tartozik tőle még apró, szoba-leányhoz méltó szolgálatokat is elfogadni. A legtöbb szőke nő a házaseletben hasonlít a folyondárhoz, mely szorosán körülfogva tartja a terebélyes tölgy derekát. Béketűrőbb, jobban elviseli egy férfi szeszélyeit, mint a barna. Több szívóssággal tud egyetlen férfiúért küzdeni. A barna nő, ha férjénél hűtlenséget fődöz fel, hamarabb fellobban, sértett haraggal támad fel szívében a bosszú. Ritkább az olyan barna nő, aki megadással tűr és küzd a férfi csapodárságai ellen. Aki nem bánja, ha pellengérré állítja is magát, de kész elutazni a harmadik országba, hogy egy-egy légyottot meggátoljon. Legtöbbször a hit képezi a szilárd talajt, melyen az élet zivatarjai közt megáll, mely a kísértéssel szemben erkölcsi erőt ad gyarló testbe oltott törekeny akaratának. «A vallás meggátol abban, hogy a bűn útjára

térjünk, — mondja finom gúnynyal egy eszes francia nő, — de nem vigasztal meg érte, hogy ellentálltunk.»

A csapodárság ritkább a szőke asszonynál. Az élet tapasztalásai szerint egy nőt, ha viszonyt kezd, abban ritkán az érzékiség, még ritkábban a szó szoros értelmében vett szerelem, a költői hajlamokból eredő rajongás vezérli. Rendszerint egész más rúgók indítják erre. Feldúlt házaseset, unalom és sokszor társadalmi nagyravágyás. Más kérdés, hogy mit beszélnek a jó és rossz, a hamis vagy tudatlan nyelvek. Az emberek rendszerint többet tudnak udvarlásokról, mint amennyi a valóságnak megfelel. Ama khaoszban, mely a nagyvilági nők és férfiak agyában forrong, gyakran több a látszat, mint a valóság. Viszont sok tényleg megtörtént novella és regény úgy elvész, úgy elkallódik, elrejtőzik, mintha sohasem esett volna meg.

A nagyvilág előtti pompázás kedvéért szőtt viszonyra legrátermettebb a szőke nő. Ime egy typus. Előkelő, hódító alak; szőke, mint a holdvilág, született bálkirálynő. Hófehér nyakán úgy csillogvillog a gyémánt, mintha teljes világéletében mást se viselt volna. Hideg és büszke, akár egy szobor. A frakkos csapat oly félve közelit hozzá, mint a régi rómaiak egy antik istennő képéhez. Maga az udvarló is meglepetve nézi a csodás jelenséget. Oly szerényen bókol és hajlong, mintha az nap látta volna először. És a szőke asszony lebilincselő mosolylyal játsza tovább szerepét. Elmulik pár óra s im a bizalmas kis fülkében ő lesz a legédesebb szerető a világon.

Már Bourget észrevette, mily csekély azon férfiak száma egy művelt társadalomban, kiknek a szabad szerelem útjára tért nők zsákmányul esnek. Ha nem csalódom, csak minden tízezer férfiú közül egynek hajlandó megadni a nőhódító címét és jellegét. Tényleg úgy van, hogy a legtöbb társadalmi csoportban akad egy-két ily alak, kinek lényében nem tudom micsoda vonzó erő rejlik. Valami sajátzerű, megmagyarázhatlan erő, ami úgy vonzza őket, mint a mágnes a vasat. Egy velük született képesség, a melyet megérteni igen, de eltanulni alig lehet. A legtöbbje teljes tudatában él ennek. Ha női társaságba kerül, folyton lesben áll és kutatja, melyik erősségen talál nyitva-feledett ajtót, melyen át az ostromot megkezdheti. Kitalálja, melyik út vezet célhoz: mikor a romantika, mikor a részvét fölkelése, mikor a szikrázó szellem, mikor a nő gyermekei iránt való érdeklődés. Ahol már galambok vannak, oda könnyebben száll az idegen galamb. A nagyvilági nő rendszerint az udvarlás terén is keresi a jó társaságot és könnyebben hódíttatja meg magát oly férfi által, kinek e terén már sikerei vannak. Don

Juan úr ó szeretetreméltósága, élelmes nőbarát, ki családapa létére is szívesen rak szarvakat más ember homlokára, de sebzett bölénynyé válik, mihelyt azt vele valaki megtenni megpróbálja. Jól jegyezzük meg, hogy ilyesminek nagy hátránya van reá nézve. Nevetségessé válik s ez által sokat veszít vonzó erejéből a többi nők előtt.

Vége következik.

Gróf Tolstoj Alexei:

Krím-i út.

Emlékszel-e még ama csillagos estre?
Fényében a tenger mint ragyogott!
Óh, jut-e a bús csalogánydal eszedbe?
S akácvirágos, fátylas kalapod?

Száz inda a sziklás parton utunkba,
Emlékszel-e, mily fenyegetve meredt?
Lovaink hogy' ügettek összesímulva!
S remegve kereste kezem kezedet . . .

Nyergedből egy-egy vadrózsafa mellett
Kacagva hogy' hajlottál ki-ki te!
Hogy' tépted a rózsát s hogy' kötögetted
Lovaink lobogó sörényeibe!

Lengő köpenyednek meghasította
Selymét a bimbós-tövises ág . . .
S csak tépted a rózsát kebledre, hajadba . . .
Csupa rózsa: te, én, az út, a paripák!

S emlékszel-e óh a hegyi patakra? . . .
Ezüsthabú árja mit csobogott! . . .
Hogy' dőltünk partján — ajk ajkra tapadva —
Édes pihenőre boldogan ott?!

Fordította: Telekes Béla.

A régi becsület.

Irta: Bársony István.

Feszty Árpádnak ajánlva.

Igazán becsületesnek lenni nem könnyű: ezt mindenki tudja.

A jó mód, az anyagi rend, a jövő biztossága megkönnyíti, hogy ne lépje túl az ember azt a határvonalat, amely vagyoni dolgokban a tisztességet körülövezi. Ám sok egyéb van még ezeken kívül, ami ha mindjárt nem függ is össze a tolvajsággal, sem sikasztással, sem anyagi kártétellel: érinti az igazi becsületet.

De már a világ olyan, hogy a becsületesség fogalmát első sorban ahhoz köti: «tisztakezü»-e valaki. A kötelességmulasztás csak «hanyagság», más feleségének a megkívánása csak «léhaság». Annak még kezét adnak az emberek, aki csak ilyen fogymozgásban szenved. De aki lop, az rögtön becstelenné válik, akire a kutya se néz többet. Az idegen pénzek kezelése tehát olyan feladat, amelyet gyöngé-lelkű szegény ember ne nagyon vállaljon magára. Mert folyvást a becstelenség örvénye tátong feléje.

Hisz annyi példája van a megtántorodásnak. Nehéz megélni; kevés a fizetés; sok az alkalom arra, hogy hozzányúljon a megszorult ember a máséhoz. És egy szerencsétlen napon kész a bukás, a helyrehozhatatlan veszedelem.

Éppen ezért senki se neheztelhet ránk azért a jó tanácsunkért, amit a szegény embereknek adtunk az imént. Nem mintha a szegény ember rosszabb volna, mint aki nem az. Dehogy. Csak gyöngébb. Az ördög könnyebben hozzáférhet a csábítással. Csábítás pedig bőségesen van. Az igények megnöttek s ezzel megnőtt a megélhetés nehézsége is. Ez a nehézség, ez a küzdelem, annyi csábítás a gonoszra, ahány formában jelentkezik.

A legújabb kor egyik jellemző bűne ez. Olyan, amilyen régente nem igen volt. Akadt rá példa, de nem járványszerűleg, mint mai napság. A régi embereknek hasonlíthatatlanul kisebbek voltak az igényei. Egyszerű lakás, egyszerű ruházat, olcsó szórakozás kellett nekik. Amellett jól élhetett mindenki, mert nem volt drágaság. Enni-innivaló volt tisztességesen. Most? A legnyomorúságosabb hivatalnok is olyan butort mer vásárolni, két kis szobára valót, hogy az ára több, mint az ő egész esztendei fizetése. S ha még kis lakást bútoroz be, hagyján; de akinek kétezer forint fizetése van egy esztendőre, az megmeri tenni, hogy hatszáz-hétszáz forintos, sőt még drágább lakásba költözik bele. Tehát egész jövedelmének egy harmadrészét, vagy annál többet, a lakásra költi. Hogy éljen meg tisztességgel a maradékból, ha nem koplal?

Régen másképp volt, mondom. S a mai időkön eltűnődve, eszembe jut V. Gyuri esete, aki árvagyám volt a dunántúli megyék egyikében.

Annyi pénzzel manipulálhatott, hogy a maga vagyónkaja annak egy tizedét sem érte volna meg. De azért soha senki sem kételkedett benne. Hisz' a megtestesült becsületesség volt Gyuri bácsi. Esztendőök teltek, hogy számon nem kértek tőle semmit sem (ez is a régi erkölcsökhöz tartozott), mindaddig, amíg úgy nem fordult a dolog, hogy a felsőbbséget magát is számlatták a még felsőbbek. Ilyenkor persze rendet akartak látni, statisztikát tudni, még pedig pontosat.

Ekkor rákerült a sor V. Gyurira.

Egy szép őszi reggelen két «biztos úr» jön hozzá s elkezd faggatni, hogy ki fia, mi fia, kinek a vagyónát hogy kezeli, melyik pénz hol van elhelyezve.

Gyuri bácsi nyugodtan pipálgatva mondja el, amit tud. Szép lassan összeszámolgatja fej ből, hogy mennyi pénzecske van rábízva az emberségére, mennyi abból ezé, mennyi azé.

A hivatalos urak csak hallgatják s egymásra néznek.

— De hát kérjük alássan, talán tetszenék megmutatni az erre vonatkozó iratokat; számot adni az okmányokról. Aztán felmutatni a kötelezvényeket, amiket az adósoktól vett, amikor az árvák pénzeit kamatra adta nekik.

Gyuri bácsi ránt egyet a vállán.

— Ami írás az én kezemhez jutott, az ott van mind sorjában abban a nagy almáriomban. De már én csak nem adattam írást a mi embereinkkel. Becsületes az mind, meghozza az utolsó garasig a tartozását, az interesttel együtt.

Ez bizony furcsa volt. Szokatlan volt. Kezdték a hivatalos urak összebb gombolkozni. Itt, úgy látszik, kutya van a kertben, jó lesz résen lenni.

— Már minekünk pedig mulhatatlanul tudnunk kell, hogy melyik pénz kinél van? — erősítették nagy komolyan — s erről a legpontosabban meg is akarnánk bizonyosodni.

Gyuri bácsi megint csak vállat vont. Leghalványabb gyanuja sem támadt arra, hogy ezek őt itt máris elveszett embernek tekintik. Jó lélekkel, nagy flegmával kezdte elsorolni az ujján:

«Mika Ferencnél van kétszáz forint; Esztegár Jánosnál négyszáz forint . . .»

A két úr beleszólt:

— Szép, szép, mi elhiszszük; de a rend miatt tőlök magoktól szeretnők hallani; aztán ha már eddig nem adtak írást, adjanak most, mert a hivatalos rend így kívánja.

V. Gyurinak ez ellen sem volt kifogása. Ahány cselédje volt, mind elszalajtatta nyomban, kit ehhez a gazdához, kit ahhoz, mindegyiket kettőhöz-háromhoz is. És várta szép csöndesen, hogy majd összegyülekeznek. Közben pedig kiszámította szépen újra fejből az egész összeget, ami kint volt, kölcsönképpen. Számol, számol, egyszer csak megakad.

— Ej! — mondja, nagyot csettintve a kezével, — egynek a neve nem jut eszembe. Pedig van annál is vagy háromszáz forintunk.

A hivatalos urak összepislogtak. Ahán, kezdődik már.

Gyuri bácsi tűnődik, tűnődik, s egyre simogatja a tarkóját a nagy gondolkodásban. Egyszer csak megszólal:

— Sebj! — mondja, — ha interest kell neki fizetni, bejön, bizonyosan bejön. Becsületes ember ez valamennyi.

Észre sem vette, fel sem tűnt neki, hogyan csudálkozik a két beamter erre a kijelentésére. Kisvártatva rácsap a homlokára.

— Tudom már! a nevét ugyan még nem, de arra emlékszem, hogy sánta szolgálója van nekie. Az egész községben nincs több ilyen szolgálója másnak.

Kiszalad, bekiáltja a konyhából a feleségét.

— Ugyan anyjukom, — kérdi szeretettel az öreg asszonytól, — ki is itt az az ember, akinek a szolgálója sánta?

Az öreg nő félénken mondja az urak előtt:

— Patacsics Kázmérnak hívják azt, édes uram.

— Az az! a Patacsics! ördög bújjék a nevébe, hogy olyan cifra. De még a keresztnéve is. Annál van a háromszáz forint, hiány nélkül.

A meginvitált gazdák pedig jöttek sorjában, egyik a másik után, s mindegyik beismerte szépen, hogy biz az úgy igaz, ahogy az árvagyám úr mondta.

— Adnak-e róla írást? Adnak-e kötelezvényt erről a tartozásukról? Kérdezték az inkvizitor urak.

— Adunk hát, hogyne adnánk! — volt a válasz minden kérdésre. — Ami igaz, igaz az írással is, n e m c s a k a n é l k ü l.

A derék jó emberek úgy fogták fel, hogy éppen az írás által válik majd gyanusabbá a dolog. De mindjárt bizonykodtak is erősen, hogy ők nem tagadnak le egy árva garast sem, nem bizony.

Ez volt régen. Így volt. Egy kicsit paradicsomi volt az igaz; de vajjon több biztosíték-e mai napság a billogos papiros, mint akkoriban volt az egyszerű kézadás?

Ma már nincsenek olyan árvagyámok, amilyen az öreg V. Gyuri volt. De nincsenek ám olyan adósok sem, mint az övéi voltak. Halad a világ s egyre változik.

A postás.

Irta: Thury Zoltán.

A postamesterünk öreg volt és beteges. Falubeli birtokos különben, aki jóformán csak azért vette át a postát, hogy legyen valami könnyű dolga. Meg hogy az intelligenciánk találkozhassek valahol. Kaszinónk nem volt tudniillik, ahol ihattunk volna. Kocsmánk se arravaló s mivelhogy jó ivó nép voltunk, nagyon éreztük a hiányát az alkalmas bormérő lokalitásnak. Azután a postán ittunk, kártyáztunk s aki éppen osztott, az fölvelt egy-egy rekomendált levelet, amit többnyire leányok küldtek Fehérvárra, meg Szebenbe, amely városokban a mitőlünk sorozott ezred állomásozott kettőbe osztva. Este hat után azonban már semmiféle parasztnak nem volt bejárása a postára. Elmúlt a hivatalos óra. Azután is azt csináltuk, amit addig. Ittunk kettőig, háromig, tovább is, de napról napra. Nem csoda, ha kifáradott a postamester úr s a városi rokonság meg az asszonyok okvetetlenkedésére végre ráhatározta magát arra, hogy föladjja a postát. Csinálja más ezután, pihentebb erő.

Előbb valami fiatal embert küldtek ki Szebenből a helyettesítésre. Kurzust végzett — s ettől kezdve nagyképű kancellária lett a posta. Olyan tekintélyes, akárcsak a jegyzőség. Mindennap fölnyitották a levélgyűjtő szekrényt s pontosan indították el a kétkerekű kocsit a leveles zsákkal. Benn a helyiségben pedig éppen csak postai dolgot végeztek. Pokolba kívántuk ezt az idegen légkörből idevetődött sehonnait, aki tiltakozott az ellen, ha a más ember ujságját megolvastattuk még amúgy melegiben, ahogy érkezett s voltaképen kireklamáltuk a faluból. Pakkot, levelet, utalványon föladott pénzecskét, mindent reklamáltunk s utoljára csakugyan elhitték nekünk Szebenben, hogy Kulcsár úr — ez volt a neve a helyettes úrnak — rendetlen ember. Küldtek helyette egy másikat. Egyszerre állandót. Annak nem kellett próba. Nagyobb postánál volt azelőtt s maga kívánczozott hozzánk. Azt mondta tudniillik, hogy gazdálkodni is akar. A mi postánk mellett arravaló ideje is akad.

Vasárnap délután érkezett meg, amikor az utcán lézeng a falu. Városi fiaker hozta. Nagy láda volt fölköteve hátul a kocsiláda tetejébe, elől is ládák, hogy a kocsis az egyik lábát

végig kellett hogy nyujtsa a legfelsőn, benn az első ülésen nagy batyu, valószínűleg ágynemű s még mellette is pakktáska. A posta előtt leugrott a kocsiról, katonásan szalutált Kulcsár úrnak s aztán a kocssal kettesben behordta a holmit a hivatal melletti szobába.

A postából pedig büró lett; rendes, komoly hivatal, ahol meg se merte kockáztatni az intelligencia a rendetlenkedést. Az asztal mögött pedáns, riasztó szárazsággal végezte a dolgát Técs István úr.

A postás nálunk maradt. Később földet bérelt, szántott, aratott. Valaki lett a faluban, de mégis egészen más fajta, mint a helybenvalók. Egy két jóra valóbb emberrel bizalmas is, némely házba bejáratos. Hozzánk is jött néha. Anyámhoz, az öreg, szegény és már törődött nénihez, aki az ura, egy hirtelen sokat átélt, vagyontalan honvédszázados után kis penzióból élt, sok gyerekkel, egy bizonyos Picura nevezetű molnár házában, az unitárius templom átellenében.

Tőle tudtuk meg, hogy katona volt. Főhadnagy. — Előbb csak ennyit. A faluban azután hallottuk, hogy valami nagyon piszkos dolog miatt kellett otthagynia a hadsereget. Ezt azok beszéltek, akiket nem vett észre s anyám sokáig gondolkozott azon, hogy vajjon tudtára adja-e a lappangó pletykát. Végre is arra határozta magát, hogy nem elegyedik bele efféle ordinárságba — s nem szólt. Egyszer aztán maga a postamester állott elő azzal, hogy miért nem katona már.

— Tudja néni — mondotta — amit itt puszognak, az nekem mindegy. Bánja az ördög. A földolog, hogy magamagával rendben legyen az ember. Hanem azt már mégse akarnám, hogy néni is valami rosszat gondoljon felőlem...

— Isten őrizz...

— Nono. Könnyen elhiszi az ember a másik emberről, hogy hitvány, különösen akkor, ha csak azt hallja. Azért hát halljon egyebet is néni, az igazat. — Ide Dengelegre való fiú vagyok, néni. Az apám Técs András, ácsmester meg földész, a kettőből is alig él, hanem amikor engem elvittek a katonaiskolába, úgy diktálták be az öreget, hogy: vállalkozó és földbirtokos. Ezt egy már inkább úrféle nagybácsim cselekedte meg, akkor még nem tudtam, hogy miért. A bácsi vitt el tudniillik beiratni. — Hogy katona legyek, az a magam kívánsága volt. Belehaltam volna, hogy ha az ellenkezésnél végig megmaradnak s el nem lágyulnak az epesztő nagy könyörgésekre. Könyvekben regéket olvastam, hogy: a vezér kirán-

totta a kardját s kaszabolta a törököt, németet, már ahogy jött. Valami szép lehet ez. Meg akartam próbálni.

Idáig persze nem jutottam el.

Eleintén Kassán, azután meg Ujhelyen állomásoztam. Esztendőnkint egyszer-kétszer hazanéztem Dengelegre s amint alkalom kínálkozott rá, áthelyeztettem magam Kolozsvárra. Nincs ott senkim, hanem arra számítottam, hogy gyakrabban találkozom majd az enyimekkel. Bejárkálnak a hetivásárra, meg az öregem külön is néha épületfáért. — Hát csakugyan, alig harmadnapra, hogy Kolozsvártt vagyok, elindulok a közép-utcán két sor káposztáskocsi között s hallom, hogy valaki utánam kiált: Pist... Az utolsó betűt már lenyelte. Megijedt. Egy főhadnagy urat csak úgy a káposztáskocsi mellől megszólítani... A hang irányában az egyik szekér mellett a hugocskám állott... Szégyenkezett, vér futotta be az arcát föl a hajáig, meg le a nyakán is. Amint látta, hogy arra megyek, elém jött s összeölelkeztünk az utca közepén.

Ez a gyerek a gyémántom a familiában, néni. Kicsit késői, én már diák voltam, amikor született. Ma tizennyolc éves, én harmincegy. Szőke puha haja van, egészséges barna bőre, kicsi keze, bizalmas nézésű nagy szemei. Egy kicsit hátratóltam a fején a kendőt, hogy mélyebbre pillanthassak a szemeiben s gyűgyögtem neki: Teri, Tiri, Tari, Tarcsi... Ez mind az ő neve, sőt még ezen kívül is akad neki. Közben egy asszonyság megalkudott a káposztára, a fuvaros befogta a lovakat s elhajtott az asszonyság után. En meg kézenfogtam a hugomat s elindultam vele.

Szembe négy katona jött. Az egyik egy huszárkardot is hozott a kezében s négyük között botorkált a huszár. Mintha egyszerre megvilágosodott volna a kótyagos feje, ahogy rám pillantott. Utánam bámult s megrökönyödve fordultak felém a bakák is. Ez voltaképen csak azután jutott eszembe, amikor egy tiszttel találkoztam, aki majd hogy elfelejtett köszönni nekem. Azután többel is s mind fura csodálkozó pillantással, elképedve mértek végig. A hugom nem vett észre semmit. Velem volt eltelve szegényke.

Kilenckor elkísértem a két ágyú-hoz címzett fogadóba a többi falunkbélihez, akikkel majd hazaindul s megkérdeztem, hogy mikor jön be újra. — Hétfőn. — A mellemre öleltem és siettem a kaszárnyába. A kapu alatt megállított a napos-tiszt s azt mondta, hogy menjek föl az ezredeshez. Vár reám. Mentem.

— Micsoda nőszemélylyel járkál az utcán a főhadnagy úr?

Hirtelenében nem tudtam, hogy miről van szó. Nőszemély, hát mindenki másra gondoltam, csak a hugomra nem. Az ezredes úr segített.

— Az a bekötött fejű cseléd vagy micsoda...

Hirtelen, egy kis méreggel vágtam oda:

— Az a hugom, ezredes úr.

Nagyot nyelt s szárazon, darabosan pergett le a szájáról a szó.

— Az mindegy. Mégse lehet megengedni, hogy egy tiszt bekötött fejű lánnyal járkáljon az utcán. Tegyen a lány kalapot.

Én se hagytam magam.

— A hugom — és ez fontosabb, mint az, hogy mi van a fején. Csodálom, hogy ezredes úr kifogást tud emelni egy szegény, tiszta kis lány fejkendője ellen s azon nem ütközik meg, ha a tisztok olyan hölgyekkel rójják az utcát, akiknek kalapjuk van, de tisztességük nincs. Az én hugom abból a rendből való, amiben kendőt hordanak a fejükön a lányok...

— Egyebet nem mondhatok, mint amit mondtam. Így ne mutogassa vele magát az utcán. Ön még fiatal ember. Sok mindent nem ért, hát talán ezt se érti meg...

— Nem.

— Mindegy.

Most már lihegett bennem a düh. Indulatos szavakat gyűrtem le magamba s próbáltam felelni valamit, de egyszerre hideg borzongatott végig. Pillanat alatt világos lett előttem, hogy micsoda hazugságban élek. A tollas kalapos céda előbbvaló, mint az én ártatlan kis hugom és aki ezt vallja, csupa gavallér. Belőlük telik ki a rendszer, ami elválaszt bennünket a becsületes egyszerűségtől és behajt a léha külsőségek imáadásába. Neki nem tetszik a hugom fejkendője, de a kalap igen, akár micsoda pénzen is került föl a kifestett képű leány arcára... — Ott hagytam.

Amikor kijöttem az ajtón, már tudtam, hogy mit csinállok. Meghozattam a postás könyveket, tanultam, közben pedig gyönyörűséggel bosszantottam őket. Jártam a hugocskámmal az utcákat s amikor egyszer egy hadnagyocska azt merészkedte megcselekedni, hogy nem szalutált nekem, utánna-szóltam, visszahívtam s keményen lehordtam ott a remegő kis lány előtt. Ezzel mintha elégtételt szereztem volna az egész föld-népének, amely arra jó, hogy eltartsa a katonát, de a melynek a keszkenőjét szégyenleni kell.

Aztán — amikor megelégttem a mulatságot — ott-hagytam őket egészen. Azóta postás vagyok, néni.

A KÉTFEJŰ SAS BIOGRAFIÁJA. A napokban mult négyszázhetven éve, hogy Zsigmond magyar király mint német császár a kétfejű sast a római-német birodalom címerévé tette. Zsigmond, akinek az Anjouktól öröklött hatalma Magyarországon gyökerezett, bizonyára nem gondolt arra, hogy az a kétfejű madár évszázadok mulva éppen Magyarországon fog annyi félreértést és elkeseredett harcot okozni.

A kétfejű sast magát azonban nem Zsigmond fedezte fel, annak eredete egészen a történelem előtti időkig vezethető vissza. A sas mint az erő, a hatalom szimboluma már az ókorban létezett; az egyiptomi és az ó-asszir emlékeken egyaránt előfordul a kétfejű sas. A persák s később a rómaiak az egyfejű sast használták jelvényül. A római világbirodalom kettéválása után a nyugat-római imperátorok megmaradtak az egyfejű sas mellett, míg Bizanc császárai a kétfejű sast választották.*

A nyugat-római birodalom összeomlása után az egyfejű sas is megszűnt létezni, mindaddig, míg harmadfél évszázad multán Nagy Károly császár az új római császárság szimbolumává nem tette. A birodalom zászlóira azonban csak jóval később, II. Ottó császár uralkodása alatt került. Ezután évszázadokon át az egyfejű sas volt a római-német birodalom címere, a kétfejű sast a bizanci császárok, a würtzburgi várgrófok s a XIII. és a XIV. században a savoyai grófok használták címerül. A német uralkodók közül először IV. Lajos császárnak egy 1325-ik évben vert érmén fordul elő. A császárság címere azonban ezután is csak az egyfejű sas maradt mindaddig, míg Zsigmond magyar király s német császár 1433-ban a kétfejű sast a római-német birodalom címerévé nem tette. Ekkor került a zászlóra és a császári pecsétre először a kétfejű madár.

A Zsigmond által használt kétfejű sas azonban lényegesen különbözött a maitól. Az akkori sas koronátlan fejeit dicsfény övezte s karmai között nem tartotta a jogart, a birodalmi almát; testét nem díszítette semmiféle heraldikai jelvény. A Habsburg-házból származó császárok alatt került a két fej fölé a korona, később a sas mellére a Habsburgok paizsa, III. (VI.) Károly alatt pedig valamennyi ország címere. A jogar és a birodalmi alma azonban csak a XVIII. század közepe óta van a sas karmai között.

Mikor I. Ferenc magát osztrák császárrá proklamáltatta s a római-német császári címről lemondott, a kétfejű sast választotta birodalma címeréül. Ez a kétfejű sas azonban lénye-

* A görög császárság megszűnte után, 1472-ben, Vaszilievics Iván orosz nagyherceg a bizanci kétfejű sast Oroszország címerévé tette s ez a címere az orosz birodalomnak ma is.

gesen különbözött a régi sastól. Két feje körül már eltűnt a dicsfény s minden egyes fejére koronát tettek.

A hadseregnel a kétfajú sas fokozatosan hódított magának tért. 1433-ban került a zászlókra, a harmincéves háborúban a dobra és a trombitára. A katonák uniformisára azonban csak a XVIII. század első felében került. Legelőször egyes magyar huszárezredek viselték tarsolyukon, majd pedig a magyar testőrök kacagányuk csatján. A tábori övre 1765-ben, a tisztí arany kardbojtra 1836-ban, a csákóra 1850-ben, a bajonett-szíjra pedig 1888-ban tették először a kétfajú sast.

A XVIII. században a tengerészet zászlóin is ott díszlett a kétfajú madár.

A közös uralkodók révén az elmúlt évszázadok alatt Magyarországnak is jutott a kétfajú sasból, úgy hogy annak használatát — törvénybe is iktatták. 1723. évben, mikor a magyar helytartótanácsot szervezték, rendelték el törvényileg a kétfajú sas használatát. Az erre vonatkozó 1723-ik év 98-ik törvénycikk 3. §-sa a következőképpen szól:

«A tanács Ő császári királyi Felsége pecsétjét használja, sast mutató körforgattal, közepén pedig az ország címerével, mint ez a többi örökös országokban és tartományokban minden időben szokásban volt.»

Az osztrák kétfajú sas különben rajta van a magyar koronázási hitlevélen is. 1867-ben, mikor I. Ferenc József megkoronáztatásának programját megállapították, felmerült az a kérdés, hogy az új király milyen pecséttel pecsételje meg a koronázási hitlevelet. I. Ferenc József volt ugyanis a Habsburg-Lotharingi házból származó királyok között az első uralkodó, aki magyar királylyá való koronáztatásakor már császár volt. V. Ferdinánd, I. Ferenc stb. még csak főhercegek voltak, mikor magyar királylyá koronázták őket s csak később lettek császárokká. I. Ferenc József azonban már tizenkilenc év óta viselte az osztrák császári koronát s így a főhercegi pecsétet nem használhatta.

Miután azonban úgy Deák, mint Andrássy el akarták kerülni, hogy a jövődöbeli király mint osztrák császár pecsételje meg a magyar koronázási hitlevelet, Deák Ferenc áttanúlmányozta a legutóbbi hitleveleket. Hosszas tanulmányozás után végre is arra a megállapodásra jutott, hogy I. Ferenc József nem pecsételheti meg mással a hitlevelet, mint már meglevő pecsétjével. Így került aztán 1867 június 8-án az osztrák császári sas a magyar koronázási hitlevélre.

M. I.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Krisztina.

1870 tavaszán elhagytuk az országos intézetet, és ideiglenesen a Fekete kutya-villába költöztünk.

Apám onnan az ó-budai hajógyárba járt dolgozni, hogy költség nélkül ne legyünk, míg új helyet nem kap.

Ez a villa kedves hely volt nekem. Nagy kert környezte, s a kerten túl gyönyörű halmok zöldeltek. Ma már ezeket a halmokat is bekerítették, és szőlővel ültették be. De akkor ez szabad sétáló és játszóhelye volt mindenkinek.

Vasárnaponként kirándulók sétáltak át a völgyön. Egy koldusfiú harmonikával állt az út szélén és muzsikált. A városból kijött gyermekek árvalányhajat és virágot szedtek.

Hétköznap azonban csendes és elhagyott volt a táj. Csak mi futkostunk valami négyen-öten a halmokon. Fogtunk lepkét, csaltunk csigát, csináltunk láncot a pitypang szárából; kötöttünk koszorút falevélből a fejünkre.

Néha egy leány jelent meg nálunk, egy nagy szép leány, 13—14 éves. Sóskát szedett vagy gombát a kert alatt, és mink segítettünk neki keresni.

Ezt a lányt mink nagyon szerettük. Tiszta volt és komoly, de mégis nyájas; a szeme sugárzó, az arca kissé halvány, de finom bőrű.

Valahányszor eljött hozzánk, mindnyájunkat megcsókolt. Az anyám is megcsókolta őt; megsimogatta az arcát, s azt mondta neki:

— Te kedves lélek!

Aztán kimentünk a zöldbe, és kerestük neki a sóskát.

Aki buzgón keresett neki, azt megdicsérte, aki lustálkodott, azt mondta neki: terád haragszom!

Egyszer nekem is mondta ezt, és én szomorú voltam e miatt egész nap. Még este is azzal a gondolattal feküdtem le, hogy Krisztina nem szeret engem; vajjon megbocsát-e, ha eljön és jól viselem magamat?

Krisztina eljött és én boldog voltam mikor megcsókolt, s azt mondta:

— Jó fiú vagy!

Huszonöt év fordultával megnéztem újból gyermekkoromnak ezt a kedves tanyáját, de mindent elváltozva találtam. Krisztina is eszembe jutott, s megkérdeztem az anyámat:

— Ki volt az a csodálatosan kedves leány?

Anyám nem emlékezett reá.

A cserebogár.

Cserebogár keringélt át a zöld halmon. Nosza utána iramodtam és leütöttem a kalappommal.

Akkoriban mindig áskáltam, földet pupoztam, szobácskát vájtam belé, csináltam neki üvegdarabból ablakot. A szobába fantasztikus földalatti folyosók mélyedtek, néha kettő is, három is, s az ajtó meg volt alkotva, üvegből, cserépből, ami akadt.

A cserebogarat ilyen szobába tettem. A nap besütött a szobába, s mink valami hárman érdeklődéssel néztük, hogy mit csinál?

Hát a cserebogár sétált, fészülködött, próbálta az ajtót kilökní a fejével, aztán az ablakra ment, azt próbálta felnyitni, de leesett háttal, és sokáig kapdosott a levegőbe; végre megkapaszkodott egy rögbe, s újra felállott.

— Csináljunk kéményt is a házra! — mondotta az egyik pajtáskám.

A pálca belemélyedt a földpupba. Mikor kihúztam, ott volt a kémény.

Egyszercsak a cserebogár kidugta a fejét a kéményen és bután nézett reánk, aztán kimászott egészen, s kibontotta a szárnyát: elrepült.

Minket ez annyire meglepett, hogy mindnyájan neveltünk.

A sárgavirágú ribizke.

A Fekete kutya léces kerítésén belül sárgavirágú ribizke (*ribes aurea*) díszlett. Sűrűn és magasan nőtt, régen nem írhatták. Ezek a bokrok akkor virágoztak mikor mink ott voltunk. A méhek zengtek-zsongtak napfényes időben a virágokon, és kedves illatuk betöltötte az egész udvart.

Engem ez a dísznövény elbájolt. Nem egyszer megfogtam egy-egy virágos ágát, és lehajtottam; ajkaimhoz hajlítottam, hogy beszívjam az édes illatot.

Egy kis ellenségem.

Itt se tartottunk cselédet. Alkonyatkor mikor már apámat hazavártuk, nekem kellett elmennem borért egy nyári kocsmába. A kocsmá bent állott valahol a zöldben, és gyalog-utak kanyarogtak hozzá.

Utközben néhány villa előtt kellett elmennem. Az egyikből egy öklömnyi kis mérges kutya csaholt mindig reám. De mintha fel akart volna falni.

Szorongó mellett közeledtem mindig a villa felé, s rettegtem, hogy egyszer csak kironk a lécen.

Apámnak panaszkodtam aztán, hogy félek a kutyától. Erre ő egy rövidke, de erős botot adott.

— Nesze, mondotta. Ha bánt a kutya, üsd meg.

S én hordoztam a botot engedelmesen, de mikor a villához érkeztem, eldugtam a botot a kabátom alá, — hogy a kutya meg ne lássa.

Másik világ.

Hét esztendő voltam, mikor vidékre kerültünk.

A falu, ahol apám állást foglalt, Borsodmegyében van, erdők között. A falu végén vén emeletes kastély, valamikor az Eötvös báróké, a mi időnkben egy Laszky nevű bécsi báróé. De ez csak nyáron jött Sályba.

A kastély üres volt akkor is. A tisztartó a kastély földszintjén adott nekünk két szobát addigra, míg a mi lakásunknak szánt épület teljesen megkészül. És így történik, hogy én, a városi gyermek, egy május reggelén, fás és virágos parkban találom magamat.

Micsoda különös világ! A földön minden zöld, a magasban minden kék. A fák lombjai hamvasak a harmattól. A lombokon át fényes és meleg napsugarak ereszkednek a földre. Ember sehol. Csak a fák meg a falombok, fű, virág, kék ég, csöndesség.

A faágon, alig öt lépésnyire tőlem, madárkát pillantottam meg. Veréb volt. Ide-oda ugrált és csicssergett, és rám-rám nézett. Sohse láttam ilyen közletről madarat. Milyen szép kis kedves jószág! Szerettem volna megfogni. A madár le is szállott a kert útjára és ide-oda ugrált. Remegő izgatottsággal fogtam a kalapomat a kezembe, és meg akartam kerülni. De haj: a madár szemes volt: újra felröppent a faágra, és tovaszállott.

A kert, amint most visszaemlékezem, gondozatlan volt. A kertész vagy később érkezett, vagy hogy még nem dolgozott meg mindent... A georginákkal versenyezve nőtt a deres keserűlapu s a margaréták között diadalmasan terpeszkedett a lósóska. Az úri virágok meg a paraszt virágok összekeveredve virítottak a kertben, s az uralkodó nemzetség mindenek között a bogáncs volt.

De mindez nem zavart engem. Én akkor még nem tudtam, melyik virág a méltóságos hölgy, melyik az árva sehonnai, csak azt láttam, hogy az egyik fehér, a másik piros, s legtöbb a sárga, de valamennyi, soha nem látott gyönyörűség.

A kertet magas kőfal fehérlette körül és azon túl kocsi-út volt.

Folytatjuk.

Hamlet színésze.

Irta: Hevesi Sándor dr.

Shakespeare két munkájában léptet föl színészeket, kétszer keretez színdarabot a színdarabba: Hamlet-ben és a Nyáréji álom-ban, legkomolyabb és legbohóbb alkotásában. A tündéri álmjátékban, melyet nem vénítenek el az új meg új Märchen- és Traumdichtung-ok — made in Germany —: műkedvelő színjászok mímelik az életet s utánpótlásukban kacagató paródiává torzúl Píramus és Tisbe szerelmi tragédiája. Hamlet királyfi drámájában vándor színészek, kóbor apostolok — VIII. Henrik és Erzsébet korában voltak ilyenek — «tükröt tartanak a természet elébe» s az udvari emberek multságára szánt komédiából valóságos mennykövek röpülnek a biboros bűnösök fejére. S hogy összevág e két szélsőség! A Nyáréji álom-ban a valóságos személyek maguk is műkedvelői az életnek, az élet maga is bábjáték; pajkos manók incselkednek a gyöngye halandókkal s az emberi következetlenség nem egyéb, mint csintalan tündérek szeszélye. Ebben a világban nincs helye csak a Zubolyék drámai művészetének. Hamletben, az élet komoly és súlyos. Mindenfelé erkölcsi örvények és szakadékok nyílnak. Itt választani kell a jó és rossz között, és «hiába oltja be az erény ezt a mi vén törzsünket, megérzik rajta a vadíz». A középkor «Salve Reginá»-jának komor, bűvös világa ez, melyben Hamlet királyfi, az újkori ember, kerekre nyílt szemmel néz körül s nem találja többé a helyét. Ebben a darabban a színjáték maga is komoly és súlyos dolog: a színész beleáll az élet drámájába s tényezővé válik. Ide a városi tragédiaíjászok kellene, a kikben Hamlet finom lelke szokott gyönyörködni.

Shakespeare sok darabjában és sűrűn emlegeti a művészeteket: a zenét, költészetet, festészetet, szobrászatot s drámáinak keretéből a leggyönyörűbb verses eszthetikát lehetne kiemelni (merő véletlen, hogy a németek még idáig elmulasztották ezt a nekik való műtétet): de valamennyi művészetnél többre becsülte a drámai művészetet, a mire volt némi egyéni oka. Legszemélyesebb munkájába szótta bele a drámai művészet dicséretét és a miről Saxo Grammaticus krónikája mitsem

tud: a színjáték, a darab a darabban, Hamlet királyfi tragédiájának leghatalmasabb jelenetévé dagadt.

Hogy állítja be Shakespeare Hamlet-be a színészeket? Szokott módszerével, azzal a föltétlen, formájában fősvény és valójában bonyolult művészettel, melynek látszólagos szívtelensége az antiplasztikus Schillert fiatal korában annyira felbőszítette a naiv vagy objectiv angol drámaíró ellen.

A megértetlenség glóriás fényében állít be a vándor színésztársaság az udvaronc Rosenkrantz meghívására a dán királyi udvarba. Valamikor jó dolguk volt a városban. A közönség szerette őket, mert a divat oly szeszélyes, hogy néha a valódi értéket is körülölelgeti. Különben Hamlet beszédjéből azt sejtjük, hogy a tragédiaírók hajdani jósorsukat is csak annak köszönhették, hogy a királyfi a városban lakott: mert a közönségre nézve könnyebb a fejedelmi kegy nyomában járni, mint követni a tehetséget a maga útján. Szóval, abban az időben afféle bibormentés «Her Majesty's servant»-ek lehetek, de csakhamar kikoptak a dicsőségből, s nem mintha berozsdásodott tehetségük volna. Gyermekes szorították le őket állandó színpadjukról, «les enfans des menus plaisirs», zöldcsőrű madárfiókok, akik torkuk szakadtából sipítottak. A művész veszi vándorbotját s nekivág a világnak, keresni lelket, aki őt megérti s találkozik — az udvaronc Rosenkrantz-zal, aki drámáról és színészetről csak annyit tud, hogy némely emberek multságukat találják benne. S minthogy Rosenkrantz — előmenetel vagy jutalom reményében — megígérte Claudius királynak, hogy mulattatni fogja Hamlet királyfit, éppen kapóra jönnek a színészek, a kiket az öreg Polonius sok szóval és kevés értelemmel ajánl be kisebbik gazdájának. Claudius király is örvendve hallja, hogy Hamlet érdeklődik a komédiások iránt, a parázna gyilkos azt reméli, hogy Hamlet a játék kedvéért feledni fogja a valóságot, és szórakozása közben nem lesz érkezése komoly problémákon tépelődni.

A művészetnek tehát az udvarban is csak egy értője van: Hamlet királyfi. A többiek komédiának tartják. Pedig mi a drámai művészet Shakespeare értelmében? Nem játék, hanem igaz valóság. Valóság mindenekelőtt arra a színészre nézve, a kinek Shakespeare nem ad nevet, mert a színészt magát akarja vele kifejezni. Shakespeare színésze átéli azt, amit előad: a trójai királyi család siralmas pusztulását. Belesáppad s egész valója eleven tükre a képzelt eseménynek. Másodszor igaz valóság a drámai művészet Hamletre nézve. Ami rég történt, ami el volt temetve, az újra történik, kikel sírjából, ami titokzatos és talányos volt, az világossá és kézzel

foghatóvá válik. A drámai művészet kioldja a múlt, jelen és jövő kapcsait, örök jelenvalóságot teremt és hirdeti az élet halhatatlanságát. Soha drámai költő a maga művészetét szerényebben és fönségesebben nem ünnepelte.

A drámai művészet a maga igaz valóságában erkölcsi hatalom és művészi érték. Erkölcsi hatalom, mert az erkölcsi ideál szolgálatában áll. Shakespeare sem elméletben, sem gyakorlatban nem hódol a «l'art pour l'art» elvének s drámáit nagy erkölcsi érdekekhez kapcsolja. Egyébiránt Szofoklesztől kezdve Ibsenig hány drámát ismerünk, mely etikától szűz művészetet tartalmaz? Hamlet külön színpadja a szó szoros értelmében «moralische Anstalt» s minő véres iróniát lövel ki a nagy jelenet! A színpadon ágáló komédiás valóságot játszik. Hamlet színésze tudja, hogy ő most nem komédiás, hanem éppen ellenkezőleg: egy biboros komédiásról fogja lerántani az álarcot. Az a szófukar, kopott apostol, nagy erkölcsi hivatásának egész tudatában játszik. A valódi színész emberismeretével fölfogta, hogy fejedelmi pártfogója miért szavaltatta el vele Priamus király tragédiáját s miért toldott bele saját szerzeményű sorokat a bécsi Gonzago drámájába. Shakespeare névtelen színésze érti Hamletet, hiszen Hamlet az egyetlen, aki megérti a színészt. A királyfi, aki koldusnak vallja magát s a koldus, aki művészetében király: lélekben összeölelkeznek s a szemtanuk — az udvaroncok — ezt nem látják.

Pedig ez a kulcsa a színdarab-jelenetnek, melyet a színpad eddigelé nem adott vissza a maga kameleoni tökéletességében. Mihelyest kiszögeztük a jelszót, hogy a színész Hamletnek nem vak eszköze, hanem tudatos művész: a Gonzago történetét nem lehet többé azzal az egyhanguan ömlő pathos-szal elintézni, azzal a láztalan jambus szavalással, mely a színdarabbeli színdarab ábrázolására nézve valóságos hagyományyá lett. Hamlet drámájának lázas rítmusa itt mint egy nagy orkesztrumban tombolja ki magát: utól nem ért remeke ez a tragikus polifóniának. Hamlet szeme Claudius arcára tapad. Horatio assisztál királyi barátjának; a királyt a színjáték nyugtalanítja és mégsem meri a szemét levenni róla; a boldogtalan Ofélia, Hamlet egyre változó arcát nézi fájdalmas szorongással, a királyné majd férjét, majd meg a fiát fürkészi nagy nyugtalanságában, míg a mitsem sejtő udvaroncok a komédiában gyönyörködnek. Maga a színész, nő a nagy feladattal s minden egyes szavával, mint tüzes vassal égeti be a történetet a koronás gazember lelkébe. A multak koporsójáról ijesztő csattanással lehull a zár, az eltemetett bűn föléléd a művészet lehelletétől, az istenítélet félelme zörgeti meg a jelenlévők szívét s a király menekül. Ekkor a névtelen színész

kijön a színpadra, a belső izgalomtól összetörve, de megnyugodva, halálsápadtan, de büszkén s odatámaszkodva a rögtönzött kis színpad kulisszájához, összefont karokkal, elgondolkozva tekint a bíboros komédiás után, aki ime csúfosan kiesett szerepéből.

Ebben áll a színjátszás ethikai tartalma. Egyoldalú, hiányos volna a felvonás, ha Shakespeare a drámai művészet eszthetikai természetéről megfeledkezne. Nem hiábavaló, fölösleges betoldás tehát Hamlet jelenete a színészekkel — a színjáték előtt, az a mesteri kis jelenet, amelyben Shakespeare kikel a merry Old England színpalhasogató, pathetizáló színészete ellen, minden idők számára megfogalmazza a valódi színjátszás dogmáit s ami talán még érdekesebb: megfesti az igazi színészt. A színjátszás e dogmáit ismeri mindenki, azok is, akik az ellenkezőjét teszik annak, ami írva van s ezekről nincs mit mondani, bár ha színházat építtetnék, az előcsarnokban — és az öltözőkben, márványlapokra veretném azokat az ígéret, aranybetűkkel. De talán még érdekesebb, amit magáról a színészi egyéniségről mond. A közönség elrontja a színészt — mondja Shakespeare — mert tapssal jutalmazza az érthetetlen fintort és a lármát. Lessing már csak Shakespearet ismételte, amikor az «Abgang»-okról írt, amelyekkel a színész kihúzza a közönségből a tapsokat. A közönség elrontja a színészt, Hamlet — neveli; ő a mester, akire szüksége van a színésznek. Ne akarjon a színész a drámaíró ellenében, a dráma rovására érvényesülni, mert ez nyomorúlt becsvágyra mutat. S Hamlet e gyönyörű dolgokat olyan színésznek beszéli, aki őt teljesen megérti. Az a névtelen, kopott vándorszínész halhatatlan típusa annak a művésznek, aki büszkeségből szerény s aki csak a színpadon nyilatkozik, de ott azután föltétlen ura azoknak, akiket szolgál. Mikor Hamlet lelkére köti, hogy kerülje a túlzásokat: a színész megígéri; s mikor a királyfi a színpalhasogató ellen dörög, a színész csak ennyit jegyez meg: Remélem, hogy mi ezt a modort már meglehetősen levetkeztük. Ez a névtelen komédiás színpadon kívül a nagy megértő s színpadon a nagy ábrázoló. Igaz, hogy amíg ennyire vitte, megrojtosodott a képe. Meglett ember, sőt ennél is több: férfi. Hamlet királyfi színésze.

Beszélgetés az éjszakalbán liga fejével.

1901-ben Montenegróból tanulmányútra indultam az éjszakalbáni havasok vidékére, hogy ott zoologiai és földrajzi kutatásokat eszközöljek. Két, Gusinjéből való török ismerősöm kíséretében, akikkel Andrijevicában találkoztam, a Lim folyó mentén, Plav városon köröszti Ipek-be érkeztem, ahol kísérőim tanácsára meglátogattam Mula Zeka-t, az éjszakalbáni ligának ebben a városban lakó fejét.

A hetven év körül levő, hosszú szakállas kis öreg ember nem kevésbé csudálkozott, mikor európai embert látott házába lépni és megkérdezte, mit akarok tőle?

Mikor elmondtam, mi járatban vagyok, szívélyesen felajánlotta vendégszeretetét és meghívott, hogy lovagoljak vele Plav-ba, hogy legjobb barátjának és elvtársának, Ferovic bégnek bemutasson, akinek a segítségével aztán majd biztonságban tehetek kirándulásokat Plav és Gusinje környékén.

Ezen lovaglás közben megmutatta Mula Zeka Decana vidékét, ahol Éjszakalbánia leghatalmasabb albán törzse, a rugovci törzs uralkodik, valamint Plav és Gusinje környékét is és megemlítette, hogy e területek közül az első Éjszakalbániának kulcsa.

— Látod, szolt többek közt, egy szó kellene csak tőlem és Ferovicstól és 30—40,000 oroszánbátorságú és erejű férfi harcra készen indulna bárki ellen. Ferovic, akit nemsokára meg fogsz ösmerni, testestül-lelkestül hívem. Ő Montenegróból származik és a fejedelmi családdal is rokonságban van. 6—8000 vakmerő ember fölött rendelkezik, akik neki föltétlenül engedelmeskednek, amit be is bizonyítottak azzal, hogy négy évvel ezelőtt a szultán katonái ellen küzdtek, hogy sztambuli fogságomból kiszabadítsanak, — ami sikerült is nekik. Én is, ő is ellenségei vagyunk Montenegrónak s ő volt az, aki a mokroplaninai fölkelést szervezte, amely alkalommal Albániát a török uralom alól föl akarta szabadítani és a montenegróiakon meg akarta magát boszulni. Montenegró be is vádolta őt ezért a szultánnál, de amíg Mula Zeka és az övéi mellette vannak, addig mitől sem kell félnie.

Igy megérkeztünk Plavba, ahol Ferovic bég házában a legjobb fogadtatásban részesültünk. Csakhamar politikára terelődött beszélgetésünk. Mikor láttam, hogy mindketten nagy érdeklődést

mutatnak Ausztria-Magyarország iránt, nyíltan kifejtettem én is nézeteimet Éjszak-Albániáról és azon véleményemnek adtam kifejezést, hogy Albánia érdekében legjobb lenne, ha az osztrák-magyar monarchia ezt a földet okkupálná és rámutattam Bosznia és Hercegovina rendezett viszonyaira. Mula Zeka és Ferovics jelentőség-teljesen összenéztek s aztán az első így szólt:

— Megadjuk neked az a m a n e t-et (becsületszó), hogy hátsó gondolatok nélkül, nyíltan beszélünk veled. Bizalmunk van benned és azt várjuk tőled is. Szívünkben várjuk a közeledést a «császársághoz (Ausztria-Magyarország) és azt hisszük, hogy megtaláltuk benned azt, aki óhajásainknak közvetítője lesz. Ez kívánságunk és reméljük, hogy nem fogod kérésünket visszautasítani. Legjobban szeretném, ha eljőnél velem Bécsbe a császárhoz, vagy legalább Sarajevoba a kormányzóhoz, hogy ott személyesen fejezzük ki hódolatunkat. Egyben késznek nyilatkozunk legközelebbi rokonaink közül kettőt vagy többet túszul Ausztriába küldeni, hogy azok életükkel lakoljanak, ha hűségünköt megszegnők, vagy ha olyanoknak, mint te, akik kutatni jönnek ide, valami bajuk történnék.

— Összeköttetéseink egész Djakovarig érnek, ahol mi vittük körösztil, hogy R i z z a b é g e t hívei elhagyták, mivel Montenegró felé kaucsalított s helyébe Bajram Zur lépett, aki mindenben osztja nézeteinket. Nem kérünk mi jutalmat, se pénzt, se földet, hiszen hála istennek gazdag emberek vagyunk. Nekünk csak béke kell és nyugalom s csak azt óhajtjuk, hogy a császárság támogatására számíthassunk, ha — ami a közel jövőben be fog következni — a puszkaporos hordó itt a Balkánon lángot fog fogni. De mi is minden erőnkben azon leszünk, hogy pártfogóink föladatát megkönnyítsük.

Megköszöntem Mula Zekának és Ferovicsnak a belém helyezett bizalmat és megígértem, hogy minden tőlem telhetőt megteszek, hogy kívánságuk teljesüljön. Visszatértem után Montenegróból két közös miniszteriumunknak írtam Bécsbe és értesítettem őket a halottokról. Az egyiktől elősmerő írást kaptam azzal a megjegyzéssel, hogy majd további utasításokat kapok. A másik mit sem válaszolt.

Néhány hónappal beszélgetésünk után Mula Zekát egy notórius orgyilkos Ipekben agyonlőtte. Miután ott is és Gusinjében is általánosan el volt terjedve az a hit, hogy a gyilkost, Adem Zajmóvot, Mula Zeka ellenségei bérelték föl, a lakosság lázadásban tört ki, amit azonban Ferovics hamarosan elfojtott.

Azóta nem jártam többet azon a vidéken. Kérdés, hogy Mula Zeka utódja hű maradt-e elődje fölfogásához?

V. F. L.

Orosz színházi élet.

Írta: Pintér Ákos.

Orosz színházat és orosz drámát Pétervárott keresni akkora tévedés volna, mint magyar zenét keresni a budapesti Operaházban. Pétervárnak vannak óriási színházai, hatalmas színházbajáró publikuma, nagy újságjai, nagy újságírói, politikai és társadalmi centrumai, egyszóval minden szükséges kelléke ahhoz, hogy a színházait megtudja becsülni; nincs azonban valamije, ami nélkül mit sem ér e sok cafrang, — nincsenek nagy írói és modern nagy színészei! Tévedés volna azt hinni, hogy ami nagy irodalmi és színházi eseménynek híre fut az egész világba, az Pétervárról indul ki. Pétervárra az irodalmi eseményeknek csak híre jut el hamar, de nem hamarabb, mint a szemfüles Berlinbe, Bécsbe, vagy Budapestre. Németország fővárosában már négy hónap óta adják a legújabb Gorkij-drámát. Pétervárott csak múlt héten mutatták be és akkor is: — moszkvai színházak! Ellenben az egész szezon alatt láttunk a cári színházakban éppen úgy, mint a nagy magánszínházakban drámákat, melyek infámisan rosszak, sőt együgyűek voltak, de azért a lapok olyan eseményt csináltak belőlük, mintha az orosz irodalom fénykorát e darabokkal kezdené meg. A szerzője e daraboknak hol egy főszerkesztő, amilyen az öreg Szuvorin, a Novoje Vremja tulajdonosa, hol egy nagy kritikus, hol egy híres színész férje — akié a színház, — mint Barjatinszky herceg. Fényes, világhírű irodalmi nevek ezek úgy-e? Soha hírüket nem hallotta senki és nem is fogja hallani. Hogy a névsort kiegészítsük, fel kell még a pétervári nagyságok között említenünk Trachtenberg urat, a németből oroszra vedlett drámaíró; Szuhovo-Kobilin-t, Protopopov-ot s több más, hasonló ismeretlen hangzású orosz nevet, amelyet azonban semilyen ország mívelt közönségének megtanulni nem kell. Elég, ha sikerült nekik profétákká lenni saját hazájukban, amikor más, kevésbé szerencsés kezű nagy tehetségek elpusztulnak.

A moszkvai szerzők sorában ott találjuk a legfényesebb neveket: Tolsztoj Leótól kezdve, Csehov Antalt, Gorkijt és egész iskoláját, Potapenko-t, Nemisovics-Dancsenko-t, Csirikov-ot, Verbickáje asszonyt és mindazokat, akiknek nevével, nemesak ha Oroszorszá-
g-

ban lakunk, találkozhatunk, de mindenütt, az egész művelt világon úgy ismerik őket, mint az orosz génusz megnyilatkozását. És ez nem véletlen. Moszkva nem úgy találomra középpontja az orosz irodalomnak; nem azért, mintha az írók kivétel nélkül ott laknának, — hisz tudjuk, hogy Tolsztoj Leó például gyakran az egész évet Jasznaje Poljánán tölti, Gorkij Maxim pedig Nizsnij Novgorodban lakik — de az orosz lélekbe bele van oltva kipuoztíthatatlanul az a gengéd ragaszkodás, mely őket a régi cárok székvárosához, a koronázó, öreg Kremlhez köti. Moszkva a tiszta orosz kultúra középpontja; Pétervár pedig a művelt Nyugat egyik nemzetietlen városa. Az orosz így jellemzi a két várost: Aki Moszkvába téved, idegen, azt asszimilálja az orosz elem; aki, orosz, Pétervárra kerül, az belesodródik az idegenek árjába és maga is félig idegenné lesz! Ami túlzást ebből a keserű igazságból le lehet számítani, az éppen elegendő arra, hogy megmagyarázza a legnagyobb orosz gondolkodók szeretetét Moszkva iránt s hogy leszállítsa Pétervár presztizsét — az orosz szemében — a külföld niviójára; ami egyértelmű azzal, hogy oda orosz csak «vendégszerepelni» jár el.

Különösen áll ez a színházi életre. A legnagyobb orosz író — vele kell kezdenünk a sort mindig — Tolstoj, ha, úgy ritkán, drámát ír, azt egyenesen Moszkvába küldi és az összes Tolstoj-premiérek itt esnek meg a «vidéken». Így történt ez a Vlaszty tyszmi (A setétség birodalma) című munkájával, mely az új orosz dráma-irodalom legnagyobb alkotása — és az egyetlen Tolsztoj-bohózáttal »Plodi proszvesesenija» (A felvilágosodás következményei). Menjünk tovább egy lépéssel, Csehov Antalig. A világhírű moszkvai orvos — t. i. a hatóság szemében Csehov még mindig «gyakorló orvos», és sohasem «író», Oroszország egyik legnagyobb gondolkozója — tíz darabot irt már; ezek között négy nagyszabású dráma van. «Ivanov», «Csajka», «Djadja Ványa» és a «Három Nővér». Mindezek a darabok, melyek ma már a világirodalom kincsei, Moszkvában láttak először napvilágot, egy kis magán-színházban, a «Művészi Színházban». A legutóbbi dráma csak egy esztendő — és Pétervárott csak moszkvai színészek mutatták be!

Haladjunk el a kisebb nevek mellett — amelyek igen érdemes munkák szerzői, — bővebben kell foglalkoznunk azonban az orosz színműirodalom egy noviciusával, aki csak e szezonban lépett először a világot jelentő deszkákra, de oda már az egész világ hódolatát vitte magával, egy fényes név glóriáját és egy hatalmas talentum minden fegyverét. Gorkij Maximnak két darabját adták elő színpadon az

idén, mindkettőt Moszkvában, a fentebb említett «Művészeti Színházban». A külföldön nem kell nagyon ismertetni e két munkát, a «Nyárspolgárok»-at és az «Odalent a mélyben» címűt; mert már ezekről annyit beszéltek mindenütt, hogy kevesebb több lett volna. Bizonyos, hogy Oroszországot mindkét darab előadásával megelőzte Berlin. Ez azonban mit sem jelent. A berlini előadásokat — a tavasszal — volt alkalmunk végig nézni és így bátran elmondhatjuk, hogy az orosz előadás nélkül nem értettünk volna belőle semmit. Méltóztassék ennek illusztrálására, ahelyett, hogy a Nemzeti Színházban megnéznők A B o r - t, Bécsben keresni a darabot, — körülbelül ez adja meg az orosz és a német előadás különbségét.

Ha Moszkvában premiére van, nem hiába tódul oda egész Pétervár; de a külföld is. Az első előadásokon például, Gorkij közelében voltunk s megfigyeltük, hogy ostromolják őt a külföldi amatőrök! Ezek az előadások a kis moszkvai magánszínházban, valóságos világesemények. Telegrammok viszik szét híret a négy világtáj felé; megindul a vita a lapok hasábjain, a kritikák egész áradata, az ismertetések vizözöne és a dicsőítő cikkek elképzeltetlen sokasága. Itt kell, hogy valami nagy történet légyen, úgy-e?

Az, hogy Gorkij-darabot adnak elő, már magában véve is esemény. Ámbár az ő darabjairól sokat lehet vitatkozni, mennyi az igazi irodalmi és mennyi a színpadi értékük. Erre nézve elmondta már — tán még Magyarországon is — minden gondolkozó ember a maga véleményét, többé-kevésbé helyesen. Ezek közül legfeljebb az oroszok véleménye a különösebben érdekes és ez — igen megoszló. A moszkvai kritikusok szerint — kurióznak jegyezzük fel — Gorkij színművei «az emberiség himnuszai». Pétervár kevésbé lelkesedő kritikusai pedig leszállítják a himnusz körülbelül a népdalig; az apostolt, aki mindenkit szeretetébe fogad, a koldusig, aki azért olyan emberséges, hogy el ne verjék rajt a port; a többi züllött alakokat pedig fölemelik a filozófus nivójára, mert mind úgy beszél, mint egy-egy Nietzsche!

Mi az orosz színházakról és színészekről kívánunk néhány szót elmondani. Tolsztoj-e, Csehov-e, Gorkij-e amit játszanak e kis színházban; úgy játsszák, mintha nem is játszanának. A modern orosz drámát «megjátszani» nem szabad; aminthogy nem szabad a piszkos, nyirkos pincelakást még a színpadon se festőien beállítani vagy szellőztetni. A színésznek itt tilos a szerepbe belekomponálni az alakot, még ha szerepe veszít is ezzel a jelentőségéből. A fontos: a miliő; a fontos az összeség. Mindenki egyén így és mindenki «első-

rangú szerep». Tessék játszani úgy, mintha mi sem történnék körülötte, valami biztos, valami előre kiesztelt, valami drámai! A darab önmagától, természetesen kell, hogy belejusson a drámai magba, mintha más' issue soha be nem állhatna.

Oroszország e kis színpadján nagyszerű színészeket találhatunk. Nem ám a nagy cári színpadok azok, ahol az orosz színjáték mestereit kell keresni, ott — oroszok szerint — csak udvari hivatalnokok játszanak! Ott a naiva 60 évesnél kezdődik és még II. Sándornak volt kedvence. Ott az az apaszínész már többszörös dédapa és öreg háziúr, aki csak az emésztés előmozdítása végett végez mozgást a színpadon.

Itt, a kis moszkvai magánszínház Oroszország színművészetének központja. Csupa friss, életerős, forradalmár-művész, akinek minden ambíciója a szerző diadala! Olyan rajongó gárdát sehol a világon nem találunk. Tanult, művelt fiatal nép ez, a nagy költők és írók kedves pajtásai, akikkel szinte együtt komponálják meg a nagy darabokat! Staniszlavszky, a rendező, a feje a gárdának, aki például a Gorkij darabjaiból színpadi alkotást csinált és ahol a drámai folyamat hiányos, ott ő megtoldja azt a színpadon olyan mesteri háttérrel, hogy cselekmény híján a reális kompozíciónak, mint valami hatalmas festménynek a részleteit, alig győzzük tanulmányozni. A Csehov Antal felesége, Knipper asszony pedig, amíg a színpadon van, egy pillanatnyi pihenés nélkül, folyton «játszik», holott e sajátosság, modern darabokban éppen olyan mértékben «főszerep» mindenki, mint amennyire staffázs!

Ezeknek a kissé egyhangú, de mégis oly megrázóan mély daraboknak egy sorát végignézhvén, akaratlanul is a mi színházainkra kell gondolnunk. Hát csakugyan nem lehet másképpen prosperálni a mi modern színpadjainkon, csak francia fércművekkel és angol operettekkel! Ez a magyar modernség?

Az oroszok modernsége — megvalljuk — nekünk jobban tetszik! Ebben legalább tartalom van, ha kissé unalmas is! De miért van itt világraszóló sikere éppen e nálunk perhorreskált «unalomnak»?

Moszkva, április végén.

Egy kereskedő naplója.

Ez estén, amikor zöldernyős lámpa világánál intim gondolataim osztályosával, a naplómmal foglalkozom, búcsúzva a szeszélyes áprilistól és várva a májusi virradatot, eszembe jutnak a diákéveim. Bocsánat ezért a szentimentális emlékezésért. Teljesen józan vagyok, sőt igen ügyes dolgokat végeztem ma éppen. Hát semmi bajom. Csak éppen nem kuppadt a lelkem szárazra, és óh! édes ifjúság, voltam én is diák. Emlékezem egy dologra. Amikor ránk virradt a gyönyörű májusi reggel, mi kipirult gyerekek üdezöld galyakkal feldíszítettük a régi kálvinista liceum boltíves, komor termeinek fehérre meszelt, ah! borzasztóan puritán falait. Egyszín szigor, mosolytalan komolyság tekintett le ránk a falakról. De jött a májusi hajnal, meglegyintett bennünket illatos ernyővel, amely frissen törött vékony ágakból készült és a természet ez érintésére felébredtünk. Azután felbokrétázva, nagyon büszkén, talán gőgösen is, boldogan bizonyosan, rohantunk az iskolába és zöld májusi díszben vártuk a barna tanár urakat. Az isten hozta őket bizonyosan, hamar el is vitte: szünidő, kitünő. Kinek volt először ünnep a május elseje? A gyermekeknek.

Talán nem is hozzám illő, poétáknak kellene, vagy filozófusoknak megállapítani a kapcsolatot a tényekben, hogy a gyermekek reménységtől zöld május-ünnepét vörös és véres, forradalmi és izzó csatát és vést hirdető zászlók alatt, a mostani renddel túltelt munkástenger avatja fel magának megszentelt nap gyanánt. Igen, a gyermekek után a mindenrendű felforgatók. Akik csak elveikben azok, vagy céljaikban, vagy — legsúlyosabb — az eszközeikben is. Tetszik látni: előbb volt a május a gyermekeké, azután lett a munkásoké. Amott zöld május, itt vörös. De mindenütt reményt és életet hirdető. Miért közös az ünnepnapja két végletet járó világnézletnek: a gyermekeké az egyik, a komor, bajtól, gondtól gyötört, osztályharcba vitt, a társadalmi különbségektől felizgatott, a társadalmi renddel szemközt nyílt ellenségnek vallott munkásszocietásé a másik. Mert a gyermek: gyermek, — és a munkás is: gyermek. Nagy gyermek. Hogyne volna, holott a szíve tele van reménységgel és várakozással, a lelke ábrándozással a jobb jövő felől, az agya megemésztetlen

ideákkal és az egész élete eszményekkel a járom oldódása, a nyomor enyhülése, az emberi méltóság tettebredése és a nagy igazságosztás felől, amely valamikor meg fogja váltani a világot. Édes, irigyvendő gyermekek e kérges tenyerű, sötét nézésű, gondba merült, verejtékben fürdő öreg legények. Hogy még bíznak, várnak, hisznek és május 1-jén kivonulnak oltáraik elé, hogy leterítvén őket piros kendőkkel, imádkozzanak és hangos, forradalmi énekszóval felkényszerítsék az istenükhöz a zsoltáraikat.

Egy ideges, ijedt asszony, későn kelő szegény, puhán buvik ki a selymei alól és kövér függönyein hogy áttör a vad morajlás, kérdezi, mi az? Csak pihenjen Nagyságos Asszony; a férje, a nagy vállalkozó tegnap csonkítatlan kifizette munkásainak a béreket és akik most májusi virradáskor ordítóznak, — nézze meg közelebről: mulató, örvendező, nagy gyermekek.

Braun Sándor.

Maupassant:

Napsugárban.

Szép nyár volt. Mintha minden ünnepelne,
Zajongva járt a gondtalan tömeg.
Szívembe szöktek titkos örömek,
Fejem a zajtól mámorral volt telve,
A napmeleg bejárta testemet,
Sugárai a lelkemig hatoltak;
Sugár, melytől a szív is megremeg,
Sugár, melytől feltámadnak a holtak.
Egy asszony jött felém; reám tekintett,
Sötét szeméből tűz parázsa intett.
Sajátos izgalomra kelt a lelkem
És hirtelen vad örületre kelten
Vágy szállt meg, hogy reá vetem magam,
S az ajkára forrasztom ajakam.
Szemem elé köd, — vérfelhő borúlt,
Úgy véltem, keble keblemhez szorúlt.
Öleltem, földre dobtam, ott tiportam,
Az ajkunk lázban égett egybeforrtan.
Majd isteni erővel felragadtam,
S a földről testünk fel a légbe pattan,
Az ég felé repülve — ajk az ajkon
Gyors röptömet a tűzcsillagba hajtom.
Vadul száguldtunk egymás oldalán,
S görcsös karomban holtra vált a lány.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

10.

HATODIK ESTE.

Ne higgye, hogy csak úgy jött, egyszerűen, minden előzmény nélkül; hogy elkövetkezett rám, mint egy más esemény, amit a véletlen fölszínre dob. Nem. Végzetszerűleg jött, már sokkal előbb el volt végezve valahol, hogy rám talál. Volt ebben a titkos végzésben egy kis rosszakarát, sok cinizmus, amit aztán a helyzet kiélezett, ellenünk fordított. De kezdem az elején.

A nevét ott láttam először a könyvkötő műhelyben, ahova egy német művészeti folyóirat egy évfolyamát hozták, bekötés végett.

Véletlenül ott ténferegtem a pincehelyiségben, a sápadt kis munkáslányok között a vázlatkönyvvel és véletlenül kezembe vettem egyikét az illusztrált füzeteknek.

A legelső cikk egy kis ismertető tanulmány volt egy csomó képről, amit külföldi muzeumok vettek meg tőle s amiknek a reprodukciója benn volt a füzetben, s magáról a művészről egy másik cikk emlékezett meg, égis szárnyaló lelkesedéssel. Elmondta, hogy a most élő művészek legnagyobbika. S mint nagy honfitársa, Munkácsy, ő is dicsőséget szerez a magyaroknak a külföld előtt, ahol tán jobban ismerik őt, mint otthon. Írt továbbá azokról az ünnepeltetésekről, melyek a művészt útjában kísérik. S megírta, hogy ő, a modernnek mestere, még úgyszólván egészen fiatal ember, alig harmincöt esztendő. Írt még egy interwiewről, ami a festő párisi műtermében folyt le s amelyben a művész forró vágyakozását fejezte ki hazája után. Hiszi is, hogy egy-két év múlva rendbe szedi a dolgait s akkor haza megy s végkép otthon marad. Aztán a müncheni kis palotája belsejét ismertette a cikk, míg végül magának a festőnek arcképét mutatta be a füzet végén, igen kicsiben.

A vázlatkönyvemet letettem, én magam a füzetrel félre húzódtam egy sarokba és nézegettem a képeket. Azt hittem,

fel kell kiáltanom az ámulattól, a gyönyörűségtől; valami babonás hatalom odatapasztotta szemeimet a képekhez. Ujjongni, sírni szerettem volna, mindenfélét összekiabálni. A füzetet fölvittem magammal a lakásba és egész este és egész éjszaka vele foglalkoztam, mert másnap reggel vissza kellett vinni a műhelybe. Nem akarok a képekről szólni, maga bizonyára látott közülök egynéhányat, habár csak másolatban is. De látott eredeti műveket is, itt a mi képtárunkban. Hiszen nincs oly tízéves gyermek ebben az országban, aki az ő nevét ne ismerné. Nem, én róla magáról akarok beszélni, a fejről, a szemeiről, az ajkáról, a homlokáról. Nem, arról se. Ez az ember szép volt, mint egy isten és zseniális, mint egy — ördög. Akármit mondok róla, nem mondhatok olyat, ami a valóságban megközelíthetné. Mindez fölösleges áradozás volna. Elég, ha annyit mondok, hogy attól a perctől fogva szerettem őt. És milyen szerelemmel! Csak egészen tiszta lelkű leányok és örültek tudnak így szeretni. Ez az érzés már nem hasonlított ahhoz a régihez, melylyel a szép ismeretlen férfi iránt viseltetem, mikor még odahaza voltam. Sem ahhoz, amelylyel nagy költőket támasztottam fel halottaikból, hogy még egyszer élnek át velem az élet legszebb, legköltőibb álmát. S híres emberekhez táplált vágyam is más volt, egészen más. Ide nem kellett semmiféle dekoráció, se rózsaszínű fény, se görög pongyola, se gyűrű, se más egyéb. A dolgok merőben egyszerűsödtek. Ott, ahol van, fölkeresni, leülni a küszöbére és nem kelni fel onnan, míg csak be nem hív. De ha elkerget? Meghalni.

Igen ám, de ezt így elmondani igen könnyű. Végre-hajtani ellenben merő képtelenség. Tegyük fel, hogy egy vagy két év múlva abban a helyzetben leszek, hogy fölkereshetem. De kérdem, miféle jog címén ajánlom fel magamat neki? Hogy kívánhatom, hogy elfogadjon engem, a senkit, a semmit, a szegény, kopottas, ismeretlen festő-leányt? S ha már elfogadna is — hisz ennél mi sem könnyebb — : kérhetem-e, kívánhatom-e, követelhetem-e. hogy ő szeressen engem, azzal a gyötrő, pokolbeli tűzzel, ami egész valóságomat felgyújtotta? Nem, képtelenség. Várnom kell, dolgoznom és tanulnom. Valamivé lennem kell előbb, hogy jogom legyen felé nyújtani a kezem. Közeledni felé lelki értékben előbb, aztán nem a lábához borúlni, hanem mellé állni emelt fővel és úgy mondani neki:

— Eljöttem, méltó vagyok hozzád. Akarsz-e szeretni?

Ez a gondolat most már belevilágított minden teremembe, minden törekvésembe.

Az isten hogy szeret! Célt adott az életemnek, a munkámnak. És milyen célt! Felállította egy bizonyos távolságban — óh, beh nagy távolságban — a legnagyobb művészt, a legszebb férfit, a legvarázsosabb embert. Tessék odajutni hozzá, és akkor a tiéd. De az enyém-e? Bizonyos. Nem lehet máskép. Éreztem, tudtam, bíztam benne, hogy az enyém lesz. Esküdni mertem volna rá. Sokszor éreztem az eljövendő nagy idők örömeit. A kezét gyakran fogtam, a szeméit sokszor láttam, a hangját is hallottam, a csókjait éreztem és fölsúgtam magamban:

— Milyen különös! Ő még nem tudja és én már az övé vagyok.

Természetes, hogy mindig és mindenütt kerestem az alkalmat, hogy róla megtudhassak valamit.

Ha csak a nevét hallottam említeni: megremegtem, ám azért nem titkoltam el érdeklődésemet. Pirulva, de őszintén vallottam be a növendéktársaim előtt, hogy szerelmes vagyok bele s hogy az arcképét meghozattam egy müncheni műkereskedésből s most az ágyam felett függ.

A többiek mosolyogtak és nem találtak ebben semmi különöset.

— Mindnyájan így vagyunk, — mondta egy fiú, aki közel ült hozzám. — Én egyszer fölkerestem őt, csak hogy közelébe juthassak: modellül ajánlkoztam. Franciául beszélt. Megkérdezte: jó aktom van-e? Másnapra odarendelt. Félaktot ültem. És máskorra is meghívott. Minden ülésért öt márkát adott. Elfogadtam, nehogy észrevegye a turpisságot. Ez Münchenben volt. Akkor láttam, hogyan dolgozik. Az csoda. Boszorkányság. Amint egy félig kész részletet otthagya és átugrik a másikra. A lélekzetem is elakadt. Csak lestem, hogy köti össze. Olyan vonalakat csinált, hogy beleszédültem. Persze, gyerekjáték neki az anatómia. Ilyen érzéke nincs senkinek, még a régiek...

Elhallgatott. A mester lépett a műterembe...

Máskor a magánélete felől tudakozódtam. Van-e felesége? Volt, egy angol asszony. Elvált tőle. Miért, senki sem tudta. A művész csapodárságáról beszéltek, igen előkelő asszonyokról, akik mindenáron kompromitálni akarták magukat vele. Egy titokteljes utazásról, amely három hónapig tartott. Nem tudta senki, hol bújt meg és kivel. Visszajövet meghatóan szőke és ártatlan mosolygású leányfejeket hozott

magával, amiknek a csodájára jártak. Kettőt haza is küldött belőlük Magyarországra. Az állam megvette. A párisi műtermébe különben csak kevés embert bocsátottak be. Csak az igen magasrangúakat. Asszonyok közül a föltétlenül előkelőket és komolyakat, akiket pusztán a művészet iránt való lelkesedés vitt oda. Míg a müncheni kis egyiptomi stílusú palota falai valóságos orgiákat láttak. Miért volt ez így? Miért nem megfordítva? Csak hogy csodálkozzék az erkölcs-telen Páris, s a szelíd bajorok botránkozzanak meg? Vagy más egyébért? Nem szerette a francia asszonyokat, a félénk, vérivó nőket? Féltette magát tőlük? Vagy a valóságban igen polgári és egyszerű szerelmi életet élt?

Istenem! mennyit gondolkoztam akkor ezeken a dolgokon!

Hogy olvastam el minden betűt, amit róla írtak!

Hogy mélyedtem bele az egyénisége kutatásába!

Az őszi tárlatra beküldött egy képet. A legkülönösebbet, amit festő elképzelt. Egy sas, hatalmas, erős, asszonyarcú madár, a karmai közé emel egy a földön fekvő férfit és száll vele fölfelé a magasba.

Ott álltam a kép előtt és nézvén, kerestem benne a magyarzatot, az összefüggést vele, az alkotójával.

A meztelen férfialak, a sápadt fejű, bágyadt testű ember, nem ő maga-e, a művész, a kifáradt, a földre sújtott, az elgyöngült férfi, akit csak egy szárnyas asszony emelhet már fel a naphoz, a világosságához, az élethez?

És a nagy, komoly szemű, erős szárnyú madár nem én vagyok-e, aki őt a karjaim közé veszem és viszem magammal?

Ha tán ő is keres engem és ez a kép a megsejtése az én jövetelemnek? Nekem első ígéremem? s az ő első izenete hozzám?

Naponta elzarándokoltam a képhez, órákat töltöttem előtte, mígnem akkor is láttam, amikor távol voltam tőle. Otthon, az utcán, a műteremben. A karcsú és bágyadt férfitest elernyedő finom izmaival, a sápadt arc, a lecsukott szemekkel, még éjszaka is velem volt; álmodtam róla sokszor különöset. Néha hozzá léptem, fölé hajoltam. Próbáltam felemelni, nem tudtam. Kihanyatlott a karjaimból, visszazuhan a földre. Költögettem. Kértem: nyissa ki a szemét. Nem felelt. Halva volt.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leo.

Új fordítás az orosz eredetiből.

10.

A palack rumot előhozták; két lakáj az ablakramát feszegette: le kellett venni, mert nem lehetett másképp a párkányra kiülni. Anatol odament az ablakhoz, hogy kifeszítse a ráját, félrelökte a szolgálakat, bekapaszkodott a fába, de akárhogyan rángatta, az nem engedett. Csak az ablaktábla tört be.

— No, te vasgyuró — fordult Pierre-hez. Pierre megragadta a keresztfát, egyet rántott rajta, és az egész vasramát egyszerre kifeszítette.

— Vedd ki egészen, mert még azt hiszik, hogy belékapaszkodom — szólt Dolohov.

— Az angol henceg... nos... jó? — szólt Anatol.

— Jó — válaszolt Pierre, Dolohov felé fordulva, aki a rumos palackkal kezében az ablak felé tartott. Kint már derengett a hajnalpír. Dolohov felugrott az ablakra. — Figyelem! — kiáltott a párkányról, a szoba felé fordulva. Mind elhallgattak.

— Tartom a fogadást. (Franciául beszélt, hogy az angol is megértse, bár nagyon törte a franciát.) Teszek ötven arany imperiált, vagy akar talán százat? — szólt az angolhoz fordulva.

— Nem; ötvenet — válaszolt ez.

— Jól van; ötven imperiálban áll a fogadás, hogy kiiszom az egész üveg rumot egy kortyra, anélkül, hogy levegyem a számról a palackot; kiiszom az ablak párkányán ülve (kihajolt és megmutatta hol), anélkül, hogy fogóznám. Így van?

— Így — szólt az angol.

Anatol az angolhoz lépett, megfogta frakkja gombját és lehajolva hozzá (az angol alacsony ember volt), elkezdte angolul ismételni a fogadás tárgyát.

— Megállj! — kiáltott Dolohov, és az ablakhoz ütötte a palackot, hogy magára vonja a figyelmet. — Megállj, Kuragin; ha valaki ezt megteszi utánam, annak fizetek száz arany imperiált. Értik?

Az angol bólintott, amiből azonban nem lehetett megérteni, elfogadja-e az új fogadást, vagy nem. Anatol nem engedte szabadon, és bár mutatta az angol, hogy érti a dolgot, lefordította Dolohov szavait angolra. Egy fiatal, vézna huszár, aki sokat veszített az este, odament az ablakhoz, és kihajolt.

— Húj, húj! — kiáltott fel, amint meglátta lent a járda kövezetét.

— Csitt! — kiáltott Dolohov, és félrelökte a tisztecskét, aki egymásba akadt sarkantyúkkal visszatántorodott a szobába. Dolohov az ablakdeszkára tette a palackot, hogy kéznél legyen, s óvatosan, nyugodtan leült az ablakra. Lábát kifelé lógatta, széttárt karjaival a keresztvasba kapaszkodva eligazodott az ülésben, majd elbocsájtva a keresztvasat, az üveg után nyúlt.

Pierre mosolyogva tekintett körül.

— Nem értek semmit. Miről van szó?

— Nézzétek; ez még józan. Egy palackot ide! — szólt Anatol és az asztalról egy palackot hozott Pierre-nek. — Előbb igyál.

Pierre elkezdte üríteni a poharakat, közben a részeg társaság felé sandítva, amely megint az ablakhoz csoportosult, és hallgatta beszélgetésüket. Anatol töltögetett neki s elmondta, hogy Dolohov fogadott az angol Stephens-el, hogy kiiszik egy palack rumot a harmadik emeleti ablakban, lábaival kifelé ülve.

— No, idd ki már! — szólt Anatol az utolsó poharat erőszakkal beléje — addig nem hagylak el.

— Nem, nem akarom, — válaszolá Pierre, hátratulva barátját és az ablakhoz ment. Dolohov az angol kezét fogta és világosan, érthetően ismételte előtte a fogadás feltételeit. Majd Pierre-hez fordult. Dolohov huszonöt éves, göndörhajú, kékszemű ember volt; nem viselt bajuszt (mint az akkori gyalogos tisztek általában), ami által szájának metszése és arca vonásai éliesen láthatók voltak. Felső ajaka, közepén, energikusan záródott a keskeny alsóajakra, mint valami hegyes ék, a száj szögleteit ezáltal állandóan mosolygóra formálva. Arcát ez a kifejezés, főképen a merész és okos tekintettel együtt, valósággal feltünővé tette. Dolohovnak se vagyona, se összeköttetése nem volt. Bár Anatol, akivel együtt lakott, tizezreket költött, az ismerősökkel szemben Dolohov, minden szegénysége mellett úgy adta az urat, hogy jobban tisztelték, mint Anatolt. Nyakra-főre játszott és majdnem mindig nyert. Akármennyit ivott is, józan maradt. Ő és Kuragin különben a pétervári tivornya- és züllő-kompániának hírességei voltak akkoriban.

Anatol két égő gyertyát tett az ablakdeszkára, jóllehet már egészen világos nappal volt. Dolohov háta, fehér ingével és göndör fejével kétfelől meg volt világítva. Mind az ablakhoz tódultak; elől az angol. Pierre szótlanul mósolygott. A vendégek egyik idősebb tagja ijedt és méltatlankodó arccal hirtelen előretört és inge ujjánál meg akarta fogni Dolohovot.

— Urak, ez ostoba tréfa; agyonzúzhatja magát — szólt a társaságnak ez az egyetlen józan tagja.

Anatol feltartóztatta.

— Ne nyúlj hozzá, megijeszted őt és lezuhan. S akkor? ... Mi? Dolohov megfordult, ismét kitárt karjaira támaszkodva.

— Ha még valaki alkalmatlankodik — szólt, minden szavát lassú egymásutánban mormolva a fogai között — azt rögtön lehajítom innen!

Erre ismét visszafordult, karjait elbocsájtva, fogta az üveget és szájához emelte. Fejét hátrahajtotta, szabad karját pedig maga fölé emelte, hogy az egyensúlyt fentartsa. Egyik szolga, aki a törött ablak darabjait szedegette össze, lehajolt helyzetében hagyta abba a munkát s mereven bámult az ablakra és Dolohov hátára. Anatol legelől állt, tágranyitott szemekkel. Az angol, ajkát biggyesztve, oldalt nézett. Az az idősebb úr, aki ezt az eszelős játékot meg akarta akadályozni, a szoba egyik kuckójába szaladt és lefeküdt a kanapéra, fálnak fordulva. Pierre elfödte szemeit; a szelíd mosoly ott maradt szája körül, pedig arca aggodalmat és félelmet fejezett ki. Mindnyájan hallgattak. Mikor Pierre levette kezét, Dolohov még abban a helyzetben ült, fejét egészen hátrahajtotta, úgy, hogy göndör haja az ing nyakát érte; keze az üveggel mind följebb és följebb emelkedett, az erőlködéstől remegve. A palack rohamosan ürült. «De sokáig tart!» gondolta magában Pierre. Úgy tűnt neki, mintha már egy félóra telt volna el. Dolohov hátával egy mozdulatot tett, keze idegesen rángatózott; evvel a mozdulattal egész testét más helyzetbe tolta a ferde ablakpárkányon. Keze ösztönszerűleg kinyúlt az ablakdeszka felé, hogy megfogózzék, de megint visszahanyatlott. Pierre újra lehunyta szemét és elhatározta, hogy nem fogja többé felnyitni. Egyszerre úgy érezte, mintha minden forogna körülötte. Feltekintett: Dolohov fennállott az ablakdeszkán, arca fehér volt, de vidám.

— Üres!

Odadobta a palackot az angol felé, aki ezt könnyedén elkapta. Dolohov leugrott az ablakból. Erős rumszag terjedt körülötte.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A szesz.

Irta: Dr. Ferenczi Sándor.

Sohasem fogom megérteni, miképen szerezhették polgárjogot a spiritusz a költészetben. Hogyan vállalkozhattak jóízű emberek arra, hogy magasztaló dithyrambusokban énekeljék meg a részegséget? Es mi a titka annak, hogy a különben oly difficilis litteratorok még külön műfajt is rezerváltak az alkoholizmus számára?

A modern kémia és pharmacologia fejlődése természetesen nem maradt hatás nélkül a költészet ezen ágára, amely a kísérleti physiologia és pathologia egy fejezetét, a bődítő-szerekre vonatkozót tárgyalja — versben. Ma már az álomképeket varázsoló ópiumnak, haschisch-nak, a lélekre Nirvananyugalmat hozó morphiumnak, a chloroformnak, az aethernek, mind-egyiknek megvan a maga poétája.

De hát miért szorítkoznak Verlaine és Maupassant csupán a narkotikumokra? Miért nem szedik rímbe a cocaïn, a belladonna, a cantharidin izgató hatását, és miért nem akad költője pl. a légyölőgőcának, — a bolondgombának? Miért ez a kitüntető megkülönböztetés éppen a mérgek egy fajtájával, az aethylalkohollal szemben?

Mert téved, aki azt hiszi, hogy a spiritusz más is, mint méreg.

Sokáig azt gondolták, hogy táplálószer. Ma már tudjuk, hogy az az elhízás, amelyet létrehoz, az anyagcsere egy betegsége.

Évtizedeken át rendelték a doktorok mint szíverősítőt és gyógyító szert. És most szégyenszemre be kell, hogy vallják, hogy a szívet nem erősíti, hanem gyöngíti, és hogy a lázas betegségek sokkal jobban gyógyulnak alkohol — nélkül.

Szóval, az alkohol méreg, és semmi egyéb. Erősebb méreg, ha sűrűbb oldatban iszszák, mint whiskey-t, cognacot, absynthe-ot, szilvóriumot. Gyengébb méreg, ha hígítva fogyasztják, ilyen a bor, a sör. De mindenképen méreg.

A legveszedelmesebb pedig akkor, ha olyan ingredientiókkal fogyasztják, amilyeneket állítólag Martinus Lutther ajánlott: a «Wein, Weib und Gesang» féle combinációban.

Ma már nem igen fér kétség ahhoz: a bor és a szerelem nem együvé tartozó dolgok. Igen komoly és megbízható kutatások azt bizonyítják, hogy az iszákos emberek utódai közt félelmetesen sok az elmebeteg, az epilepsiás, az öngyilkos és az alkoholista, vagyis iszákosok descendentiájából verődik össze a nyomorultaknak az a rettenetesen szomorú hadserege: a dégénére-k, akik asylumainkat és börtöneinket benépesítik. Sőt még az egyszeri részegség is megmérgezheti a különben egészséges ember azon sejtjeit, amelyek a fajfentartásnál szerepelnek. És talán ez a magyarázata annak, hogy még a legkifogástalanabb egészségű és egyáltalán nem terhelt családok

gyermekei közt is akad egy-egy süket-néma vagy idióta.

Tisztára mese, amit az alkohol «élénkítő» hatásáról mondani szokás. Epp ellenkezőleg. Az alkohol nem izgató, hanem bódító szer, amely a szellemi képességeket lefokozza. A pezsgős vacsorák szellemessége csak subjective az; az alkohol ugyanis egyebek közt az önkritikát is elaltatja, és így elnézővé teszi az embert a saját szellemi alkotásaival szemben.

Némelyek ezzel szemben arra hivatkoznak, hogy a mohamedán vallásúak nem fogyasztanak szeszes italokat, mégis apathiás, fatalista, maradi emberek. Ezeknek azt felelhetjük, hogy az iszákos muzulmán bizonyára még apathikusabb és lustább az ő józan hitrokonánál.

Mert az alkohol szokásszerű élvezete mindennapi tapasztalás szerint elsősorban az akaratot és a munkakedvet bénítja meg, és a kötelességérzetet altatja el az emberben, s igen sok esetben pedig teljes morális érzéketlenség jár az alkoholizmus nyomában: a törvény, az erkölcs elveszti kategorikus parancsoló voltát, a családi, társadalmi összetartozás érzése kihal.

Sok tényező összejátszása adhattott csak ennek a narcoticumnak oly borzasztó patho-szociológiai jelentőséget. Első sorban bűnös benne az állam, amely a szeszes italok elárúsítását előmozdítja és abból hasznot húz. Bűnös a társadalom, amely a szeszfogyasztást tagjaira úgyszólván rákényszeríti.

Van-e menekvés ez elől a veszedelem elől? E fölött a kérdés fölött vitatkozott a Brémában mostanában

lefolyt alkohol-ellenes kongresszus, amely előnyösen különbözött elődeitől. Azelőtt a szesz-ellenzők két pártja (az abstinensek és a temperensek) ahelyett, hogy vállvetve küzdöttek volna a közös ellenség ellen, az egymás elleni harcban fecsérelték el erőiket.

Brémában nem így történt.

A «mérsékeltek» egyik fővezére, Hueppe professzor, formális békét kötött a túlnyomó számban képviselve volt abstinens-iránnyal.

Minket, magyarokat, annál is inkább érdekelhet ez a mozgalom, mert a legközelebbi vándorgyűlést Budapesten fogják megtartani.

Ennek az egész országra kiható jelentőségében nincs okunk kételkedni.

Ha látjuk azt, hogy a «good templar» a 75000 főnyi angol-indiai hadseregből 25000 lelket meg tudott hódítani, semmiről sem szabad azt mondani, hogy lehetetlen. Hiszen az angolok szesz-fogyasztásával legfeljebb csak a bajor és a magyar versenyezhet!

A forradalom.

A francia Bernstein.

Az a nagy szakadás, mely a szociáldemokrata pártban az utóbbi évek folyamán kialakult, Franciaországban kevesebb zajjal, de több eredménnyel, viszont Németországban több zajjal és kevesebb eredménnyel ment végbe. Megfelel ez a két nemzet egyéniségének: a német elméletibb s ép ezért

minden politikai lépést először hosszas elmélkedéssel előz meg, a francia realisabb s így mindjárt meg is teszi a lépést. S hogy ebben az esetben a francia szociáldemokrácia nagy lépést tett, azt bizonyítja Millerand hirhedt minisztersége. Marx alapelveitől, melyek szerint az összes polgári pártok egy reakcionárius tömeget jelentenek, melylyel együttműködni vétek, egész a Jaures-Millerand féle kormányképességig, mely keresi az alkalmat, hogy az uralkodó párttal mikor működhetik együtt, a távolság valóban nagy. De hát miért ne verjünk hidat ezen a távolságon át, ha a proletárságnak használ, ha a nagy felszabadító mozgalmat egy kicsit is elősegíti. Hogy a végcél ezzel egyelőre eltűnik a szem elől, ez nem olyan nagy kár, mint a dühös igazhívők mondják. A mozgalom nekem minden, a végcél semmi, állítja a német reformisták vezére Bernstein.

Körülbelül ugyanez a szellem él a francia revolucionisták egyik főemberében és főelméleterejében: Sarraute-ban is. A napokban lefolyt bordeauxi kongresszuson, hol Millerand oldalán működött, különösen kitüntette magát, amivel különben azokat, akik ismerik eddigi működését, nem igen lepte meg. A szociáldemokrata-irodalom ismerői «Ellenzéki szociálizmus és kormánypárti szociálizmus» című könyve óta mint egy rendkívül tudományos s amellet világos és politikus tollat tartják tiszteltben. Ebben a műben s a bordeauxi kongresszuson mondott

beszédeiben gyönyörűen összegezte az új-szociálista felfogást. Szerinte a réginek alaptévedése, hogy az egész proletáriátust egy egynemű tömegnek tartotta, melynek minden országban, vidéken s iparágban egyazon s az összes többi pártokkal ellentétes érdekei vannak. Pedig ez egyáltalában nincs így. A munkásság érdekei ugyanis a különböző iparágak, érdekek viszonyai, a tőkék központosultságának foka s a szövetkezeti termelés fejlettsége szerint igen-igen különböző. S viszont a tőkés osztályok se fújnak mindig és mindenütt egy követ, ellenkezőleg a polgárság nem kis része igen sokban a munkássággal együtt érez. Végül pedig a nemzeti élet szükségessége nem türi meg egy osztálynak rideg elkülönítését. Le lehet tehát vonni azt a következtetést, hogy az összes társadalmi osztályok közt is fejleszteni lehet bizonyos szolidaritást, mivel az összes társadalmi osztályoknak vannak közös érdekeik. A társadalmi élet tehát nem két elkülönített halálos ellenség, a proletáriátus s a polgárság örökös élethalálharca, hanem az érdekek végtelen fajtájának folyton különbözőkép csoportosuló küzdelme. A demokratikus jognak hivatása már most, hogy ezt a küzdelmet enyhítse s a harcolókat lehetőleg kibékítse. Ez a demokratikus jog lesz az, mely a munkásoknak fokozatos reformmunkával meg fogja adni mindazt, amit dogmatikus vezérek egyszerre és egészben követelnek.

A színjáték.

A gentry-kérdés a színpadon.

Nem vezércikkfrázis tehát a magyar közép-osztály elszegényedése, mert ime a soraiból kikerülő író-emberek egymásután ezt a témát tárják elénk a színpadon. Ezek az urak pedig nem agyafúrt-eszű rutinier-k, akik azt keresik, ami a közönség idegrendszerében új lázakat tud fejleszteni, hanem hiszik az esztétikát, mely azt tanítja, hogy az életet kell másolni híven és természetesen. Van tehát jelentősége ennek az egyre-másra színpadra térő szomorú gentrynek: egy nemzet tipikus problémája nyilatkozik meg benne s épp ezért az ilyen levegőben levő hősök ügyének széleskörű megérettetése szociális, tehát igen erkölcsös cselekedet.

Persze ezeknek a derék embereknek derék művei művészi jótélményekül már kevésbé válnak be. Látszik rajtuk, hogy szülő-méhük inkább egy nemes lelkiismeret, mint egy zseniális agyvelő volt. Szemere György «Egyéniség» című s mult héten a Nemzeti Színházban adott darabja is ilyen. Ez azonban nem jelenti azért, hogy nem volt nagy öröm végignézni az ő pénteki négyfelvonásosát. Ellenkezőleg: a Nemzeti Színház utolsó hónapjainak ez még a legértékesebb újdonsága, tehát ha más miatt nem, ennél a kedvező relativitásánál fogva jelent valamit az «Egyéniség». Igaz, hogy azok, akik ennek a büszkeségtől csorgó fogalomnak

európai jelentőségét sejtik Szemere emberében, azok csalódnak. Az ő hőse egyáltalában nem egy magasabb rendű férfiú, aki a nyárspolgári erkölcs undokságai közt egy nemesebb, igazabb erkölcsstan légköre felé áhítozik. Ellenkezőleg, egy meglehetősen hanyatló világnézet vív benne csatát a gonosz környezettel, az úri világfelfogás, a kaszinó-nemesség, amely világfelfogásnak igen korlátolt, nemességnek pedig nagyon nemtelen. De mint ilyen is: az eset igen tipikus, mert a mi magyar közép-osztálybeli urunk összes búja-baja az ilyen visszamaradt gondolkodásmód terméke. Okos, praktikus, cselekvő tevékenységre ennek az osztálynak képviselői nem gondolnak, még akkor se, ha már hajótöröttek s keserű tapasztalatokkal gazdagodva, új életet kell kezdeniök: nem, főispán akar lenni mindegyik, ami pedig, minálunk különösen, nem tartozik a termelő működések közé. Ez a törekvése azonban megint oly élheteretlenül nyilatkozik meg Szemere alakjában, hogy az ember igazán nem sajnálja, ha sikertelen marad. Az ilyen gyarlóságból táplálkozó félnék-lelkűséget, tépelődést és szószátyárkodást Szemere aztán hiába nevezi el az egyéniség szent tulajdonságainak, melyeket nem szabad semmiért feláldozni; rokonszenvet és érdeklődést darabjának eme központi problémája, hősének lelkiismereti vívódásai iránt ép e lélek alsórendűsége miatt nem ébreszthet. Egyéniség alatt,

mi legalább, ha ez a fogalom így hangsúlyozva, darabcímmé kiemelve jelenik meg, mindég a rendkívüli embert, egy még ki nem alakult magasabbrendű embertípus előfutárját értjük, s ez érdekes is. Szemere egy hanyatló válfaj itt veszteglő képviselőjét tiszteli meg ezzel a névvel. Jó, végre ez is szabad. De hogy az eset művésziileg így sokkal érdektelenebb, ez bizonyos.

Ezek után azonban sok jót is lehet a darabjáról mondani. Érdekesen és egyenletes erővel felépített történet, jól megrajzolt alakok, gondos és olykor igen szellemes párbeszéd egyesülnek benne. A tisztesség kérdése, mely az elszegényedés problémájából kinő, nemes hévvel s azzal a derék filozófiával van tárgyalva, mely ha nem is ért meg mindent, hajlandó mindent megbocsátani. Általában látszik, hogy Szemere szív-ember: ha csak alkalma van, beszél az erény érdekében s darabja nemeslelkű szereplőitől nem sajnálja az erkölcsi pathos legmelegebb stílvirágait. Rossz embereit viszont olyan tűrhetetlenül ellenszenvenné teszi, hogy nem támadhat egyetlen nézőben se az eretnek-ötlet, ami pedig az élet szemlélése közben folyton elménkben kísért, hogy talán az, ami jó, gonosz és ami gonosz, az a jó . . .

De ez jól is van így. Az előkelő, erkölcs-revideáló s új érzéseket teremtő művek nem születnek minden bokorban, jogos tehát, ha az ilyen finom, derék, ízléses alkotások töltik ki a nagy sikerek vagy dicső bukások közti időket. Pláne, ha valakinek első darabja ilyen, akkor különösen

örvendetes, hogy ez az első darabja színre került. Mert az is, ami ebben revelálódik, meggyőzően bizonyítja, hogy Szemere fejlődésképes és sokrahivatott tehetség.

Mirbeau és a színészet.

Octave Mirbeau vagy húsz évvel ezelőtt azzal kezdte meg írói pályáját, hogy egy őrjöngő, szitkozódó cikket írt a színészek ellen. Ki szerette volna őket közösíteni az emberi társadalomból, rájuk ontotta mindazt a retorikai szennyet, amit az ifjú emberek végletes szenvedélye a nyelv titkos szótárából összeszedhet. Most megint írt egy cikket a Figaróban, melyben visszavonja mindazt, amit egykor a színészekről írt. Igaz, hogy eme megtérés nemességéből nagyon sokat levon az, hogy a napokban adják egy darabját, tehát színészek ügybuzgalmára lesz szüksége, Mirbeau azonban nem akar nemes, hanem érdekes lenni. S nem érdekes-e az, aki így ír: «Mint mindenki, én is sok ostobaságot, sok igazságtalanságot követtem el az életemben. S ha olykor eszembe jut sajnálni ezeket, nem esik soha nehezemre, hogy ezt be is valljam. Ezek után visszavonja mindazt a rosszat, amit a színészekről mondott s lábaikhoz ont egy ócska romantikától csorgó hymnust. Az egyetlen szimpatikus az egész esetben az, hogy ezzel a cikkével Mirbeau nemcsak a maga tantiém-tárcájának dolgozott, hanem egy jótékony célt is akart szolgálni. Öreg, keresetképtelen színészek számára akar Coquelin egy otthont alapítani s ennek megteremtéséhez hiányzik még százezer frank. Ennek összegyűlemlését szeretné siettetni Mirbeau mostani színész-dícsérő cikkével. Meglehet, hogy így is használ, de az bizonyos, hogy régi színészellenes cikkével inkább a színészek javára hangolta volna a lelkeket.

A szerkesztő közlései. A kiadóhivatal közlései.

Versíróknak. Igen sok verset kapunk, amiből azt a következtetést merítjük, hogy a versírás — amelyet a próza egyidőre szinte leszorított — újra divatba jött. Örülünk e jelenségnek, mert az egész poezisban mégis legszebb dolog: a szép vers. Sajna, a beküldötték között nem sok ilyen akad, mivelhogy nincs is ritkább valami, mint az igazán szép költemény. Elvértve akad mégis néhány, azok sorrendre bekerülnek a «Jövendő»-be. Türelemre kérjük tehát a versírókat. Legyenek meggyőződve, hogy a legjelentéktelenebb alkotást is ugyancsak megvizsgáljuk, nincs-e benne valami jó és új. Ha a föltétlenül rosszakra nem üzenjük meg a véleményünket: azt természetesen kell találniok. E lapok minden sorával be kell számolnunk az olvasónak és henye közleményekre — mint amilyenek a hiúságos kis bírálatok — nincsen helyünk. Egyébként a költő azért költő, hogy a kedvét el ne veszítse.

Barcsay Domokos-nak Szilágyi Dezső-ről írott cikkét legközelebb egész sorozat politikai arckép követi.

Ujházy Ede hosszabb cikelyt írt Egressy Gáborról, amely a «Jövendő» következő számában jelenik meg.

A «Jövendő»-nek ez első rendkívüli száma. Nem az események rendkívülisége miatt az, hanem mert az olvasó közönségnek ígéretet tettünk, hogy minden hónapban öt számot, egy évben tehát 60-at adunk közre.

E rendkívüli szám egyszersmind az utolsó április hónapjában. Uj előfizetők tehát május hónappal is kezdenek az előfizetést és ebben az esetben megkapják ingyenesen a «Jövendő»-ben megjelenő két regény eddigi folytatásait. Legcél szerűbb azonban a «Jövendő» megindulásától, március elsejétől előfizetni. Egy óra: egy koronáért, negyedévre 3 koronával. A «Jövendő» legközelebbi száma szintén rendkívüli lesz és szerdán, május 6-án fog megjelenni. Ezentúl május hónapban, minden vasárnapon.

A «Jövendő»,
Honvéd-utca 10.

A Jövendő bekötési táblái.

A Jövendő minden öt számához szép vászon bekötési táblák készültek, amelyeket kívánatra mindenkinek megküld a kiadóhivatal. A bekötési táblák ára: 50 fillér és kapható lesz nem csupán a kiadóhivatalban, de a Jövendő minden elárusítójánál, a könyves boltokban.

JÖVENDŐ

1903. ÁPRILIS 30.

Ex-lex. — Az igazi ok.
 Széll álláspontja.
 Kormányzás az ex-lex alatt.
 F.: Nádorság.
 Csizmadia Sándor: Május.
 Új beszélgetés a kocsivezetővel.
 Nagy urak.
 A trónörökös — úton.
 Vandervelde: Kikelet.
 Gárdonyi Géza: Útra-készülés.
 Zay Miklós gróf: A szőke nő.
 Gróf Tolstoj Alexei: Krím-i út.
 Bársony István: A régi becsület.
 Thury Zoltán: A postás.
 M. I.: A kétfejű sas biográfiája.
 Gárdonyi: Gyermekkori emlékeim.
 Hevesi Sándor dr.: Hamlet színésze.
 V. F. L.: Beszélgetés az éjszakalban liga fejével.
 Pintér Ákos: Orosz színházi élet.
 Braun Sándor: Egy kereskedő naplója.
 Maupassant: Napsugárban.
 Erdős Renée: Egy leány élete.
 Tolstoj: Háború és béke.
 Természettudomány.
 A forradalom.
 A színjáték.
 A szerkesztő közlései.
 Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
 A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A versenyló.

Fontos szerepet játszik a közéletben, mióta a lóversenyek olyan nagy népszerűségnek örvendenek. Van sok versenyló, a melynek a nevétől az egész művelt világ visszhangzik. «Tokio» neve bejárta az egész művelt világot és számlálhatatlan milliókat nyertek és vesztek rajta. Az ilyen lovaknak aztán a származását jobban tudják, mint a hadvezéreket. Mert a versenylónál a származás igen fontos dolog. Egyszóval a szerencse kedvezése az egész világon visszhangot kelt. Ilyeténkép sokat adnak arra is, hogy az osztálysorsjegy, amit vásárolunk, a Hecht bankháztól származik-e, mert tudják, hogy a szerencse ott milliós nyereményeket juttatott vevőinek. Vásároljon tehát osztálysorsjegyet a Hecht bankháznál, Budapest, Ferenciek-tere 6. és Erzsébet-körút 32. sz. Huzás május 22. és 23. Egész sorsjegy 12 kor., fél 6 kor., negyed 3 kor., nyolcad 1 korona 50 fill.

Az «Anker» élet- és járadékbiztosító társaság

Bécsben április 18-án tartotta XLIV. rendes közgyűlését gróf Prokesch Osten Antal úr elnöklete alatt.

A társaság összes vagyona 153,157.175 K 39 f. Ebből Magyarországon van elhelyezve magyar értékpapirokban 15,011.850 K 20 f., jelzálogkölcönökben 13,595.200 K és ingatlanban (társasági ház Budapesten) 1,063.768 K 89 f., összesen 29,670.819 K. A részvényeseknek osztalék és fölülosztalék gyanánt 400.000 K osztatik ki; az elélés és halál-esetre nyereményrészesüléssel biztosítottak osztalék alapja javára 350,000 K utaltatik s a rendkívüli tartalékok emelésére 100,000 K fordítatik. Az igazgatótanácsból kilépő báró Mauthner Miksa újra megválasztatott és herceg Schwarzenberg Károly az igazgatótanácsba új tagul megválasztatott. Az 1902. évi részvénytörvény a társaság bécsi és budapesti pénztárainál április 20-tól kezdve 200 K-val váltatik be.

Kiállítás. Menyasszonyi kelengyékben, zsebkendőkből, harisnyákban, blúzokban és pongyolákban valósággal kiállítást rendezett Schreier Viktor és társa cég. A hölgyközönség igen gyakran keresi fel az érdekes kiállítást a Váci-utca 26. szám alatt levő helyiségekben. Káprázatos színpompa tárul itt a néző elé. A szebbnél szebb nőidivatcikkeket a legújabb divat kívánalmai szerint feldolgozva állította ki a cég, ami természetes mind nem olyan kiállítású tárgy, amihez nem szabad hozzányúlni. Sőt ellenkezőleg. Olcsón meg is vásárolható.

Megay Foot-Ball Bombái

törvényesen védve

a legkitünőbb csokoládés gourmand-csemege. Darabja 15 krajcár. Minden előkelő csemege-üzletben kapható. Budapesten főraktár: Szenes Ede cs. és kir. udv. csemegekereskedőnél. 1 doboz 9 darabbal bérmentve bármely postaállomásra 1 forint 40 krajcár. Megrendelhető a készítőnél, Megay Róbert cukrásznál, Miskolcon (Széchenyi-tér 20).

A Blúz jövője. A női ruházatok egyik leghálásabb és legszebb viselete a blúz, mely a napról-napra változó díszítések és újabb előállításban még beláthatatlan ideig divatban marad s melyekben úgy föltűnő ízlés-, kitűnő szabás- és olcsóságra nézve, az egyedüli és kizárólag blúz-árúház Zoltán Dezső, Király-utca 30. ajánlható. Nagyszabású blúz-árjegyzékét rajzokkal ingyen küldi. Állandó blúz-kiállítás. Saját műhelyeit. Szigorú szabott árak.

Pallas részvénytársaság nyomdája Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 36—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ara **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

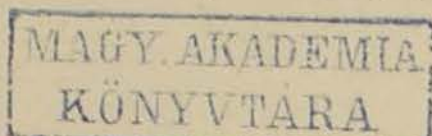
BUDAPEST,

V., HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Hárminczkét géppel (kélszínnyomati
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papíráruháza.

Jövendő

irodalmi és politikai ujság

Bombák Salonikiben.

Irta: Vámbéry Ármin.

A saloniki-i dinamitmerénylet bizonyára kijózanítja illuziójunktól azokat, akik a szultán reformkészségében bízva, a macedon kérdés megoldását olyan közel hitték. Nagyon vigasztalanok bizony az állapotok odalenn, s az aegai tengerből kis kikötővárosában elkövetett gyilkos merénylet rávezetheti a világosan látó embert, hogy a mi diplomatáink veszedelmes darázs-fészekbe nyúltak, amikor a helyzet orvoslását nyakra-főre végre akarták hajtani. A mai törökországi forradalmárok teljesen különböznek hajdani elvtársaiktól; hiszen az idők folytán a fegyverek, a taktika, de meg a vezérlő szellem is megváltozott, és ha Európa annak idején nyugodtan szemlélhette, miképen dobálták meg az örmények bombáikkal a Szelamlíkról békésen hazatérő török csapatokat, miképen ostromolták meg a Banque Ottomane-t és kaszabolták le az ottani török őrséget: úgy most se essék kétségbe, ha a bolgár bizottsági tagok Kyril és Method apostolok szülővárosában az örmények példáját követik és nemzeti törekvéseik jogosultságát dinamitszóval hangoztatják. Azt hiszik sokan, hogyha kisül a gyilkos szerszámok eredete, ha megtudják, honnan szerezték be őket, az majd világot fog vetni a mozgalom támogatóira is. Meglehet, de nem nagyon valószínű, mert még nem igazolta semmi mostanig azt a köztudatban élő tényt, hogy az ártatlanság minden más helyen inkább található, mint Szófiában; s nem is igen lesz ezután se igazolható: a mi diplomatáink nem elég erősek az egyesített görög és szláv ravaszsággal szemben. A bulgárok fejedelmük távollétére utalhatnak, hogy az eseményekben való titkos részvétel gyanuját kikerüljék; sajtójuk is bőven hangoztatja a megbotránkozott Európával együtt kétségbeesését a dol-

gokon; mi pedig megint ott leszünk, ahol voltunk, teljes sötétségben a bizottság tulajdonképeni céljáról és az eszközökről, amit a török reformakció használni akar. Ugyan mi fog tehát e napról-napra növekedő zavarból kibontakozni? Törökország egyre gyűjti, halmozza csapatait, de nem az albánok megfékezésére, mint azt velünk el akarják hitetni, — mert ehhez ilyen nagy apparátus egészen fölösleges volna, — hanem csakis azért, hogy a lázadást fészékben kutassa fel, s ott fojtsa el, ha olyas események, mint amilyen ez a szalonikibeli volt, Törökországot arra fogják kényszeríteni, hogy fegyverrel avatkozzék be a bulgár dolgokba. Ez az ultima ratio hadüzenet volna Bulgáriának és ez éppen nem kizárt eshetőség, mert a hatalmak nem tiltakoznának ellene; legalább erre enged következtetni Oroszország magatartása, mely régen ápolgatott terveit nem zavarja meg semmiféle bosszúakcióval: a hogyan a perzsáknak 1828-ban megbocsájtotta Gribojedoff követ meggyilkoltatását, úgy fogja az albánoknak is elnézni Scserbina halálát, mert Oroszország nem akarja barátjának, Abdul Hamid szultánnak zavarait még növelni. A török rendszabályok tehát aktuálisak maradnak, dacára Scserbinának és egyéb albán féktelenségeknek. Véres összeütközésektől nem kell tartani, mert a rendes török csapatok higgadt emberekből állanak, és nem szörnyetegekből, aminőknek festik. Egyébiránt komoly harc a további rendetlenkedések és kitörések után várható csupán: ha újabb erőszakoskodások nem fogják az állapotokat teljesen megzavarni, a reformmunkát folytatni fogják, valameddig csak győzik a hatalmak türelemmel, s főleg míg Oroszország nem jut abba a helyzetbe, hogy a dolgokba tetteleg beleavatkozhasson. Azt hiszik sokan, hogy az örmény mézárások mintájára a mohamedánok is szándékoznak egy nagy bulgár vérfürdőt rendezni. Ez teljesen alaptalan aggodalom. A török nem orgyilkos és csak akkor fordította fegyverét védtelenek ellen, ha felsőbb parancsra kellett tennie, vagy ha vallásos fanatizmusa ragadta el: máskor soha.

A legfőbb számszék elnöke az ex-lexről.

Rakovszky Istvánnak, a legfőbb számszék elnökének személye előtérbe lépett az utóbbi napok alatt, mikor a házban megtámadták az ex-lex beállta folytán kiadott rendeletéért. És miután, a rendeletől el is tekintve, a jelenlegi zavaros helyzetben a számszék teendője érdekes és aktuális jelentőségű: a «Jövendő» fölkereste magát a számszéknek nagytekintélyű elnökét, Rakovszky Istvánt, aki következő kérdésekre a következő válaszokat adta:

1. Mi a felfogása az ex-lex állapotot illetőleg?

A most lezajló politikai küzdelmekbe természetesen már állásomnál fogva sem avatkozhatom s így egyáltalán arról sem nyilatkozom, hogy kik járnak helyes, vagy helytelen úton.

Általánosságban azonban egyénileg meggyőződésem szerint kijelenthetem, hogy óriási különbséget látok az úgynevezett ex-lex állapot és a contra lex való kormányzás között. Az ex-lex komoly meggyőződésem és az alkotmány iránti érzésem szerint nem mindig törvénytelen állapot, semmi esetre sem mondható pedig mindig törvényellenes állapotnak.

Nagy különbséget látok abban, ha bármily körülmények között valamely törvény vagy felhatalmazás egyszerűen elintézést nem nyerhetett, és abban, hogy ha valamely kormány a törvényhozásnak direkt határozata ellenére tesz valamit. Így az indemnitásra vagy költségvetésre vonatkozólag is óriási különbséget tesz az, ha a kormány által kellő időben benyújtott javaslat bármily oknál fogva elintézést nem nyerhetett; vagy pedig ellenkezőleg a törvényhozás nyílt határozatával a felhatalmazást az illető kormánytól megtagadja és a kormány annak dacára akar kormányozni.

2. Mit tart a jelenlegi állapotban az állami számvevőszék teendőjének, s nem véli-e, hogy az állami számvevőszék erélyes veto-joggal akaszthatná meg a törvényen kívüli kormányzást?

Eltelkintve az előbb mondottaktól, a melyek szerint a törvényen kívüli állapot és a törvényellenes állapot között nagy különbség van, sajnálattal kell kijelentennem, hogy az állami számvevőszéknek a mi fennálló törvényeink értelmében nincs veto-joga. Más országokban, különösen Belgiumban, Franciaországban, Olaszországban az állami számvevőszékek hatásköre odáig terjed, hogy még évközben is bizonyos kiadások csak az állami számvevőszék láttamozása és ellenjegyzése mellett utalványozhatók ki. Nálunk az állami számvevőszéknek sem ily utalványozási, sem általában előzetes ellenőrzési joga nincs. Minden kiadást csakis utólag tehet kritikája tárgyává, s az utólagos kritika is csak esztenődök mulva kerül az országgyűlés elé; hatáskörének nincs meg a bírói ítélet megdönthetlensége.

3. Ezek szerint tehát mi az állami számvevőszék hatásköre az ellenőrzés tekintetében?

A fentebb mondottak szerint az állami számvevőszék ellenőrzési joga és kötelessége csak utólagos. Törvényeink értelmében ez az utólagos ellenőrzés is hosszú procedurának van alávetve. Ha az illető miniszter vagy állami hatóság pénzügyi kezelésében, utalványozásában stb. a törvénytől vagy a költségvetéstől eltérő utalványozást látok, először az illető miniszterhez kell fordulnom felvilágosításért. Ha a törvényszerűség és szabályszerűség szempontjából ez a felvilágosítás nem elégít ki, esetleg ismételt iratváltások és polemikák után a minisztertanács elé kell az ügyet vagy a kérdést vinnem. Ha a minisztertanács sem ismeri el az állami számvevőszék álláspontjának helyességét, vagy nem tudja kellő felvilágosítással az állami számvevőszék skrupulusait elosztatni: akkor mehetek csak a kérdésre vonatkozó jelentéssel az országgyűlés elé.

S így ez a minimális hatásköröm is csak az után érvényesíthető, amikor már a ministerekkel és a minister-

tanácscsal hosszú ideig tárgyaltam, s e hosszú idő lefolyta után az illető kérdés többnyire elveszti akut fontosságát vagy legalább is érdekét.

4. Mégis, ha a kormány törvénytelen vagy szabálytalan dolgokat követ el, mit tehet az állami számvevőszék?

A fentebbiek értelmében fennálló törvényeink hiányossága folytán ekkor is csak nagyon keveset. Az állami számvevőszék egyedüli fegyvere az országgyűléshez intézendő jelentés, az országgyűlésen pedig az állami számvevőszéket senki sem képviseli. Míg a, bár határozataikban független, de administrációjukban az igazságügyministerium, belügyministerium stb. alá tartozó bírói testületeknek fejei, elnökök és alelnökök törvény szerint hivatalból tagjai legalább a főrendiháznak, addig az állami számvevőszék, amely a ministeriumoktól teljesen független, amelynek határozatai azonban bírói végérvényes döntés jellegével nem bírnak, s amely törvényeink szerint minden vitás ügyet, mint az országgyűlés közege végeredményben az országgyűlés elé tartozik terjeszteni eldöntés végett, — sem a képviselőházban sem a főrendiházban képviselve nincsen, s ott az állami számvevőszék jelentéséhez csakis azoknak a ministereknek illetőleg miniszterelnököknek van alkalmuk és módjuk hozzászólni, akiknek eljárása folytán illetőleg a ministertanácsnak határozata ellen az állami számvevőszéknek kifogása van, s így míg ők a maguk álláspontját ellentmondás nélkül védelmezhetik, az állami számvevőszék álláspontját senki sem képviseli. Nem szükséges talán bővebben fejtegetnem, hogy ez mennyire hátrányos az állami számvevőszék által a törvényszerű kezelés érdekében elfoglalt álláspontnak érvényesítésére, illetőleg bármily ily kérdés elfogulatlan megítélésére.

Ebből is látható és érthető, hogy az állami számvevőszék eljárása, bár éppen az országgyűlés ellenőrzési joga alapján teljesíti kötelességét, mily kevés sanctióval bír.

5. Ezek szerint tehát miben érvényesülhet az állami számvevőszék közjogi funkciója?

Kötelességének változatlanul pontos és rendes teljesítésében. A fentebbiek szerint sem hatáskörömben, sem ha-

talmamban nem áll, hogy az ország politikai viszonyaiba avatkozzam, de ellenőrző kötelességemet minden körülmények között pontosan kell teljesítenem.

Minden ministeriumtól és magától a ministertanács-tól is függetlenül csakis az országgyűlésnek vagyok közege; de éppen ezért tartom nemcsak törvény szerinti, de lelkiismeret szerinti feladatomnak is, hogy bármily körülmények között, az országgyűlés iránti kötelességemet és teendőimet félre ne dobjam, hanem ellenőrző hivatásomat minden körülmények között szakadatlanul teljesítsem.

6. Mit gondol mégis, mi lesz a következménye az ex-lex állapotnak?

Mi lesz az ex-lex állapotnak a következménye, lesz-e kibontakozás vagy más megoldás, azt természetesen mint a politikán és administráción kívül álló, kormányoktól és pártoktól független hatóság feje, nem tudhatom és nem kombinálhatom; de kötelességem minden eshetőséggel szemben továbbra is gyakorolni az alkotmányos ellenőrzést éppen azért, hogy az országgyűlésnek, — ha esetleg a kormányt felelőségre akarná vonni az ex-lex idejében teljesített pénzügyi kezelésért, — az állami számvevőszék ellenőrzési adatai alapján kellő anyag álljon rendelkezésére.

7. Nem helyezkedhetik-e az állami számvevőszék arra az álláspontra, hogy a bekövetkezett körülmények folytán saját funkcióját is megszüntnek tekinti?

Törvényeink értelmében az állami számvevőszék elnöke nemcsak kötelességének hibás teljesítéseért, de minden mulasztásért is felelős. Ilyen mulasztás volna, ha bármily személyes vagy pártszempontból a köteles alkotmányos ellenőrzést nem folytatná.

8. De hátha a kormány nemcsak törvényen kívüli, de törvényellenes eljárást is követne?

Még hatáskörének hiányossága és minimális volta mellett is más kérdés volna és esetleg más kötelezettséget róna az állami számvevőszékre, ha a kormány nemcsak ex-lex, hanem contra lex akarna kormányozni, amely két állapot közötti különbséget illetőleg már előbb fejtettem ki nézeteimet.

9. De mégis, mit tenne akkor, ha ez az eset bekövetkeznék?

Törvényes hatáskör hiányában akkor is alig tehetnék oly nagyszabású dolgot, mely döntő volna a viszonyok alakulására. Minden esetre ki kellene fejtenem az állami számvevőszék közjogi állását a fölmerült törvényellenességekkel szemben, de akkor sem állna hatáskörömben és hatalmamban a dolgok menetébe avatkozni vagy azt megakadályozni. Ezt csakis az országgyűlés teheti.

De hiszem és reménylem, hogy ily körülmények egyáltalán nem fognak zavarba hozni és nem szabad Magyarország egy államférfiáról sem feltételeznem, hogy egyenesen törvényellenes cselekedetekre ragadtatná magát.

De ha ez a majdnem lehetetlen eshetőség mégis bekövetkeznék, akkor hiszem és bízom magamban, hogy megtalálnám az utat az állami számvevőszék alkotmányos hatáskörének érvényesítésére.

Minthogy azonban most még egyáltalán nem vagyunk ebben a helyzetben s meggyőződésem szerint nem is jutunk ily körülmények közé, fölösleges volna erről bővebben nyilatkozni.

10. Mit válaszol excellenciád azokra a támadásokra, hogy rendeletét még az ex-lex beállta előtt bocsájtotta ki?

A vád alaptalan, mert a rendeletet csak május 1-én adtam ki, a mire tanum az állami számvevőszék összes tisztikara. Nem tudom, honnan ered e tévedés, az kétségtelen, hogy ha a rendeletet a dolog természetéhez képest néhány nappal előbb is előkészítettem, ez az előkészítés és annak sem bármely fogalmazványa, sem korrekturája érvénytelen, sem joghatályos nem bírt és nem is bírhatott, a míg a rendelet tényleg ki nem adtam, ez pedig május elsején történt.

EX-LEX MOST ÉS HAJDANÁBAN. A «hajdanában» a Bánffy-korszakot jelenti. Akkor is volt ex-lex, most is van. De egészen más arca volt ennek az állapotnak. Akkor az ellenzék nyíltan a miniszterelnök fejét követelte. És ha azt megadják neki, akkor azonnal megállítja az obstrukciót és vakul megszavaz fűt-fát. Most az obstrukció valamennyi híve tömjént hint a miniszterelnök személyének és csak az átkos katonai javaslatokat akarja megsemmisíteni. Akkor, az ex-lex beköszöntése napján a képviselőház elnökség nélkül szükölködött. A nagy Szilágyi nagyot káromkodva ott hagyta volt kurulis székét és Láng Lajos kevesebb szitkozódással ugyanazt tette. A második elnök, Kardos Kálmán pedig erősen meghülve, jó meleg ágyba feküdt, nagy szerencséjére a jó öreg Madarász Józsefnek, aki legott felkapaszkodott az elnöki székbe és két hónapon át napidíjakat és rendretasításokat osztogathatott. Most szebben fest a helyzet. Az elnökség ép és egészséges. Gróf Apponyi Albert tovább trónol szép gótikus karosszékében és mellette viruló egészségben a két alelnök. Hiába áll lesben ott lenn, az elnöki emelvény tövében az ősz Madarász; a korelnökségből ezuttal nem lesz semmi és nem ő fog utalványozni napidíjakat jobb- és balpártinak egyaránt és nem ő fogja a jobboldal hangosait rendre utasítani. Mindezt megteszi Apponyi Albert gróf, aki még az ex-lex előtti felszólalását is az utolsó napra halasztotta, nehogy egy napra is kénytelen legyen ott hagyni elnöki székét; aki az ex-lex alatt is tovább fogja rázni az agyongyötört csengetyűt, amint hogy már most is kész dolog, hogy az ex-lex alatt nem a felhatalmazási törvényjavaslat, hanem mindenféle más, aprócseprő gravaminalis jószág felett fognak törvényt ülni az új országház aranyos, márványos termében. De a fődolog az, hogy Bánffy az ex-lexbe oly hadsereggel ment bele, amelynek a generálisai megszöktek. Szilágyit és Láng Lajost nyomban követte csaknem valamennyi excellenciás úr, aki a szabadelvű párt tagja volt, valamennyi volt miniszter Tisza Kálmán és Széll Kálmán kivételével, akik mindvégig ép oly erősen ellenezték az obstrukciót, mint amily hűséggel támogatták Bánffy báró miniszterelnököt. Bánffy báró és Széll Kálmán útjai csak akkor tértek el egymástól, midőn Bánffy a koronának azt a tanácsot akarta adni, hogy oszlassa fel a képviselőházat, mire Széll Kálmán sietett a koronát arról meggyőzni, hogy ex-lex-állapotban a képviselőházat feloszlatni merő törvénytelenység és alkotmány-sértés. Széll Kálmán akkori fellépése rá nézve végzetes lett, mert ő akadályozván meg Bánffyt politikája folytatásában, Széll Kálmánra zúdult

a helyzetért való felelősség és — ami ellen kézzel-lábbal szabadkozott — az új kabinet megalakítása az ő kötelességévé lett. Bánffy mindvégig mosolyogva nézte Széll ténykedését; és midőn Széll Kálmánt a korona az új kabinet megalakításával bizta meg, ő még mindig meg volt győződve arról, hogy az övé marad a hatalom, mert Széll Kálmán vállalkozása a kabinetalakítás nehézségein hajótörést fog szenvedni. És midőn Széll neki bejelentette, hogy Budapestre megy, hogy a kabinet alakítását előkészítse, azt mondta neki Bánffy: «Jó szerencsét kívánok, de kételkedem, hogy sikerülni fog.» Csak akkor hitte el a dolgot, midőn Széll Kálmán másnap az új kabinettel visszatért Bécsbe és midőn a király nyomban megeskette az új miniszterelnököt és ministertársait. Itt az analogia vége. Mondják: Széll Kálmán is meg van bukva — de ő nem tudja.

Suttogások.

Lágyan leomló fekete hajadnak
Bársonyos hullámát érinté ajkam.
Fekete hajadnak bársonyos hullámát.

S csukott szemekkel, boldogan remegve
Titkon könyörögve rá áldást adtam,
A te szép fejedre édes, meleg áldást.

Az éj hallotta s valamennyi csillag
Föléledt, szikrázott, szemembe kémlelt
Csúfondáros, titkos, gonosz nevetéssel.

Óh, hogy susogtak a jegenye-lombok!
Szava kelt egyszerre ágnak, levélnek,
S beszéltek felőlünk különös beszéddel.

Te nem hallod? Merre szállt a lelked?
Én álltam az éjben meghajtott fejjel
S tűnődtem a sok-sok ellenséges hangon.

«Uram, — így hangzott, — te ki megteremtéd,
Mondd meg: ha eltelik nagy szerelemmel
Miért olyan kicsiny egyszerre az asszony?»

Erdős Renée.

Spiritizmus Budapesten.

I. Mi a spiritizmus?

A spiritizmus túlvilági lényekkel való foglalkozás. A spiritizmus tehát a legdemokratikusabb művészet; nem szabja meg a saját korlátait: az ezüst forintos sétáltatója épúgy spiritiszta, mint az, akinek emlékkönyvébe materializált szellem ír emléksorokat.

Az emberi lélek két részből áll: tudatos és nem-tudatos részből. A kósza szellem, amely immár elköltözött a földről, e nem-tudatos részt veszi ideiglenesen birtokába, hogy megnyilatkozhassék. A jó médium tehát, hogy szolgálatot tegyen a szellemnek, erős akarattal önkivületi állapotba esik, vagyis megnöveszti «nem-tudatos»-át és följánlja azt a kósza szellemnek.

De nem okvetlenül szükséges, hogy trans-állapotba jusson. Minden emberben megvan többé-kevésbé ez a nem-tudatos rész, minden ember lehet tehát médium többé-kevésbé. De az már okvetlenül megkívántatik, hogy igaz hittel, kétely nélküli, tiszta szívvel ajánlja föl azt a szellemnek. Mert a szellemek irtóznak a hitetlenségtől és keserű fájdalmat okoz nekik az, hogy valaki kételkedik létezésökben.

Már akkor is, ha egy hitetlen ül a társaságban, elkedvetleneedik a szellem és csak hosszas nógatásra szólal meg. Ezért nem is mulasztják el a szellemek minduntalan figyelmeztetni híveiket:

— Ne iparkodjatok minden áron meggyőzni embertársaitokat és ne idézzetek bennünket bizonyságul. Ahol szükségét látjuk, majd magunk teszünk bizonysgot létezésünkről.

II. A megnyilatkozás formái milyenek?

A spiritizmusnak épp úgy megvan a maga evolúciója, mint minden más emberi ismeretnek. Fejlődésének alapja az emberi akarat fejlesztésében van. Az akaratot pedig az elmélyedés és az önismeret fejleszti.

Ma a szellem megnyilatkozásának következő formái ismeretesek:

1. A k o p o g t a t á s. Asztalok, szekrények, de bármely más bútordarabok is, minden fölfogható ok nélkül kopogni kezdenek. Leg-

ismertebb módja ennek az asztaltáncoltatás, amikor a médiumok mozgatják ugyan az asztalt, de mozgó erejüket «nem-tudatos»-uk, illetőleg ennek burkában a szellem irányítja. Ám a kopogás jelentkezhet akkor is, amikor a médiumok nem értetik az asztalhoz a kezüket. Sőt jelentkezhet a falban is. Az egyik médium elsorolja az ábécé minden betűjét és a szellem épp annál a betűnél kopog, amelyikre szüksége van mondanivalójához. Természetes, hogy ez fölülte nehézkes megnyilatkozási mód úgy a szellemnek, mint a médiumnak, tehát mindegyre ritkábban veszik is igénybe.

2. A sétáló forint és az amerikai korong. A spiritizmus legnépszerűbb, legelterjedtebb formája, mert kevés rekvizitumra van szüksége. Nem kell hozzá, csak harmonikusan együttérző társaság és egy — forint. Az amerikai korong ugyanez elv alapján készült és nem egyéb, mint a sétáló forint egyszerűsítése.

3. Szellemek írása és beszélgetése médiumok útján. A médium félig, vagy egészen transz-állapotba esik, sőt lehet somnambulista is. A szellem a médium szervezetét veszi kölcsön, hogy írhasson, vagy pedig szólhasson híveihez. A médium többnyire semmire sem emlékezik fölébredése után, de az is lehetséges, hogy lelke ideiglenesen kiköltözvén a testből, a közönség soraiból figyelje meg a csodás jelenségeket.

4. A materializált szellem. A szellemnek módjában áll, hogy materializálja önmagát és azt a testet öltse magára, amelyben földi vándorlásai idején élt. Ez a legmegbízhatóbb nyilatkozási forma, mert ellenőrizhető. A szellemek között ugyanis vannak pajkosak, csínytevők, vagy szélhámosak, amelyek, ahol csak tehetik, megtréfálják az embert. Például egy magyar születésű, de Németországban nevelkedett spiritisztát, Lohrbeer Jakabot, meglátogatta egy szellem, a mely Jézus Krisztusnak mondta magát és egy tizvaskos kötetre terjedő bibliai kommentárt diktált neki. Az óriási munka Württembergában jelent meg hatvan év előtt és világszerte nagy respektust keltett. De vannak a könyvben egyes gyarlóbb részek, amelyek azt a gyanút keltik, hogy ama szellem nem Jézus Krisztus volt, csak valamelyik ambiciózus tanítványa.

III. Hogyan terjedt nálunk a spiritizmus?

Az ötvenes években, az elnyomatás idején, jutott el Magyarországra Angliából a Fox-nővérek csodás híre. Az asztaltáncoltatás

országszerte divattá vált; alig volt család, amely a háromlábú asztalkák útján ne beszélgetett volna a szellemekkel.

A tudományos világ mereven tagadta a táncoló asztal spiritisztikus jelentőségét. Azt ugyan kénytelen volt elismerni, hogy a jelenség sajátságos, fölfoghatatlan, de tagadta, hogy szellemeknek volna részök benne. Mindössze annyit koncedált, hogy itt egy a tudomány előtt még ismeretlen erő nyilatkozik meg.

Tóvölgyi Titusz a hetvenes években ötvenezerre becsülte a budapesti spiritiszták számát. Kétségtelen, hogy ez a szám megnövekedett azóta. Főrangúak, tudósok, művészek, lateinerek köréből bőven akadnak hívek, sőt óriási tábora van az alsóbb néposztályban is. Határozott számot megközelíthetőleg sem mondhatunk, mert a spiritisztáknak nincs közös szervezetük, csak szellemi közösségekben vannak. Sőt épen a séance-ok sikeressége érdekében kívánatos, hogy lehetőleg csak a legszűkebb társaságok üljenek össze. Legideálisabb társaság a család, mert ennek minden tagját az együttes érzés, közös neveltetés és egymásban való bizalom fűzi össze. De mivel a jó médium vajmi ritka, tehát egy-egy médium körül család-közi társaságok alakulnak meg a séancera. Ilyenkor rövid imával vezetik be a séance-ot, mert az ima megteremti a résztvevők között a szükséges lelki közösséget.

Mindazáltal van a magyarországi spiritizmusnak hivatalos egyesülete is, amely azonban főként a szakirodalom támogatására és fejlesztésére alakult meg. Az egyesület elnöke dr. Grünhut Adolf rendelő orvos, az «Égi világosság» című szakközlöny szerkesztője és kiadója. Lakásán (Teréz-körut 17.) szoktak az egyesületi tagok közös értekezletre egybegyülni. Ilyenkor mintegy hatvanan-hetvenen vannak együtt. A folyó egyesületi ügyeket tárgyalják, de majd minden értekezleten megesik, hogy egyik-másik átszellemült tagtárs transzállapotba esik és valamely szellem lelkesítő szónoklatot tart az ő mediátizálásával az értekezlethez.

Dr. Grünhut öreg, szent Péter-arcu ember, aki azonban nagyot hall és így, mikor fölkerestem, sajnálkozva mondta:

— Nem vagyok már alkalmas a hosszas társalgásra, de ajánló levelet adok önnek egyik buzgó emberünkhöz: dr. Wajditsch Oszkár-hoz. Az Aréna-uton lakik, könnyen megtalálhatja, mert óriási tábla hirdeti az ő magnetikus gyógymódját.

(Befejezése következik.)

Amerika jövője.

Írta: Roosevelt,
az Egyesült-Államok elnöke.

A semmittevő jólét, a békességes élet, mely a nagy dolgok kiküzdésének vágyát és képességét megfojtja, sem a nemzethez, sem az egyénhez nem méltó. Én azt kívánám, hogy minden amerikai ugyanazt várja, ugyanazt követelje a nemzettől, amit önmagától és gyermekeitől követel. Vajjon ki oktatná közülünk gyermekeit arra, hogy a béke, a jólét mindenképp fölé áll? hogy a béke, a jólét az a végső cél, hova mindnyájunknak, minden erőnkkel igyekezni kell. Amerika polgárai nagygyá tették országunkat, kikérték a munkából a magok részét, sőt ennél többet is, mert sem szóval, sem tettel nem hirdették a béke, a jólét tanait.

Amerika polgárai dolgoznak és munkára nevelik fiaikat. Gazdagok és megbecsülik magokat; példát adnak gyermekeiknek arra, hogy lehet a szabad időt élvezni, és hogy nem szabad hanyatlással eltölteni; hogy annak, akit a jólét felment a munka kényszere alól, kinek nem kell a mindennapi kenyérért dolgoznia, még jobban kell keresnie a nem jövedelmező munkát — tudományban, irodalomban, művészetben, felfedező kutatásban, — az olyan munkát, melyre a mi hazánknak a legnagyobb szüksége van, melynek sikerei a legszébb fényt árasztják a nemzetre.

Mi nem csodáljuk a félénk munka emberét. Mi csak az olyan férfit csodáljuk, kiben a diadalmas erőfeszítés testesül meg; az olyan férfit, ki soha nem árt felebarátjának, ki mindig kész segíteni a jó barátot, kiben megvan minden férfias tulajdon, hogy a mai élet kemény tusájában helyét rendületlenül meg állni tudja. A bukás fájdalmas és rossz; de még rosszabb és fájdalmasabb a sikert meg sem kísérteni.

Eredmény, siker csak megfeszített munka árán érhető el. Senki sem vonhatja ki magát a munka szüksége alól avval az ürügygyel, hogy ősei dolgoztak és pénzt szereztek. Csak az érdemli meg az így szerzett szabadságot és jólétet, aki munkásságra használja s értékes szolgálatokat tesz a tudomány, irodalom, művészet, politika vagy a

felfedező kutatások mezején. Aki pedig életének azt az időszakát, melyben a munka szüksége alól fel van mentve, úgy tekinti csupán, mint könnyű időtöltés idejét, az, még ha vétke s élvezete k nek nem hódol is, csak teher, haszontalan lom a földön, az komoly munkára mindig képtelen marad s helyét nem állaná meg az élet súlyos perceiben, ha a munka és kötelesség társai sorába szólítanák.

Végső elemzésben: egészséges állam csak úgy állhat fenn, ha a férfiak és nők egészséges, munkás, erőtől és elevenségtől duzzadó életet élnek; ha gyermekeinket úgy neveljük, hogy nem térnek ki a nehézségek elől, hanem leküzdik azokat; hogy nem hajszolják a jólétet, hanem bátor munkával és megfélemlíthetlen koczkázattal vívják ki a diadalt. A férfi végezze dolgát vidáman, boldog örömmel, hogy merészel tűrni, szenvedni és dolgozni. A nő legyen a gazdasszony, a tűzhely alapítójának hűséges társa, okos anya, ki nem fél attól, hogy (számos sok egészséges) gyermeknek ad életet. Daudet Alphonse, hatalmas és mélabús könyvei egyikében «a z a n y a s á g t ó l v a l ó f é l e l e m r ől» beszél; «a r r ől a r e t t e g é s r ől, m e l y k i s é r t e t k é n t i j e s z t i k o r u n k f i a t a l a s s z o n y a i t». Ha egy nemzet nagy írója jóhiszeműleg ilyen irhat, az a nemzet gyökeréig el van rothadva. Mikor már a férfiak félnek a munkától vagy az igazságos háborútól, mikor az asszonyok reszketnek az anyaság gondolatára, akkor ez nem egyéb, mint rettegés a kárhozat örvényének peremén; akkor jobb volna, ha mindjárt el is tűnnének a föld színéről, ahol csak botránykövek az erős, derék férfiak, a fenkölt lelkű asszonyok szemében.

Így van az a nemzetekkel is. Alacsony és hamis igazságot rejt e köznapi szólam: «A boldog népeknek nincs története». Háromszor boldog az a nép, melynek dicsőséges és küzdelmes története van; mert lélekemelőbb merészelni nagy dolgokat, kivívni fényes diadaloikat — még bukás és kudarcok árán is, — mint egy sorba lépni azokkal a szegényes szellemekkel, melyeknek kicsinyek a szenvedései, és kicsinyek a gyönyörei, melyekre ráborul a szürke, az éjszaka közeledtét hirdető alkonyat.

A félénk emberek, a gyávák és tunyák, kik nem bíznak hazájukban és fajukban, kiknek lelkéből kihalt a kezdeményezés merészsége és a férfias erények, a tudatlanok és szűk látkörűek, kik képtelenek átérezni azt a hatalmas gerjedelmet, «m e l y b i r o d a l m a k a t s z ű l a k o m o r f é r f i a k a g y v e l e j é b e n», vona-

kodnak rálépni az új kötelességek fárasztó útjára; zúgolódnak, hogy horribilis összegeket költünk olyan flottára és hadseregre, aminő szükségleteinknek megfelel; siránkoznak, hogy kiveszszük a magunk részét a világ munkájából, hogy rendet csinálunk a gyönyörűségek tropikus szigetek chaosában, melyekről katonáink és tengerészeink vitézsége számüzte a spanyol lobogót. Ezek félnek az intenzív élettől, félnek az egyetlen igazi nemzeti élettől, mely egyedül méltó arra, hogy becsülettel átéljük. Ezek hisznek abban a klastromi életben, mely aláássa az egyén, a faj, a nemzet merész erényeit; hódolnak a kommercializmus alacsony, nyereségre sóvárgó szellemének, mely a pénzszerzésben látja az egyéni és nemzeti élet egyetlen célját s nem képesek felfogni, hogy a pénz csak azon számos eszközök egyike, melyek hozzájárulnak az igazi nemzeti nagyság felépítéséhez. Egy állam sem állhat fenn sokáig, ha alapjai nem gyökereznek mélységesen az anyagi jólétben, melynek forrásai az energia, a vállalkozási szellem, a takarékoság, a kiméletet nem ismerő, fáradhatatlan kemény erőfeszítés az ipari munkásság összes ágaiban; de viszont soha nemzet nagygyá nem lőn, mely kizárólag anyagi jólétére támaszkodott s bizott benne könnyelműen. Tisztelet, becsület anyagi jólétünk hatalmas építőmestereinek, az ipar nagy hőseinek, kik gyárainkat és vasutainkat létesítették, azon bátraknak és derekaknak, kik a gazdagságért észszel és karral küzdenek; mert a nemzet sokkal tartozik nekik és e nagy munkában osztályos társaiknak. De a nemzetnek még sokkal nagyobb adósságot kell lerónia azok iránt, akik életükkel mutatják meg, hogy elismerik és fennen vallják a munka törvényét, a küzdelem törvényét; kik küzdenek, hogy jólétet szerezzenek maguknak és mindazoknak, kik tőlük függenek; de egyszersmind elismerik, hogy vannak ezenkívül más, magasabb kötelességek is — kötelességek a faj és a nemzet iránt. E kötelességek pontos és állandó teljesítése lehet egyedül biztos alapja Amerika jövődjének.

Wilde Oszkár tanításai és mondásai az érett ifjúság számára.

Ne volnának csak a szegények olyan rútak, könnyen meg lehetne oldani a szociális kérdést.

Egy igazán jól kötött csokor a gomblyukban az egyetlen dolog, ami összekapcsolja a természetet és a művészetet.

Művelt emberek ellentmondanak egymásnak. Bölcs emberek ellentmondanak önmaguknak.

Ha a komolyság megöregszik, unalom lesz belőle.

Legyünk mindenkor egy kissé valószínűtlenek.

A szorgalom minden rútság gyökere.

Az idők a történelemben csak anakronizmusaik által élnek.

Vének mindent hisznek, férfiak semmit sem hisznek, ifjak mindent tudnak.

Van valami tragikum abban, hogy oly tömérdek fiatal ember szépségben nyitja meg az életet s végre valami gyakorlati pályára adja magát.

A rokonok olyan emberek, akiknek sejtelmük sincsen arról, hogyan kellene élniök s nincs meg a tapintatuk, hogy a kellő pillanatban fölhagyjanak az étellel.

Képtelenség szigorúan meghatározni, mit olvasson az ember, mit ne. A modern műveltségnek több mint fele abból virágzott ki, amit nem volna szabad olvasni.

A nőknek csodálatos ösztönük van. Mindent kitalálnak, csak azt nem, ami magától értetődik.

Várni a váratlanra: ez jellemzi a valóban modern intellektust. Semmi sem vénít annyira, mint a boldogság.

Ne akarj soha semmit megokolni. A megokolás mindig közönséges és ritkán győz meg.

Becsvágy a hajótöröttek utolsó szalmaszála.

Az igazság nem igazság többé, ha egy embernél több hisz benne. Csakis a stílus nagy mesterei tudnak homályosak lenni.

A tudatlanság olyan, mint egy finom délszaki gyümölcs. Mihelyt hozzányúlsz, oda a hamva.

Első kötelesség az életben, hogy lehetőleg művésziak legyünk. A második kötelességet még nem fedeztük föl.

Hires emberekről.

Elbeszéli: Barcsay Domokos.

Mély rezignációval szoktam visszaemlékezni a mult idők nagy alakjaira, kik mellett éltem. Szétnézek magam körül és majdnem egyedül állok azon időben élt emberek körül. Elpusztultak, szép csendesen elmentek mellőlem s maholnap nem marad más velem, mint: emlékeim. Egy keserű érzés ragad meg, mikor tőlem visszaemlékezést kérnek, mert a mindennapi élet zsvajából egy pillanatra feleszmélve eszembe jut, hogy ki krónikás volt társai felett, annak már nem sok van hátra, hogy ő is krónika tárgyává legyen.

Kezdem azzal, ki élete utolsó napjáig megmaradt a politikai élet terén, ki széttörte maga előtt a gátakat, ki vaskezével ragadta meg a kormánygyeplőt s másfél évtizeden keresztül tartotta kezében, ki itt élt közöttünk s hideg elzárkozottságában mégis a felismerhetetlenség köde borította, a nagy generálissal:

Tisza Kálmánnal.

Nem a politikusról szólok, hanem az emberről; aki olyan hosszú ideig volt miniszterelnök, arról méltón majd a történelem fog megemlékezni. Szinte most is látom, midőn a legviharzóbb szenvedélyek dultak körülötte, ő hidegen és mereven állott helyén s mikor próbálták engedékenységre birni, lassan, de ellentmondást nem tűrő szigorúsággal mondta:

— Nem alkuszunk.

És ez az ember, ki hideg tudott maradni minden időben, családjában melegszívű, érzékeny ember volt. István fiát rajongásig szerette s erejét benne látta megifjodni. Aki segítségére volt, azt megbecsülte s nem lehetett körülmény, hogy barátait elhagyja. Makacsul ragaszkodott híveihez s talán ez szülte azt a helyzetet, hogy hívei még uralma után is pártot alkottak a pártban s ő megmaradt a vezérök.

Br. Kemény János volt legmeghittebb barátja. Mikor aztán Kemény szélütötten feküdt és haláltusáját vívta, ketten

mentünk meglátogatni. Útközben nem beszélgetett, pálcájával a kövezet közti apró kavicsokat dobálta ki, mintha ezzel is el akarná magát foglalni, hogy én se vegyem észre mély megindultságát. Kemény akkor már menthetetlen volt. Agyához állva, Tisza erőltetett mosolylyal jegyezte meg:

— No, ugy-é bár jobban vagy?

— Úgy vagyok, — szolt Kemény, — mint az a teknős-béka, melyet egy alkalommal Bécsben Sachernél a kirakattban láttunk. A fényes napban sütkérezett, mozgatta fejét s lábát, de a hátára fel volt írva: Morgen Suppe.

Két nap mulva meghalt Kemény János.

Mikor aztán Tisza feküdt nagybetegen s ereje napról-napra fogyott, meglátogattam s vigasztaltam:

— Úgy látszik, kegyelmes uram, még jóra fordul minden.

Tisza elmosolyodott s hogy a családtagok ne értsék meg, halkán megszólalt:

— Emlékezel Kemény Jánosra: Morgen Suppe.

De azért nyugodt maradt. A nagy református férfi erős vallásos meggyőződése a halált nem tartotta borzasztónak.

A politika és családja. E kettő között oszlott meg élete. Ha nagy eseményekről volt szó, eljött az Angol királynő éttermébe, a Deák Ferencz-féle asztalhoz és e fehér asztalnál sokszor nagyobb kérdések döltek el, mint a parlamentben, mert ha megállapodás történt valamiben, azt keresztül is vitte. Itt gyültek köréje bizalmas emberei. Állandó szomszédja és sokszor tanácsadója Csernátony Lajos volt, ki személyi ügyekben soha se használta fel Tiszára való nagy befolyását. Mellette aztán hosszú sorban képviselők és főispánok, kikkel itt is megyei politikáról beszélt, nagyon érdeklődve a legkisebb mozzanat iránt is. De politikai ellenfeleit személyileg nem üldözte, mig nem személyileg támadták. Én soha se tartoztam pártjába s mégis sok vidám időt töltöttem vele. Egy alkalommal felléptem Bánffy-Hunyadon egy bizalmas emberével szemben, ellenzéki programmal, de ő mosolygott:

— Az én kezem elég hosszú arra, hogy elérjen Bánffy-Hunyadra is.

Csakugyan elért, mert megbuktam. Két hét múlva így szolt hozzám:

— Ami nem történhetett meg az alsóházban, meg fog történni a felsőben. Törvényhozó leszel.

Néhány nap mulva főrendiházi taggá neveztetett ki, — de azért ellenfelek maradtunk.

Ha aztán vége lett a politizálásnak, — a híres kártyaparti kezdődött a körben. Magyarország szellemi óriásai tarokkoztak, de soha se láttam olyan rossz játékosokat. Arczok sápadt lett, kezök reszketett, mintha országok sorsát döntenék el.

Sötét hangulatából Beöthy Aldzsi szokta kiragadni, kivel legtöbbet élcelődött. Mikor együtt átmentek a Deák-pártba s Tisza kormányelnök lett, Beöthy kacagva jegyezte meg:

— Pompás dolgom lesz ezután. Eddig nagy gondjaim voltak, — mint ellenzéki férfinak, ellenőrizve, hogy be ne csapják a hazát, de most már nem kell a magam fejét törnöm a haza sorsán.

— Eddig se sokat törted, — szól Tisza nevetve régi elvtársához.

Természetére, erélyére fényt vet az az eset, mikor Szapáry alatt a bánffy-hunyadi véres választás volt. Az ellenzéki és kormánypárti szavazók összeverekedtek s a csendőrség is közéjük lőtt. A választást meg kellett semmisíteni. Az új választásnál egyik tábor se akart engedni. Hogy az előbbi véres eset meg ne ismétlődjék, az ellenzék visszavonult azon feltétellel, hogy ugyanigy tesz a kormánypárt s egy harmadikat: egy pártonkívülit választanak meg. A választás a megállapodás szerint megtörtént. A pártonkívüli, a ki így bekerült a Házba: én voltam. Mikor Tiszával találkoztam megszólított:

— Örömmel látlak itt, — de ha én vagyok a miniszterelnök, ezen az úton soha se kerültél volna be a parlamentbe.

Tisza Kálmán volt maga — a hajthatatlanság.

Régi nagy színészekről.

Elbeszéli: Ujházy Ede.

X. Egressy Gábor.

Mikor e nevet leírom, úgy érzem, mintha egy katona a nagy Napoleonról akarna megemlékezni; hiszen nincsen e hazában, aki ne tudná, hogy ki és mi volt Egressy!

Heros! óriás! nagy-nagy művész!

Petőfi «Egy gondolat bánt engemet» című versében kétségsévesve zengi: ha ágyban párnák közt és nem a csatatéren kellene meghalnia; a közhit szerint vágya teljesült is.

A nagy Egressy-t is a csatatéren, a színpadon érte a halál legjobb szerepében «Brankovics György»-ben, ép azon jelenetben, mikor a szultán visszaküldi megvakított fiát (akit tulajdon fia személyesített) és ezt mondja: «Atyám, nem látom többé fejedelmi arcodat», a felindulást és apai fájdalmat annyi megrázó igazsággal és kifejezéssel játszotta, hogy meghasadt nagy szíve, összeesett és aki annyiszor halt meg játékból, igazán meghalt; a függönyt leeresztették és Benedek József jelentette ki a közönségnek, hogy:

Egressy Gábor meghalt!

Életéből néhány tréfás epizódot írok le, hiszen a legnagyobb emberrel is történnek tréfák.

A szabadságharc idejében, — melyben szintén részt vett, — a Tiszavidéken volt kormánybiztos, a piac közepén lévő emelvényről buzdította a szegedi polgárokat és lelkesítő beszédet mondott a szabadság magasztosságáról; a beszéd befejezése előtt egy kis pauzát tartott mintegy lélekzetet véve. Egy polgártárs egyszerre megszólal: Vigyázzanak

kendtek, most mindjárt meghal, én már ismerem! Erre nagy hahota keletkezett, de Egressy fenséges római arcával csendet parancsolt; talán ezért is lett olyan szigorú, úgy hogy Kossuth visszahívta.

Egy ízben Debrecenben vendégszerepelt a Nánásy-udvar színpadán; aféle gangos udvar volt. Akkor még nem voltak fényes színházak, csak fényes színészek. Hamletet játszta épen. Mikor a «Lenni, vagy nem lenni» monológba kezdett, a vadászatról épen abban a percben érkező Csabay Pál színigazgató elkiáltja magát: «Ezt a nyulat savanyú lére!» akkor is nevettek, de csakhamar néma csendben hallgatták a magában-töprengés remek előadását.

Székesfehérvártt vendégszerepelt «Brankovics»-ban, abban a jelenetben, mikor egyik hirnöknek jelenteni kell, hogy a törökök körülvették már sátorát. A hirnök, valami Alajos nevű színész, elkésett; éktelen dühvel toporzékolt Egressy, egyszerre az ellenkező oldalról berohan az elkésett színész és ijedt arccal elkezd makogni: «Tekintetes Brankovics úr! Tekintetes Brankovics úr!» «Nos? nos? nos?» kiáltott tájkézón Egressy. «Mi az?» «Jönnek a nímetek!» **Tabló!**

A színművészetet nagyon komolyan vette, könyveket is írt róla, ma is abból merítünk tudást és ihletet. Nem szerette, ha másról beszéltek a színészek és nem a mesteriségükről. Egyszer a színház udvarán nagy csoportosulás volt és hallgatták egy epikureus gourmanderieről való előadását; a többek közt elmondta, hogy felfedeztek egy kis korcsmát, ahol olyan bor van, melytől szerelemre gerjed az ember.

Egressy közbeszól fölényen: «Maguk nem tudnak egyébről beszélni, mint evésről-ivásról!» Kis vártatva félrevonta az illető előadót:

— Hol lehet kapni azt a bort?

Nemcsak a nagy tragédiákban, de a vígjáték-, sőt bohózatokban is kiváló volt éppen, mint Garrik Dávid, a nagy

angol színész. A «Legjobb az egyenes út» Krumm Elizeus bohózatos szerepében utólérhetetlen volt.

Elévülhetetlen érdeme, hogy hívatott Shakspeare-színész létére a magyar írók műveit vitte fényes tehetségével és ambícióval diadalra. Jókai «Dózsa György»-e egyik legnagyobb alakítása volt. «Bánk bán»-t annyira szerette, hogy minden nagyobb szerepet eljátszott benne, Bánk, Petur és a Királyban egyformán nagyszerű volt. Hugó Károly németül megírta «Báró és bankár»-ját átdolgozta, ebben óriási volt.

Rendkívül gőgös művészetének tudatában, mindig az utca közepén járt, hogy ne kelljen köszönnie, persze akkor még nem volt se villanyos, se automobil.

Mikor az Augier «Arcátlanok» című színdarabját felolvasták, ő egy büszke márkít játszott; az egyik szereplőnek a vele folytatott párbeszédben az volt írva: «Én önt márki úr arcul ütöm», ő bele se nézett a szerepébe, azt felelte: «És én visszaütöm és megölöm». — De Egressy úr, az nincs a szerepében, mondta a rendező. — De én bele teszem, punktum!

Amikor utolszor ment le előtte a függöny és a közönség némán, megilletődve távozott a színházból, azon lesújtó gondolattal, hogy a legnagyobb tragikus meghalt, vajjon nem gondolt-e arra, hogy Egressy Gábornak szobrot kellene emelni?!

Engedjék meg, hogy én megpendítsem az eszmét:
Emeljünk szobrot Egressynek!

Királyok.

Írta: Fabula János.

Valamikor, iskolás fiú koromban, egy német verset olvastam, a melyben királyok a kincseiket sorolják fel. Arról van szó közöttük, hogy ki a gazdagabb. Es kiderül, hogy kincsekben a legdúsabb Eberhard, Württemberg ura, mert ő a fejét nyugodtan az ölébe hajthatja akármelyik alattvalójának. Ez a szép idő, az alattvalói hűségnek ez a patriarkális korszaka mintha kissé múltfélben volna . . . De a badeni nagyhercegségben ma is megvan az alattvalói szeretetnek ez a korunkba tévedt kedves példája. Baden-Badenben láttam a badeni nagyherceget és a feleségét. A nagyherceg nemrég ülte meg ötvenéves uralkodói jubileumát. Az országában, az ország minden valamirevaló városában kiállítást rendeztek a jubileum alkalmából és a nagyhercegi pár végigjárta az országot, keresvén az érintkezést a néppel, a jóságos badeni néppel, amely boldog, ha az urai ott kocsikáznak közötté. A nagyherceg meg a felesége úgy élnek, mint Baucis és Philemon. Mind ezt vallják a badeniek és büszkék erre a tanúságtételre.

Az etikettel igen keveset törődött egy másik német fürdőhelyen: Homburgban, egy hatalmas úr: Anglia királya. A mióta király, azóta nem volt még kedves fürdőhelyén; a betegsége akasztotta meg és királyi gondjai. Hanem azelőtt: milyen szívesen járt ott Wales hercege, az életművészetnek ez a nagyszabású képviselője! Megváltoztak az idők. Homburg is vidámabb volt egykor, a mikor a walesi herceg fejét még a tél dere nem ütötte meg. Istenem, ha most jár az ember végig a homburgi játéktermeken: melankóliával gondol a mulandóságra. Micsoda fény sugárzott, micsoda szenvedelmek égtek egykor itt! Most lovacskát játszanak az emberek — a petits chevaux — és tárgyakat nyernek: emléktárgyakat. A walesi herceg a homburgiak között is úgy járt-kelt, mint Badenben a nagyherceg. A néppel mindegyre szóba állt, a leányokat cirógatta. Ez a Homburg — egykor különösen — pompás tartózkodó hely volt a herceg részére. Talán erre gondolt a gonosztollú Rochefort, a mikor azt írta a jókedvű nagyúrról: «Il a joué, il a bu, il a nocé pendant toute sa vie.»

Az etikettel ugyancsak hadilábon áll a 81 éves Luitpold, a bajor regensherceg. Az öregség kissé meghajlította, de

Luitpold mindmáig fürge kis úr, aki szorgalmasan látogatja az ő aranyos München városa képképzőművészeti kiállításait. Az ő uralkodásának művészete voltaképpen a művészet uralkodása. A müncheni Glaspalastban láttam Luitpold bajor regensherceget, a közoktatási miniszter és a kiállítás elnöke kalauzolták. A képek és a szobrok: ez az ő lelki világa, ami egyébként az országban történik, végezzék el a miniszterek. A kiállítás látogatói nem tudták elhinni, hogy a regensherceg jár közöttük, mert Luitpold ellentéte Podmaniczky Frigyes bárónak: az eleganciában antitalentum. Ütött-kopott, ószeresekre emlékeztető ruhában jár.

A belgák királya, Lipót király nem törődik túlságosan az etikettel. Őt ugyancsak kiállításon, az anversi földrajzi kiállításon láttam színről-színre. Fesztelenül járt-kelt II. Lipót, megszólított tudósokat, konzulokat, kiállítókat, újságírókat és vagy két óra hosszat kedélyesen beszélgetett mindazokkal, akik a közelébe kerültek. A belga nép és a királya között valami konfidens viszony fejlődött ki. A belgák tudják, hogy Emin pasa elefántcsontot szállított a derék fejedelemnek. És tudják, hogy a király a játéknak nem ellensége. Ha átírnák a főthi dalt, első sora talán ekképen szólna: A legelső spekuláns a belga király. Az ember szíve szinte elszorúl, ha azokra az elefántokra gondol, akiknek Cléo de Mérode miatt kellett Afrika őserdeiben elpusztulniok . . .

A németek és az ő császáruk között, bezzeg, nem ilyen kedélyes a viszony. Vilmos a nagy arányok barátja. Ahol ő megjelenik, ott diadalkapuk emelkednek és virágba öltözik a föld. Aachen városában jártam, amikor Vilmost odavárták. A határszéli város, amely két országgal ölelkezik, lázban volt. Kétszázezer márkát költött Aachen a császár fogadtatására, noha két órahosszat volt csak köztük a felséges úr. Egy óra 100 ezer márkába került. Hátha 1—2 napig maradt volna köztük: mit költöttek volna akkor a jó aacheniek az ő császárukra! A császárnak tudvalevőn, Berlin a lakóhelye. A porosz főváros utcáin sok ember jár éjjel-nappal, de Vilmos császár hű népe között sétálni nem igen szokott. A berliniek beérik azzal, hogy a hársfasoron nézik a történelmi sarok-ablakot, ahonnan az olle Willem kukucskált kitélé; a mostani Vilmosról a legtöbb hírt az újság szolgáltatja. Néha kilovagol ugyan II. Vilmos és itt-ott, jókor reggel, gyalog is jár, de ha sétál, ha csak kis utat tesz is, őrzik a titkos rendőrök, belül a házakon sorfalat alkotnak és lépten-nyomon hűségesebben követik az ő felséges urukat. Ámde, ha közel nem is jár, népe között a hatalmas nagyúr, olyan ő mégis, mint a szem, amely a századok legendájában Tubalkaint nézi: mindenütt jelen van és mindent lát.

ELFELEDETT KÖLTŐK.

Komjáthy Jenő.

Óda a naphoz.

Üdvöz légy, csillagok királya, büszke hatalom!
Lángszekerén a lelkesedésnek
Tündöklő trónodig emelkedem
Zengeni s áldani téged, óh dicső!
A mozdulatlan, ős világtalan világot
Lángra te gyújtád;
Harmatcsepp, orkán, kedv, sirám, a bűn s a pompa,
A virág és a gondolat, az állat és az eszme:
Mind a te munkád.

Te vagy az Isten! Mint a többi, én nem alkotok
Magamnak semmiféle bálványt
Se holt kövekből, sem a gondolat
Kiszáradt, zörgő, síri váziból.
Ők lelket tűzaranykohódban nem keresnek,
Mert vakok arra;
De látom én sugárzó csillagtetemedben
Az örök tűzmagot s az ősi, az isteni lelket
Ömjeni abba'!

Mert te vagy Adonáj s te vagy a sokszemű Ozir,
El-Saddaj is te vagy, a szörnyű,
A halhatatlan Jehovah te vagy
És te vagy Moloch is, a tűz, az úr;
Te vagy a fénylő Jupiter, Zeűsz, az égi
S te vagy Apolló!
A pusztító, a zord, a sivatag Azázel
S a ragyogó, a lobogó Bál — jól tudom, — te vagy mind,
Lángokat oldó!

Lobognak más napok, tündöklő csillagistenek,
 De egy sem áll olyan közel szivemhez
 Es senki sincs nálad jóságosabb ;
 De vést szemöldököd egyetlen rándulása hozhat
 Es semmi sem lehet fönnségesebb az űrben
 A te haragodnál.
 Óh boldog én, kinek szerelmed óriási terhe könnyű !
 Úgy érzem olykor, mintha egyesülnénk és szivemben
 Mintha te lobognál.

Üdvöz légy csillagok királya, büszke hatalom !
 Lángszekerén a lelkesedésnek
 Tündöklő trónodig emelkedém
 S dicsőítve zengtelek, atyám !
 Gyujts halhatatlan lángokat te bennem,
 Örökre lássalak !
 Csókolj és ostorozz, szívűd, égesd föl lelkemet bár,
 Ölelj vagy ölj meg : üdvözitesz ; sújts avagy emelj bár :
 Tégedet áldalak !

KOMJÁTHY JENŐ. Igazában el sem felejthették, mert hiszen nem ismerték. Ma is csak néhányan tudnak róla, igazán kevesen. Gyönyörű szép verseket írt, egy kötetre valót, ez maradt utána. Igazán versek, melyekből egy hatalmas, őszinte lelkesedésnek ragyogó, színpazar szenvedélye csap az olvasó lelkébe. Ő a gondolatok álmvilágában járt, itt játszódik le az ő élete, itt fakadnak az ő érzései, a gondolat az ő támasza, hite, mindene. Érti a gondolatot és csodálja az erejét, hatalmát. Mindenik verse egy-egy gondolat, mely az érzés alakját öltötte magára. Versei csodálatosan szépek, a magyar nyelvnek egy nagy mestere füzte egymáshoz a sorokat, a strófákat. Mint az aranyműves a színbejátszó drágakövet rakja nemes ércből öntött finom foglalatba, úgy helyezte Komjáthy Jenő lelkének nemes gondolatait, csillogó ötleteit színdús, magyar nyelven írott finom versformákba. Ismertetni őt együgyű vállalkozás, mert költeményeiben ő mindent elmondott magáról, igaz tehetségének győzedelmes hatalmával. Ügyetlen volt, mert nem tudta magát beállítani, nemes portékáit nem tudta ajánlani. Magára maradt, és méltóságteljes zsolozsmáit, klasszikus ódáit, izzó dalait önmagának írta. Meghalt fiatalon, 1895-ben. Lelkének szépségét «A homályból» című versköteté őrzi. És mert mi nem vagyunk olyan gazdagok, hogy egy-egy nagy tehetséget a feledés zugában hagyassunk eltemetve, elmondjuk, hogy még nem is oly régen élt közöttünk egy ember, aki nagy poéta volt.

Egy hős a huszadik században.

Irta: B.

Az elmúlt szombat éjszakán sorba jártuk a mulatóhelyeket, hogy kortörténeti tanulmányokat csináljunk. Más ezt lumpolásnak nevezné, de én és barátom a detektív — mellesleg költő is — inkább a megfigyelésre szorítkoztunk és csendesen kávézgatván, bele-bele tekintettünk a modern részegség természetrajzába. Nem tudom, szomorkodjam-e vagy víg legyek, amidőn megállapítom, hogy egy erőteljes részegeskedésről szó sincs most Budapesten. A férfiak őszintesége még ebben is kimerült, szerepüket részben a hölgyek vették át, akik látszólag miattuk isznak, de ugyancsak becsületesen. A női nemnek — már mint azoknak, akik éjjeli életet élnek — hervadhatatlan érdemeik vannak a pezsgő és a cognac-ipar föllendítése körül és a két ital — az egyik a szellem, a másik a buta — szintén jól tűri őket, helyesebben jól bánik velük, nem teszi őket szomorúvá, mint a férfiakat közönségesen. Ez utóbbiak — a végén — rosszkedvűen és ostobán ülnek egy-egy elzüllött éjjeli fiakker zugában, míg a hölgyek kiülnek a bakra, a gebék közé vágnak és vidám kaczagás közepette üdvözlik a hajnalt, a városi tanácsosokat, a hegyek aranyozott ormát, a rendőrséget és más egyéb természeti tüneményeket... De nehogy azt higgyék, hogy akár én, akár barátom a detektív föl akarjuk őket adni, vagy az erkölcs szempontjából kisebbiteni. Nekünk kell, hogy tessék az ilyesmi, zavarja és szinezi Budapest buta éjszakáját, az Andrássy-ut temetői csendjében, hideg és sötét hajnalában tavasztól ősziig tartó farsangi menet. És különösen szép nézni, amint a fiatal, szétbomlott hajú, lebegő ruhájú boszorkák vágatnak, baktatnak a Gellért felé; a seprőből ime fiakker lett, a szemérmes Walpurgis-éjjelből, szemérmetlen fővárosi reggel!

Csak erkölcsösséggel ne vádoljanak, csak azzal ne! Egyszerűen nézzük a részegeket, anélkül, hogy itélnénk fölötte. Különböznék is általában nem rossz emberek, csak a szívük nyitabb, a viseletük egyszerűbb és természetesebb, mint a józanoké. Láttunk egy tisztet, aki haptákba vágta magát egy kávéházi pénztár mór-stylú trónja előtt, megivott egy fél vizes pohár abszinthot és aztán nyomban lefeküdt

ott helyben, mellőzve minden szokást és előírást. Viszont láttunk egy tanárt, aki a pinczerekkel úgy bánt, mint a rossz diákokkal, kihívta, helyre küldte őket, sőt paraenezist is intézett hozzájuk, mert a tizedik pohár rumba már némi vizet fecskendeztek be. Jó professzor lehetett, kedves ember volt, de a tanulmányi éjszakának még sem ő volt a hőse.

Reggel felé, az első friss kávé főzésének idejében találkoztunk vele. Nagy robajjal, de egyenesen, sőt peczkesen járva nyitott be a kerepesi-uti éjjeli kávéházba. Legelsőbben is körülnézett, kivel lehetne összeveszni? Kevesen voltunk, két-három asztal mindösszesen. Kettőnél kártyáztak, nem annyira pénzért, mint a dicsőségért. Mi kettesként a sötétben ültünk. A reggel előtt szégyelvén magát az egész kávéház, igen csendesesen beszélt. A kassziros lány előtt két álmos férfi álldogált, szeretett volna elmenni mind a kettő, de maradt egymás miatt. A féltékenység nyilván túlnőtt szerelmükön, amelyre a leány édeskés szájjal, de a füsttől és álmoságtól dagadt szemmel reagált.

Az idegen úr — géppel nyírt szőke hajú, széles vállú — végig nézett a terepen, és egyszerűen így szólt:

— Bagázsia!

A pincér csittította, a vendégek — közöttük szálas nagy emberek — nem igen engedték magukat zavarni. Nem feleltek, aki közöttük nagyon gögös természet volt, azt leintették.

A mámoros, de különösen erőteljes úr érkezettnek találta az időt, hogy egy kis egyházpolitikát keverjen a dologba. Erre sem reagáltak, talán — ritka helyzet — nem is voltak érintve. A magányos vendég erre határozottan felekezeti álláspontra helyezkedett és kijelentette, hogy a gyávasággal szemben határozottan bénának érzi magát, utálattal eltelve elmegy tehát, azonban kint az utcán az első embert, akinek a fajtája neki nem tetszik — tetteleg fogja érinteni. Aztán katonásan sarkon fordult, egyéni méltóságának teljes föntartásával több névjegyet osztott ki a pincérek között, aztán távozott.

Bizonyos, hogy a mi mámoros uracskánk nem volt egészen komoly férfiú, de szavatartó a legnagyobb mértékben. Alig hogy kint volt, a kávéház felvont üvegű ablaka előtt találkozott azzal, akinek a fajtája neki nem volt szimpatikus. Egy kis öreg keleti ember, nyilván ujságárús, a görnyedt vállán friss ujságcsomag, a mellén is az lógott lefelé, a két keze is papirlappal tele. Őszülő szakállal benőtt arca azonban szabad volt, erre mért egy szabályos és határo-

zottan formás poffot a mi reggeli politikusunk. Az öreg elesett, mire a részeg lovagiasan megnevezte magát és megállt. Az újságárustól ugyan beszélhetett és állhatott, az megtapintotta, megtörülte az arcát, felugrott és egy ijedt grimaceot vágva, elinalt.

— Gyáva! kiáltott utána a mámoros ember, de nem üldözte, ment előre, diadalmasan, de nem pökhendien. Volt a viseletében valami nyugodtság, férfias erejének öntudata. És ezzel a nyugalommal, ezzel az öntudattal állott a következő pillanatban egy másik áldozat elé, aki szembe jött vele és láthatta őt munkaközben. Valami rosszkedvű mesterember lehetett, a verekedés nem izgathatta, ki akart térni az útjából. Nem engedte, egyházpolitikai, de igen rövid kérdést adott föl neki, de feleletre sem várva, kezét emelt rá. A poff azonban — csudálatosképen — nem a mesterember arcán csattant el, hanem az úrén. Egy poff, két poff, már számlálni sem tudtuk. Közbe rúgás és a verésnek minden neme belevegyült, azonban teljesen egyoldalúan. A vállalkozó szellemű urat iszonyúan megverték és hiába kínálta vizitkártyáját a mesterembernek, nem gavalléros módon a földre teperték, még az arcát is megtapodták. Meg kell adni, hogy a súlyosan bántalmazott férfiú nem ordított, sőt még nem is sirt, csak a fogait emlegette, mintha azt a mesterember kitörte volna. Majd a szeme iránt érdeklődött, de csak röviden, így:

— A szemem, a szemem!

Aztán elhallgatott, elnyúlt és mi szedtük föl a földről, mert végre is csak segítségére kellett sietnünk szegény kortársunknak. A pincérek kimosták a vértől, a detektív jéggel borogatta, alkoholos kötésekkel alkalmazott rá. Nem panaszkodott, szó nélkül tűrte, hogy kezeljük, sőt egy negyedóra múlva, hogy elhelyeztük, leültettük egy asztal mellé, már kávéért. Suta kézzel kanalazta a kávé és ezenközben megjött a szava:

— Mért bántanak engem! Mondá és könnyei lassan megeredtek.

— Kit bántok én, bántok én valakit, hogy agyba-főbe vernek engem?

Hangosan, panaszosan, öblösen sirt:

— Ha sértének valakit, ha útjába állanék valakinek. Én békét hagyok mindenkinek, engem meg bántanak...

ÚJ KÖLTŐK.

Ada Negri.

Forradalom.

Ismeritek a félénk, rossz világnak
Lelkiösméretét?
Világos nappal mint aluszsza álmát
És mint riad föl ha jó a setét...

A jogtalanság ha a nemzetekre
Fojtó éjt hozna már,
Húnyó tűzhelyről tűzcsóvát ragadva
Mint fut, míg lángra nem gyúl a határ...

Zsarnokság trónját, gazság palotáit
Mint gyújtja sorra fel...
Ijedt világ, e tűzvészt olthatod már, —
Te legföljebb csak lángját fojtod el.

Lappangva annál hőbbben harapózik
A sötétben tova...
S hajnalra üszkös romhalmazba roskad
A gazság minden gerendázata!

... Rég alkonyúl már, szerte a világon,
Úgy nő, nő a setét...
Ismeritek a félénk rossz világnak
Fölrriadó lelkiösméretét?...

Fordította: Telekes Béla.

A szőke nő.

Írta: Zay Miklós gróf.

A francziák irták le a nagyvilági szerelem egy nemét, a félviszonyt, megrajzolván hozzá egy századvégi alak: a félszűz képét is. A Journal Amusant lapjain nemrég jelent meg egy bodros fürtű, szőke leány képe, a mint magában ülve, felsóhajt:

— Óh, engedjétek az öreg gyermekeket hozzám jönni!

Udvarlás és viszony ez is, mert egy férfit s egy hajadont fűz össze, kik a szerelem minden fázisán átesnek a végső, komoly következtések nélkül. A leányt rendszerint a remény bírja reá, a miért odaadja magát játékszerűl, hogy ez úton nőül tudja magát vétetni. Olyan leány, ki sok kézen megy keresztül, utóljára is hasonló lesz a pilléhez, melynek hímes szárnyairól letörölték a pikkelyeket. Magyarországon ez se nem szokás, se nem divat. Inkább a gyermekkori szerelem az, mely e határok közt mozog és feledésbe megy, mihelyt a férfi lerázta magáról az iskola porát. Elvégre a félviszony és félszűzesség az első csóknál kezdődik. A csókot pedig nálunk nem szokás komolyan venni.

III.

Egy barátom mondta el az alábbi történetet.

Egyszer magányosan ültem a szobámban, mikor halk kopogás hallatszott az ajtón. Kinyitottam, mert hallottam a ruha suhogását és tudtam, hogy női látogatásban lesz részem. Kissé meghökkenve láttam, hogy egy szép, alig tizenhat-tizenhét éves, sápadt, szőke leány áll a küszöbön. Szabályos arca, görög orra és nagy kék szemei arra vallottak, hogy az uri osztályhoz tartozik. De micsoda állapotban jött szegény! — Nyomor soha olyan megrázó hatást nem tett reám. Arca be volt esve, karjai fonnyadtak és szőke haja egész saját-szerűen simult fejéhez, átfogva valami szinehagyott régi szalag által. Szinte látszott, hogy csorba fésűt használ, meg hogy hajvizét a vízvezetékről meríti. Divatból kiment, kopott ruhát viselt, mely szinte a 70-es évek szabására emlékeztetett s elavult, fakó díszítésével valami letűnt és semmivé lett jólétről beszélt. Jó kedvűen néztem azokba a gyöngyörű és szomorú kék szemekbe. Fülig elpirult,

halvány arca égett a szégyentől. Leeresztve karjait, halkan dadogott és lényén valami végtelen megadás ömlött el.

— Öreg anyám küldött. Betegen fekszik s a házban nincs betevő falat. Kétségbeesésünkben már készülünk a Dunának menni. Könyörüljön rajtunk . . .

A kis leány hangos zokogásban tört ki.

— Csak nyugodtan, feleltem mosolyogva. Ő ezt gondolta: Ime egy úr, aki biztonnal segíteni fog rajtunk, de a segítség fejében áldozatot fog követelni s az áldozat én leszek. En pedig ezt gondoltam: Szegény árva teremtés, fáj a lelkem, ha reád nézek s elgondolom, ha le nem szakítalak, az első tökfilkó, aki holnap utadba akad, meg fogja cselekedni. Még sincs hozzá lelkem; szégyenelném magamat önmagam előtt. Aztán meg ehhez a moly- és penészfogta külsőhöz nem vagyok hozzászokva. Még az ebédet se tudnám jóízűen elkölteni . . .

Intettem, hogy jöjjön át hálószobámba. Szó nélkül engedelmeskedett, de mintha titkos rémület szállta volna meg; mikor tréfásan fogtam meg állát, majdnem a földre roskadt.

— Itt van néhány forint, menjen vissza édesanyjához és mondja meg, hogy jó egészséget kívánok neki.

A leány megragadta kezemet és egypárszor forrón megeskölta s éreztem, amint könyei végig futnak ujjaimon. Kezet csókolni férfinak igaz megadással és alázattal csak szóke asszony tud.

— Ime egy úr, — gondolta, — akinek ki vagyok szolgáltatva, aki magáévá tehet és aztán eldobhat, mint valami kopott játékszert. Nem teszi, mert szíve van. Istenem, tán jobb is lenne, ha kevesebb szíve volna.

Nem maradunk messze az igazságtól, ha kimondjuk, hogy az út, mely Magyarországon a nőt tisztességes otthonából a félvilágba vezeti, a legtöbb esetben a nyomor köveivel van kirakva. Hány leány megy át e tűzpróbán és megpörzsöli magát, mint az éjjeli pillangó, mely a gyertyának röpül. A művelt nyugaton rég ismerik ezt a veszedelmet és sok egylet alakult, melynek egyetlen célja az elhagyott és védtelen leányokat megmenteni. Pedig a nyugaton kecsgetőbb a jövő, mely egy félvilági nőre vár, mint nálunk, ahol — egyébiránt hála Istennek — még a kezdetlegesség korát éljük. Mondanom se kell, hogy a félvilági élet sehol úgy kifejlődve nincs, mint Franciaországban. A francziák közt a maitresse-gazdálkodás, melyet egykor a királyok honosítottak meg, ma is teljes virágában fennáll. Az ideges és könnyen befolyásolható modern franczia nem

jól türi a családi élet igáját és fegyelmét. Tudja ezt sokszor a legutolsó paraszt is, a ki élte párját azért nem veszi nőül, mert fél, hogy megváltozik és elromlik.

A szőke félvilági hölgnél is megvannak a szőke asszonyt jellemző vonások: a szelidség, az alkalmazkodó képesség, az engedékenység.

Elkalandoztunk a nővilág alsó rétegeihez, hol a nőiesség már csak mint beteg, kialvófélben lévő mécs pislog. Lehet, hogy visszavetesz az ennyire leszállni a társadalmi lét sötét aknáiba, de a modern író az igazat a maga egészében tartozik elmondani. A fény is jobban látszik, ha mellette árnyék vagy. Elvégre a félvilági nő egyik fajtája az asszonynak, ha a legalsóbb fajtája is. Van és létezik s a világból kiparancsolni nem lehet.

IV.

A nő marad a teremtés koronája, ameddig a földre az örök éj és az örök hólepel nem borul. Amaz eszményi vonásnak, mely az embert egy magasabb rendű lényre avatja, amely kiemeli a nyers és félvad állapotból s közelébb hozza a félistenek világához, első sorban a gyöngéd nem a forrása. A férfi sohasem tud ama színvonalra fölemelkedni, melyre a műveltség az asszonyt emeli. Már a középkorban rájött az emberiség, hogy a finom és előkelő nők társasága jobban műveli az embert öt egyetemnél. Letépi róla a tüskét és tövist, mikkel úton-útfélen megsebzti felebarátait.

És mégis a nő sorsa gyakran a szenvedés, lemondás, önmegtagadás, örökös áldozat.

Házasságban és házasságon kívül a nő a zománc és aranyozás egy férfi életén, a párna, melyre lehajtja gondúzott homlokát az élet kegyetlen harcai közt. Az okos nő nemcsak a beteg férfi testének, de lelkének is leghívebb, legodaadóbb gondviselője. Balsors és csapások közt nehezen csügged el, mert gyöngédségében nagy ellenálló erő rejlik a sors játékával szemben. Gyámoltalanokon segíteni, boldogtalanokat boldoggá tenni, a szenvedés kiapadhatlan forrását, mely újból és újból elárasztja a siralom völgyét, senki oly gyöngéd és puha kézzel elhárítani nem képes, mint a művelt asszony. És mégis mily csekély számú nő találja meg egy okos és jellemes férfiban a pillért, amelyhez lelkét minden szálával odafűzheti. Menynyivel több az olyan, kit örvénybe ragad az élet árja? A kit, mint a dán regében a szőke Opheliát, úgy sodornak el a hullámok zizegő nádasban, a vízi liliomok közt, míg szétbomlott haja a fölszínen úszik, mint a lenyugvó nap arany sugarai.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

Csordás Andris.

Ahogy a kapuban ácsorogtam, egy gyerek jött velem szembe. Mezitláb volt, térdig érő gatyácskában; a mellén pitykés posztó-mellényke; a fején legyűrtszélű kalap. De furcsa gyerek! Mért nem jár cipőben?

Hogy hozzám ért, ő is megállott és nézett engem.

Akkora volt, mint én. Az arca piros és szeplős. A szemei kékek. Az orra gömbölyű és piciny, mint a mogyoró.

Megállt és nézett. Az egyik kezében leveles fűzfavessző. A másik kezét betette a lajbi-zsebbe.

Ha megüt, gondoltam, beleragaszkodom a hajába. Hosszú haja volt a gyereknek, a nyakáig ért.

De a gyerek nem ütött meg. Bámészkodva nézett rám. A cipőmre is nézett, a ruhámra is.

Akkor tetszeni kezdett nekem. Láttam, hogy nem akar bántani.

Ő is közelebb lépett hozzám, és megszólalt:

- Tudok egy fészket.
- Micsoda fészket?
- Madárfészket.
- Madár van benne?
- Az.
- Meg lehet fogni?
- Meg lehetne.
- Hogyan lehetne megfogni?
- Ha benne van, megfogjuk.
- Hát hol az a fészek?
- Jöjjön, megmutatom.

A szívem repesett az örömtől. Micsoda érdekes gyerek ez! Ismeri a madarak titkait. Ha akarja, megfogja a kis-madarat!

A kőfal mellett mentünk. Ő elől, én utána.

A falon át gesztenyefák és almafák hajoltak ki a kertből. A fal tövében csalán zöldellett, s itt-ott egy szürke pásztortáska, sárga pitypang virág.

— Itt van, — súgta a gyerek, — ahol a fal beszögellert, — lassan menjünk!

Lábújhegyen ment előttem. A kalapját a kezébe fogta. A fal behajlásánál megállott és merőn fölfelé nézett.

— Ott van, súgta, — az a lyuk. Emeljen csak fel!

Átfogtam a térdénél, és fölemeltem.

Hallottam, hogy a kalapját rácsapja a falra. Egy percnyi csend. Nem láttam mit csinál. Az ő testi súlya foglalkoztatott erősen, s közben éreztem, hogy a ruhájának tehénszaga van.

— Emeljen feljebb! — mondja izgatottan.

Nagy innal-kínnal feljebb emeltem. Meztelen lábújjaival támaszkodni igyekezett. A vakolat hullott elöttünk, de az erőm is kimerült.

— Emeljen!

— Nem bírom!

— No csak egy kicsit!

Lerogytam, és ő meg végig huppant a fal mellett.

— A madár [nincs benne, — szólott feltápáskodva. A homloka vérzett. Attól tartottam, hogy elbődül.]

De nem sírt. Fület tépett a fal tövéből és letörülgette vele a homlokát.

Különös fickó ez! — gondoltam rábámúlva, — nem sír, mikor vérzik!

A pacsirta-tojás.

Csordás Andris kivezetett a legelőre. Itt egy másik fiúval kötöttem ismeretséget. Ez is mezitlábás, inges-gatyás volt, csak hogy szűrt is hordott. Juhokat őrzött itten.

Elmondtuk neki, hogy majdcsaknem fogtunk egy madarat.

— Én is tudok egy fészket, — mondotta a juhásziú. Tojás is van benne három.

Azzal megindult előttünk.

Egy helyen megállt, s lemutatott a botjával a fú közé: — Itt van.

Hát csakugyan egy szép kis fészek volt ott. Csordás Andris egyszerre kiemelte. Két tojást nekem adott, egyet megtartott magának.

A tojások picinyek voltak, s én örömmel tettem a nadrágom zsebébe.

Otthon aztán délben eszembe jutott. Ki akarom venni, hát valami nedvességet érzek a zsebemben. Nézem az ujjomat, hát csepegett róla a pacsirta-tojás.

Flórián.

Mikor Sályba költöztünk, apám egy kovácsot is hozott az uradalomnak. Ez a kovács fiatal, duzzadt arcú ember volt. Mindig úgy nézett, mintha bámulna. A bajusza akkor indult; igen feketén indult, s a két vége úgy állt, mint két kis hegyes tű.

Flóriánnak hitták.

Ez a fiatal ember az első egypár napon asztali vendégünk volt, s az asztalnál velem szemben ült.

Egy napon túrós rétest csinált az anyám. Én még az előbbi étellel bajlódtam, mikor betálalta.

Persze nem vártak rám, hanem vettek belőle.

Én féltékenyen néztem, hogy a kovács milyen nagy falatokat nyeldes a rétesből. Abba hagytam az evést, és szóltam izgatottan a cselédnek:

— Hamar a tányért, Juli, mert Flórián bácsi mind megeszi!

Flórián úgy elvörösödött, mint a rák. Apám összeszidott.

Ez volt az utolsó eset, hogy meggondolás nélkül ki-
mondtam a gondolatomat, amint bennem megszületett.

A vadrózsa.

A hajléktól, ahol laktunk, hosszú kőfal nyúlik le a falu első hídjáig. Ez az urasági gyümölcsöskert kerítése a falu kocs útja felől.

A kőfal mellett, nem tudom, megvan-e még az a terebélyes vadrózsa-bokor?

Még akkor a kastélyban laktunk, mikor én erre is csavarogva, először láttam ezt a bokrot. Teljes virágzásban volt: csupa virág és bimbó.

Még sohse láttam vadrózsát. Hogy ezt a bokrot megpillantottam, megbűvölten állottam meg előtte.

Ember nem járt a tájon. Csend volt körös-körül.

És én állottam bámulva. Először éreztem a poézis lehelletét a szívemen, azt a gyönyört, azt a mámort, mikor a végtelen szép, az isteni érintése alatt valami édes borzongás futja át a lelket, s az ember nyílt szemmel álmodik.

A veszedelmes lakat.

Juniusban beköltöztünk a nekünk épített lakásba, szemben a kastély parkjával, a falu kocs útja mellé.

Még csak az egyik szoba volt készen, a másik, amely később apám szobája lett, padlózás alatt volt. Anyám az első éjszakára odatett ketrecben két kacsát.

Apám odavolt valahova. Egy tolvaj bemászott az ablakon, s el akarta vinni a kacsát. Hanem anyám észrevette s lármát csapott; a szomszédban lakó kovácsot is felzörgette, s a tolvaj eleblábolt.

Másnap, mikor apám hazaérkezett, kidoboltatta a faluban, hogy ő pincére, padlásra olyan lakatot tett, amely ha hozzányúlnak, elsül.

Nem egy kíváncsi paraszt szerette volna látni azt a két lakatot, maga a bíró is, de apám csak mosolygott:

— Gyöjjön el éjjel, és próbálja meg!

Folytatjuk.

Lourdes.

Irta: Szász Zoltán.

Lourdes-al lesz valami. Az egykor titokzatos, ma nagyon is profán környezetű barlangra, hol a kis Soubirous Bernádettenek ezelőtt negyvenöt évvel megjelent a Boldogságos szűz anyja, rá teszi a kezét az állam. Talán végleg bezárja az egész boltot, talán csak elkergeti a mostan körülötte letelepedett szerzeteseket s más világi papokkal fogja kiaknáztatni a dél-franciaországi csoda-gyógytelepet: kétségtelen, hogy csinál vele valamit, ami Franciaországban, hol az állam kemény ellensége az egyháznak, azt jelenti, hogy az egész Lourdes-ot halálra fogja rendszabályozni. Akik Combes urat és barátait nagy és nemes harcukban a szellem terjedéseért és lelkiismereti függetlenségeért mindeddig rokonszenvvel kísérték, nagyobbreszt talán ezt a csoda-ölő szándékát is örömmel fogadják majd, hiszen valóban szomorú siralom-völgye a lelki félállatiságnak az a viruló hotelváros ott a Pyreneusok alján, hol egy kis piszkos víztócsa körül az orvosi könyvek legszörnyűbb és leggyógyíthatatlanabb esetei tolonganak. Ezekben a szétrothadt vagy lesorvadt testekben már csak pislog a lélek: csoda-e tehát, hogy hisz a csodában s mivel a tudomány, a becsületes, könnyes szemmel bevallotta, hogy ő már nem adhat gyógyulást, fut a valláshoz, amely mindent ígér s olykor valamit meg is ad.

S éppen ezért fordul-e el a gondolkodók rokonszenve Combestól most, hogy a Lourdes-i Szűz Mária ellen sejtet valami gonosz szándékot? Mert ez a csoda-hely nem iskola, hol az egészséges, normális emberiség táplálja és növeli az elméjét, hanem gyógy-telep, melyen rajongó lelkek vélnek beteg testeiket egészségessé imádkozhatni. Itt tehát a babona nem mint az élet vezére, hanem mint a kór gyógyítója lép fel. Az iskolában, az egészséges életben, politikában, művészetben, tudományban gyűlöletes ő: legyen is tehát az a bête-noir, az az emberiség-rontó sárkány, mely ellen a szellem minden lovagja megfűjja a halálos vadászat hallaliját. De a betegség birodalmában a lelki és testi kórok danteszk pokolvilágában életjoga van még a babonának is: a méreg itt gyógyszer lehet s nagy életbeli ellenmérge a tudás, itt olykor átengedheti neki a tért. S ezért véték a bölcs igazságosság ellen, mely pedig minden jó kormány parancsolója kell hogy legyen, ha a szegény gyötrődő

emberek ilyen babona-szomját eltiltja a csitulástól. Lourdes-ot bezárni tehát vétek volna. Az igazságosság, a tudás megengedi, hogy virúljon és gyarapodjék, csak annyit tart fenn magának, hogy hangosan hirdesse: ez nem szent csoda-hely, hanem gyógy-telep, mint Karlsbad vagy Lindewiese.

Persze az még a kérdés, gyógyít-e a babona valóban. Mert, hogy temérdek ember hisz ebben a gyógy-erőben, az bizonyos. A felelet erre egy Danaos-ajándék, amelyet nem köszön meg a hit: igen a babona gyógyít, csak hogy csupán azt, akin nincs sok gyógyítani való. A szuggesztió, sajátosan az önszuggesztió ma már elismert gyógyító erő. A hit pedig oly önszuggesztió forrása lehet, amely valóban idézhet elő testi elváltozást, azaz eredményezhet gyógyulást. Hanem persze, milyen lélek és milyen test az, melyekben ilyen szomorú csudák termelődhetnek? Rokkant test, melyben a rendes életfolyamatok erői megzavarodtak, meggyöngültek, a lelki erők pedig beteges túlfeszültségben palota-forradalmat rendeztek. Mert teljes meggyógyításra képtelen a hit: csupán arról lehet szó, hogy a lelkierők némileg hátráltatják a testi felbomlást. Ha egészséges átlag-ember betegszik meg s akar meggyógyulni, az jut eszébe, hogy van orvos és nem az, hogy van Lourdes.

A kórtól meggyötrött, tudománytól feladott beteg azonban megy olykor és mért ne menjen utolsó kísérletül a csoda-barlang elé! Az az emberiség, mely ezt az utat megteszi, úgyis félig már elveszett: elfajult, dekadens, kihálásra hivatott arisztokraták, munkától és nélkülözésektől agyongyötrött proletárok, lelkileg terhelt nők, testileg fertőzött férfiak hada. Ezek a halál útján haladnak már: mért ne térjenek be üditő-állomásul Lourdesban? Szegény, halandó lelkük, hadd higye, hogy a jóságos Szűz Mária megfordítja életük sorsát s a szentelt fürdőből egészségesen, munkára, szerelemre képesen fognak kiemelkedni. Hisz történt tényleg itt néhány oly csodás eset, mely ugyan szintén természeti erők okszerű egymásrahatására bontható volna, de ki tudja, milyen okból, a tudománynak nem volt alkalma erre a magyarázatadásra. Hadd játsszák hát tovább a nagy sorsjátékot, melynek főnyereménye ez a csoda.

Ezzel az okoskodással kérek a tudomány nevében is kegyelmet Lourdes számára. Mert szomorú ugyan, de tény, hogy vannak babonás emberek; ezeknek pedig szent joguk, hogy a maguk saját ostobasága szerint akarjanak meggyógyulni. Ne vonjuk el tőlük ezt az éther-befecskendezést, mely halálukba valami rendes, édes boldogságot vegyít.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

11.

HETEDIK ESTE.

E közben dolgoztam, oly tűzzel, oly lelkesedéssel, amit sem korom, sem becsvágyam nem magyarázott meg eléggé, inkább az a titkos cél, ami előttem állt, ami egyre serkentett, ösztökélt előre, előre.

Alig félév alatt óriási haladást tanusítottam, amiért a mester külön is, a többiek előtt is megdicsért. Valami szokatlan erőteljesség látszott a munkáimon, különösen a rajzokon, valami igen határozott karakter, ami inkább férfira vallott, mint nőre.

A színekkel eleinte nehezen ment. Egy pár kis csendéletet csináltam e célból, amik nagyon tetszettek.

Egy pár szénrajtot küldtem egy kisebb vidéki tárlatra, amely ideiglenesen nyílt meg. Elfogadták, megdicsérték.

Később a Szalonba is küldtem két képet. Mind a kettő nagyon tetszett, sőt az egyik úgyszólván feltűnést keltett. Egy-két lap kiírta, hogy leány vagyok s még alig tizennyolc éves, a minék roppant örültem. A mester szeretett és büszke volt rám. Sokszor mondta, hogy nagyon bízik a jövőmhöz s hogy annak érdekében fékezsem magam kissé. Ne dolgozzak oly eszeveszett lázzal.

— Húnyja be néha a szemeit — mondta tréfásan, kissé kötekedve — mert majd egy szép napon nem lesz mit látnia. Csak szépen, csendben, higgadtan előre. Nem rohanást! Az ilyen rohanók egyszer elesnek és nem tudnak felkelni többé. Jó lesz vigyázni!

Mennyire igaza volt, ha meggondolom! Akkor szót is fogadtam.

Magamba merültem, gondolkoztam, tanulmányaimmal foglalkoztam, este olvastam. Egyébként igen csendes életet éltem. Még mindég a bácsiéknál laktam, akik kiköltöztek a régi lakásból egy másikba, nagyobbba és kényelmesebbe mentek és a szobaúrnak kiadták az útát. Szegény Baróti,

szerelmes lett Irmába és a bácsi észrevette a titkos levelezgetést.

Gyakran jöttek most vendégek, jobbára az Irma barátai. Egy-két unokafivér, művésznövendékek, akik affektált hanghordozással beszéltek, sok lekváros kiflit ettek kávé után és biztatták Irmát, hogy gyűjtsön cigarettára.

A néni, akit Irma különösen bedresszirozott ezekre a látogatásokra, mégis kiesett a művelt modorából erre a hallatlan ajánlatra. Elvörösödött, felugrott a székről:

— Meg ne próbáld, mert kiütöm a szádból.

Lett erre titkos szörnyűködés! Irma olyan lett, mint a pipacs, a bácsi meg sem mert mukkanni.

— Mit gondolnak, kivel van dolguk?! — menydörgött tovább a néni, — azt gondolják, mert színész, most már minden szabad? Azért, azt hiszem, lehet tisztességesen viselkedni. Az nem zárja ki.

Irma kényszeredetten nevetett, a többiek is, de megakadt a társalgás, nagy zavarbeli szünet támadt, amibe bele-sívított a Mariska éles hangja:

— Nesze művésznő, nesze ballerina, ez a tied. Ugy kellett. Ni, a nagyságos kisasszony szégyenli magát!

De csakhamar átestek ezen a kellemetlenségen és akkor kezdődött a zsúr művészeti része. Az egyik unokafivér hegedült, a másik flótázott, a színész urak részleteket játszottak a vizsga-szerepeikből. Irma pedig jobbára Medeát játszotta, ugyan lopott gesztusokkal, de elég helyes érzéssel. Ledobta magát a földre, a fejét görgette a pokrócon és hörögve sírt. A néni nem állhatta ezt ilyen közletről. Kényelmetlen volt neki az egész ügy. A színházban, ha más színész teszik ezt: jó. De a tulajdon leánya, és itt, előtte...

Nem birta, fölállt, kiment a szobából, ami Irmát rettenetesen dühbe hozta. Este lefekvéskor panaszkodva mondta:

— Nincs kellemetlenebb, mint ha az embernek műveletlen szülei vannak. — Csititottam, amire még jobban elkeseredett.

— Tegyük fel, hogy egyszer egy előkelő barátom látogat meg, nem ezek a... (egy kényes jelző következett) nos, mi lesz akkor? A mama énekelve fog beszélni vele, a papa elébe nyújtja a kezét és rögtön elmondja, hogy mikor a mesterségéhez fogott, két forint ötven krajcár volt az egész vagyona. Borzasztó állapot!

— Ugyan, ne zugalódj! intettem. Egyelőre még nincsenek előkelő barátaid s mire lehetnének, akkorra te már szépen férjhez is mentél és nem kell szégyelned a mamád jargonját.

— Te könnyen beszélsz, — vetette ellen ő, — a te pályád egészen más. Neked nincs szükséged tudnivalókra. Te megcsinálsz egy képet és az vagy jó, vagy rossz. Ha jó, megdicsérnek érte és azzal kész. De ha én fellepek, nekem az ördög se küld virágokat, ha nem mosolygok rá egy-pár számárra. Persze, te nem értesz ezekhez a dolgokhoz. Tudod te mi az: egy zsurnaliszta? Nohát megmagyarázom. Egy zsurnaliszta az igazi nagy színésznőnek — ha véletlenül nem a szeretője — rendes körülmények között egy nulla. A kis vidéki színésznőknek ellenben már nagyhatalom. Mig a színésznövendéknek egyszerűen maga az Atyaúrsten. Már most hívjak én meg ide egy ilyen istenséget! Hívjam meg! A Manókának mindenütt ott kell lenni, mert ő a fiu, ő rá büszkék. Azt a kölyket egyszer még úgy is fel fogom pofozni. A papával még lehet boldogulni, ő mégis tanulékonyabb s vele azt teszem, amit akarok. De hogy hívjak meg ide vacsorára valakit? A mama rituális háztartásával! S ha elgondolom, hogy ez mennyivel másképp is történhetett volna! Nem születhettem volna más valahol? Nem lehettem volna egy komoly vallású vidéki földbirtokos leánya? Milyen más volna a helyzet! Még maguk a tanárok is kezet csókolnának. De így...

Jót nevettem az ilyen beszédekre, bár nem tagadhattam, hogy van benne némi kis igazság. Noha magamnak semmi kifogásom sem volt a vallási állapotom ellen. Az igaz, hogy bizonyos jellegek nem is ültek úgy ki az arcomra, mint szegény Irmáéra, aki emiatt is pusztán az édesanyját okolta.

— De miért? — kérdeztem.

— Ejh, hagyd el. Az asszonyok rontanak el mindent. Biztosítalak, szegény papában megvolt minden jóakarát.

Erre aztán nem lehetett mit mondani. Ő maga is elnevette az egész ügyet és megnyugodott. Ellenben Barótit sajnálta, hogy oly gyorsan mennie kellett a házból.

— Hogy történt? — kérdeztem, mert akkor ép vakáció lévén, falun voltam, rokonoknál.

— Marhaság az egész. A Baróti ügyetlensége. Összebeszéltünk, hogy találkozzunk az előszobában, ha már a többiek lefeküdtek. De Manóka — mindig ez a kölyök — felébredt, vizet kért. A mama rám kiabált, hogy keljek fel. Persze, hogy nem feleltem, költötte a papát. A papa dühös volt, mert javában aludt. Fölkelt, benézett a szobába egy szál gyufával. Hogy nem látott az ágyamban megijedt, rohant ki az előszobába.

Szerencsére Baróti ép akkor csukta be a maga ajtaját.

Engem megszidtak, ez volt az egész. Barótinak felmondtak. De ha a szamar nem rohant volna vissza, hanem beoson a spájzba vagy máshova, a papa nem veszi észre és nincs semmi baj. Ilyenek a férfiak.

— Hát szerelmes voltál bele? — kérdeztem.

Nagyot kacagott.

— Azt épen nem.

— Hát akkor minek volt a találka?

— Csak. Tudom is én. Erényessy tanár az utolsó drámai gyakorlatoknál nagyon a képünkre mászott. Azt mondta, tudatlan libák vagyunk valamennyien. Ordít ki belőlünk az ártatlanság. Ezekkel a szavakkal. Azt mondta, egy színésznő lelkének viharzani kell. És érzelmeinek minden poklon keresztül kell menni. Ejh, mit gondoltam — megpróbálom az elejét. Végre azzal a bamba Baróttal semmi komoly baj nem érhet. Az történik, amit én akarok és azzal ki van. Akkor aztán kikezdttem vele. Először csak a karommal értem hozzá, aztán jobban. Egyszer bementem hozzá a ruhakéféért. Az asztalnál ült, én hozzáhajoltam, úgy hogy a meztelen nyakamat érezte. Erre kivörösödik, átkapja a derekam, az ölébe húz és csókol. Eleinte meg akartam karmolni, de aztán mégse — valahogy jó volt. — Kifutottam a szobából. De ettől fogva ilyesmi gyakran történt.

— És anélkül, hogy szeretted volna?

— Ugyan, ki fogja szeretni azt a majmot! — Azaz, hogy nem épen csúnya fiu, csak nevetségesen fiatal és egy cseppet sem elegáns. Azért néha még találkozunk. Elkisér az iskolába. Jó fiu, szegény.

Megbotránkozva, titkos undorodással hallgattam az egész történetet. Istenem, milyen költőietlen, milyen durva az egész! Beh más volt az enyém, ott a folyó partján, a holdfényen, a fűz alatt! A csillagokról beszéltünk és a fűről és a művészetről és a jövődőről. És fogtuk egymás kezét remegve és boldogan. S a rövid úton százszor elmondtuk egymásnak:

— Szeretsz?

— Imádlak.

— Esküdj meg!

— Esküszöm. Higyj nekem!

— Hiszek. Esküszöm.

— Jó éjt!

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leó.

Új fordítás az orosz eredetiből.

9.

— Nagyszerű! Derék gyerek! Ez aztán fogadás! Vigyen el az ördög mindnyájatokat! — hangzott minden oldalról.

Az angol elővette tárcáját és leolvasta a pénzt. Dolohov elkomorult és hallgatott. Pierre felugrott az ablakra.

— Uraim! ki akar énvelem fogadni? Én is megteszem ezt... Nem is kell fogadás. Hozass egy üveggel. Megteszem... hozass rumot.

— Hagyd abba! — szólt Dolohov mosolyogva.

— Mit akarsz? Elment az eszed? Ki fog engedni téged? Hiszen a létrán is szédülsz — szóltak mindenfelől.

— Kiiszom, ide a rummal! kiáltott Pierre makacsul és részeg dühvel ütött az asztalra, s az ablakhoz ment. Karjánál fogva akarták tartóztatni, de ő hatalmas erejével messzire ellódította magától, aki hozzá közeledett.

— Így, nem fogjátok megfékezni, — szólt Anatol — várjatok, majd elvégzem én vele. Hallod-e, én tartom a fogadást, de csak holnapra; most elmegyünk ***-hoz!

— Gyerünk, — kiáltott Pierre, — gyerünk!... Elvisszük Miskát is... — és megfogta a medvét, felnyalábolta s úgy ment vele végig a szobán.

VII.

Bazil herceg beváltotta ígéretét, amit Anna Pavlovnánál tett Drubecki hercegnőnek, az öreg asszony egyetlen fia, Borisz érdekében. A cárnak felterjesztették, és — amire még nem volt példa — felvették a Semenov-ezred testőrcsapatába kadétnak. De mint hadsegédnek Kutuzov szolgálatába nem volt felvehető, Anna Mihailovna minden fáradozása és utánjárása mellett sem. Az öreg hercegnő nem sokkal az estély után visszautazott Moszkvába, gazdag rokonaihoz, Rosztovékhoz, akiknek házában lakott ő, és nevelkedett s élt évek óta az ő imádott fiacskája Borisz is. A gárda már augusztus 10-én elhagyta Pétervárt és a fiatalember, aki a felszerelés miatt Moszkvában késelkedett, útközben csatlakozott a csapathoz.

Rosztovéknál Natália napját ünnepelték: az anyának és lányának nevenapját. Reggeltől kezdve szakadatlanul jöttek-mentek a hintők gratulánsokkal az egész Moszkvában ismert Rosztov-palota kapuja előtt. A grófnő, legidősebbik, gyönyörű lányával és a vendégekkel, kik szünet nélkül váltogatták egymást, a szalonban volt.

A grófnő ötvenöt év körüli asszony volt, keskeny arcú, keleti típus, akit a tizenkét gyermeke láthatólag megviselt. Szavainak és mozdulatainak méltóságos nyugodtsága, amit főképp testi gyengeségének köszönhetett, egész megjelenését tiszteletet keltővé tette. Drubecki hercegnő, mint szintén házbeli, együtt ült velük és megosztotta a vendég-fogadás és szóval-tartás fáradalmait. A gyermek-sereg egy hátsó szobában huzódott meg és nem tartotta szükségesnek, hogy a fogadásban részt vegyen. A gróf maga fogadta és vezette be a látogatókat, mindnyáját egyúttal ott marasztalta ebédre is.

— Nagyon, nagyon köszönöm, mon cher, vagy ma chère — szólt mindenkire egyformán, minden megkülönböztetés nélkül, akár magasabb, akár alárendelt osztályhoz tartozott az illető, — a magam és a kedves ünnepeltek nevében. Legyen szerencsém ebédre . . . Megbánt, mon cher! Szívemből kérem az egész családom nevében, ma chère. — Ezeket a szavakat pufók, tisztára borotvált arcának ugyanavval a jólelkű kifejezésével és kezének ugyanolyan erős szorításával kötötte mindegyiknek lelkére, osztály- és korkülönbség nélkül.

Ha egy-egy új jövevényel szemben már megtette a kötelességét, visszatért a fogadószobában levőkhöz; széket vett és folyton sugározva az életörömtől, kinyújtott lábbal és térdére fektetett kézzel, fontoskodóan hajlongott ide-oda, leadta véleményét az időről, tanácsokat osztogatott az egészséghez, hol oroszul, hol pedig nagyon rossz, de mégis tetszetős francia nyelven; mihamar azonban ismét felugrott, hogy kifáradtan bár, de kötelességtudóan az új vendégek fogadására siessen, gyér haját folyton igazgatta, miközben ismételte meghívását az ebédre. Időről-időre beszaladt az előszobából a nagy márványterembe, ahol egy nyolevanteritékes asztalt szereltek fel, ellenőrizni a szolgálkat, kik az ezüstöt és porcellánt felhordták, az asztalokat felállították; majd magához hívatta Dmitri Vasziljevicsét, egy fiatal nemesembert, aki minden ügyét vezette és lelkére kötötte: «No, Mitenka, láss hozzá, hogy minden rendben legyen . . . Úgy, úgy; — folytatta, amint az óriási, kihúzott asztalt vizsgálta — a fődolog a szép teríték. Úgy, úgy . . .» — s elégűlten tért vissza a fogadóterembe.

— Karagin Mária Lvovna és leánya! — jelentette mély hangon az óriástermetű grófi inas az ajtóban. A grófné egyet szízpantott férje arcképével díszített arany burnót-szelencéjéből.

— Már igazán fáraszt ez a sok látogató — szólt egy kis gondolkodás után. — De ez lesz az utolsó, akit még fogadok. Borzasztó affektált emberek. Tessék! — fordult a lakájhoz tompa hangon, mintha mondaná: «isten neki, hadd végezzenek velem!»

Magas, büszke megjelenésű hölgy lépett be, kerekarcú, mosolygó leánykájával, ruháját hangosan suhogtatva.

— «Kedves grófnő, már oly régen . . . beteg volt szegény lányka . . . a Razumovszkiék bálján . . . meg Aprakszin grófné . . . olyan boldog voltam» hangzott innen is, onnan is csengő női hangokon, a ruhák suhogását, székek tologatását és egymás szavát túlkiáltva. Megindult újra az a jelentőségtelen társalgás, amelynél csak arra várnak, hogy a legközelebb beálló pauzánál abbahagyják, felkeljenek és egy pár «nagyon örülök . . . kedves mama egészsége . . . Aprakszin grófné» után kisuhogjanak az előszobába, felvegyék a bundát és hazamenjenek. A beszélgetés a város akkori főeseményéről folyt, az öreg Beuhov grófnak, a Katalin korabeli híres Don Juannak betegségéről és törvénytelen fiáról Pierre-ről, aki olyan modortalanul viselkedett Scherer Anna Pavlovna estélyén. — Én nagyon sajnálom az öreg gróft, — szólt az egyik hölgy, — amúgy is olyan gyengén áll az egészsége; most még a botrány a fiával, ez meg fogja ölni!

— Micsoda botrány? — kérde a grófnő, mintha nem tudná, miről beszélnek, pedig legalább tízszer hallotta már az öreg gróf legujabb keserűségét.

— Ez a mai nevelés! — folytatta amaz. Már a külföldön egészen magára volt hagyatva; most pedig Pétervárott, úgy mondják, olyan dolgokat vitt véghez, hogy a rendőrség kiutasította.

— Ne mondja! — szólt a grófnő.

— Es micsoda társasága van, — szólt közbe Anna Mihailovna. — Bazil herceg fia, meg valami Dolohov, akik isten tudja mit műveltek és most lakolnak érte. Dolohovot degradálták közkatonává, Beuhov fiát pedig Moszkvába küldték. Anatólt az apja még valahogy kihúzta, de őt is kiutasították Pétervárról.

— De hát mit követtek el? — kérde a grófnő.

— Valóságos haramiák; különösen az a Dolohov — szólt a látogató.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

Üstökös meg a világ vége.

Mint a bimbó meg a virág, úgy tartoznak egymáshoz: az üstökös meg a világ vége. Minden újabb üstökös-magyarázat közül még a legvalószínűbb az, hogy az az égi csoda, melyet mi «üstökös»-nek nevezünk, semmi egyéb, mint meteorkövek és portömegek egy-egy óriási felhője. Sűrű tömegben rohan az idegenszerű kőforgeteg a nap felé és csillagzatai körébe. Akkor a nap előidézi benne a legsajátságosabb folyamatokat, talán villamos jellegűeket, de mindenestre óriási visszataszító erővel, mely azután az ilyen kőzet- és portörmelékeknek egy vagy több vonalát mint csillogó üstökös-farkot löki el a naptól, bele a csillagzat-területbe. Mi történik, ha a csillag éppen arra jár és metszi az üstökös farkát? A föld is csak csillag. Ha éppen ő jár arra? A kérdés kényelmetlen. De a tények, melyek eléje sorakoznak, egész józanul ridegek. Nemcsak elvéve hullnak forró meteorkövek le a földre. Éjszakánként itt meg ott az égen nemcsak hogy fölcsillámlik a csillaghullás, jeléül annak, hogy egy csekélyebb porrészecske odafönt megint csak egészen szétpuffant. Időnként a föld az ilyen égi törpéknek különösen nagy tömegén megy keresztül. Olyankor nagyméretű, csodaszép csillaghullás világítja meg óraszámra az éjszakát. Harminc és néhány esztendő

óta megszokták már, hogy ezekben a fokozott momentumokban egyszerűen a föld áthatolását ismerjék fel egy sűrűbb kozmikus porfelhőn keresztül. Az áthatolás maga egyszerűen veszélytelennek bizonyul. De miből áll az ilyen felhő? Igen óvatosan csak «üstökös-maradékok»-ról beszélnek. Csillagászok szemeláttára az üstökösök oszlottak, darabokra váltak, elaprózódtak, egész pályájukon végig szétszóródtak mint egy fölhasított zsák gabona, melyből kigurulnak a szemek. Az ilyen üstökös-roncsok többé-kevésbé állandó gyűrűket képeznek a nap körül, és ezeknek a gyűrűknek egy része a föld pályáját is hasítja. Hébe-hóba a föld belejut az ilyen üstökös-maradványba és az eredmény: az ilyen nagystílű csillaghullás. De vajjon másképpen lenne-e ez, ha a friss, ép üstökös érintené a földet? Ennek a teoriának keretében alig, sőt talán azt is lehet mondani: bizonyára nem. Az üstököstől rettegő polgárnak korcsmából hazamenet egy ilyen szép elsőrendű csillaghullás világítana. És néhány nappal később olvasná csak a csillagász utána sántikáló számításaiban, hogy ez maga a szörnyűséges üstökös volt, tulajdon személyében. Teoriának nem kell túlzott értéket tulajdonítani. Ez az újabb üstökös-teoria is csak teoria. Ismerjük el, hogy ma ez a legjobb, de lesznek még mások, jobbak is. Tisztára csillagászati szempontból nézve,

az üstökös tömegében lehetnek még mindig erősebb tömegek, melyekkel bizony egy csöppet sem volna jó összeütközni. És az üstökös elaprózott fark-állományában lehetnek még alkalomadtán olyan vegyi anyagok, melyek a mi légburkolatunkat elsózhatják, de úgy, hogy nagyon nehezen tudnók ezt az elrontott levegőt idelelni beszívni. Spektroskopikus vizsgálatok — mely a fényükkel foglalkozik — ezen lehetőség ellen, amennyiben üstökösöket ilyen módon megvizsgáltak, nem tudnak semmiféle jelentőségteljeset mondani. De azért van teoria, mely ez irányban is megtudja nyugtatni a saját meg az emberiség életét féltő embert.

Időszámítás.

Az ember története legalább hatezer esztendő. De ez a hatezer esztendő mégis csak töredéke annak az időnek, mely az embert már a földön látta. Ám a föld története millió esztendőt ölel fel. Egy igen szemléltető számítás drasztikusan állítja eléink azt a mesés különbséget, mely a föld történetének e millió évei és az ember kulturtörténetének néhány ezer esztendeje között van. Schmidt Heinrich Jenában vetette fel, nem is oly régen. A föld történetét, az élet kezdete óta itt a földön, száz millió esztendőnek veszik. Ezen óriási időszakban a többekévesbbé megkülönböztethető egyes szakok úgy oszlanak fel, a mint őket a tankönyvek felosztják. E szakok viszonylagos

hossza nem egyforma. Mérik őket a megkövesült tengeri iszap mennyisége alapján, melyet örökbe hagytak, és mert ezen maradékok tömege nem egyforma nagy, az időtartamoknak viszonylagos különbségét állapítják meg. Tegyük fel, hogy száz millió esztendő egész tartama képletesen annyi mint egy nap. A napnak huszonnégy órája van. Erre a huszonnégy órára oszlanak fel a föld történetének egyes szakaszai úgy, hogy az élet őskora maga talán tizenkét és fél órát tölt be, éjfélől egészen déli fél egyig. A következő korszak, melyben a kőszénerdők zöldeltek és a halak góttékké, szalamandrakká és gyíkokká fejlődtek, a következő nyolc órát és öt percet vették igénybe — egészen esti fél kilencig — az ichthyosaurus kora még csak két és fél óra hosszat tartott, tehát úgy esti negyed tizenkettőig. A nap utolsó háromnegyed óráját, egész pontosan éjfél előtti két percig, az úgynevezett harmadkori (terciär) időszak tölti be, amikor is az emlős állatok hatalmasan fejlődtek. Most már csak két percünk van még: ez az egész emberi fejlődésnek az ideje, a jégkorszak óta. Ennek az utolsó hatezer esztendeje adja a mi szűkebben vett «Kulturtörténet»-ünket. Annak a napnak képletében ezek a két utolsó percnél utolsó öt pillanata i lennének. Ennyi az egész.

A forradalom.

Budapest — kenyér nélkül. E lapok olvasói tudják, hogy a fővárosi pékmunkások hónapok óta harcra készülnek a mesterek ellen és ez előkészületbe bevonták az ország összes nagyobb városaiban dolgozó péksegédeket is. Május 12-én Budapesttel együtt huszonkilenc városban mondják ki a sztrájkot egyszerre és a főváros közéleti bizottsága hiába ül össze addig hatszor is tanácskozásra, aki tizenkettedike után friss kiflit akar enni, annak alighanem felkopik az álla. A sztrájkot csak később akarták megkezdeni a munkások, vártak valami alkalmas időre, de segítségükre érkezett a Duna-ünnepély rendező-bizottsága, amely május 12-ére állapította meg a fővárosban készülő ünnepségek kezdetét. Akkor érkezik a fővárosba a várva várt I d e g e n, aki majd elviszi a híret a fénynek és pompának, amelyet itt lát és meséket fog mondani nyugaton a kényelemről, rendről és tisztaságról, amelyben tobzódunk. És ez kitűnő alkalom lesz a péklegényeknek arra, hogy megmutassák: mi van a zászlóerdő, az ezer színben pompázó drapériák és a villamos fényáradatban úszó házak mögött, milyen Budapest valóságában, mit eszünk és mit adunk a vendég elé. Már nyomják francia,

angol, német és olasz nyelven a sztrájkolóknak a külföldiekhez intézendő kiáltványát, melyben egyszerűen, minden izgató hang nélkül lesz megírva, hogy készül nálunk a kenyér és sütemény. Aki pedig nem hisz a nyomtatott betűnek, találni fog a röpiratban kitűnő fényképfölvételeket a budapesti pékműhelyek rejtelseiből: miként van tizenöt-húsz ember összezsúfolva egy kis műhelyben, hogyan alsznak a segédek a dagasztó teknőben, hogy mosakodnak, tisztálkodnak, életműködésük minden mozzanata miként megy végbe azon a helyen, amelynek mennyei tisztaságban kellene pompáznia. És hogy ez a röpirat ott lesz az ünnep napjaiban Budapestre érkező minden ember kezében, arról gondoskodnak a péksegédek, akik egészen a határig utaznak majd a vendégek elé. Ha pedig a főváros vezető embereinek csak egy csöpp sütnivalójuk van, nem tárgyalnak tovább a hadtestparancsnoksággal, hogy a sztrájk idejére bocsássa a katonapékeket a mesterek rendelkezésére, mert ezzel ugyan egyetlen pékműhely se lesz tisztább, hanem ha valóban akarnak és mernek valami szépet és okosat cselekedni, csinálják meg azt, amit annak idején a nagy bécsi péksztrájk alkalmával indítványozott Hertzka Tivadar dr.:

adjanak a sztrájkolóknak kemenczéket és bizonyos, hogy Budapestközönsége sohase evett jobb és tisztább süteményt, mint a sztrájk idején. És bizonyos az is, hogy ilyen sztrájk után a pékmesterek ellen se lesz soha panasz. A sztrájkolók különben gondoskodnak arról is, hogy külföldről ne jöhessenek sütősegek a sztrájk idején Budapestre. Nem várják be, míg ideérkeznek, hanem az összes nagyobb csatlakozó állomásokra örököt állítanak, akik már onnan visszaküldik majd azokat, akik ide akarnak jönni. Ha kell, fizetik az útiköltségeiket, sőt kárpótlást is adnak nekik esetleg. Pénz van rá — sokkal több, mint a pékmesterek hiszik. — Karácsony óta minden segéd keresete tíz százalékát adta az ellenállási pénztárba és gyenge számítással is legalább negyvenezer koronával rendelkeznek eddig a sztrájkolók.

Írókról — költőkről.

Walter Pater. 1873-ban megjelent egy könyv, melynek ez volt a címe: «The Renaissance: Studies in art and poetry». Szerzőjének a neve Walter Pater volt, az oxfordi Brasenose College egyik tagja, akkoriban 34 esztendő; de már az utolsó években ismertté tette a nevét néhány essay-je. A hitvallása, melyet ebben a könyvében megírt, Angliában har-

minc évvel ezelőtt igen furcsán hangozhatott. Akkor Darwin meg Macaulay, John Stuart Mill és Herbert Spencer uralkodtak, a szép után való vágyódás a háttérbe vonúlt, de azért nem halt ki. Hanem újra ébredt néhányak szívében. És kifejezői lettek a praeraffaelisták, főleg pedig John Ruskin. Nagyon valószínű, hogy a látáshoz tőle kapta Pater a világosságot; mert Pater első tanulmányai szigorúan bölcseletiek. De ez a világosság Pateren át más fényt vetett. Bármennyire is lelkesedett Ruskin a művészetekért, az ő szemében a művészet mindig csak az ember nevelésének egy eszköze maradt és éppen azért akarta ő a művészetet a lehető legnagyobb tömegnek is hozzáférhetővé tenni. Pater minden emberi gondolkodásnak és törekvésnek sarkkérdéséből indul ki: hogyan lehet a pillanatot megőrizni. És azt találja, hogy erre számos eszköz van, hogy életerejét semmi sem veszíti el végképen, «aminnél az emberek valamikor igazán szenvedélyesen komolyak és odaadók voltak». De mindezek között a művészethez való szeretetet látja a legnagyobb-nak, igaz, hogy csak «a világ gyermekei közül a legbölcsebbeknek». Ruskintól ő már alapjában véve is különbözik. Pater vérbeli művészet-arisztokrata volt, néki a művészet nem a nevelés egyik eszköze volt, hanem maga az élet: l'art pour l'art. — Pater elvei szerint élt és alkotott. Művei a tudomá-

nyos és a művészi elemnek egy csodálatos egybeolvadása. Essay-jei műremekek, tökéletesek, páratlanok az angol irodalomban. Ő nem egy csupán utána érző, hanem igazán alkotó író. Művei nagy fájdalmak közepette jöttek létre. A munka beteggé tette, lázt idézett elő és csökönös álmatlanságot. És halálosan kimerítette egy Pascalról írott tanulmánya 1894-ben. — Költői művei a tudománytalaján fakadnak. Akár a római caesari kort rajzolja, nagy regényében «Marius, az epikureus», akár Montaigne egy kortársát állítja elénk, hátrahagyott töredékében «Gaston de Latour», a szellemi légkört úgy egészében, mint az egyes személyekben bámulatos biztonsággal és meggyőző hűséggel hozza elénk. Nagy művészettel vannak az «Elképzelt arcképek» megírva. Különböző korszakok képei vannak itt szűk keretben megrajzolva — a 17. század közepe Hollandiában, Németország a 18. sz. elején, a 13. sz. Franciaországban, — a tanulmányok hősei pedig ellentétben állanak korukkal, és ebből az ellentétből adódik az igazán tragikus hatás. Pater családja flamand eredetű, mely a 17. században került Angliába. Benne tehát flamand és angol vér van. Atyja, eredetileg katolikus, kitért és gyermekeibenem nevelt semmiféle vallást. Így hát Walter, mondja egyik barátja, valóságos pogány volt, akinek nem volt más vezetője, mint a tulajdon

lelkiismerete. De mégis megmaradt benne némi előszeretet a katolicizmus iránt, de ez valójában esztétikai jellegű volt. Egyetemi évei alatt keresi magában a rendeltetését. Életének fordulópontját Goethe műveinek megismerése képezi. Első tanulmánya, mely 1867-ben a «Westminster Review»-ban jelent meg, Winckelmannról szól. Amikor 1873-ban első gyűjteménye, a «Renaissance» megjelent, mindjárt meglátták, hogy itt egy széleslátókörű műbíráló szólalt meg. Kilenc essay van ebben a kötetében, mely erről a nagy mozgalomról tárgyal, de nemcsak Olaszországot nézi, hanem Francia- és Németországot is, nemcsak a képzőművészetet tárgyalja, hanem a költészetet és a filozófiát is, nemcsak a Dante-től Michelangeló-ig terjedő kort ismerteti, hanem a 13. század elején a «bámulatosan pompás, de időelőtti iparkodást» is, és a renaissance utolsó hajtását, Winckelmannnt.

Nagyon is jól tudta, hogy a szépet nem a külvilágban, hanem önmagunkban szabad csak keresni. Ő maga a szépet nem a szűk, dohos életben kereste, hanem az ideálok és az álmok világában. És így a művészetten lelkesedésének mindenütt egy előkelő lemondás a hú kísérelője.

A «Jövendő» legközelebbi száma vasárnap, 10-én jelenik meg.

JÖVENDŐ

1903. MÁJUS 6.

- Vámbéry Ármin: Bombák Salonikiben.
 A legfőbb számvevőszék elnöke az ex-lexről.
 Ex-lex most és hajdanában.
 Erdős Renée: Suttogások.
 Spiritizmus Budapesten.
 Rooseveltt: Amerika jövője.
- Wilde Oszkár tanításai és mondásai az érett ifjúság számára.
 Barcsay Domokos: Híres emberekről.
 Ujházy Ede: Régi nagy színészekről.
 Fabula János: Királyok.
 Elfeledett költők.
- B.: Egy hős a huszadik században.
 Új költők.
- Zay Miklós gróf: A szőke nő.
 Gárdonyi Géza: Gyermekkorai emlékeim.
 Szász Zoltán: Lourdes.
 Erdős Renée: Egy leány élete.
 Tolstoj Leó: Háború és béke.
 Természettudomány.
 Forradalom.
 Írókról — költőkről.
 Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
 A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

HIRDETMÉNY.

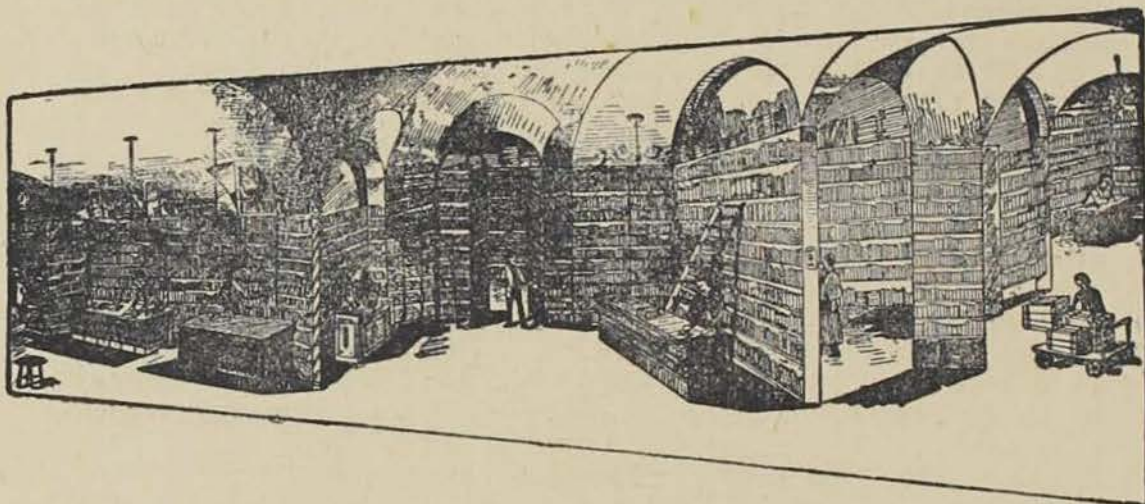
Budapest székesfőváros közönsége a m. kir. belügyminiszter által jóváhagyott, 1902. évi szeptember hó 23-án 1094. szám alatt és 1903. évi március hó 9-én 306. szám alatt kelt törvényhatósági közgyűlési határozatok alapján az 1890-ben felvett o. é. 25 millió forint n. é. $4\frac{1}{2}\%$ -os kölcsönéből még fennálló 45,254.600 kor. (22,627.300 frt) kölcsönt 1903. évi április hó 1-től számított hat hónapra, vagyis 1903. évi szeptember hó 30-ára ezennel felmondja. Ezen felmondás folytán Budapest székesfőváros új 46,510.400 korona n. é. 4% -os bélyeg- és adómentes kötvény-kölcsönt bocsát ki, amely kölcsön kizárólag az idézett közgyűlési határozatokban kijelölt 45,254.600 korona (22,627.300 frt) n. é. $4\frac{1}{2}\%$ -os kölcsön-kötvény konvertálására, illetőleg beváltására fordítandó. Budapest székesfővárosnak, mint kölcsönvevő adósnak erre a kölcsönre nézve általános jogi elvek szerint fennálló kötelezettségén kívül a kamat és tőkerészletek fejében félévenként fizetendő összeg biztosítására Budapest székesfőváros minden javadalma és jövedelme különösen is szolgál. Az ezen kölcsön után fizetendő annuitások a székesfőváros évi költségvetésébe felvételnek. Ezen kölcsön részkötvényei, valamint az azokon lévő kamatszelvek az 1896. évi XVII. t.-c. és a m. kir. pénzügyminiszternek 1902. évi november hó 22-én 83.645. szám alatt kelt rendelete értelmében minden bélyeg, illeték és adó alól fel vannak mentve, úgy hogy a kamatszelvek és a kisorsolt kötvények minden levonás nélkül fizettetnek ki. Ezen kötvények továbbá a belügyminiszternek 1897. évi május hó 17-én 37.360/III szám alatt kelt leirata értelmében a közigazgatás egyes ágazataiban üzleti biztosítékul és bánatpénzül alkalmasoknak nyilvánítottak. A miniszterelnök, a képviselőház 1903. évi március hó 13-án tartott ülésében törvényjavaslatot terjesztett be, mely szerint a székesfőváros törlesztéses kölcsöneire az 1885: VI. t.-c. 13. §-ának 2. pontjában foglalt kedvezmény kiterjesztetik. E kedvezmény folytán ezen kötvények árvapénzek elhelyezésére is alkalmasoknak fognak nyilváníttatni, illetve a pupilláris biztosíték minősítésével felruháztatni. A kölcsön 200, 1000, 5000 és 10.000 koronás, bemutatóra szóló részkötvényben bocsátatik ki. A kötvények után évi 4% kamat fizettetik, minden év január és július 1-én lejáró félévi utólagos részletekben. Minden egyes részkötvény negyven darab kamatszelvekkel és új szelvénytársra, valamint új szelvényutalványra szóló utalvánnyal van ellátva. Az első szelvény 1903. évi július hó 1-én lesz fizetendő. Ezen kölcsön 1903. évi július hó 1-től számított 50 év alatt, évenként január hó 1-én és július hó 1-én Budapest székesfőváros hatóságánál a kötvény hátlapján levő törlesztési terv szerint tartandó sorsolások útján törlesztetik. Az első sorsolás 1903. évi július hó 1-én tartatik és az ez alkalommal kisorsolt kötvények 1904. évi január hó 1-én kerülnek visszafizetésre. A kisorsolt kötvények számai a «Budapesti Közlöny»-ben és a «Wiener Zeitung»-ban a sorsolás után azonnal közzétételnek. Budapest székesfőváros fentartja magának azt a jogot, hogy a hátralévő kölcsöntökét a fent meghatározott 50 éven belül, de csak az első öt év letelével, bármikor, akár rendkívüli sorsolás útján nagyobb részletekben, akár hírlapi úton közzéteendő 6 havi felmondás mellett, sorsolás nélkül egészben visszafizethesse.

Budapest székesfőváros tanácsa:

HALMOS JÁNOS s. k., polgármester.

Egy könyvesházzról.

A tudomány, zene és irodalom kincsesháza: Szilágyi Béla Károly-körúti könyvkereskedése. Az irodalom népszerűsítése Magyarországon nagy részben Szilágyi Béla érdeme is, mert könyveket a legszélesebb rétegekben is el tudja helyezni. Egy törekvése: a magyar könyvet terjeszteni, sikerrel jár, amit fényesen igazol hatalmas könyvesháza. Mutatóul itt adjuk a Károly-körút 26. szám alatti könyvkereskedésnek az üzlet

utcai részével összeköttetésben levő raktárhelyiségeket, ahol a csomagolás és szétküldés történik. A könyvespolcok roskadásig meg vannak tömve könyvekkel. Ezer és ezer könyv, az irodalomnak, a tudománynak mindannyi terjesztője található itt. Szilágyi Béla hatalmas üzletéről csak az alkothat magának kellő fogalmat, aki megtekinti a cég üzletét. Szilágyi Béla árúsítja a vasúti pályaudvarokon a könyveket, továbbá üzlete van Bécsben is, ahol magyar könyveket árúsít. Mindez igazolja azt, hogy Szilágyi Béla könyvkereskedése: a magyar irodalom kincsesháza.

Önagyságának migrénje van!

Kedves férjürem, ha önagysága egy délben hazajön, hogy egy gyönyörű tavaszi kalapot látott a kirakatban és gyöngéd célzást ejt arra, hogy más mintaszerű férjek már rég meglepték volna hű nejüket azzal; ha ön erre komoran és határozottan kijelenti, hogy ön ez esetben nem szándékozik a mintaszerű férjek csoportjába tartozni; ha önagyságát erre heves migrén-rohamok támadják meg: — akkor azt ajánlom önnek, hogy vegye meg gyorsan azt a gyönyörű tavaszi kalapot, mert — hitemre! — addig el nem múlnak önagysága migrén-rohamai.

Az orvostudomány fejlődhetik bármely szédületes gyorsasággal is, odáig mégsem fog fejlődni, hogy a effajta migrént meg tudja gyógyítani.

De minden másféle migrént, fejfájást és fülzúgást föltétlen bizonyossággal meggyógyít a Vértes-féle sósborszesz, amelyet Ferencpálinka néven áldással emlegetnek mindenütt, ahol szenvedő emberek laknak.

E csodaszer 30 filléres, egy és két koronás üvegekben kapható Vértes Lajos «Sas»-gyógyszertárában Lugoson és minden gyógyszertárban.

A tárogató.

Ósrégi hangszer és valahányszor felhangzik mélabús szava, megrezdül a hazafias magyar szív. Hiába, érzi, hogy ez az a hang, amelynek hívását követnie kell, ez az a hang, amely bizalmat önt belé. Az ember már csak szívének vonzalmát követi és ugyanazt teszi az is, aki a Hecht bankháznál vásárolja az osztálysorsjegyét, mert a szíve azt súgja, hogy ahol már annyi főnyereményt nyertek, ott neki is lehet abban része. Vásároljon tehát osztálysorsjegyet a Hecht bankháznál, Budapest, Ferenciek-tere 6. és Erzsébet-körút 32. Huzás május 22. és 23-án. Egész sorsjegy 12 kor., fél 6 kor., negyed 3 kor., nyolcad 1 korona 50 fillér.

Kiállítás. Menyasszonyi kelengyékben, zsebkendőkben, harisnyákban, blúzokban és pongyolákban valósággal kiállítást rendezett Schreier Viktor és társa cég. A hölgyközönség igen gyakran keresi fel az érdekes kiállítást a Váci-utca 26. szám alatt levő helyiségekben. Káprázatos színpompa tárul itt a néző elé. A szebbnél szebb nőidivatcikkeket a legújabb divat kivánalmai szerint feldolgozva állította ki a cég, ami természetes mind nem olyan kiállítású tárgy, amihez nem szabad hozzányúlni. Sőt ellenkezőleg. Olcsón meg is vásárolható.

Megay Foot-Ball Bombái

törvényesen védve

a legkitünőbb csokoládés gourmand-csemege. Darabja 15 krajcár. Minden előkelő csemege-üzletben kapható. Budapesten főraktár: Szenes Ede cs. és kir. udv. csemegekereskedőnél. 1 doboz 9 darabbal bérmentve bármely postaállomásra 1 forint 40 krajcár. Megrendelhető a készítőnél, Megay Róbert cukrásznál, Miskolcon (Széchényi-tér 20).

A szöveg- és borítékpapíros az Első Magyar Papíripar R.-T. gyártmánya. Pallas részvénytársaság nyomdája Budapesten.

JÖVENDŐ

Szerkeszti

Bródy Sándor

Főmunkatárs:

Ambrus Zoltán

Főmunkatárs:

Gárdonyi Géza

Megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásban.

Ára **20** fillér.

Egy hónapra
Egy korona.

Kiadóhivatal
Honvéd-u. 10.

Jövedő

irodalmi és politikai ujság

MAGY. AKADEMIA

KÖNYVTÁRA

Parlamenti bírálatok.

Ez a Ház koldus. Koldus és gyámoltalan. És a kisebbség is az, a többség is.

Az elsőség az ellenzéké. Elnézés, véletlen és a maga — bár jórészt kicsinyes — erényeiből származott kedvező helyzetét kihasználni nem tudja, kíméletlenségében kíméletes, bátorságában bátortalan, egygyet lép előre, egygyet hátra, mint támadó védekezik, haragjában lanyha, céljainak látásában vak és úgy tetszik mintha küzdelmeinek sikerétől félne — mi lesz akkor? Hogy vacog a foguk amint attakra mennek! Ölni akarnak, de nem nagyon, meg akarják menteni a hazát, de nem egészen, meg akarják tudni, hogy mennyit ér a magyar alkotmány, de a tudás e vágyától közben megcsömörlenek. Hadd szóljon a nép, — apellálnak reá. És rettegnek attól, hogy egyszerre megszólal és elúzi őket, akik a maguk igazáért kockára teszik a pénzüket. Egykét igen határozott temperamentum és néhány fölöttébb rossz elméjű férfiú áll csak politikai magaslaton, pathologiai alakok, akiknek vér árasztja el a szemüket, becsületesen rossz szándékuak. Ezek legalább szenvedélyesen akarnak valamit, egyet: pusztítani, pusztítani!

Maga a kisebbség egy tömegben [— hiába látszik

olyan diadalmasnak — koldus. Soha gyönyörűbb helyzete ellenzéknek nem volt. Minden módjuk megvan arra, hogy az ország gyalázatos és kusza állapotát, félelmesen vigasztalan jövőjét föltárják a nemzet előtt. Lázíthatnak, kapacitálhatnak, ami erő és tettvágy van bennük, azt most mind megmutathatják. És amit mutatnak, az egy kis szívósság, és némi ügyeskedés. Lángba boríthatnák a házat, megbonthatnák a többség lelkiismeretét, fölforrallhatnák a közvéleményt, a mely a góth falakon kívül csoportosul, figyel. Hálásabb, szebb publikum nem volt még. Ki van nekik szolgáltatva, szinte védtelenül. A többség ellenőrzése részint lanyha, részint hitelt vesztett. A többség a közvéleményt kibocsájtotta a markából és szinte a kisebbség karjaiba dobta. És ez nem tud vele mit csinálni. Azaz hogy tud: erőtlen kirohanásokkal veri magától vissza. Lappáliákban fecsérli el. Dísztelen látványokkal undorítja meg. Kiáll két negyvennyolcas és szembeköpösdit játszik. Mint erkölcsi fő tekintélyt kiállítják Polónyi Gézát. Egy szaporaszavú, meggondolatlan fiatal ember a Macchiavellijük: egy humor nélkül való humoros alak — Lengyel Zoltán nevű. Nehány pillanatra mentődik meg a becsület: Eötvös, a ház klasszikus szónoka, az ő sorukból követ el egy belletristikai remek munkát. De ami ennek a nyomában támad, az csupán üdülés, a gyönyörűség egy perce. Azután megint következik a koldus állapot, a madzagon megkötött energia, lelkiismeretek korognak — mint a civilizált gyomor, amely undorodik a gondolattól, hogy mindjárt, mindjárt emberhust kell ennie. Ezek humanisták és nem politikusok.

Koldus és gyámoltalan e pillanatban a többség is. Apathikusan várják, mikor kapnak új ministeriumot? Haragszanak a kisebbségre, de úgy hogy az észre ne vegye. Unják az obstrukciót, de nagyon lenéznék az ellenzékét, ha abban-

hagyná. Féltik a parlamentarismust, de kissé reménykednek abban, hogy valami hirtelen törés esik rajta. Legelemibb jogaiknak megsértését túrik jó képpel és közöttük immár csak a rustikus Kubinyi ingerült a haza érdekében. Nem szeretik Széllt? Jó, de vagy tartsanak hozzá, vagy árulják el! Egy kicsinyt elárulják, egy kevésbé kitartanak mellette. De mily mélán, mily kételkedve és csendes boldogsággal mondják egymásnak: no, megbuktunk! Egy-egy gorombaságra összeráng a békatest. Akikben vér van, azokat elborítja és egy-egy pillanatra úgy tetszik, mintha az egész helyzet kibonyolódna és megoldódna egy általános verekedésben. Tudva-levő, hogy ez országban minden összekuszált kérdést a legalaposabban old meg a kard, legyen bár papírmáséból való. Ha éles, annál jobb. Valakit meg kellene ölni! De nem árt-e? Az ellenzéket ki kellene dobni! Dobja ki más. Ám ki sem akar impossibilis lenni és a föl- meg lefelé való kettős kancsalításban már nem lehet megismerni a fiziognomiákat. Ha legalább egy valaki volna, aki keményen kimondja: én a császárt akarom szolgálni, én a monarchiát akarom . . . De a radikálisok csak a folyosón azok és Széll iránt való pietistikus érzésből nem szólnak bent. Hátha mégis megmarad, kiúszik? Csak Berzeviczy akart beszélni. Mit akaratott beszélni Berzeviczy? Mért hogy nem beszélt, hogy e tipikus jámbor ember, a maga locus communisaival, gondolatnélküli csinos formáival, előkelőséget mímelő formalismusával ráütötte volna bélyegét a parlamenti többségre, amely semmit sem tud akarni igazán, csak egyet, amelyet ki nem mond, de amire ösztönből, következetesen törekszik: a fölbomlást.

Ezek haldoklanak és nem tudják. Azt hiszik, csak náthások.

B. S.

Oszkár svéd király naplója.

I.

A földalatti Páris.

Az idén, sokkal inkább mint valaha, a világ utazói valamennyien Párisba iparkodnak; a világ mind a négy tájáról ezrével özönlenek az idegenek a fényűzésnek, örömmek és előkelőségnek a rezidenciájába. Megtöltenek minden kávéházat, színházat és egyéb mulatóhelyet; a boulevardokon egymásba ütköznek a nagy tolongásban. Csodálnám, ha csak egy pillanatra is megállhatnának vagy elgondolkozhatnának. Én bizony meg nem tudom mondani. De ha véletlenül valamelyiküknek van érkezése elmélkedni, okvetlenül ilyen gondolatok szállják meg: Minő szakadatlan gondoskodásba és előrelátásba kerülhetett ellátni az élet legelemibb szükségleteivel, — élelemmel, világítással, tűzelőszerral és ivóvízzel ezt a három milliónyi embersokaságot, mely szereti az élvezeteket s nagyon hozzá van szokva a civilizáció minden kényelméhez. És mégis, ez a gondoskodás megtörtént a lehető legtökéletesebb módon, a legcsekélyebb körülményesség nélkül és oly nyugodtan, hogy még csak meg sem köszöni senki. De én, visszemlékezéseim e lapjára hadd rójam föl a csodálat és dicséret jelzőivel azok nevét, akik — Napoleon császár után — minden elismerést maguknak foglalhatnak le: Haussmann, Michel Chevalier, Belgrand.

Hogy az élelmezésnek egyik céljáról szóljak, szeretnék valamit mondani arról, hogyan látják el ivó-, mosó-, főző- és tisztító-vízzel ezt a gigászi várost, amit Bellevilleben egy napig a legnagyobb érdeklődéssel tanulmányoztam.

Altalánosan ismeretes, hogy Párist dombok és halmok veszik körül, amelyek kivált délnek és délnyugatnak igen éles körvonalakat alkotnak s délkeleti irányban meglehetősen megnőnek. Itt kútak és források vannak kitünő ivóvízzel.

Két oldalfolyócska a Marne-ba folyik, amely viszont a Szajnába ömlik. A Denise és Varnes nevű kis folyóknak vizét elvezetik a városnak minden magasabb helyére, a Szajna vizét pedig a legmélyebben fekvő helyekre. Az ivóvizet több mint száz mértföldnyi hosszúságú csöveken vezetik s a vezeték mindenütt földalatti. Másfelől mosóvíznek és «pour le service public» a Marne vizét használják fel, a mely nem oly tiszta. De az egész berendezésben az a legszebb, hogy a vizet mind a bellevillei magaslatokra hozzák föl, külön az ivóvizet, a többit pedig alul, nagy boltozatos üregekben, melyeket a talaj kiásása által nyertek.

Másnap megszemléltem az úgynevezett «Egonts collecteurs»-t, a tulajdonképpeni földalatti Párist, mert itt vannak utcák, piacok, lakások, valamennyi megszámozva; valóban ez a földalatti Páris teljesen megfelel a földfelettinek. A folyton növekvő forgalom ideleln és a szakadatlan hőmpölygés odafenn az utcákon feloldja a porozus makadámot és rettentő sok mocskot és törmeléket produkál. Azelőtt ezt a levált szemetet kocsira tették és kivitték s csak nagyon kevés szorult belőle a csatornába. Utóbb azonban az óriási módon felhalmozódott szemétnek elszállítása annyi nehézségbe ütközött, hogy gazdaságosabbnak találták hatvan millió frank költséggel a földalatti műveket Belgrand tervei alapján újjáépíttetni. Ismeretes dolog, hogy a Szajna folyó nem szeli át egyenes vonalban Párist, hanem tekervényes utakat vesz és erre való tekintettel több nagy központi csatornát építettek, melyek fölveszik azokat a mellékcsatornákat, mely utóbbiak viszik el a házakból a szemetet. Nem látni itt az utcán szeméthordó kocsikat, és különös, hogy alant is úgyszólván semminémű szagot nem érez az ember.

A gyakori esőzések, e csatornákat megdagasztják. Ennek ellenében az ellenőrzés szigorú s a jelző-rendszer, sípszóval és trombitával szinte tökéletes. Balesetek persze történnek néha, de azért Hugo Victor leírásai az örvénylő mélységekről, amennyiben idevonatkoznak, teljesen légből kapottak. Sikerült meglátnom a hírhedt Jean Valjean-féle csatornát is, amely 1730-ban épült s a legrégebb közül való.

A hány emberrel csak találkoztam, valamennyitől megkérdeztem személyesen, mi igaz azokból a célzatosan leírt «összeomlások»-ból, melyek a «Les Misérables»-ban fordulnak elő. Válaszképpen a szemem közzé nevettek s hogy bebizonyítsák, mennyire képtelen a dolog, nagy darabon végigmentek térdig érő mélységben ezen az igazi csatornán, melynek oly borzasztó volt a híre. A földalatti művek kijárása éppen Asnières alatt van, Páristól nyugatra, úgy hogy a városnak nem kell szenvednie kellemetlen illatoktól. De azok, akik Asnièresben laknak — !

A földalatti Páris leírását azzal a valóban érdekes látogatással kell zárnom, melyet a katakombákban tettem. Nagyon sokat hallottam róluk, de általában a katakombákról nagyon hamis nézetek vannak forgalomban. Csöppet sem hasonlítanak a római vagy pedig máltai katakombákhoz s eredetileg nem egyebek, mint afféle fundamentális falak, párisi homokkőből, amelyeknek egy részét elhordták építőanyagként, pillérnek, oszlopnak. Azonfelül nyolcvan vagy száz esztendő múlt el azóta, hogy a régi, megtelt temetőkből áthozták ide a csontokat, valamint azokról a piacokról is, ahol a guillotine végezte véres munkáját. Nehány millió emberi koponya és csontváz van itt elhelyezve arányosan s a vándor gyöngye lámpája, kísértetiesen lobogó világot vet reájuk. E labirintus falai tele vannak mindenféle nyelvű fölírással, ezek és a boltozatba rótt fekete vonalak az egyedüli útmutatók ebben a kísérteties, földalatti országban. S ha a lámpák kialudnának? Nem akarok senkit sem megijeszteni s lámpáink szépen égnek. Csináltattam néhány alkalmas fölírást svéd nyelven s fölíráttam Lamartine híres szavait is, a melyek roppant mély hatással voltak reám, a mikor búcsút vettem a szomorú látványosságtól:

Ils furent ce que nous sommes,
 Poussière, jouet du vent,
 Fragiles comme des hommes,
 Faibles comme le néant!

De nincs halál élet nélkül!

A 255. §. A Ház-szabályok 319 szakasza mind-mind szóba kerül egyetlen obstrukciós hét leforgása alatt, a 255. § az, amelyet a legeslegritkábban említenek. A minap csak úgy, inkább ötletszerűleg, mint tendenciózusan, hivatkozott Apponyi erre a passzusra és elcsöndesedtek a balparti hullámok, hogy annál hallhatóbb legyen a jobboldal zörgése. (Itt tudniillik mostanság csak akkor törik meg a csendet, ha valami tetszetős dolog történik, például az elnök rendre utasít valakit.)

Mi az a 255. §? Intézkedés a rendzavarás, vagy az elnökkel szemben való «engedetlenség» esetére. A Ház az elnök kérdésére, vita nélkül, egyszerű szavazással utasíthatja a mentelmi bizottságot, hogy huszonnégy óra alatt tegyen javaslatot, mi történjék az okvetetlenkedő képviselő úrral, s a javaslat, amely fölött a Ház szintén vita nélkül és egyszerű szavazással dönt, ajánlhatja a terheltnek «határozott tartamú időleges kizárását» is.

Némelyek szerint orvosság, mások szerint méreg. Egyik azt mondja, királyi pallos, amely hódolatot parancsol; a másik azt, hogy: véres kard, amely annyit jelent, hogy — rajta!

Hogy alkalmazzák-e a képviselőház hangulatának radikális megváltoztatására kétségtelenül alkalmas paragrafust, azt bajos volna megjósolni, de hogy politikai klubokban, bizalmas beszélgetések során, Házban és Házon kívül egyaránt foglalkoznak a dologgal, azt különösen azóta, hogy Apponyi gróf az elnöki székből szóvá tette, eléggé tapasztalhatjuk.

Lapunk egyik munkatársa két ellenzéki notabilitással beszélt a 255. § alkalmazhatósága felől s a hallott véleményeket itt közöljük.

Beöthy Ákos szerint a mi parlamentünk egyik legnagyobb hibája, az egyoldalúság az, ami itt első sorban latba esik. Egészen más a helyzet Angliában, ahol a hodie tibi, cras mihi irányítja az egymás ellen küzdő pártokat.

A szóban forgó szakasz intézkedései helyesek is, szükségesek is, de csak úgy, ha objektív alkalmazást nyernek. De nagyon helytelenekké válnak, mihelyest a pártgyűlölet fegyvereiül használtatnak. És ezért aztán nagyon is óvatos kéz legyen az, amely e szakasz applikálásához nyúl. Gyakran hallani, hogy nálunk is ott áll már a parlament, ahol Ausztriában. Nos, hát ez a felfogás teljesen alaptalan. Nálunk egyénenként helyt állanak, mindenki vállalja a maga dolgáért a felelősséget, Házban és Házon kívül. Ezt pedig Ausztriában nem igen mondhatják el. Ha itt a Házban valaki elragadtatja magát, kiáll minden szaváért, vagy megköveti a Házat, mint ahogy ez már nem egyszer megtörtént; az osztrák parlamentben, amint tapasztalhatjuk, nem ez a szokás. A hol a zavarok e szakasz nélkül is alkalmas módon eltüntethetők, ahol mindenki maga elintézi a maga dolgát, mint [nálunk, ott e retorziós paragrafus alkalmazása nem helyeselhető.

J u s t h Gyula azt hiszi, hogy ha a 255. § gyógyszerül alkalmaztatnák az obstrukciós bajokra, akkor orvosság helyett mérget adnának a betegnek. A magyar vér, a magyar természet nem engedné, hogy az legyen az eredmény, amit a szóban forgó intézkedés célozna, és a visszahatás talán csak növelné a furtulenciát. Arra, hogy ez a szakasz az elnök részéről igénybe vétessék, szükség nincs. De tulajdonképpen nem is használható ez a pont, mert nincs szankciója. Mert mi történik azzal a képviselővel, akire ugyan kimondja a Ház az időleges kizárást, de aki mégis bejön. A Ház-szabályoknak nincs egyetlen pontja, amely az ilyen képviselő ellen való eljárás felől intézkedik s közege sincs tulajdonképpen a Háznak, amelylyel a kizárást szükség esetén fogatosítsa.

A kereskedő a politikai helyzetről.

Egy kereskedő naplója.

Új játék a nagy gyermekeknek. — Az ex-lex. —
Ne tessék szidni! — A világ makacs rendje. —
Az adóerkölcs. — Nincsenek könyveim. —
A nép Budapesten.

Az már az eddigi feljegyzéseimből is kiderült, hogy kíváncsi természet vagyok. Nem arra, hogy mit csinál a konkurrencia, mert a magam mestersége felől nyugodt vagyok. De szeretek elkalandozni idegen területekre, mi készül rokon világokban. Így esett, hogy tavaly karácsony tájékán a párisi Figaróban egy cikket olvastam (— kérem, szótár nélkül! —), nagyon érdekes panaszt arról, hogy a játékgyárosoknak elernyed a fantáziája. Nem tudnak kitalálni semmit, amiben szín volna és leleményesség, kedves vidámság és táplálék az apró nép képzelődésének. Mi történt azóta a játékgyárosokkal, került-e valahonnan valami ihletük, semmit se hallottam róla. De megtermett nálunk a nagy gyermekek játéka: az ex-lex. Ne tessék a régi lomtárból előszedni valami szidást, hogy íme, ennek a kozmopolita léleknek még az alkotmány kicsorbulása se fáj. Cinikusan mosolyog az ágrólszakadt a menydörgő válságon. Mert tudok én derülni az örömmel és borulni a bajjal. De a megdöbbenésemnél, hogy ez az állapot megvan, nagyobb az aggodásom azon, hogy az egyetemes könnyelműség létre tudta hozni. Ebben látom (— szegény merkantil észszel, természetesen —) a baj drámai tartalmát. Hogy akár a makacsság, akár az időbeli tévedés, akár az összes parlamenti csavarok olajozatlansága, akár a nyegleség, akár a terror hajlandósága, akár a nyers Balkán-vicc, akár az előrelátást félrelökő tunyaság, akár bármi rendű elbizottság:

— lehet választani kinek-kinek a szája íze szerint, túllökte a hálón az alkotmányos labdát. Most, hogy a labda forog, repül, esik és megint feldobódik, nem fontos. Ez már játék, egy aktuális játék: olyiknak keserves, másnak multság, — mint a legtöbb játék. Az első napon, amikor a csapás ránkzúdult, már előbb is némi büszkeséggel emlegetett kertemben meg-néztem, feslik-e az akác? Igen! A hőmérő esése és emelkedése engedelmes-e korábbi törvényeinek? Igen! Valami csoda törölte-e az adókötelezettségemet sok lineás könyvem-ből? Nem! A hangos házmester jött-e a bérért? Igen! (Vagy azt tetszett hinni, hogy saját házamban lakom? Nem vagyok bolond!) Elaludt-e magától akár csak egy pisla gyertya is, ha különben szenvedélyes kanóca tövig nem égett? Nem! Követett-e el valaki öngyilkosságot viharzó kétségbeesésben? Nem! És általában, mennek-e az emberek adót fizetni? Igen! Kérem, mennek, de mennyire mennek. Mert ez már azután egészen sajátlagos magyar erény, hogy megteszszük, mert nem muszáj. A parancsoló fináncnak ajtót mutatunk. A pihenő fináncot, akinek moccannia se szabad, dolgoztatjuk. Ilyen kis ellentétek közt mozognak gyakran egészen egyéni kiválóságaink. És az ellentétek sátrából május reggelén üdén, könnyen és mégis impozánsan lépett ki, lenge tavaszi ruhában hozzá, az adóerkölcs. Az is van ám. És nem az utolsó. Sajnálom az intellektusom nagy szegénységét, de semmi tragikus következtetésem e nemzet-rázó rendetlenség dolgában nincs. Az állapot bizonyára szomorú. De mi haszna, ha a könyeim tőle megeredni nem tudnak. Megátalkodott könyvek! Nagyon megfészkelődhetnek, hogy olyan nehezen tudnak felszabadulni. Inkább nézem a barna, szép arcú, egészséges, zászlós tüntetőket, a nagy magyar föld fiait, akik felzarándokolnak — megnézni Budapestet. Tízszereset ellene, hogy azt se tudják, mi az az ex-lex. Legfeljebb, hogy nem lehet becsületes dolog, aminek még magyar neve sincs. És jaj, de igazuk van!

MINISTERELNOK-JELÖLTEK. A gerinctelenek — és rossz gerincűek — e tömegéből ki- és elválík két szikár alak, de nem bent a házban, hanem kint a folyosón. Bent ők is csak nézők, az egyik érdeklődik, a másik apathikusabb. A fiatal Andrassy és a fiatal Tisza, nagy lépésekkel mérík a folyosót, majd elvonulnak egy ablakmélyedésbe és egymással politizálnak. A suttogások, összebujások, kisebb rendű árulások e parlamentjében jó látni őket amint elmélyedve — sőt elkomolyodva — féltik a hazát. Messziről legalább, úgy látszik, hogy ezek tudnak és akarnak akarni. Az eredetjük mindenestre biztató és együtt még jelentékenyebbek, mint külön külön. Mondják, hogy Andrassy Gyula a nagyobb politikai képesség, mert szélesebb látókörű, több az invenciója. Ellenben Tisza István többet tud. Az első: csupa artisztikus forma, a másik: hajthatatlan és kemény. Andrassynak — akik közelről ismerik — egy nagy hibáját tudják: nem tud délelőtt fölkelni, egy magyar miniszterelnök, aki tizenegyig fekszik, nem lehet! Tiszának több a fizikai ereje, de apjának nemesak dicsósége, hanem az iránta még ma is élő gyűlölet nyomja a vállát. Külső megjelenésre, tehetségre, talán ízlésre nézve is ellentétes alakok, de egyben hasonlatosak: kitünő konstrukció mind a kettő, ezeknek van gerincük, és egygyet akarnak.

Mit?

«A két miniszterelnökjelölt!» bökődnek beléjük az ujjokkal ellenségeik és barátaik. De vajjon akarja-e az egyik és lehetőnek tartja-e a másik? Szándékaikról — amennyiben az a saját személyükre vonatkozik — senki sem tudhat semmit, uri emberek és uri ember nem ül meleg helyre. De nem csinálnak abból titkot, hogy ezt a helyzetet — a parlamentre és az országra nézve — túrhettek tartásák. Am van-e valamely tervük, amelylyel félbe akarják szakítani, külön-e, együtt-e? És hogy lesznek Apponyival?

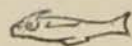
Mert Apponyival valahogy lenni kell. «Megint nagy formát mutatott», mondják a hívei. Ő mindig nagy formát mutat. Legutóbb beteg is volt. «Beteg. Hm!» szólnak titokzatos mosolylyal rajongói. Ah, Apponyi nem naiv többé, államférflú. Ha kell, beteg is lesz. De ne merjen tréfálkozni a nemzet e legkedvesebb gyermekével senki! Mégis ő lesz a miniszterelnök, minden másodík napon miniszterelnök lesz. A mostani vele való kombináció az, hogy az ellenzék — állítólag — leszerel, ha Apponyit bízzák meg kormányalakítással. Mert az ellenzék a nemzettel szemben igazolhatja magát, ha Apponyinak enged! Az ellenzék kínban van, szeretne szabadulni a felelősségtől

és szeretné az Apponyi vállaira áthárítani. Mily kár, hogy ez is csak kombináció és milyen kár, hogy nem lehet igaz. Egy olyan kormány elnökének lenni, akit a kisebbség erőszakol — ez Apponyi Albertnek való. Mert aki egyszerre áll forradalmi és konzervatív alapra; ez ő. Boldog és nagy lélek, minden ellentétessége dacára csupa zenei összhang.

A DUNA SZABADSÁGA. A tenger nagyhatalom. A Duna pedig a szabad nagyhatalomtól szívtva el a nagy privilegiumait s ezek között első sorban a nemzetközi úton biztosította föltétlen szabadságát. Ezen a szabadságon csorbát ütni nem lehet. Aki megpróbálja, annak öt európai nagyhatalommal gyűlhet meg a baja. Avval az öttel, amely a Duna folyam szabadságára vonatkozó párisi szerződést aláírta. A Duna-ünnepély rendezői pedig gyöngébbek lesznek Orosz, Német, Francia, Angol és Ausztria-Magyarországnál. A Duna-ünnepély estéjén, esti öt órától éjfélig, tehát hét óra hosszat el fogják zárni a Dunát. Ez idő alatt komoly hajó nem közlekedhet rajta, csak olyan játékhajó, melyet egy mulató nagyváros jótékonyága vagy jó kedve kormányoz ki az üzlet és forgalom számára rendelt vízre. De a komoly hajók közt ezen az estén akadhat olyan is, amely Zimonyból jövet Bécsbe igyekszik, vagyis külföldre megy. A kapitányának az a szigorú utasítása, hogy másnap reggel nyolc órakor rakja ki az árúját Bécsben, mert különben a bécsi kereskedő nem veszi át. A kapitány csupa jószándékból érkezik meg Promontorig, ahol magyar vendégszeretettel fogadják s nem eresztik tovább. A kapitány káromkodik, sír, jajveszékel, hivatkozik a párisi szerződésre, amely kimondta a Duna szabadságát. Mitsem használ. Avval biztatják, hogy várjon s nézze meg nyugodtan, milyen szépen kivilágítják ott túl a Dunát. A hat órai késés éppen százezer forint kárt okoz a tulajdonosának. Ez a példa. A kapitánynak azonban nem kell okvetlenül ilyen kellemetlenségbe esnie, sőt éppen ezen az estén nem is kell megjelennie a gabonás hajójával. Ez nem is fontos. A Duna azonban el van zárva, a precedens megvan arra, hogy miképen

lehet megszegni egy szerződést s miképen lehet korlátozni a «terjedelmi» Duna szabadságát. A szerződésben, melyről szólunk, világosan meg van mondva, hogy a Duna folyamot csak az állam biztonságát veszélyeztető okból szabad elzárni béke idején. Sauf ces règlements il ne sera apporté aucun obstacle, quel qu'il soit, a la libre navigation. Minden szerződés sorai közt van egy kis nyílás. Ezen is van. Olyan kis nyílás pedig nincs a világon, amelyen át ne lehetne bújni, ha az ember szórakozni akar. Avval indokolják a folyam elzárásának szükségességét, hogy óvintézkednek balesetek ellen. Rossz indokolás, mert egy magasabb érdek sérelmével jár. A szerződés sérelmével is, amelyabszolút szabadságról (entièrement libre) beszél s nem engedi meg, hogy akármely érdekért csak egy pillanatra is elzárják a folyamot. A baleseteket pedig nem a folyam szabadsága, hanem az ünnepély okozza, ha okozza. A párisi szerződést aláírt hatalmakat, első sorban a magunk külügyministeriumát és a dunai bizottságot közelről érdekli ez a kérdés, amely a nemzetközi jog magyarázatára hivatottak között bizonyosan föl fog tűnni, mint akadémikus kérdés is. Hogy a nagyhatalmak gyakorlatilag is kénytelenek legyenek állást foglalni ebben a dologban, arról azoknak kell gondoskodniok, akik minden nagystílu szóra kozás alkalmával csak erősebben érzik szegénységüket, vagy akik a nagy gazdasági érdekeket fontosabbnak látják mindenkor, mint egy akármilyen szép és bizonyára sikeresen tündöklő tűzijátékot.

Spiritizmus Budapesten.

Mit szól a tudomány?

A magnetizmus tudorának előszobájában szférikus zene lágy zöngése hallatszott bévülről. A doktor urat hárfázásban zavartam meg épen.

— Sok dolga akad önnek a spiritizmussal? — kérdeztem tőle.

— Óh, nagyon sok. A hívek egyre-másra jönnek hozzám tanácsért, fölvilágosításért. Megfordúl itt grófnétól egyszerű munkásig mindenfajta ember. Ma épen egy gépmunkás volt itt és meglepett, hogy mily szakszerűen beszélt a spiritizmusról. Igazán olvasott, tudományos ember volt.

— Ápropo! Doktor úr tudományos neveltetése nem ellenkezik a spiritisztikus jelenségekkel?

— A legkevésbé sem. Nincs azok közt egy sem, amit a tudomány elveivel megcáfolhatnék, bárha olyan sincs, amit megmagyarázhatnék velök.

— És hogy viselkedik a tudós világ a spiritizmus irányában?

— Eddigelé érthetetlenül üldözte, tagadta, babonának bélyegezte. Például boldogult Laufenauer, aki egyébként jeles ember volt a szakmájában, nemcsak azt tagadta, hogy a szellem mozgatja az asztalt, de konokul tagadta [azt is, hogy egyáltalán mozog az asztal. Holott már akkor is elismert annyit a tudományos világ, hogy itt eddig ismeretlen erő működik, amely azonban nem szellem.

— Megenyhült már a tudósok e magatartása?

— Azt hiszem igen, mert egy idő óta — nem írnak a spiritizmus ellen.

— Nem gondolja-e, hogy ez nem beleegyező hallgatás, hanem épen semmibevevés?

A doktor urat szemmelláthatólag lehangolta ez a kérdés, aztán határozottan mondta:

— Nem!

Hogy folyik le a séance?

Föltétlenül szavahihető barátom beszéli: Vívómester barátom, akiről hallomásból tudtam, hogy kitűnő médium, meghívott végre

egy séancera. Eleve kijelentettem, hogy nem hiszek az egészben semmit és fogadkoztam, hogy leleplezem őket. De barátom óva intett ettől. Azt mondta, hogy bajom lehet belőle. A szellemek könyörtelenül megboszuúlják a hepciáskodó kételkedőt.

Hanem azért egy skatulya gyufát zsebembe csúsztattam óvatosságból, mielőtt elmentem.

A vívóterem sötét volt, csak egyetlen villanyos körte izzott a közepén. Vagy nyolcan voltunk együtt. Ügyvédek, hivatalnokok, köztük egy táblabíró is. Mind sorba ültek és áhítatos csöndbe mélyedtek.

A médium egy függöny elé ült (jól megnéztem, hogy van-e valami a függöny mögött, de meggyőződtem róla, hogy kardokon, vívóálorcákon kívül nincs ott semmi egyéb) és mereven nézett maga elé.

Egyszerre egy fényfolt villant meg az egyik sarokban, mintha vetítő tükörből lövelték volna oda. De tükör nem volt az egész teremben és a fényfolt elszigetelten állott a levegőben, kisugárzó küllők nélkül. A fény sűrűsödni, gomolyodni kezdett, míg végre olyan lett, mint egy felhő, amelynek egy bizonytalan körvonalú női alak a magja. Ez a megdöbbenő, csodálatos látvány felbőszítette egész hitetlenségemet és hirtelen gyufát gyújtottam. E pillanatban borzasztó dolog történt. Valami megfoghatatlan erő fölkapott és a többiek fején keresztül odaröpített a falhoz. Azt hittem, hogy szétzúzodom, de szerencsére csak a karomat ütöttem meg. Most is itt az ütés helye.

Sápadtan, fogvacogva föltápáskodtam és visszaültem a helyemre. Mindenbe belétörődve, megadással néztem most már, hogy mi történik körülöttem. A fényfolt most is ott libegett szabadon, aztán közeledett egy nádfonatos asztalkához, amelyen papiros és ceruza volt. Hirtelen fehér keztyűs női kéz nyúlt ki a felhőből, megragadta a ceruzát és gyorsan írni kezdett a papirosra. Mikor ezt befejezte, kezét emlékül belényomta egy tál lisztbe, amely szintén az asztalkán volt, aztán eltűnt. A séancenak vége volt és vívómester barátom sápadtan, beesett szemmel riadt föl székéből.

Megnéztük a lisztben a kéz nyomát. Tökéletes női kéz volt és ott volt a keztyű gombjainak finom lenyomata is. Jól el lehetett olvasni: a gombon egy milánói cég fölirata látszott. A médium olasz nő volt és mondanivalóját is olaszul írta meg.

... Ennyi történt. Ezt saját szememmel láttam és lehetetlen, hogy érzékeim megcsaltak volna. Hogy mit gondolok róla? Edes

istenem, legjobban szeretnék semmit sem gondolni róla. El nem hiszem, ez ellen tiltakozik minden eddigi tudásom és eltagadni sem tudom, ez ellen egészséges érzéseim tiltakoznak. Annyi bizonyos, hogy azóta mindig üldöz e jelenet rémképe és esténként sok bort kell meginnom, hogy el tudjak aludni . . .

E séance kritikája.

Elmondtam barátom ez elbeszélését Wajditsch dr.-nak és megkérdeztem tőle :

— Ön, mint a spiritizmus ismerője, valószínűnek tartja ezt?

— Osmerem azt a séance-ot, valaminthogy minden jelentősebb séance-ról van tudomásom. Az ön barátja teljesen híven beszélt el a történeteket és egyetlen olyan részletet sem mondott el, ami ne volna köznapi jelenség a spiritizmusban.

— Ön lehetségesnek találja, hogy a szellem keztyűt viselt, és pedig nem afféle szellemi keztyűt, hanem valóságos, materiális, acélgombos keztyűt, amelynek lenyomata megmarad a lisztben és amely mégis szabadon libeg a levegőben, fölmentve a nehézkedés törvénye alól?

— Miért ne? A szellem földi formáinak mindama részeit materializálhatja, amelyeket földi életében kedvelt és amelyek lényéhez forrtak. Már pedig egy olasz úrinő a keztyűjére bizonynyal helyez annyi súlyt, mint például a fülcimpájára . . . Találkozik ön még azzal a barátjával?

— Igen.

— Ugy adja át neki üzenetemet: kár félnie a szellemeiktől és kár borral altatgatnia magát. Szálljon magába, szerezzen hitet és meg fogja látni, hogy a szellemeiktől nem kell félni, valamennyien jó barátai az embernek, — még ha egyik-másik meg is tréfálja őket!

A szocializmus és az élet.

Írta: Jean Jaurès,
a francia szocialisták vezére.

Egy kiváltságos osztály uralma merénylet az emberiség ellen. A szocializmus, mely minden osztályuralmat, általában minden osztálykülömbiséget meg fog szüntetni, ilyenformán helyreállítja az emberiséget. Következésképpen mindenkinek az az igazságos kötelessége, hogy szocialista legyen.

Csak azt ne higgyék, mint ahogy néhány szocialista meg pozitívista teszi, hogy gyerekes és hiábavaló dolog az igazságra hivatkozni, hogy ez egy tisztára metafizikai és végtelenül tágítható fogalom és hogy minden zsarnokság köpönyegét a saját tetszése szerint szabhatta ezen banális bíborból. Szó sincs róla; a modern társadalomban e szónak: igazság mindinkább megjön a tisztább, határozottabb értelmé. Azt mondja, hogy minden emberben, minden individuumban az emberiséget kell tisztelni, benne az egész emberiességet lehetőleg ki kell fejleszteni. Igazi emberi méltóság azonban csak ott van, ahol függetlenség uralkodik, tevékeny akarat, az individuumnak szabad és szíves hozzáilleszkedése az egészhez. Ott, ahol az emberek mások kegyelmétől függenek, ahol ők nem szabad akaratukból segítenek az általános munkálkodásoknál, ahol az egyén a mások hatalmából, megszokásából és nem szabad elhatározásából van az összesség törvényeinek alávetve, ott mindenütt csak csekélyértékű, megcsönkített emberi méltóságról lehet szó. Tehát az emberiség csak a tőke pusztulása és a szocializmus létrejötte révén jut majd jogaihoz.

Jól tudom, hogy a forradalmi jómódú polgári osztály az emberi jogok magyarázatába oligarchikus értelmet, osztályszellemet csempészett bele. Tudom, hogy megkísér-

lette a tulajdonnak polgári alakját mindenkorra szentesíteni, sőt hogy a politikában azzal kezdte, hogy a szegények millióitól megvonta a választói jogot s így őket másodosztályú polgárokká tette. De éppen oly jól tudom azt is, hogy a demokraták egész egyszerűen az emberi jogra, melyhez minden embernek joga van, hivatkoztak, a választói jogot valamennyi ember számára követelik és azon vannak, hogy ezt el is ériék. Tudom, hogy a proletárok rögtön az emberi jogokra támaszkodtak, hogy gazdasági követelményeiknek érvényt szerezzenek. Tudom, hogy a munkásosztály, melynek mozgalma az 1789. esztendőben még a kezdet kezdetén volt, nem habozott és az emberi jogokat proletár értelemben alkalmazta és bővítette. 1792 óta kijelentette, hogy a jog az élethez minden tulajdonjogok között a legelső és hogy ennek a legnagyobb jószágnak a biztosítása minden más törvénynél előbbre való. Ennek a szónak az értelmét: élet, szélesbíteni kell és merészen nagyobbítani. Ha alatta nemcsak a megélhetés biztosítását értjük, hanem az egész életet, minden emberi tehetségnek a kifejlődését, akkor ez maga a kommunizmus, melyet a proletariatus az emberi jogok magyarázatán felépít. Csak így nyertek a forradalom hirdette emberi jogok egy sokkal hatalmasabb, nagyobb értelmet, mint a melyet nekik a forradalmi polgárság adott. Ez nem volt elég az ő oligarchikus, nagyon is szűkre határolt jogával, ezzel nem tudta az emberi jogok keretét kitölteni; a folyam medre nagyobb volt, mint a folyó; egy új dagadó hullámnak kell jönnie, a nagy proletár, emberi dagálynak, hogy az igazság gondolata végre megkapja a maga igazi tartalmát.

A szocializmus maga meg fogja adni az emberi jogok magyarázatának igazi értelmét és az emberek jogait tökéletesen meg fogja valósítani. A polgári osztály forradalmi joga néhány békójától szabadította meg az ember személyiségét; de amikor az ifjú nemzedéket kényszeríti, hogy kamatot fizessen a tőkének, melyet előző nemzedékek halmoztak össze és egy kisebbségnek megadja a jogot, hogy ezt az adót behajtsa, a jelző egy fajával meg-

károsítsa a múlt és egy osztály javára minden emberi személyiséget.

Ezzel ellentétben mi azt állítjuk, hogy az összes termelési eszközöket, az emberek által felhalmozott minden gazdagságot rendelkezésére kell bocsátani minden emberi képességnek, szolgálnia kell minden embernek az ő felszabadulására. Nézetünk szerint mostantól kezdve minden egyes embernek joga van a fejlődésnek azon eszközeire, melyeket az emberiség létrehozott. Nem születik már ember segély nélkül, erőtllenül, minden nyomásnak, minden kizsákmányolásnak kiszolgáltatva. Hanem, minden újszülött egy jogokkal felruházott személy, aki követelheti teljes kifejlődéséhez az emberi munka által felhalmozott eszközöknek szabad használatát. Minden egyénnek joga van életképességének teljes kifejtésére. Jogosan követelheti az emberiségtől mindazt, ami az ő munkáját elősegíti. Joga van a munkához, dolgozhat, produkálhat, alkothat, anélkül, hogy embereknek egy bizonyos osztálya a munkáját kizsákmányolja és leigázza. Mint-hogy a társadalom az egyént e joghoz csak az eszközök megadásával segítheti, így hát a társadalomnak magának korlátlan tulajdonjoggal kell bírnia e dolgok felett.

Marx és Engels «Das Communistische Manifest»-ben pompásan rajzolták meg az élet iránt való tiszteletet, a kommunizmus e lelkét:

«A polgári társadalomban az élő munka csak eszköz a felhalmozott munka szaporítására. A kommunistikus társadalomban a felhalmozott munka csak eszköz, mely a munkás életfolyamatát szélesbíti, gazdagítja, elősegíti.

A polgári társadalomban tehát a múlt uralkodik a jelen fölött, a kommunistikusban a jelen a múlt fölött. A polgári társadalomban a tőke önálló és személyes, míg a tevékeny egyén függő és személytelen.»

Az emberi jogok kihirdetése ugyancsak az élet megigénylése volt, egy felszólítás az élethez. A forradalom kihirdette az élők jogát. Elvette a múlt emberiségétől a jogot, hogy a jelen emberiségét békóba verje. Megtagadta a királyoktól és nemesektől a jogot, hogy elmúlt szolgálatokért

a jelen emberiségén zsarnokoskodjanak, fejlődésében megátolják. Ellenkezőleg, az élő ember a saját hasznára birtokába vette az erőket, melyeket a múlt reá hagyott. Így Franciaország egysége, a királyságtól előkészítve, a forradalom döntő segédeszköze lett. Így lesznek majd a polgárság által felhalmozott termelő erők a tőke külön jogaival szemben az emberiség felszabadításának döntő eszközei.

Az élet a múltat nem törli el: hatalmába hajtja. A forradalom nem szakítás, hanem meghódítás. Ha a proletariátus e hódítást befejezte, ha meglesz a kommunizmus, akkor minden emberi erő, mely évszázadokon át felhalmozódott, úgy fog hatni, mint egy jóságos, virágzó természeti erő. Minden embert már születésekor a szárnyai alá veszi és a legpompásabb kifejlődéshez fogja őket vezetni.

Ejjel.

Sújt az ököl, zuhan a test.
Poros utat pirosra fest
Gőzölgő vér.

Sápadt arcra néz a hold.

Valami árny tovafut,
S ahol rohan,
Lába alatt
Dübörögve szól az út.

Sápadt arcra néz a hold.

Kis ablakot megkocogtat,
Ajtónyitót megcsókolgat
Es remegő szóval kérdi:
«Edes anyád fönny van-e még?
Kicsiny Pali fönny van-e még?»

Eltűnik a hold világa,
Sötétség van a szobába'.
Odakívül

Zúg a szélvész, cikkázik a villám,
Aztán zápor indul.

«Oltsd el a világot! Még majd,
Tudja Isten, mit gondolnak!»

— Pénzcsördülés hallik. —

«Uram, bocsá! Lesz kenyereünk
[holnap!]

Azt az arcot
Odakünn a poros úton
Záporeső megnyaldossa,
S a gőzös vért
Lágyan, lassan mossa, mossa . . .

Apor Dezső.

Tabarin mókáiból.

(1622.)

Átültette : Heltai Jenő.

Tabarin a vásárokon komédiázván, színésztársával, a tudós Mesterrel, e párbeszédet folytatja:

Hogyan zárjuk el a patkányok elől a házat?

Tabarin: Mester, tegnap a városban valami idegenféle embert láttam, aki kiáltozva hirdette: «Halál a patkányokra és az egerekre!» Hogyan akadályozná meg ön a patkányokat abban, hogy egy házba bejussanak?

A mester: A Természet mindig csodálatra méltó, amikor olyan állatokat, sőt növényeket teremtett, amelyek egymásnak ellenségei és gyűlölői: így a farkas és a bárány titkos gyűlölettel vannak egymás iránt; az elefánt és a rinócerosz, a sas és a kigyó, az oroszlán és a kakas egymás ellenségei; a növények között a tölgyfa és az olajfa nem szenvedhetik egymást, a szőlő nem terem ott, ahol káposzta van; ennél fogva, ha meg akarjuk gátolni, hogy a patkányok bejussanak egy házba, csak az ő különös és természetes ellenségüket, a macskát kell velük szembeállítani. A két állat közt oly nagy a nézeteltérés, hogy elég egy házba ötven macskát elhelyezni és már száz patkányt gátoltunk meg abban, hogy a lábát oda betegye.

Tabarin: Szó sincs ennyi fáradozásról, mert ha a dolog januárban történnék, amikor a macskák szerelmesek, hol talál ön ennyi macskát? A legjobb módszer, amelylyel a patkányokat megakadályozzuk abban, hogy a házba bejussanak, az, ha a házba egy zsandárt helyezünk el. A patkányok, akik mindent elpusztítanak, meglátván a zsandárt (aki csakúgy pusztít, mint ők), rögtön belátják, hogy ők innen már elkéstek, mert itt semmi sem marad már nekik és elkerülik a házat.

A legbátrabb állat.

Tabarin: Minthogy ön egy kevésbé ismeri az állatok természetét, nem mondaná meg nekem, melyik a legbátrabb és a legnemesebb állat?

A mester: Ez nem is kérdés Tabarin, az oroszlán. Vérengzőbb lévén mindeneknél, egyúttal a legbátrabb is.

Tabarin: Minő csalódás, óh mesterem! Nem akarom mondani, hogy ön hazudik, de a dolog nem így van. A legbátrabb állat a molnár számar, mert az egész nap tolvajok között van és mégsem fél.

Ha egy molnár, egy szabó, egy zsandár és egy ügyvéd egy zsákban vannak, ki jön ki elsőnek közülök a zsákból?

Tabarin: Mester, ha ön egy zsákba beledug egy molnárt, egy szabót, egy zsandárt és egy ügyvédet és azután kibontja a zsákot, a négy közül ki jön ki elsőnek belőle?

A mester: Valóban Tabarin, őszintén be kell vallanom, hogy ezt a kérdést nem tudom megoldani; tekintve, hogy semmiféle okom nincs annak a meghatározására, hogy melyik jön ki elsőnek? Ez közömbös és a közömbös cselekedetek indító okára nehéz rájönni; mert a bölcsészek az mondják: ha két ok úgy viszonylik egymáshoz egy okozat előidézésében, hogy *non est major ratio unius, quam alterius, tunc non datur actio*, akkor nincs okozat; ennél fogva kell valami körülménynek lennie, amely a cselekvőt *extra causas* tette birja; de én nem tudok semmiféle okot, amelynél fogva egyik előbb jöjjön ki, mint a másik, minthogy *omnia sunt paria*. Legföljebb azt mondhatnám, hogy az jön ki elsőnek, aki legközelebb van a zsák nyílásához.

Tabarin: Már látom, hogy el kell árulnom e titkot, mester, de ön fizet érte valamelyes borokat.

A mester: A törekvő ember minden áldozatra kész, ha valamely ismeret elsajátításáról van szó.

Tabarin: Ha egy zsákban egy zsandár, egy molnár, egy szabó és egy ügyvéd van, elsőnek egy gazember jön ki a zsákból. Ez több mint bizonyos, mester!

Melyik a legtermékenyebb és a leggyümölcsözőbb fa?

Tabarin: Mester, ön tengereket járt ember, látott mindenféle országokat és tájakat, mely fát véli ön a legtermékenyebbnek és leggyümölcsözőbbnek?

A mester: Tényleg Tabarin, az, aki utazott, külön azoknál, akik a tétlenség lomhaságában lustálkodván, otthon maradnak és nem néznek el idegen országokba, ahol az ember mindig tanul egynémely különös dolgokat. A természet a fákat természetük szerint termékenyeknek vagy gyümölcssteleneknek alkotta. *Non omnis fert omnia tellus . . .* mondja Vergilius. Különben a legtermékenyebb és leggyümölcsözőbb fák Franciaországban és Itáliában vannak; e két ország a mérsékelt égöv alatt van, a fákat ápolják és gondozzák, ennél fogva a gyümölcsfák néha annyira roskadoznak gyümölcseiknek a terhétől, hogy meg kell támasztani az ágaikat. Már most, ha azt kérdezed, melyik fa hozza a legtöbb gyümölcsöt, erre nem felelhetek neked, tekintve a fák végtelen tömegét, amely gyümölcsben egyformán dús; mégis leggyümölcsözőbbnek tartom azt a fát, amely kétszer is ad gyümölcsöt egy évben, hogy a költővel szóljak: *Bis gravidae segetes, bis fructibus utilis arbor.*

Tabarin: Ön nem ért hozzá mester; a legtermékenyebb és a leggyümölcsözőbb fa az akasztófa, mert mihelyt ültetik, máris van gyümölcse, még pedig nem is levelez és nem is virágzik. Továbbá, mihelyt az egyik gyümölcsöt leszedték róla, rögtön másik jön a helyére.

Ki szeretne félszemű lenni?

Tabarin: Mester, amikor valaki azt mondta, hogy száz tallért adna érte, ha félszemű lehetne, — kik azok, akiknél ez a kívánság érthető?

A mester: Aki ezt mondta, Tabarin, az bolond, tekintve, hogy a szem a legbecsesebb és legértékesebb része szervezetünknek. Nagy balgaság, ha valaki ennek a gyönyörű szervnek az elvesztésére vágyakozik.

Tabarin: Mester, a vakok azok, akik félszeműek szeretnének lenni; ha nem hisz nekem, kérdezze meg tőlük, egy sincs közöttük, aki önt nem szívesen látná az akasztófán.

Kik azok, akik nem tartoznak senkinek?

Tabarin: Kik azok a szerencsés emberek, oh mester, akik nem tartoznak senkinek?

A mester: Ilyen ember nincs a világon, Tabarin. Aki a hitelezőit annyira kielégítette, hogy elmondhatja magáról, hogy senkinek sem tartozik: az is tartozik Istennek, a mindenség legfőbb urának. Sohasem fizethetjük meg neki azt a jótéteményt, amelyet a teremtéssel kaptunk tőle és amely nap-nap után megújul abban, hogy vagyunk. A királyok, császárok tartoznak neki jogarukkal, koronájukkal, birodalmukkal, a fejedelmek és nagyurak a királynak tartozgazdagságukkal és rangjukkal; így vagyunk mind egymásnak alávetve, a hivatalnokok a nagyuraknak, a gyermekek szüleiknek tartoznak, elannyira, hogy senki sem mondhatja el magáról, hogy nem tartozik senkinek.

Tabarin: Már pedig én ismerek ilyen embereket!

A mester: Kik azok, Tabarin?

Tabarin: A koldusok, mester. Azoknak nincs adósságuk, azok nem tartoznak senkinek, azok mindenkitől követelnek.

ÚJ KÖLTŐK.

Farkas Imre:

Senes tres.

Öregek, hárman, jöttek le a hegyről.
Lassan haladtak, megroskadó térddel.
Az egyik dús volt . . . tömjéne, myrrhája
Három királyok vagyonával ért fel.
A másik a legszebb nőt bírta nőül,
Akire csak lemosolygott az ég,
Kinek szemében szilaj szenvedélyek
Elfojtott, olthatatlan lángja ég.
Bölcs volt a harmadik . . . sok pergamenre
Rótta tudását föl egy élten át — — —
Öregek, hárman, jöttek le a hegyről.
Ősz volt. Hervadtak a gliciniák.

— — — S egy koldusfiú haladt át az úton.
Valami kóbor, jókedvű bolond.
Csapzott fürtei vállára borultak,
Feje födetlen, a ruhája rongy.
Sötét szemében vidám, dacos tűz ég,
Virág diszíti ócska hegedűjét,
Pajzánkodva, mosolygva, szökellve,
Ment föl a hegynek. Ajkán játszi ének — — —
Utánna néztek irigykedve, búsan,
Hárman, a dús, a nagyszakállú vének.

Leonid Andrejev.

Eddig a nagy orosz regény gyakorolt nagy hatást a külföldre, most, úgylátszik, ezt a szereplését a vázlat veszi át. A közelmúlt eseményei legalább is erre utalnak. Nem a nagy regényei, hanem apró vázlatai teszik Maxim Gorkit néhány év alatt európai hírűvé és Csehov is mindenek előtt a vázlat mestere.

Most egy új ember lép a szintérré: Leonid Andrejev. Egy ismeretlen moszkvai ujságíró ezelőtt egy esztendővel egy kötet vázlatot, számszerint tizet, adott ki. Michailovszki, a jogosan nagytekintélyű kritikus, írt róla egy lelkesedő cikket és Andrejev híres ember lett. Könyve fogyott ezer meg ezer példányban. Hamar kijutott a külföldre is.

Andrejev a könyvét Gorkinak ajánlotta, — bizonyára csak mint tisztelője, nem mint tanítványa. Mert alig van nagyobb ellentét e kettőnél. Gorkinak minden mondatában ott az egész ember. Szinte hallani a hangját, látni villogó szemeit, az ember újraéli az elbeszélő izgatottságát. Egészen más Andrejev. Ő a legborzasztóbb és legszomorúbb történeteket a legnagyobb nyugalommal mondja el.

Andrejev mesél egy diákról («A kacaj»), aki egy álarcos bálra ment, kinainak felöltözve, és így írja le az álarcát: «Ez egy, ha így szabad mondani, elvont fiziognómia volt; volt orra, szeme, szája. Minden a rendes alakjában és a kellő helyén és mégsem volt benne semmi emberi. Még a sírban sem lehet egy ember olyan csöndes arcú. Nem fejezett ki sem vidámságot, sem fájdalmat, sem csudálatot, tökéletesen kifejezés-telen volt».

Andrejev művészete hasonlít egy kissé ehhez az álarchoz. Mert ha azt írja róla: «Rátok nézett egyenesen és csöndesen, és egy leküzdhetetlen kacaj vett rajtatok erőt föltétlenül», ez már nem talál az ő modorára. Ha olvassuk a vázlatait, sem leküzdhetetlen kacaj, sem leküzdhetetlen sirás nem fog el, hanem leküzdhetetlen szomorúság. Minden kis elbeszélése végén

tátongó örvény szélén állunk és az egész világot komor köd burkolja be. Itt nem lehet sem előre jutni, sem hátramenni.

Mert Andrejev abszolút pesszimista, nem relativ, mint Tolsztoj, aki hisz egy jobb jövőben, vagy mint Gorki, aki az ember természetében a jót elpusztíthatatlannak látja. Néki is, mint Schopenhauernek, az élet: kellemetlen dolog. A halál az egyetlen, ami bizonyos, — legtöbb vázlata egy-egy hullával végződik — a boldogság pedig egy illúzió, mely csakhamar széjjelfoszlik. És nagyon jellemzi Andrejevet, hogy ő már a nagy kiábrándulást, csalódást az ifjúkorba is beleviszi. Gyermekehistóriái «Péterke nyaral» és «A kis angyal» bizony a legkeserűbbek közül valók.

Az emberek meg a világ csak arra jók — hogy Andrejev vázlatokat írjon róluk. Még pedig művésziesen. Emlékeztet Flaubert-re és Maupassant-ra. És híven követi a tanácsot, melyet Flaubert adott tanítványának: vegyen szemügyre mindent úgy, mintha róluk még senkisémet írt volna és fedezzen fel rajtuk újat, váratlant. Van benne valami szenvedélyes vágy a nézet meg a kifejezés eredetisége után. És ez a nagy művészi, hogy ez az eredetiség úgy tűnik fel, mint ami egészen magától értetődik.

A mondatai úgy hatnak, mintha csak oda lennének vetve és mégis hihetetlen nagy munka rejlik bennük, mely néha megnyilatkozik abban, hogy a művészből a művésziességre téved. Föltétlenül méltó tanítványa Csehovnak, aki Oroszországban ma talán a legnagyobb literaris művész.

Andrejev megjelenése és nagy hatása a kor produktuma. Jellemzi az orosz intelligencia hangulatát. Ezen a néposztályon lassanként tompa kétségbeesés vett erőt. Két nemzedéknek heves munkája és óriási áldozatai eleddig hiábavalók voltak. Minél hatalmasabb lesz a cár birodalma kifelé, annál elviselhetlenebbé lesz bent a lealázó nyomás. És mi más marad a számukra — a művészet birodalmába menekülnek. Innen van Andrejev pesszimizmusa és művészi volta. Főtulajdonságai talán inkább a milieu-jének eredményei, nem pedig temperamentumának tényezői.

A kincsesládika.

Legenda.

Írta: Lagerlöf Selma.

A püspök magához hivatta páter Verneau-t. Igen kínos ügyről volt szó. Páter Verneau-t kiküldték, hogy Charleroi környékén egy gyártelepen prédikáljon, de ő éppen egy nagy munkaszünetés kellő közepébe jutott, amikor is a munkások elég vadul és féktelenül viselkedtek. Jelentette a püspökének, hogy amint a «fekete földre» érkezett, a munkások egyik vezetőjétől levelet kapott, melyben azt írja, hogy néki szabad szónokolni: de, ha ő a prédikációjában Istent meri emlegetni — akár nyíltan, akár kerülő úton — akkor a templomban nagy botrány lesz. «És amikor a szószékre léptem és láttam a gyülekezetet, — mondotta a páter — nem kételkedtem benne, hogy a fenyegetésüket meg is valósítják.»

Páter Verneau kicsiny, kiszáradt szerzetes volt. A püspök úgy nézett le rá, mint valami másfajta teremtségre. Az ilyen beretválatlan, kissé piszkos szerzetes, akinek az arca is igazán jelentéktelen, bizonyára gyáva. Hiszen még tőle is félt, a püspöktől.

— Azt is jelentették nekem, — mondotta a püspök, — hogy ön a munkások kivánságának eleget tett. Nékem nem is kell hangsúlyoznom . . .

— Monseigneur, — szakította őt félbe páter Verneau alázatosan, — azt hiszem, hogy az egyháznak, ha csak lehet, kínos jeleket elől ki kell térnie.

— Hanem az olyan egyház, mely nem meri az Isten nevét hangoztatni . . .

— Monseigneur hallotta a beszédemet?

A püspök a szobában fel s alá járt, hogy csillapuljon.

— Ön persze még tudja? — mondotta.

— Tudom, monseigneur.

— Hadd halljam tehát, szószerint, páter Verneau, úgy, ahogy ön azt akkor elmondotta, szószerint.

A püspök a karosszékebe ült. Páter Verneau állva maradt.

— Polgártársak és társnők, — kezdte mondani, rögtön szónoki hangon.

A püspök összerezzen.

— Szeretik, ha így szólítják őket, monseigneur.

— Nem tesz semmit, páter Verneau, — mondotta a püspök.

— Folytassa!

A püspököt könnyű borzongás járta át; ez a két szó csudálatos módon belevitte őt a helyzetbe. Maga előtt látta a «fekete föld» gyermekeinek gyülekezetét, melyhez páter Verneau beszélt. Látott sok durva arcot, sok ringyrongyot, vad vidámságot. Látta a népet, melyért semmi sem történt.

— Polgártársak és társnők, — kezdte el újra páter Verneau, — van itt az országban egy császárnő, a neve Mária Terézia. Kitünő uralkodó. Ő a legbölcsebb és a legjobb, a ki csak valaha Belgiában élt.

Más uralkodók, polgártársak, más uralkodóknak haláluk után utódjuk van és elvesztik hatalmukat a nép fölött. Nem így a nagy császárnő Mária Terézia. Lehet, hogy elvesztette trónusát Ausztriában és Magyarországon; lehet, hogy Brabant és Limburg más urak kezébe került, de nem úgy történt az az ő jó grófságában, nyugati Flandriában. Itt éltem az utolsó években, és itt még ma sem ismernek más uralkodót, csak Mária Teréziát. Tudjuk, hogy Lipót király Brüsszelben lakik, de vele nem törődünk. Mária Terézia az, aki még mindig uralkodik a tengeren.

Es mindenekelőtt a halászfalvakban. Minél inkább eljutunk a tenger felé, annál hatalmasabb az ő uralma.

Sem a nagy forradalomnak, sem a császárságnak, sem a hollandusoknak nem volt elégséges hatalmuk, hogy őt megbuktassák. Hogyan fognának hozzá? Nem tettek a tenger gyermekeiért semmi olyat, amit az ő működéséhez lehetne hasonlítani. Mit nem adott ajándékba a fővénypartok népének! Ezt nem lehet megbecsülni, polgártársak!

Körülbelül 150 esztendővel ezelőtt, uralkodásának kezdetén, Belgián keresztül utazott. Brüsszelben járt, meg Brüggében, Lütticht meg Louvain-t is látta, de amikor végre megelégelte a nagy városokat és a díszes palotákat, kiment a partra, hogy lássa a tengert meg a fővényt.

Neki ez a látvány nem okozott örömet. Látta a tengert nagyobbak és hatalmasabbnak, semhogy egy ember küzdeni tudna ellene. Látta a partot gyámoltalanul és védtelenül. Itt voltak ugyan a töltések, de a tenger már egyszer átgázolt rajtuk és ezt mindig újra is megtehetette. Ott feküdt ugyan még néhány gát, de összeomlottak

és süllyedőben voltak. Látott porlepte réveket, látott ingoványt, olyan iszaposat, hogy csak nád meg szittyó tudott rajta nőni, látott vihartépett halászkunyhókat, melyek a fővényparton épültek, mintegy kítaszítva a tengerbe és látott szegényes régi templomokat, melyeket a tenger futóhomok és fővénycimber közé, hozzáférhetlen vadonba üzött.

Egy egész napot töltött a nagy császárnő a tenger mellett; meséltetett magának árvizekről és elmosott falvokról. Meg kellett neki mutatni a helyet, ahol egy egész földhatár a tengerbe süllyedt. Oda kellett vele evezni, ahol a tenger fenekén állítólag egy öreg templom áll. És felsoroltatta magának az embereket, akik a tengerbe fultak, meg a jószágot, amely itt tönkrement, amikor a tenger utoljára járt a fővénypartok között.

És egész nap gondolkodott a császárnő magában: Hogyan is segíthetnék én ezen a szegény parti népen? Hiszen nem tudom a tengernek megtiltani, hogy emelkedjék meg hogy essék, nem tudom rávenni, hogy ne ássa alá a partokat. A szelet sem tudom leláncolni, sem pedig ráparancsolni nem tudok, hogy a halászok csónakjait föl ne borítsa. És épp oly kevéssé tudom a halakat hálókba csalni, vagy pedig a fővénycimbert tápláló buzává varázsolni. Nincsen olyan hatalmas fejedelem ezen a világon, aki ezt a szegény népet nyomorából meg tudná váltani.

A következő nap vasárnap volt és a császárnő misét hallgatott Blankenbergheben. Odasereglett mind a parti lakó Dunkerque-től egész Sluis-ig, hogy lássa őt. De a mise előtt a császárnő közöttük járt-kelt és beszélt a néppel.

Az első, aki útjába akadt, Nieuport parti kapitánya volt. «Mi történt újabban a te városodban?» kérdezte a császárnő. «Nem történt semmi», mondotta a parti kapitány, «csak Cornelius Aertsen csónakját borította fel tegnap éjjel a szél és ma reggel ott lelték őt a parton, amint a csónakja főgerendáján lovagolt.» «Szerencse, hogy az életével menekült», mondotta a császárnő. «Azt senki sem tudhatja», mondotta a parti kapitány, «mert amikor a partról hozták, már örült volt.» «A félelemtől bizonyára?» mondotta a császárnő. «Igen», mondotta a parti kapitány, «az azért van, mert minékünk Nieuportban nincsen semmink, amiben a veszély pillanatában bízhatunk. Cornelius tudta, hogy feleségének meg apró gyermekeinek éhen kell halniok, ha ő odavész, és bizonyára ez a gondolat fosztotta meg az eszétől.» «Tehát ez az, amire néktek itt künn a fővénypartokon szükségtek van», mondotta a császárnő, «valami, amiben

bízhattok.» «Ez az», mondotta a partikapitány, «a tenger bizonytalan, a föld itt bizonytalan, a halászat meg a kereset bizonytalan. Valami, amiben megbízhatunk, ez kéne nekünk.» A császárnő tovább ment, míg Heyst papjával nem találkozott. «Mi az újság Heystben?» kérdezte tőle. «Nincsen semmi új» felelte ez, «ha csak az nem, hogy Jan van Ravesteyn már nem gátolja körül a lápföldet, nem ásatja tovább a kikötőt, nem építi a világítótornyot és felhagyott minden hasznos munkával, amelybe belefogott.» «De mi ennek az oka?» mondotta a császárnő. «Örökölt», mondotta a pap, «és most kevesebbnek találja az örökséget, mint a mennyit várt.» «De hiszen akkor volt neki miből?» mondotta a császárnő. «Igen, igen», válaszolt a pap. «De most, hogy a pénz a kezében van, nem mer nagy munkába fogni, mert fél, hogy nem futja ki.» «Hát akkor valami nagyon-nagyon kellene tinéktek, ami Heyst-en segít», mondotta a császárnő. «Úgy van», hagyta rá a pap, «nagyon sok a tenni való és nem kezdhünk semmibe, amíg nem tudjuk, hogy végtelen sok van, amiből meríteni lehet.»

A császárnő tovább ment, amíg Middelkerke fő révkalauzához ért és megkérdezte tőle, hogy városában mi az újság. «Nincsen semmi új», mondotta a révkalauz, «ha csak az nem, hogy Geerd van der Meer összekapott Luka Neerwindennel.» «Igazán?» mondotta a császárnő. «Igen, megtalálták azt a dorsgadóc-telepet, melyet mindakettő egész életén át keresett. Régen hallottak már róla mesélni és a tengeren jártak és keresték és mindig a legjobb barátok voltak; de most, hogy rábukkantak, ellenségekké lettek.» «Igy hát jobb lett volna, ha sohasem találják reá», mondotta a császárnő. «Igen», mondotta a révkalauz, «bizony, az jobb lett volna.» «Igy hát akkor annak, ami rajtatok Middelkerkében segítene, nagyon jól kellene elrejtve lenni, hogy senki meg ne találhassa.» «Hát igen», mondotta a révkalauz, «jól el kellene azt rejteni, mert ha valaki ráakadna, csak civódás meg veszekedés lenne belőle, vagy mindjárt elprédálnák, s így többet] nem lenne senkinek sem haszna belőle.»

A császárnő sóhajtott és érezte, hogy ő itt nem tehet semmit. Azután a templomba ment, térdre borult és könyörgött, hogy mégis tudjon e népen segíteni. És, engedelmetekkel, polgártársak, a mise vége felé tisztán látta, hogy jobb keveset tenni, mint egyáltalában semmit sem. És amikor a nép a miséről jött, ő felállott a templom lépcsőjére, hogy szóljon hozzájuk.

(Befejezése következik.)

ÚJ KÖLTŐK.

Hauptmann Gerhard:

Nyári nász.

A fenyves ébred... Nesz kél, mint zsolozsma...
S kékjén száz hősín ködkép suhan át...
Jer már kunyhónkba! Ne nézd borzadozva
A walkúr-szűzek zordon csapatát...

Piros csillám is gyúl a hegyek ormán,
Az égnek bágyadt alja csupa vér...
Hajnallik... Fond benn még egyszer karod rám
S aztán ez a nászj is véget ér.

A nagy nyár ott künn lángszínű talárt ölt
S nap-fáklyájával ott fönn átröpül...
Fölgyúl nyomán e pompázó, csodás föld
Es máglyaként ég kis tanyánk körül.

Izzó fénycsókok hullnak, — szín meg illat...
Csak rajta nagy Nyár! Rajtad most a sor!
Mulass a földdel!... Nékünk — este virrad...
Ajkunk akkor még izzóbb kéjbe forr!

De most bocsásd meg pillánk bágyadását, —
Hadd szenderegjünk csöndes alkonyig.
Míg te lobogva szállsz e kis tanyán át,
Lelkünk hús fenyves-árnyról álmodik.

A walkúr-szűzek ősi erdejéből
Zord vád álmunkra hasztalan riad.
Alvó szívünkbe is még kéjre kéj dől
Mebánthatatlan édes bűn miatt.

S ha majd alkonyba vész a hegyek örve,
Neked hús szellő sug jó éjszakát, —
S hó vágyra ébreszt minket s új gyönyörre...
Egymást ujjongva úgy karoljuk át!

Fordította: Telekes Béla.

Gyermekkori emlékeim.

Írta: Gárdonyi Géza.

A házunk.

A ház, amelyben laktunk, hosszú volt s fazsindelyes. Déli végén lakott a kertész, az északi végén mink. Középen volt a műhely, amelyben apám a kovácscsal és a legényével dolgozott. (Ezek alárendeltjei voltak.) Aztán ott volt a műhelyen túl a kovács lakása, meg a padlás-feljáró.

A házat a műhely szénszaga illatozta körül, s néha a patkolások csúnya szaga. A ház előtt kerítetlen kopár udvar, amely feketés barna volt az odaszórt troszkától.

Az udvart a kocsióttól csekély árok választotta el. Az árok lehúzódott a hídig, de azért az esővíz benne maradt.

A mi lakásunk száraz volt és télen jó meleg, de a kovácsé nedves.

Flórián csak egy hónapig volt kovácsunk, azután elment katonának. Helyette egy másik fiatal kovács jött, egy komor, szótlan szőrös ember, Pál nevű. Ez ottan mindjárt meg is házasodott: elvett egy pirosképű nagyszemű parasztleányt. (Csak eleinte volt pirosképű, s mosolygó arcú, később elszíntelenedett, s komolylyá vált.)

Mink egyszer az öcsémmel bementünk a szobájokba, s láttuk, hogy a szoba fala zöld, a bútorok is csaknem egy méternyi magasan zöldek.

Az a zöld mind penész volt.

Az egyik sarokban borító alatt kis kacsák sápgotak. Akkor keltek ki a tojásból.

Néhány nap mulva kieresztették a kacsákat, s mivel-hogy azok összekeveredtek a mi kis kacsáinkkal, anyám tünődve szedte őket széjjel, hogy melyik kié?

Egy kis kacska kétséges volt.

— Mindjárt megmondom én, hogy kié? — szólott az öcsém.

Azzal a markába fogta a kis kacsát, és megszagolta:

— Páléké.

— Honnan tudod?

— Onnan, — felelte komolyan az öcsém, — hogy ennek olyan Pál-szaga van.

A szobánk.

Nekünk két szobánk volt itt is. Az egyik tágas, a másik valamivel kisebb.

E két szoba bizarr keveréke volt a jómódnak és a szegénységnek, a választottságnak és a kényszerűségnek, a kényelemnek és a rövid-paplanságnak.

A tágas, meszelt falu szobában lakott a család: anyám, meg mink gyermekek. Két polituros ágy volt benne, meg egy vörös, olcsószövetű divány. A divány előtt négyszögletű, hosszúkás fenyőfa asztal, s néhány nádfonatu szék, s egy szalmából font karosszék. A falon két nagy könyomatu kép: egyik ábrázolta Mátyás királyt, amint a nemeseknek szóno-
kol, a másik Szűz Mária képe, amint a felhőkben ül, s a kis Jézust tartja az ölében.

A szobának két ablaka volt: egyik az utcára nyillott, másik a kertre. Az utcai ablak nagy volt, a kertű kicsiny. Az utcára nyilló ablak előtt volt egy kis sárga asztal. Azon szoktam írni.

Az ajtó mellett nagy, fehér búbos kereklett, de azt csak kenyérsütéskor fűtötték. Apám egy kis vasbádóg kályhát tett a búbos mellé. Az jobban adta a meleget.

A másik szoba valamivel csinosabb volt. Szép polituros, kis kerek asztal volt benne, s emellett a falnál szalondivány-féle. Fölötte aranyozott keretű nagy tükör. Az ablaknál a polituros, régi szekrény, amelyről már említettem, hogy kikapcsolható volt, és íróasztalul is szolgált. Apám ebben tartotta az irományait.

E szekrény fölött vékony aranykeretben a reformátorok

csoportos képe függött. Nekem legjobban tetszett közöttük Melanchton arca.

A divány fölött fényképek díszítették a falat, s oldalt egy olajfából készült, hárompolcos függő könyvtartó. De ezen inkább hírlapok heverték, s az apám hímzett házi-sapkája, amelyet azonban csak télen viselt. E könyvespolc alatt állott egy egyszerű, barna pipatartó, s rajta öt-hat borostyánköves csibuk és régi tajtékpipa.

A hátsó falnál az apám ágya állott, sötétzöld, bojtos ágyterítővel volt mindig letakarva. Az ágy fölött a tizenhárom aradi vértanu szép, könyomatu képe. Ez alatt egy üvegszemü, lapos bagolyfej, amelyre apám a zsebóráját szokta volt akasztani.

Az ablak alatt egy zöldre festett, domboru tetejü láda állott. Abban könyvek és iratok voltak, meg egy félig felhúrozott fekete citera, egy fuvola, egy selyem- és bársonytokba foglalt miniatúr női arckép, egy csomó pipagyújtó tapló, apám ifjúkori daguerrotip arcképe, családi címere (téglás várfalon zöld sás), egy ezüst pipakupak, egy eltörött borostyán csibukszopka, és más efféle apróságok.

Az ajtó mellett egy elegáns kis kerek falióra tik-takkolt. Akkora volt csak, mint egy zsemlye alja. Vékony két zsinór lógott belőle, s azon apró rézhengerek voltak a súlyok. Ezt az órát apám még nőtlen korában vette Bécsben.

A kert.

Házunk mögött az uraság konyhakertje és gyümölcsöse terült el. Jó nagy kert volt ez, lenyúlt a patakig. Mink is kaptunk az északi végén egynehány zöldséges ágyat.

Nekem szabad volt ebbe a kertbe bejárnom. A kert felső fele műveletlen volt: vén almafák és szilvafák álltak ott nyezetlenül, koszosan. Alattuk vad gyepp, árvacsalán és pitypang; a kert sarkán, ahol a mi zöldséges ágyunk volt, vén, múlt századbéli diófa állott, másik sarkán jegenyefák.

A kert déli végét télen elöntötte a patak vize, s a jég nagy, kerek tükörré fagyott. Itt csúszkáltam sokszor egy-

magamban az üveges, tiszta jégen, s bámultam a tiszta jégfoltokat.

Nyáron meg a fák alá jártam heverészni. Zordon kutya (kiről később szólok) mindig velem volt. Néha versenyt futottam vele, s hirtelen a fűbe vettem magamat.

Ilyenkor megállt s figyelmesen nézett reám. Aztán, ha nem mozdultam, nyugtalanná vált és nyivogott; rátette az első lábát a hátamra, orrát az arcomhoz dugta és megint nyüszölt.

Akkor mulattam rajta; ma elgondolkodom azon, hogy az a kutya azt hitte: bajom esett.

Az iskola.

Apám szeptemberben iskolába adott. Mink a falu déli végén laktunk, az iskola meg a falu közepén volt, körülbelül egy kilométernyi távolságra.

Nekem eleinte nagy gyötrelmem volt oda eljárnom, mert míg a falubeli gyerekek nem ismertek, mindig csúfoltak:

— Zsidó, zsidó mehehe!

Olykor kővel is dobáltak, és én halálos rettegésben voltam.

Otthon nem tudtak erről semmit, mert szótlán természetű voltam: nem panaszkodtam.

De az iskola tetszett nekem.

Félig földbe sülyedt ház, földes szoba; ablakai kicsinyek; fala alacsony. Mindössze három-három hosszú pad volt benne: az északi oldalon a leányok ültek, a délin a fiúk. Középen az ablaktól az ajtóig jó nagy tér, amelyen a tanító sétálgatott.

Más úri fiú nem járt oda, csak én, meg később, két év múlva, az öcsém. No meg a tanító fia, a sápadt kis Guszti.

A tanító azonban nem különböztetett meg bennünket a többitől, mindössze a tollszedés meg a fahordás alól voltunk fölmentve.

Mert az iskolának nem volt fája, s ősi szokás szerint télen maguk a tanulók fűtötték.

Minden gyerek vitt a hóna alatt egy darab fát, s átadta a vigyázónak. Az meg ledobta a kályha mellé. Ilyen módon annyi fa gyűlt össze, hogy a tanítóné konyhájára is elég volt.

Tollszedésre meg a tanító kötelezte az iskolát. Ő még lúdtollal írt, s a gyermekek nagy része is. Csak mi írtunk réztollal, meg valami három jó módú parasztfiú.

Hát tavaszonkint szedték és hordták a gyermekek a lúdtollat. A tanító megmetszette nekik ügyesen. Írás-óra alatt aztán oly sercegés volt az iskolában, mintha pecsenyét sütnének.

A tintát se vettük boltban. A tanító megtanított bennünket, hogyan lehet a bodzából tintát főzni? A tinta-főzés persze nem történt észrevétlenül. Ha Pista vagy Miska tintás volt homloktól könyökig, biztos, hogy otthon tintát főzött.

Ha visszagondolok erre az iskolára, a falu szegény-ségének a képét látom benne. Voltak olyan gyermekek, akik télen is mezitláb jártak. A lábuk vörös volt és futva jöttek havas időben, de azért ami jég volt útközben, végig csúsztak rajta.

Könyvet se tudott mind szerezni. Ábécés könyv, katekizmus, biblia, — ez volt a könyvük. A többit írták. Én még privát-órát is kaptam, hát nekem volt mindenféle könyvem, de a földrajzot én is írtam. Sokszor leírtam ezt a kis földrajzot, mert sohse elégedtem meg az írásommal, s mindig azt szerettem volna, hogy szép legyen az én írott földrajzom. De emlékszem a tartalmára, hogy csak olyan lélektelen, száraz volt, mint amelyet az én gyermekeim tanulnak.

Az iskolatársaim közül alig egy-kettőnek a neve maradt meg az eszemben. Ennek oka az, hogy többnyire ilyen nevek voltak: Kis, Nagy, Szabó, Kovács, Gál, Ködmen, — meg ezeknek a neveknek Alvégi, Felvégi, Sánta, Balog összetételei.

Az iskola fegyelmezett volt, s elég tiszta. Nem volt ott soha lárma. Még az utcán is rendben kellett hazamennünk.

Folytatjuk.

Miért nem fejlődik a magyar zene.

Írta: Konti József.

Heine mondta egyszer, hogy senki sem tudja azt, hogy mi is a zene, csak azt, hogy mi a rossz zene. És amikor szíves türelmük igénybevételével a magyar zenéről akarok ebben a pár sorban elmélkedni, magamnak is kedvem volna azzal kezdeni, hogy bizony — egyelőre — mi sem tudjuk, mi is a magyar zene, csak azt, hogy mi a rossz magyar zene.

Gyakran gondolkodtam azon, hogy éppen nálunk, ahol nagyon sok esetben, a művésziesség rovására is, festészetben, literatúrában hajszoljuk a magyarosságot, éppen ott, ahol ezt a művészi szempontokkal nagyon hálásan összeegyeztethetnők, a zenében a legkevesebb nyomát látom még csak a magyarságra való törekvésnek is. És gyakran olvasom irigykedve azokat a híreket, amelyek arról a nagy és nyomós érdeklődésről szólnak, amelylyel a közoktatásügyi kormány, teszem, a képzőművészetek fejlődése iránt viseltetik. Ellenben hosszú zenész-pályám alatt alig volt szerencsém a minister urat akár egy hangversenyen, vagy zenei mű színházi előadásán láthatni, kivéve persze, ha egy-egy miniszteri hivatalnok munkájának előadásáról van szó.

Ami a magyar zene kérdésében a legelszomorítóbb, hogy évek hosszú sora óta egyetlen egy lassú lépés se történt előre ezen a téren. Erkel Ferenc, Mosonyi Mihály, Doppler Ferenc régen megírták operáikat és azóta igazi eseménye a magyar zenének alig is volt. Érdekes, hogy ezekben az operákban nem teng túl a magyar ritmus; az olaszos és internacionális motívumokkal hígított zenének körülbelül csak egy harmada magyar, amely rész különben teljesen elég is ahhoz, hogy magyar jellegűvé tegye ezeket a műveket. A magyar zene nem az, amit a dilletánsok talán a háromszínű zenével tévesztenek össze és Beethoven is színnémet, Chopin is lengyel, Verdi is egészen olasz tudott maradni anélkül, hogy munkáikon valami fárasztó sovén jelleg vonulna végig. Erkel is megértette, hogy a magyar zene nemcsak magyar, hanem egyúttal zene is és a magyarosságot sokkal inkább a strukturában, semmint a czirádákban kereste. Munkáiban a magyar rithmus sehol sem válik fárasztóvá, ellenkezőleg mindenütt üdítően hat és örömmel várjuk felcsendülését.

Az ajtóstúl való házba rohanás tehát csak kárára lehetne ennek a fejlődésnek, a hazafias érzések mellett nélkülözhetetlen az az erős, művészi nyugalom, amely az ökonomikus beosztásra képesít. Legyen szabad erre vonatkozólag egy anekdotát elbeszélnem.

Anno Dei 1885 megszólít egyszer engem báró Splényi és elmondja, hogy Teleki gróf írt egy olyan egyfelvonásos darabot, amelynek minden egyes sora teljes hű átvétele volt egy-egy magyar népdal valamelyik sorának. Teleki egy nagy fogadást kötött egy angollal arra nézve, hogy ennek a darabnak okvetlenül nagy sikerének kell lenni. Az én szerepem a dologban pedig az volna, hogy

keressem össze ezekhez a sorokhoz a megfelelő magyar dallamokat és hangszereljem meg a színházi zenekar számára. Én a munkát elvállaltam és a darabot nemsokára benyújtottuk a színházhoz. Magyarosság dolgában bajos lett volna hamarosan kigondolni valamit, ami ezzel a munkával versenyezhetett volna. Mondom, ez 1885-ben történt, ma pedig 1903-at írunk. És én magam is teljes igazat adok annak az igazgatónak, aki a bukástól való féltében maig nem merte ezt a magyar darabot előadni. A fogadás még maig sem dőlt el.

A magyar zenének az operett terén csak jelentéktelenebb sikerei voltak Erkel Elek, Puks Károly, Serly Lajos egy-egy munkájában. Speciális magyar operettet ők sem tudtak teremteni. Eleddig egyetlen egy igazi nagyszerű magyar operettünk van, — szerzője pedig: Johann Strauss. Ha azonban Strauss véletlenül nem Johannak, hanem Jánosnak születik, bizonyos, hogy a «Czigánybárót» a magyar sajtó egyhangulag visszautasította volna, mert bár az egész operett magyar motívumokon épül, a darab közepén egy olyan bécsi Gassenhauer keringő vágja pofon az egész magyaroságot, a melyet már csak igazán osztrák zeneszerzőnek bocsátunk meg. De a publikum így is hálás volt a külföldi zeneszerzővel szemben, és büszke volt rá, hogy éppen Strauss ajándékozta őt meg az egyetlen igazi magyar operettel.

A magyar népdal hanyatlásának is világosan látom az okát. Ha én egy magyar műdalt írok, a kiadóm ajánl érte nekem 5 frtot, azzal a kikötéssel, hogy egy primadonnával énekeltessem el betétképpen valamelyik darabban ezt a dalt. A dal népszerűsítésére tudniillik nincsen más mód, a nélkül pedig kiadó, aki végre is üzletember, nem akad. Azt kérdem, mit csináljon az a dalköltő, akinek a pozíciója nem biztosíthat a számára ilyenfajta előnyöket? Akit az önérzete az 5 forint dacára is visszatart attól, hogy tiszteletteljes kérésével valamennyi primadonna lakásán végig kilincseljen? És kérdés, hogy amennyit népszerűség dolgában egy-egy primadonna előzékenysége lendít a dalon, nem veszít-e az esetleg művészi értékében ugyanannyit a dal a művészi éneklésre csak nagyon ritka berendezésű primadonna talentumán. Talán a magas kormányznak ennél a pontnál akadhatna valami tennivalója, bárha ez a ténykedés kevesebb ünnepiességgel járna, mint egy-egy képtárlat megnyitása.

Bizonyos, hogy a magyar zene nagyon alkalmas arra, hogy motívumaiból a legmagasabb kamarazeneig is följuthassunk. A külföldi nagy komponisták műveiben nagyon sokszor találunk szigorúan magyar motívumokat; a Liszt rapsodiák magas klasszikus nivója szintén a mellett bizonyít.

Es hogy művészetben, kulturában majmoljuk a külföldet, rá fogunk térni a magyar zenére mi is, ha akad előbb egy pár külföldi zenész, aki észre fogja venni a magyar zenének kiaknázatlan gazdagságát. Akkor aztán lesz magyar muzsika, miután kormány, publikum és sajtó előtt is hitelképesse tette ez az áramlat azokat a magyar zenészeket is, akiknek egyelőre még csak álma lehet, hogy ezen a téren hazafias és művészi szempontból egyaránt nagyot teremtsenek.

Egy leány élete.

Regény.

Írta: Erdős Renée.

12.

Ez itten egy közönséges hónapos szobahistória, még jó hogy csak így végződött és nem másképen. Mert úgy látszik ez az Irma. . . . Nem is álltam meg. Meg kellett kérdeznem.

— Mondd csak: hátha elcsábított volna!

Megint nevetett.

— A Baróti? Engem? — Ugyan kérlek, ne beszélj ilyen bolondokat.

— Ha bementél hozzá is egyedül voltatok!

— Azt hiszed, csak ennyi kell hozzá?

— Nem sokkal több.

— Hohó, nagyon is tévedsz. Első sorban is az kell, hogy én akarjam.

— Ilyenkor nem lehet akarni, vagy nem akarni. Azt mondják, ilyenkor minden megszűnik. Egy perc és vége mindennek.

— Jaj, jaj, Lenci, de számár vagy.

Kacagott és két kezével a fejét fogta.

— Hiszen én sokkal jobban ismerem az életet, mint te! — mondta büszkén. Először is: egy perc, az semmi. Ezzel csak a parasztasszonyok ijesztgetik a kis leányukat, akit szolgálni küldenek a városba.

És ezután következett egy hosszú magyarázat, mely alatt be kellett látnom, hogy Irma csakugyan jobban ismeri az életet, mint én s hogy egy perc valóban semmi.

Neki volt egy fiatal asszonyrokona, a kihez eljárt s aki minderre kitanította. Különben tán magától tudta. Egyszerűen kitalálta, mint a hogy némely dologra rájön az ember, anélkül, hogy sokat gondolkozott volna rajta.

Így csak megvoltam a régi környezetben. A modeljeim is onnan kerültek. Főképen a házmesteri lakásból, ahol két gyönyörű feketeszemű gyerek állt rendelkezésemre. A kis lány öt esztendő, a fiú nyolc lehetett. Folyton a szobámba jöttek cukorért, amit már nagyon megszoktak,

s ami miatt Manóka kissé féltékenykedett is. Különben a fiú, Palinak hítták, mint költő szerepelt a házbeliek előtt. És csakugyan, minden reggel lehetett hallani az éles kis hangocskáját, amint a krajcáros reggeli újság valamelyik szenzációs hírét verssé alakította s rögtön megzenésítve előadta. A dolog ilyenforma volt:

A RAZZIA.

Egy kávémérésbe
Belépett hat rendőr,
Szerbusztok, csibészek!
Most ti velünk jöttök!

Amint ebből az egy strófából látható, Pali a rímekre kevés súlyt helyezett. De a balladai rövidség meg volt, valamint a szabatos értelem, s végre is ez a fő.

Ez a kis házmesterfiú hozta meg nekem az első igazi sikert. Az ő mezítlábas, matrózinges kis képe volt, a mivel a tárlaton az első érmét nyertem. Micsoda boldogság volt ez akkor! A házmesternének öt forintot adtam ajándékba. A fiúnak egy képes könyvet, a leánynak egy bábút.

Aznap fölkeresett az egyik növendéktársam, Somossy Vera, egy nemesi család leánya, hogy gratuláljon. A legbüszkébbek egyike az iskolában.

Körülnézett a primitív butorzatú szobában és így szólt:

— Nem volna kedve eljönni innen? Én egyedül vagyok itt Pesten és van egy fölösleges szobám, a miben bútor sincs. Maga berendezhetné és ott lakhatnék velem. Nagy hálaára kötelezne. Az öreg cselédem kiszolgál mindkettőnket. Van kedve?

Elpirultam. Resteltem neki bevallani, hogy szegény vagyok s nem mehetek bele ilyen költséges életmódba.

Ő úgy látszott megértett, mert rám nézett az okos szemeivel.

— De furcsa maga! Hiszen ha akarja, egy nagycsomó pénzre tehet szert! Mit tartogatja ezeket a holmikat. Adja el! És egy csomó rajzra és vázlatra mutatott, ami a sarokban hevert.

— Igazán! Erre nem is gondoltam! De hogyan?

— Bizza csak rám az egész dolgot. Nekem van egy ismerősöm, aki annyi pénzt ad érte, a mennyit csak akar. Különben is el van ragadtatva magától. Látta a képét és elsőrangú tehetségnek tartja. Tehát hozzám jön?

— Meggondolom. Irok haza az édes anyámnak.

— No, ez aztán az önállóság! Mondhatom, ellentmond talentumának. Ott a valóságos Én, az Akarat. Így pedig csak egy leány. Egy leány és semmi.

És elment.

De egy hét múlva már izent, hogy menjek hozzá, mert beteg.

Meglátogattam.

— Ott a szobája, készen — mondta. — A mama küldött bútorokat. Nézze meg csak. A szőlőházban találták őket. Valódi empíre. Öröme lesz benne. Kitisztíttattam, mert tele volt mindenféle piszokkal, pókhálóval. Ilyen barbárok az emberek. Azelőtt a nagynénémé volt a birtok, ő lökette ki a régi bútorokat. Hát itt marad?

Pár nap múlva összes cókmókkal átköltöztem hozzá, s akkor a szép nagy Somossy Vera elém szaladt a lépcsőkre, megölelt és azt mondta, hogy örül és hogy egész lelkéből szeret.

NYOLCADIK ESTE.

Gyönyörűen éltünk.

Az öreg asszony takarított, mosott ránk és ebédet hordott a szomszéd vendéglőből.

Volt egy kedves kis szobám, két nagy ablakkal, fölséges tapétával. Zöld szövetből volt a függöny, ami úgy volt elrendezve, hogy egy kis műterem-jelleget adjon a szobának. Vera és én két estén keresztül folyton szögeztünk, kalapáltunk, az öreg asszony segítségével.

Egészen csinos, egészen derűs, meleg kis otthonom lett, a hová órákig tartó sétáim után szinte repesve kíváncskoztam. A Vera lakosztálya egy kis alkovenből s egy nagy dolgozószobából állt. Ezenkívül volt még a kettőnk lakása közt egy közös terület. Félig ebédlő, félig elfogadó szoba.

Nagyon úri állapot volt ez. Nem remélt és ez fontos. Szinte üdítőleg hatott rám régi tartózkodási helyem után, ahol annyi mindent kellett nélkülöznom. Jobbára együtt voltunk Verával. Amikor a műteremből haza jöttünk s egyikünknek sem volt kedve a munkához, elkészáltunk mindenfelé a városban. Este elmentünk színházba. Vera nagyon szerette a zenét. Ő maga is játszott zongorán. Énekelni is tudott. Komolyan iskolázott gyönyörű mezzosopranja volt. Olykor látogatók is jöttek. Vera egy öreg nőrokona Budáról, ahol a várban lakott, a maga régi emeletes

házában. A hányszor jött, mindannyiszor szemrehányásokat tett Verának, a miért nem költözik hozzá, hanem inkább egyedül lakik ebben a csúnya fekete városban. Az öreg úrnő, egy nyugalmazott miniszteri tanácsos özvegye, nem szerette Budapestet. Ugyszólván ösztönből, mert ismerni nem ismerte. Vagy húsz év óta kikerült a társaságból, részint a fájós lábai miatt, részint mert kissé nagyot hallott. S azóta alig hogy kimozdult várbeli lakásából. Az utóbbi időben meg épen sehova sem járt, csak Verához néha, aki szinte nagyon ritkán kereste fel őt. Ugy látszott, Vera nem szerette az öreg asszonyt. Szeszélyes zsarnokként jellemezte. a kitől jobbra az egész rokonság elhidegedett. Ellenben az öreg asszony — csodák csodája — szerette Verát és folyton célzásokat tett előtte arról, hogy megteszi örökösének, ha Vera hozzá megy lakni.

— Ez a néni vesszőparipája. Nevetett ilyenkor Vera. — Tudja, hogy nem megyek, de örökösen hív. És azt hiszi, nem látok keresztül a céljain.

És elmondta, hogy van egy távoli férfi rokona, akit valami titkos és rejtett okból nagyon kedvel. Azzal össze szeretné házasítani.

— Nem értem ezt a dolgot — mondta Vera, erre az állapotra célozva. — Nekem ez a kedvenc igen gyanus. A néni talán rossz fát tett a tűzre valamikor és most...

Nem folytatta. Megbánta a gyanúsítást. Visszavonta rögtön.

— A néni egy szeszélyes vén nő, aki fél a haláltól s azért szeretne maga mellett egy kis fiatal életet látni. Hát semmi kedvem sincs áldozatot hozni a kedvéért. A szabadságomat jobban szeretem, mint összes kincsét a világnak.

És való, hogy a szabadságát Vera nagyon szerette s ez különösnek tetszhetik, ha elmondom, hogy éppen semmi hasznát se vette. Pedig a szabadság egymagában még nem érték. Én soká kutattam a nagy elvonultsága okát. Szóval is kérdeztem:

— Miért hogy így egyedül él, a családjától, rokonaitól távol?

Nevetett.

— Csak ismerné a családomat, nem kérdezne ilyet. Megtörtént, hogy a birtokról bejöttek. Az anyja, nagypapa, egy elvált asszony-nővére s az öccse.

Mindig szállodába mentek lakni. Sohse hozzá.

Folytatjuk.

Háború és béke.

Írta: Tolstoj Leo.

Új fordítás az orosz eredetiből.

12.

— Egy egészen tisztességes asszonynak, Dolohov Mária Ivenovnáknak a fia. Képzelve csak: hárman felhajszoltak valahonnan egy medvét, kocsiba ültek vele és elmentek egy színésznőhöz. A rendőrségnek kellett kivonulni, hogy békét csináljon. Ezek pedig megfogták a rendőrt, a medvét háttal az ő hátára kötötték és bedobták a Mojkába; a medve úszott, hátán a rendőrrel.

— Gyönyörű, kellemes helyzet — kiáltott az öreg gróf, hahotázva.

— Oh, rémitő! Mi van ezen nevetni való, gróf?

Azért a hölgyek, akaratlanul vele nevettek.

— Nagynehezen bírták csak a szerencsétlent megmenteni — folytatta a látogató. — És Bezuhov Kirill, Vladimirovics fia az, aki ilyen elmésen szórakozik! — tette hozzá.

— Pedig azt mondják róla, hogy kitűnően van nevelve és nagyon értelmes fiú. Ennyire vitte a külföldi nevelés. Remélem, itt senki se fogja őt befogadni, akármilyen gazdag is. Nekem be akarták mutatni, de én határozottan visszautasítottam: hisz lányaim vannak.

— Miért mondja, hogy az a fiatal ember olyan gazdag — kérde a grófnő, elfordulva a fiatal lányoktól, akik rögtön úgy tettek, mintha nem hallanának semmit. — Hiszen a grófnak csupa törvénytelen gyermeke van, és úgy gondolom . . . Pierre is az.

A kérdezett egy mozdulatot tett a kezével.

— Úgy hiszem, van valami húsz — súgta.

Anna Mihailovna is belevegyült a társalgásba, hogy fitogtassa magas összeköttetéseit, és mutassa, mennyire be van avatva a nagyvilági eseményekbe.

— A dolog úgy áll, — mondá halkán — hogy az öreg maga se tudja, hány gyereke van, de ez a Pierre a kedvence volt.

— Milyen szép ember volt még tavaly — mondá a grófnő. Nem ismertem szebb férfit nála.

— Most nagyon megváltozott — szólt Anna Mihailovna. — De mit is akartam mondani, — folytató — az egész vagyont a felesége

révén Bazil herceg örökölné, de Pierre-t nagyon szereti az apja; nagyon foglalkozott a neveltetésével is, a cárnak beajánlotta . . úgy hogy nem lehet tudni, ha meghal (és olyan gyenge, hogy a halál minden percben várható; már elhivatták Lorraine-t is Pétervárról), kire marad az óriási vagyon, Pierre-re, vagy Bazilra. Negyvenezer lélek és sok millió. Ezt egészen biztosan tudom, mert maga Bazil herceg beszélte el nekem. Aztán Kirill Vladimirovics nekem harmadizü nagybátyám az anyám révén. Meg Borisz keresztapja is — tette hozzá, mintha nem tulajdonítana ennek semmi fontosságot.

— Tegnap Moszkvába érkezett Bazil herceg. Azt mondják, valami revízió miatt, — szólt a látogató.

— Igen, de köztünk szólva — válaszolt a hercegné — ez csak kifogás. Tulajdonképpen Kirill Vladimirovics herceghez jött, mert megtudta, hogy olyan rosszul van.

— Mégis óriási dolog, ma chère — szólt a gróf, miután észre vette, hogy az idősebbek nem figyelnek rá, a lányokhoz fordulva. — Elképzelem, milyen lehetett.

És utána, hogyan vergődhetett kezeivel szegény rendőr, felnevetett öblös hangján, egész testében rázkódva, mint ahogy csak azok birnak nevetni, akik mindig jól esznek és főleg jól isznak. Majd Kuraginékhoz fordult:

— Legyen szerencsénk ebédre.

VIII.

Mélységes csönd lett. A grófnő Kuragin asszonyra nézett s mosolygott, nem nagyon akarta palástolni, hogy örülne, ha ők már elmennének. Kuraginné leánya gépiesen igazgatta ruháját s kérdő pillantást vetett anyjára, a mikor egyszer csak több szaladó személy lármája hallatszott a szomszédaszobából, azután egy szék borult fel s egy tizenhárom éves leányka berohant a terem közepére s ott megállt, egyik kezében a ruhája szélét tartotta, melyben rejtegetett valamit. Nyomában egy piros galléros tanuló, egy gárdatiszt, egy tizenöt éves leány, egy élénk piros fiúcska.

A gróf felemelkedett s átfogva karjaival a kis leányt, így szólt:

— Ah most megfogtam, ma nevenapja van. Kedvesem, nevenapja!

— Mindennek meg van a maga ideje, mondá a grófnő színlelt szigorral. — Te csak rontod e gyermeket!

— Jó napot, édesem, boldog névnapot kívánok! . . . Enni való gyermek! — mondá Kuragin asszony és a mamához fordult.

A kis leány fekete szemével és nagy szájával inkább csúnyának, mint csinosnak látszott, de viszont rendkívül élénk kis teremtes volt. Vállainak mozgása mutatta, hogy futott; fekete, göndör haja hátraomlott; meztelen karjai finomak és vékonyak voltak, még csipkével szegélyezett nadrágot viselt s apró lábacskaín cipő volt. Szóval abban a reményteljes korban volt, amikor a leányka már nem gyermek többé s a gyermek még nem fiatal lány. Kibontakozván apja karjaiból, anyjához futott, mitsem törődve ennek dorgálásával, tüzes arcát a grófnő köpenykéjének redői közé rejtette s nevetve és lelkesedve kezdett egy történetet elbeszélni babájáról, melyet egyúttal köténye alól előhúzott.

— Látjátok ezt a babát, ez Mimi, látják! . . .

És ekkor Natasa alig tudott már beszélni, anyja térdeire kúszott és oly jóízűen nevetett, hogy Kuragin asszony meg nem állhatta és vele nevetett.

— No menj innen a bábúddal, mondá a grófnő, haragot színlelve s gyöngéden félretolta őt . . . Ez a fiatalabbik leányom, — mondá aztán Kuragin asszonynak. Natasa kidugta fejét anyjának csipkéi mögül, egy pillanatig nevető könyeinek fátyolán keresztül az idegen nőre nézett s újból elrejté arcát. Kuragin asszony mint önkéntelen szemlélője a családi jelenetnek, azt hitte, hogy jót cselekszik, ha ő is szerepel benne s így szólt:

— Mondja csak, kedvesem, ki az a Mimi? Ugy-e a maga leánya

Natasát sértette az idegen nőnek leereszkedő hangja, nem válaszolt, hanem komolyan nézett rá.

Ezalatt az egész fiatalság, t. i. Borisz, a tiszt, Drubeckoj hercegnő fia, Miklós a tanuló, Rostov gróf idősbik fia, Szónya, tizenöt éves unokatestvére és Petrusa, fiatalabbik fia a szobában csoportosultak és látható megerőltetésökbe került élénkségöket, mely minden mozdulatukban nyilvánult, a jóviselet korlátai között megtartani. Csak látni kelle őket s az ember hamar észrevehette, hogy a belső szobákban, honnan oly vadul kiszaladtak, sokkal vígabb lehetett a mulatság, mint a teremben s hogy ott bizonyára másról beszélgettek, mint városi ujdonságokról, az időről és Apraxin grófnőről. Lopva pillantottak egymásra és csak nagy nehezen tudták visszatartani bolondos nevetésöket.

Folytatjuk.

TERMÉSZETTUDOMÁNY.

A méh lélektana.

Irtá: Maeterlinck.

Nem sorolunk fel sok átmeneti fokot, melyen a méh nyelve lassanként hosszabb lesz, hogy mindig több virágkelyhet megfoszthasson nektárjától, ahol gyűjtőszerszámok képződnek a virágpor számára, szőrök és rojtok, comb-, talp- és haskefék, ahol a lábak meg az állkapcsok erősebbek lesznek, a testnek hasznos váladékai keletkeznek és a lakásépítés felett egy olyan szellem lebeg, mely csodálatos javításoknak minden fajtáját tudja keresni és meg is tudja találni. Ennek a leírásához egy könyv terjedelme kellene. Csak egy fejezetét akarom vázolni, vagy még ennél is kevesebbet, csak egy lapot, mely az élet akaratának tétovaságát és tapogatózását mutatja a boldogság utáni törekvésében és a szociális értelemnek lassú keletkezését, növekedését és önalakulását érteti meg velünk.

Láttuk, mint türi szóltanul a szerencsétlen *Prosopis* e szörnyűséges világban, mely telidesteli van borzasztó veszedelmekkel, magános, kicsiny életét. Testvérei közül néhányan, melyek jobb szerszámokkal ellátott és nagyobb ügyességű fajkhoz tartoznak — ilyenek

például a pompás ruházatú selyemméhek (*Colletes*) vagy a rózsafának sajtáságos levélnyirói (*Megachile centuncularis*) — éppen olyan mélységesen elhagyatva élnek, és ha véletlenül egy másik lény együtt lakik velük és megosztja velük a hajlékukat, akkor ez nem más, mint ellenség, vagy pedig élősd. Mert a méhek világa sokkal különösebb kisértetek-től népes, mint a mienk, és nem egy fajnak megvan a titokzatos, tétlen magamása, mely kiszemelt áldozatához minden ízében hasonlít, csak-hogy ős-lustasága folytán elveszítette egymásután minden szerszámát, és így még csak fajának dolgos típusa révén tud megélni.

De már ezeknél a méhfajoknál is, melyeket kissé kategorikusan «magános méhek»-nek neveznek, megmoccan a szociális ösztön, mintegy a minden primitív életre nehezedő materia nyomásától elfojtott láng. Itt is meg ott is, nem várt helyeken, fellobban félénken és néha bizar módon, mintegy mutatóba, hogy itt van, és lassankint kibontakozik a ránehezedő farakásból, mely egy napon tápláléka lesz győzedelmének.

Ha minden a földön : anyag, akkor itt meglehet figyelni az

anyagoknak legimmaterálisabb mozgását. Itt arról az átmenetről van szó, mely az önző, bizonytalan, tökéletlen élettől a testvéri, már biztosabb és boldogabb élethez vezet. Arról van szó, hogy gondolatban egyesüljön az, ami a testi világban egymástól el van választva, az egyén önmegtagadásáról a faj javára, és hogy kezdődjék a láthatónak pótlása a láthatatlannal. Csodálni való-e, hogy az, amit mi a kiváltságos helyünkről még nem értünk el, ahol az ösztön minden irányban az öntudatba átsugárzik, — hogy az a méheknek nem sikerült egy csapásra? Csodálatos, szinte megható nézni, mint tapogatózik az új gondolat elsőbb a sötétben, mely mindent, ami a földön keletkezik, beburkol. Az anyagból ered és még teljesen anyag. Semmi más, mint éhség, félelem s a hideg, de áttéve még valami alakatlanabba. Bizonytalanul settenkedik a nagy veszélyek, a hosszú éjszakák, a tél kezdete és egy kétszínű álom körül, mely már szinte maga a halál.

A vadméhek (*Xylocopa*) erős méhek, melyek hajlékukat száraz fába vájják. Mindig magányosan élnek. És mégis, a nyár vége felé megesik, hogy egy különös fajtánknak (*Xylocopa cyanesceus*) néhány példányát a magzat-ing (*asphodalus*) kelyhében ott látni, amint dideregve kuporodnak egymás mellett, hogy a telet

együtt eltöltsék. Ez a késlekedő testvériség a vadméheknél kivétel; de közeli rokonuknál, a ceratimusoknál, már változatlan szokássá lesz. Itt bukkan elő a gondolat. De nyomban meg is áll, és eddig a vadméheknél a szeretet első sötét vonalán túl nem jutott.

Más méheknél a magát még kereső gondolat más alakot ölt. A falméheknél (*Chalicodoma*), a kefésméhek (*Dasy-poda*) és a göngyölegméhek (*Halictus*) számos telepekké egyesülnek a fészeképítéshez. De ez csak remetéknak látszólagos közös társasága. Semmiféle egyetértés, semmiféle közös tett itt nincsen. Mindegyik nagyon is el van hagyatva a tömegben és építi a maga lakását önmagának, anélkül, hogy a szomszédjaival valamit is törődne. «Ez» mondja J. Perez «egyedeknek egyszerű összetalálkozása, melyeket ugyanaz az izlés, ugyanazok a tehetségek egy helyen összehoznak, ahol az alapelv «mindenki önmagának» szigorúan érvényesül. Ez a munkásoknak egy raja, mely csupán a szorgalmával és a tömegével emlékeztet a méhkasra. Az ilyen egyesülések tehát nagyszámú egyedeknek, melyek ugyanazon a helyen laknak, egyszerű eredménye.»

De a sírméheknél, ezek a *Dasypodák* atyafiai, hirtelen egy kis sugár villan elő és fényt vet egy új érzés keletkezésére a véletlen együttélésében. Úgy

egyesülnek, mint az előbb említettek és mindegyik magának vájja kicsiny barlangját, de a bejárat, mely a földszínéről a külön hajlékokhoz vezet, az közös. «Ami a sejtben elvégzendő munkáját illeti», mondja Perez, «mindegyik úgy viselkedik, mintha egyedül lenne, de valamennyien a közös bejáratot használják és így egynek a munkáját veszik igénybe, miáltal időt és fáradságot megtakarítanak, mert nem kell mindegyiknek külön folyosót fúrni a maga számára. Érdekes lenne megállapítani, hogy ezt az előzetes munkát nem végzik-e közösen, és hogy különböző nőstények nem váltják-e föl egymást benne.»

Bármint van is ez, a testvériség gondolata keresztül tört már a falon, mely két világot választott el egymástól. Már nem többé a lét, az éhség vagy a halálfélelem az, mely ezt az eredményt az ösztöntől torz és hóbortos alakban kierőszakolja, hanem a tevékeny élet, mely ezt sugalmazza. De ebben az irányban sem jut messzire. Azért mégsem csügged el, megpróbál más utakon járni. Győzedelmeskedik a poszméheken, megváltozott légkörében alakot ölt, megéri és létrehozza az első döntő csodákat.

A jégkorszak.

Habár a jégkorszakról könyvtárakat írtak össze, jó lelkiismerettel mondhatjuk még ma is, hogy az

igazi okát még sem tudjuk. A hozzávetőleg valószínű és legjobb magyarázatok csillagászati teóriák, melyek az okot messze a földnek a nap körüli pályájába helyezik. Mindenesetre valószínűtlen az a feltevés, mely a föld kihülési folyamatával áll elő. Látjuk, hogy a föld felszínének hőviszonyaira egyáltalában új tényezők is hatottak, még pedig erősen. Senki sem tudja megmondani, hogy az a kihülési folyamat nem ment-e már ősrégi időkben végbe. Sőt még az is kérdéses, — és itt a dolog végképpen homályos és zavaros lesz, — hogy a jégkorszak, a tertiär-korszak és a mai korszak között a földön az első volt-e, hogy régesrégi időkben két meleg korszak között nem állottak-e be több ízben is ilyen hideg szakok. A föld története, mely hiányosan maradt reánk, ma még nem ad erről egy végképpen kielégítő fölvilágosítást. De néhány kutató egy és más ilyen korábbi jégkorszaknak nyomaira bukkant állítólag. Így ki akartak mutatni jégkorszakokat a kőszénkorszakban és a rákövetkező permikorszakban, jégkorszakokat, melyek legelsőbb is a déli félgömbön jelentkeztek és onnan kiterjedtek egészen az egyenlítő területeire. Ezek a kutatások még nincsenek befejezve és meg kell várni, mit mond róluk a kritika. De hogy a föltevés lényegében, mely előző jégkorszakokat emleget a föld történetének régi korszakaiban, nincsen semmi lehetetlenség, azt ezen szakma legjobbbeszű tudósai már egyetértve elismerik.

A forradalom.

A munkásegyesülésről.

Régóta szerettem volna a Nemzetközi Munkásegyesületet alaposan megismerni. Orosz lapok elég gyakran említették hasábjaikon; de nekik meg volt tiltva az egyesület alapelveiről vagy eredményeiről beszámolni. Bátyám is, meg én is úgy éreztük, hogy ennek nagy, jelentőségteljes mozgalomnak kell lennie, de céljai és tendenciái ösmeretlenek voltak előttünk. Most Svájcban tartózkodásom alatt eltökéltem, hogy kitöltöm e hézagot.

Az egyesület akkor fejlődésének magaslatán állott. 1840-ben és 1848-ban nagy remények ébredtek az európai munkások szívében. Csak most ismerjük meg lassankint, hogy azokban az esztendőkből mindennémű szocialisták, — a keresztény-szocialisták, államszocialisták, Fourieristák, Saint-Simonisták, Oweniták stb. — mily óriás mennyiségű sociális irodalmat hoztak forgalomba; csak most kezdjük el ama mozgalom mélységét megérteni és bámulva látjuk, hogy abból, a mi korunkbeli gondolat-munkálkodás eredményeként szerepelt, már akkor mennyit fejeztek ki és mondtak el, néha igen élesen. Abban az időben «köztársaság» alatt a köztár-

saságiak egészen mást értettek és nem a tőke uralmának demokrata szervezését, mert ma ez viseli azt a nevet. Ha Európa Egyesült Államairól szóltak, akkor a munkások testvériségére gondoltak, arra, hogy a fegyverek átváltoznak a munka szerszámaivá, és arra a szükségességre, hogy e munkáseszközök a társadalom minden tagjának hozzáférhető legyenek, mindnyájuk javára: «Jusson a vas megint a munkás kezébe», mondja Pierre Dupont egyik dalában. Úgy vélték, hogy nemcsak a törvényt és a politikai jogokat illetőleg legyen meg az egyenlőség, hanem mindenek előtt uralkodjék a gazdasági egyenlőség. Maguk a nacionalisták álmaikban látták előljárni Ifju-Olaszországot, Ifju-Németországot és Ifju-Magyarországot messzeható agrár- és gazdasági reformokkal.

A juniusi fölkelés balsikere Párisban, Magyarország leigázása I. Miklós hadai által és Olaszország legyőzete a franciák és osztrákok által, meg a borzasztó reakció politikai és szellemi téren, mely Európában mindenfelé beállott, mindez végleg megsemmisítette a mozgalmat. Irodalmukat, tetteiket, sőt gazdasági forradalmuknak és az általános testvériségnek alapelveit a következő húsz

esztendő egyszerűen elfelejtette és elveszítette.

Egy gondolat azonban meglett mentve a hajótörésből és ez az összes munkások nemzetközi testvériségének gondolata, melyet az Egyesült Államokban néhány francia bevándorlott, Angliában meg Owen Róbert követői kitartóan hirdettek. Az egyezés, melyet a francia munkások két-három képviselője és néhány angol az 1862-iki nemzetközi kiállításon kötöttek, hatalmas mozgalomnak lett a kiindulópontja, mely csakhamar egész Európában kiterjedt és több millió munkást összefoglalt. A remények, melyek két évtizeden át szunnyadtak, még egyszer életre keltek, a mikor a munkásokhoz azt a felszólítást intézték, hogy egyesüljenek, tekintet nélkül vallásra, nemre, nemzetiségre, fajra vagy színre, kijelentvén, hogy «a munkások felszabadítása csak a munkások révén» mehet végbe; latba kell vetni egy erős, egyesített nemzetközi szervezet súlyát az emberiség evolúciójáért — nem a szeretet és könyörületesség, hanem az igazság és erő nevében, mert itt emberek egyesülnek, kiknek saját céljaikról és iparkodásaikról jól megokolt öntudatuk van.

Két párisi munkássztrájk, 1868. és 1869-ben (melyben őket a külföld, különösen Anglia többé-kevésbé segítette) ha magukban véve nem is voltak jelentékenyek, az üldözés, melyet az Internationale ellen

a napoleoni uralom folytatott, óriási mozgalmat szült, melynek folyamán minden népek munkásainak szolidaritása nyíltan ki lett hirdetve az államok versengésével szemben. Minden céh nemzetközi egyesítésének gondolata és a tőke ellen folytatott harca, nemzetközi segédlettel, a munkásoknak még legközömbösebbjeit is magával ragadta. Oly gyorsan mint a futótűz terjedt a mozgalom Franciaországban, Belgiumban, Itáliában és Spanyolországban, nagyszámú intelligens, tevékeny és áldozatkész munkást vitt az első csatasorokba és vonzerővel hatott a vagyonos és művelt osztálynak néhány magasállású férfijére és előkelő asszonyára is. Egy eddig meg sem sejtett hatalom lappangott e mozgalomban, nap-nap után nőtt az ereje, és ha növésében nem gátolja meg a francia-német háború, akkor Európában valószínűleg nagy dolgok játszódtak volna le, melyek által a mi polgárosodásunk egészen más alakot öltött volna és mely kétségtelenül siettetten volna az emberi haladást. Igen nagy baj az, hogy a németek összeűző győzedelme rendkívüli állapotokat eredményezett Európában; egy negyedszázadra megakasztotta Franciaországot rendes fejlődésében és egész Európát a militarizmus időszakába döntötte és még ma is ebben a korszakban vagyunk.

Krapotkin Péter herceg.

JÖVENDŐ

1903. MÁJUS 10.

B. S.: Parlamenti bírálatok.

Oszkár svéd király naplója.

A 255. §.

A kereskedő a politikai helyzetről.

Ministerelnökjelöltek.

A Duna szabadsága.

Spiritizmus Budapesten.

Jean Jaurès: A szocializmus és az élet.

Apor Dezső: Éjjel.

Heltai Jenő: Tabarin mókáiból.

Új költők.

Leonid Andrejev.

Lagerlöf Selma: A kincsesládika.

Gárdonyi Géza: Gyermekkor emlékeim.

Konti József: Miért nem fejlődik a magyar zene.

Erdős Renée: Egy leány élete.

Tolstoj Leó: Háború és béke.

Természettudomány.

Forradalom.

Hirdetések.

Szerkeszti: Bródy Sándor.

Főmunkatárs: Ambrus Zoltán, Gárdonyi Géza.

Szerkesztőség: Honvéd-utca 10.

Kiadja: A Jövendő kiadóhivatala, Honvéd-utca 10.

A Jövendő előfizetési ára egy hónapra: egy korona, félévre 6 korona.
A Jövendő megjelenik minden vasárnap. Ezenkívül rendkívüli kiadásokban.

A női termet.

A legteljesebb esztétikai szép kifejezőjeként minden időben a tökéletes női termetet tekintették. Miként a férfi alakja a képzőművészetben az erő kifejezésére szolgál, akként a női termettel a bájat, gyengédséget, szépséget jelképezik. A nő kultusza legfő sorban szépségére vezetendő vissza, s a létért való küzdelemben még manapság is — minden emancipációs törekvés dacára — a szépség a nő legerősebb fegyvere.

A női külső tökéletességének főkelléke a szép termet. Mily lelkesedésre ragadja a női termet szépsége a poétákat, festőket, szobrászokat! Bízvást el lehet mondani, hogy a művészetek változó történetében a nő az állandó gócpont és tengely. Juno és Vénus az emberi kultúra legkülönbözőbb fokain korlátlanul uralkodnak a szíveken és elméken.

A női termet tökéletességének főkövetelménye a karcsúság. Az idomok kellő aránya, a méretek összhangja teszik a termetet karcsúsává. A termet karcsúságának előidézésében pedig főszerep a fűzőnek jut. A női toalett e nélkülözhetetlen alkotórésze a legkülönbözőbb formákban minden korban és népnél fellelhető. A mi legjobb bizonyítéka annak, hogy oly ruhadarab, mely a természetes szépségnek hathatós támogatására szolgál, s mely nélkül a toalett feltétlenül hiányos.

A fűző ellen a legkülönbözőbb indokokból valóságos hadjáratokat indítottak már. De sem az egészségügyi fontosságából, sem az úgynevezett «természetesség» követelményének ürügye alatt megindult fűzőellenes mozgalom célt érni nem tudott. Változatlanul él és uralkodik a fűző, s bizonyos, hogy a jövőben sem fogja kiirthatni a higienikus és álesztétikus smokkság.

Nálunk, Budapesten, a fűzőipar magas fejlődési fokot ért el. Nehány esztendővel ezelőtt még Bécsből kellett hozatni a fűzőt, s az elegáns hölgyközönség nem is gondolt arra, hogy itthon is lehet szép és jó fűzőt kapni. Ebben immár változás állott be. Több előkelő fűzőterem van a fővárosban, mely bátran felveszi a versenyt a külföldi cégekkel. Ezek közül talán a legkedveltebb a Keiffel és Hirsch váci-utca 10. alatti fűző-atellierje, ahol szép, izléses, elegáns és tartós fűzők készülnek.

Az írógép.

Az újabb kor találmányai között legnagyobb karriért kétségtelenül az írógép csinálta. Rövid idő alatt hihetetlenül elterjedt. Ha számbavesszük az írógép számos jó oldalát s előnyeit, e rohamos térfoglaláson nincs mit csodálkozni. Szép, egyenletes és ami a fő, igen gyors írást produkál, a munkae-erő kifárasztása nélkül. S e mellett az ára sem oly magas, hogy megszerzése tág körökben lehető nem volna, annyival kevésbé, mert szembeszökő, hogy munkae-erőben oly tetemes megtakarítást eredményez, amelynek egy évi díja is sokkalta meghaladta az írógép beszerzési költségeit.

Nincs ma már hatóság, vállalat, hivatal, üzlet, melynek irodáiban az írógépek helyet ne foglalnának. Csak itt Budapesten sok ezerre megy az alkalmazásban lévő írógépek száma.

Mint a legtöbb praktikus technikai találmány, úgy az írógép is Amerikából származott át hozzánk. Első és legnagyobb írógépgyára tudvalevőleg a Yost társaságnak van, s gépei az egész világon a legjobban vannak elterjedve. Mindenki, aki ért valamit az írógéphez, ismeri a Yost gépek nagy előnyeit a többi rendszerek felett. A gép egyszerűsége, kezelhető volta, tartóssága, az írás szépsége és tisztasága fölibe helyezik a Yost gépet valamennyi egyéb írógép fölé. A Yost társaságnak Magyarországon nagy fióktelepe van, s ki ne ismerné az Erzsébet-körúton lévő New-York palotában lévő fényes helyiségeit, hol az írógép-kisasszonyok nagy és bájos serege végzi fürge munkáját. Legújabb vívmányt az írógép technikája terén a Yost-gépek «X» modellje képezi, melyet érdeklődőknek a Yost helyiségében készségesen bemutatnak.

A lábbeli.

Az ízlés finomulásával az öltözködés művészete mindinkább kifejlődik. Tetőtől-talpig szépen és ízlésesen öltözködni, ez ma az elegancia egyik elemi követelménye. Az öltözék legkisebb részében is megköveteli az ízlés a szépet, s nemcsak a ruha színe és alakja, hanem az öltözék egyéb alkotó részei is a divat változó ízléséhez símúlnak. Igen fontos a mai divat követelményei között a lábbeli. Szép cipő, ez okvetetlenül hozzátartozik a jól öltözködéshez, nemcsak a nőnél, hanem a férfinál is.

A cipőnél a szép szempontja némileg ellenkezésbe jó a kényelemmel. Így az utóbbi évtizedben a fűzős cipő teljesen kiszorította a divatból az úgynevezett «cúgos» cipőt, s nem lehet nagyobb gúny valakinek az ízlésére, mintha «cúgos cipős gigerli»-nek nevezik. Csakhogy a kétségtelenül szebb fűzős cipő némi áldozatot követel a kényelemből, amennyiben a befűzés időt és némi türelmet igényel. Ezt a hátrányt küszöböli ki az a lábbeli, mely «Triumph» cipő elnevezése alatt utóbbi időben a férfiközönség kedvelt viseletévé vált. Feltalálója s készítője e Triumph cipőknek, a váci-utca 3. sz. alatti híres Michelstädter cég, melynek üzletében a legízlésesebb és legszebb lábbelik kaphatók férfiak, nők és gyermekek számára.

A múzsa.

Isteni nő a múzsa és a művészeket, költőket ő ihleti meg. Ő a közvetítő a földi és égi világ között. Aki a múzsának a kegyeltje, annak babér övezi a homlokát. Hír és dicsőség teremnek léptei nyomán. De ennél a reális világ többre becsüli azt, akit Fortuna istenasszony kegyel és elvezeti a Hecht bankházba, hogy ott vásároljon osztálysorsjegyet. Vásároljon tehát osztálysorsjegyet a Hecht bankháznál, Budapest, Ferenciek-tere 6. és Erzsébet-körút 32. sz. Huzás

május 22-én és 23-án. Egész sorsjegy 12 kor., fél 6 kor., negyed 3 kor., nyolcad 1 korona 50 fillér.

Koch Testvérek

Budapest, Károly-körút 26., férfi-, fiú- és leány-ruhák minden alkalomra. Naponta új modellek készülnek párisi és berlini minták szerint fiú- és leánygyermek részére.

Fiú és leány angol felöltő 7 forint,
luster fiúöltöny 5 forint, angol leány-
ruha 8 forint, iskolaöltöny 4 forint,
mosó fiúöltöny 1 forint 50 krajczár,
mosó fiúnadrág 50 krajczár, legfino-
mabb kivitelig.

Szabott árak! Óriási választék!

Árjegyzék 150 divatképpel
ingyen.

A dunai ünnep szemkápráztató pompájához méltó keretül szolgálnak majd a Schreier Viktor és társa Váci-utcai cégnél készült női fehéreneműek, blouzok, pongyolák és jouponok. Az izlést és divatot jelenti a cég minden divatcikke. A dunai ünnep alkalmából felránduló előkelő hölgyközönség kedvéért a Schreier Viktor és társa cég már most kiállította összes nyári különlegességeit női fehéreneműekben, blousokban és pongyolákban. A Schreier Viktor és társa cég üzlethelyisége a Váci-utca 26. szám alatt van.

A szöveg- és borítékpapiros az Első Magyar Papiripar R.-T. gyártmánya.
Pallas részvénytársaság nyomdája Budapesten.

Egy hónapra 1 korona.
Negyedévre 3 korona.
Félévre hat korona.

Szerkesztőség és kiadó-
hivatal: Honvéd-u. 10.
Telefon-szám: 85—31.

Megjelenik minden vasárnap.
Ezenkívül rendkívüli kiadásban.
Minden szám: 20 fillér.

Ára **20** fillér.

PALLAS

IRODALMI és NYOMDAI
RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

BUDAPEST,

V., HONVÉD-U. 10. ÉS KÁLMÁN-U. 2.
SAJÁT HÁZ.

Harminczkét géppel (kétszínnyomatú
variabilis körforgógéppel, gyorsajtók-
kal, amerikai sajtókkal), a legfejlettebb
technika minden eszközével felszerelt
modern nyomda. — Saját betűöntőde,
galvanoplastika, könyvkötészet. Könyv-
kiadóhivatal. Papírárugyár.

MAINTAINED
BY THE
LIBRARY

M T A
1826 K